אלע ווערק פון שלום־עליכם

אין שטורם

Digitized by the Internet Archive
in 2026

https://archive.org/details/unknown0000vari_a9g9

אַלע ווערק פון שלום-עליכם

אין שטורם

א ראָמאַן אין צוויי טייל.

שלום-עליכם פאָלקספאַנד אויסגאַבע—ניו-יאָרק, 1920

Copyright 1918 by Olga Rabinowitz (Sholom-Aleichem), New York

ערשטע אויפלאגע . . . . יוני 1918
צווייטע אויפלאגע . . . . נאוועמבער 1918
דריטע אויפלאגע . . . . מערץ 1919
פערטע אויפלאגע . . . . מאי 1920

אין שטורם. אַ ראָמאַן אין צוויי טייל.

געשריבען אין יאָהר 1907.

ערשטער טייל.

קאַפּיטעל א.

פּסח, פּסח און פּסח.

דריי פערשיעדענע פּסח'ען האָט מען צונעגרייט אינ'ם הויז נומער 13, וואָס אויף וואַסילטשיקאָווער גאַס.

דאָס הייסט, דער פּסח איז איינער, די מצות, דער מרור, די הגדה — אַלץ, אַלץ די זעלבע, נאָר די אַרט צוגרייטען, דאָס פּאַר־ברייטען, דאָס רעכטען זיך איז נישט אומעדום גלייך. ווייל די מענשען, וואָס אינ'ם הויז נומער 13 אויף וואַסילטשיקאָווער גאַס, זענען פערשיעדענע מענשען מיט פערשיעדענע כאַראַקטערען, מיט פערשיעדענע מיינונגען.

דריי זענען זיי דאָ אינ'ם הויז נומער 13, וואָס אויף וואַסיל־טשיקאָווער גאַס, און יעדער פון די דריי מיינט, אַז נאָר **זיין** גאָט איז אמת, אַז נאָר **זיין** מיינונג איז ריכטיג און אַז נאָר צוליעב איהם איז בעשאַפען געוואָרען אָט דאָס וועלטעל.

אפשר מיינט איהר, אַז די דריי זענען מענשען פון פערשיע־דענע גלויבענס, פון פערשיעדענע עלטערען און פון פערשיעדענע לענדער?

חלילה! אַלע דריי גלויבען אין איין גאָט, אַלע דריי קומען־אַרויס פון איין יחוס און אַלע דריי געהערען צו איין לאַנד.

דאָס זענען דריי רוסישע אידען, וועלכע דער פערפאַסער פון דעם ראָמאַן האָט די עהרע פּאָרצושטעלען פאַר זיינע לעזער:

איציקעל שאָסטעפּאָל, סאָלאָמאָן סאָפּראָנאָוויטש און נחמיה דער שוסטער.

איציקעל! — דער נאָמען אליין זאָגט אייך שוין, אַז דאָס דאַרף זיין אַ איד פון דער אַלטער וועלט, אַ איד, וואָס האַנדעלט מיט וואַלד, מיט גוראַלנים, מיט ברויט, מיט פּאָדראַדען; אָדער ער האָט אַ שאַרפע קראָם, אַ מאַנופאַקטור־געשעפט, אָדער אַ פאַבריק פון גלאָזוואַרג; אָדער ער שטעלט־צו פּראָוויאַנט אין די טורמעס מיט די קאַזאַרמעס, טיילט זיך מיט׳ן סמאָטריטעל און מיט די אינטענדאַנטען אויף דער האַלב און האָדעוועט די אַרעסטאַנטען און די סאָלדאַטען מיט קדחת און מיט קרענק; אָדער אויב ניט, איז איציקעל אַ איד אַ בעל־הלואה, חלילה נישט קיין פּראָצענטניק, קיין וואָכערניק, נאַר מעשה באַנקיר מיט אָנווייזונגען און טראַטען, יאָגט זיך ניט נאָך גרויסע פּראָצענטען, זוכט בטוחים, פערלייהט געלד אויף הייזער, סאָלידע וועכסעלעך וכדומה.

יעדענפאַלס, איז איציקעל פעררעכענט אין שטאָדט פאַר איינעם פון די פיינסטע, פּאָרנעהמסטע און אָנגעזעהענסטע מענשען. אומעדום בעגעגענסט דו איהם אויבען־אָן, אומעדום הערסט דו: איציקעל שאָסטעפּאָל! איציקעל שאָסטעפּאָל! איז ערגיץ אַ שמחה, אַ פערזאַמלונג, איין אונטערהאַנדלונג וועגען שטאָדט־זאַכען — איז איציקעל שאָסטעפּאָל. איז, חלילה, אַ צרה, אַ לויה, איין אומגליק, אַ שרפה, אַ מגפה, אַ פּאָגראָם — איז איציקעל שאָסטעפּאָל. קלויבט מען געלד — איז איציקעל שאָסטעפּאָל. דאַרף מען שרייען — איז איציקעל שאָסטעפּאָל. און פון אמת קאָן מען ניט אוועקגעהן: שרייען קאָן איציקעל שאָסטעפּאָל זעהר גוט. געבען גיט ער נישט אַזוי פיעל, ווי ער שרייט און פילדערט און טאַרעראַמט...

אַז איהר וועט קומען אַמאָל צו פאָהרען אין מיין שטאָדט אריין, אָדער אַז איהר וועט פאָהרען אַמאָל אין באַהן און וועט בעגעגענען אַ צעטראָגענעם נפש מיט רויטע גלאַטע בעקלעך, מיט שטאַרק־גלאַנצענדיגע שוואַרצע (איצט שוין גרוילבע) האָר, מיט

א גענרייזעלט בערדעל, וואָס ער לאָזט דאָס נישט צו־רוה און פלעכט דאָס און דרעהט דאָס און צופט דאָס, מיט גרויסע שענע שווארצע אידישע אויגען, וואָס ווען א פרוי פער־מאָגט אזעלכע אויגען, זענט איהר נאָך איהר די כפרה, מיט אבי־סעל איין אויסגעבויגענער עכט־אידישער נאָז, מיט אַ קאפעלישעל, וואָס איז תמיד פעררוקט אַרונטער אויף יענער זייט קאָפּ, מיט האלב־פערקאַמשעטע ארבעל און מיט א שירם אונטער'ן אָרעם סיי זומער סיי ווינטער, — אז איהר וועט בעגעגענען אזא נפש, מעגט איהר צוגעהן צו איהם גלייך, אויף מיינע אחריות, איהר זאָלט גאָר קיין מורא נישט האָבען, און זאָגען צו איהם: — שלום עליכם, רב איציקעל!

וועט ער אויפשטעלען אויף אייך זיינע שענע שווארצע אי־דישע אויגען, געבען א האלבען שמייכעל, אויסציהען א ווייסע, א שענע, א ווייכע האנד און אייך ענטפערען: עליכם שלום אייך, וואָס מאכט איהר?

ער וועט ביי אייך ניט פרעגען, ווער איהר זענט, און ווי אזוי איהר הייסט; וואָרום אז איהר זענט איהם מכבד מיט א שלום־עליכם, קענט איהר איהם מן הסתם. און ווער קען איהם נישט? פונ'ם קלענסטען אָרעמאַן ביז'ן גרעסטען גביר און אריסטאָקראַט, און צוריק — פונ'ם לעצטען קאַלבאַסניק ביז'ן שטרענגסטען פרוּ־מאַק קענען זיך אַלע מיט איציקעל שאַסטעפּאַל, און איציקעל שאַס־טעפּאַל קען זיך מיט אַלעמען, שטימט מיט אַלעמען, זאָגאר בע־פריינדעט מיט אַלעמען, אויסגעבונדען מיט דער גאַנצער וועלט.

און די „גאַנצע וועלט“ האָט ליעב אזעלכע מענשען. די „גאַנצע וועלט“ האָט ליעב א מענשען, וואָס בויגט יענעם און בויגט זיך אליין; די „גאַנצע וועלט“ האָט ליעב א מענשען, וואָס שמייכעלט און לאָזט זיך שמייכלען, וואָס נאַרט־אָפּ און לאָזט זיך נאַ־רען, וואָס טרעט און לאָזט זיך טרעטען. די „גאַנצע וועלט“ געהט מיט דעם גאַנג, אז פרינציפּען, אידעאַלען וכדומה אזעלכע זאַכען זענען גוט אויף פּאַפּיער; אינ'ם לעבען זענען זיי נאַרישקייטען,

קינדערייען, יונגעלשע זאבאבאָנעס... פּאָלג מיך, לעזער, גיב אהער די האנד, לאָמיר גיכער גיין ווייטער, מיר האָבן אַ סך — אַ סך צו גיין!

דער צווייטער פּאַרשוין, וואָס וואָהנט אין׳ם הויז נומער 13, וואָס אויף וואַסילטשיקאָווער גאַס, איז סאָלאָמאָן סאַפּראַ־נאָוויטש דער אַפּטייקער, אַ טיפּ פון יענעם מין אַפּטייקערס, וואָס עסען אַ קאָלבאַס איינגעטונקען אין סמעטענע אָהן אַ היטעל אויס־געוואַשען פאַר׳ן דאַווענען יום כפּור אין דערפאַריה און האָבען פיינט אַ אידען בתכלית השנאה, און נאָר דערפאַר, וואָס קיין אומה ולשון פערמאָגט נישט אַזוי פיעל סוביעקטען מיט געלע האָר, ווי דאָס אידישע פאָלק. און כמעט קאָן מען זאָגען, אַז ער האָט רעכט. איהר האָט געזעהען עפּיס אַ סך רויטע גויים מיט געלע האָר? אליין איז ער אַ געלער, אַ טאַטען האָט ער געהאַט אַ געלען, אַ שוועסטער האָט ער — איז זי אַזש אַ רויטע; ער האָט אַ זוהן, סאַשאַ הייסט ער (מיר וועלען זיך באַלד מיט איהם בעקענען), איז ער אַ געלער.

מאָהלט אייך, סאָלאָמאָן אליין פאַרבט זיך, גאָלט זיך, לאָזט נישט, מע זאָל אַרויסזעהען די געלע האָר פון׳ם קאָפּ מיט׳ן באָרד. וואָס־זשע טהוט מען אָבער מיט די ברעמען? וויפיעל וואָלט סאָ־לאָמאָן סאַפּראַנאָוויטש אוועקגעגעבען, ער זאָל געווען געבאָרען ווערען אַ שווארצער!

דאָס איז אָבער אלץ געווען אַמאָל; איצט איז אונזער סאַפּראַ־נאָוויטש שוין נישט מעהר קיין געלער: ער איז שוין אַ ווייַ־סער — ער איז גרוי.

און גרוי איז ער געוואָרען פאַר דער צייט פון צער־גידול־בנים, איבער צרות פון קינדער!

איין קינד, איין־און־איינציג שטיקעל סאַשאַ — און אַזוי פיעל צרות! און פון וואָס, מיינט איהר, צרות? אַ שלעכט קינד? וויל נישט לערנען? אַ פערשטאָפּטער קאָפּ? — חלילה, אומגעקעהרט. אַ יונגעל איז סאַשאַ געווען אַ וואוילס; אַ קעפּעל אַ גוטס; לער־

נען האָט ער געוואָלט זעהר; צו צעהן יאָהר איז ער געווען גרייט אריינצוטרעטען נישט נאָר אין ערשטע — אין דריטע קלאַס גימ־נאַזיע. איז אָבער דער חסרון, וואָס מע האָט איהם נישט גע־וואָלט צונעמען איבער די פּראָצענטען! איך מיין, אַז איך דאַרף מיינע לעזער נישט געבען צו פערשטעהן, פון וואָסערע פּראָצענ־טען עס רעדט זיך דאָ. אַלע ווייסען, ברוך השם, אַז ביי אונז אינ'ם געבענשטען רוסישען לאַנד האַנדעלט מען מיט אַ אידען אויף פּראָצענטען: אין די גימנאַזיעס און אוניווערזיטעטען נעמט מען צו וואָס ווינציגער אידישע קינדער, דערפאַר אָבער אַז עס קומט צום פּריזיוו, צום מיליטער, נעמט מען ביי אידען אָהן פּראָצענט. זיי זאָלען חלילה קיין פּאַראיבעל נישט האָבען...

אַך, האָט זיך נעבאַך סאָלאָמאָן סאַפּראַנאָוויטש געפּלאָגט, געערגערט זיך, אויסגעריסען געוואָרען! סטייטש, זיין זוהן, זיין סאַשאַ וויל מען ניט צונעמען אין גימנאַזיע! ערשטענס, איז ער, נישט גלייך מיט אַלע אידען, איז בעקאַנט מיט'ן דירעקטאָר פון גימנאַזיע, קען זיך גוט מיט די לעהרער, שפּיעלט מיט זיי אין פּרעפעראַנס און אין ווינט. מיט איינעם אַ לעהרער, ראָמאַנענקאָ הייסט ער, האָט ער געהאַט אַ שמועס וועגען זיין זוהנדעל סאַשאַ, און האָט געחאַפּט פון איהם אַ מיאוסען אָפּשניט. ער, דער לעה־רער ראָמאַנענקאָ, האָט איהם אָפּגעשניטען אויפ'ן גויישען שטיי־גער: — וואָס ווילט איהר? וואוהין קריכט איהר? וואָס פאַר אַ שייכות האָט איהר, יהודים, מיט אונזערע שוהלען, גימנאַזיעס, אוניווערזיטעטען? דאָרטען, אין אייער לאַנד, אין ארץ־ישראל, וועט איהר געבען אייערע קינדער שטודירען! דאָ וועט איהר זיי לערנען האַנדלען, וואַנדלען, שאַכער־מאַכער!...

אַ צעקאָכטער איז אַוועק פון איהם אונזער אַפּטייקער, נישט געוואוסט, וואו זאָל ער אַהינטהון די גרויע אויגען מיט די געלע ברעמען אונטער די בלויע ברילען. ערגער פון אַלץ האָבען איהם געשטאָכען די ווערטער: „אייער לאַנד“... „ארץ־ישראל“... ער, סאָלאָמאָן סאַפּראַנאָוויטש, איז אַזאַ מחותן מיט ארץ־ישראל, אַזוי?

ווי ראָמאַנענקאָ איז אַ מחותן מיט יושר... אדרבה, אין שטאָדט ווייסען אַלע, אַז סאַפּראָנאָוויטש דער אַפּטייקער איז אַ געפּעהרלי־כער אַנטיציוניסט „פּאַ פּרינציפּו“. האָט פּיינט די נייגעבאָרענע אידישע סעקטאַנטען, וואָס רופען זיך נאַציאָנאַליסטען, אַ סך ער־נער, ווי איציקעל שאָסטעפּאַל האָט פּיינט די ווייסע־חברה׳ניקעס, וואָס ווילען זיך צעטיילען מיט זיין ביסעל אָרעמקייט — די סאָ־ציאַליסטען.

און מערקווירדיג, ווי גאָט פּיהרט די וועלט! בעדאַרף זיך טרעפען אַזוי, אַז דוקא ביי דעם אַפּטייקער, דעם געוועזענעם קאָל־באַסניק און יעצטיגען אַנטיציוניסט, שפּרינגט־אַרויס אַ זוהן סאַשאַ, אַ הייסער פייערינער נאַציאָנאַליסט! און ביי דעם בורזשואַזנעם איציקעל שאָסטעפּאַל, וואָס האָט מורא פאַר אַ סאָציאַליסט ערגער ווי פאַר אַ רוסישען זשאַנדאַרם, וואַכסט־אויס אַ טעכטערעל טעמע אָדער טאַמאַראַ, אַ פערברענטע, אַ פערקאָכטע סאָציאַליסטקע!

דער דריטער פאַרשוין, וואָס וואוינט אין׳ם הויז נומער 13, איז נחמיה דער שוסטער.

נחמיה דער שוסטער איז אַ שלים־מזל. אַזוי רופט איהם זיין ווייב זיסעל — אַ קליין שוואַרץ ווייבעלע מיט קליינע שוואַרצע ברענענדיגע אויגעלעך, פון פאָרענט נישט איין צאָהן. אַז מע טהוט אַ קוק אויף דעם קליין־דאַר־טרוקען ווייבעלע און אויף איהרע צוויי בנים חיים און בעני, צוויי הויכע, געזונדע, געפּאַקטע חלאָ־פּאַקעס, וויל זיך בשום אופן נישט גלויבען, אַז דאָס איז די מוטער און דאָס זענען איהרע קינדער. אויך דער פאָטער, נחמיה, האָט ווינציג עהנליכעס מיט זיינע זיהן. נחמיה איז אַ קאָרענאַסט אידעל, אַ בעוואַכסענס מיט אַ ברייטער ברוסט, מיט ברייטע ביי־נערינע פּלייצעס, מיט אַ ברייט ביינעריג פּנים, מיט אַ צוגעפּלעצטע נאָז, און האָט ליעב צוויי זאַכען: אַביסעל בראָנפען און אַ סך רעדען. אַ גאַנצען טאָג מאַכט זיך איהם ניט צו דאָס מויל. און זאָל ער נעמען אַביסעל בראָנפען, אַזוי ווערד ער אַנשווינגען, אומעטיג און דערשלאָגען.

פונקט דער היפך פון זיין פריינד י ו ד ע ל ק ט נ ת י.

יודעל קטנתי'ס פראפעסיע איז שניידעריי, נאר פערנעמען פערנעמט ער זיך מעהר מיט פאליטיק, מיט זייטיגע ענינים, מיט שטאדט־זאכען; אויף אונזער היימיש לשון ווערד דאס אנגערו־פען: א מענש וואס קהל'ט זיך. און קהל'ען קהל'ט ער זיך דער־פאר, וואס ער זיצט, מיינסטענטייל, אהן א שטאך ארבייט, און מהאי טעמא איז ער א קבצן, און מהאי טעמא האט ער אין זיך גייען מאס רעד. און קטנתי רופט מען איהם איבער זיין לשון־קודש רעדען; כמעט נאך יעדע צוויי־דריי ווערטער אידיש מוז ער אריינוואַרפען איין וואָרט א לשון־קודש'דיגס, וואסער־נים־איז, צי עס פאסט זיך, צי ניין, אבי לשון־קודש. פארהאן א סך מענ־שען אזעלכע, וואס האבען ליעב בעפוצען און אויסמישען זייער שפראך מיט פרעמדע ווערטער. איך קען איינעם א קליינשטעדטעל־דיגען משכיל, א „אינטעליגענט", וואס שפריצט מיט פרעמדע ווער־טער אויף אלע זייטען, האט מען איהם א נאמען געגעבען „ישראליק ציוויליזאציע" — און דאס קליינע שטעדטעל אז עס גיט א נאמען, איז דאס אנגעמאסטען, ווי יודעל קטנתי זאגט: א ג י ל ו א ש מ ח — צוגעשניטען און אויפגענייהט...

א משונה־מאדנע ריהרענדע גוטפריינדשאפט הערשט צווישען די צוויי ווילד־פרעמדע נפשות, צווישען יודעל קטנתי און נחמיה דעם שוסטער. ס'איז נישטא דער טאג, וואס יודעל זאל נישט קומען צו נחמיה דעם שוסטער „אביסעל זיצען", און אביסעל זיצען הייסט אביסעל שמועסען, און אביסעל שמועסען הייסט אבי־סעל בערעדען די שכנים, די שטאדט, די גאנצע וועלט... נאך אז יודעל איז אויף יענער זייט שוועל, קאנט איהר שוין הערען א הוסט מיט א „רוח אין זייער טאטען אריין, עמך, אונזער פאלק, ס'זאל אויף זיי קומען א פאהיבעל, א חלירע, א שרפה, א מגפה מיט כל ישראל אחיהם"... ענטפערט איהם נחמיה מיט א ניגון:

— ונאמר אמן! וואס איז די מעשה, יודעל, וואס דו ביזט אזוי, אזוי...

— אזוי וואָס ? ברפידים׳דיג ? — האָפּט איהם אונטער יודעל קטנתי. — ס׳זאָל אַ רוח אין זייער טאַטענס טאַטען אריין ביז אדם הראשון געפלויגען געוואָרען פאַר זייער יפיש חייכון ויסגי יומיכון, ווי זיי פּאַראומערען אונז די יאָהרען און טעג מיט זייערע פּאַראַד־קעס און מיט זייערע מנהגים און מיט זייערע בעלי־טובות און מיט זייער רחמנות האָבען אויף אָרעמע לייט נעבאַך, וואָס האָ־בען נישט מיט וואָס דעם פּסח אריינצופיהרען...

— שוין ! — מישט זיך אריין דעם שוסטערס ווייב זיסעל. — צוויי שלים־מזל׳ען האָבען זיך צענויפגעסקאָמפּאַניעט און מע זאָרגט זיך וואָס אָרעמע לייט האָבען נישט אויף פּסח. נו, און איהר זענט שוין באוואָהרענט מיט׳ן גאַנצען פּסח ? נעהט אייך געזונטערהייד. אם ירצה השם, יום־טוב וועט איהר קומען צו געהן, אָדער חול המועד, דעמאָלט איז ניטאָ וואָס צו טהון, וועט איהר זיך אָנרעדען, ווי די פּויקען...

און זיסעל דעם שוסטערס ווייב איז משלח דעם שניידער קטנתי מיט כבוד און נעמט זיך צו דער ארביים, רוימען, קעהרען, שמירען, וואשען, קראַצען ; צי ס׳איז דאָ אויף פּסח, צי ס׳איז ניטאָ אויף פּסח — פּסח׳דיג אין שטוב, כשר, ריין, זויבער — דאָס מוז זיין, סיי ביי׳ם גביר, סיי ביי׳ם אָרעמאַן, און אפילו ביי׳ם לעצ־טען עני־שבעניים מוז זיין פּסח גלייך כשר, ריין און זויבער. ביי אַלעמען, ביי אַלע אידען גלייך, ביי אַלע אידען אין איין צייט, ביי אַלע אידען איין מצה, ביי אַלע אידען ארבע כוסות — פּיער, נישט מעהר און נישט ווינציגער... אין דער גלייכהייט ליגט אַ שטיק סאַטיספאַקציע, אַ בעלוינונג פאַר דעם געמיינעם מאַן נע־באַך, ער זאָל זיך נים מתקנא זיין אָן דעם נגיד.

— האָט דען איציקעל שאָסטעפּאַל אנדערע מצות, ווי מיר ? — אזוי טישעט זיך נחמיה דער שוסטער און בעקומט פון זיין סקעפּ־טישער זיסעל אַ יברכך :

— ס׳אַ משל ! האָט דאָך שוין איציקעל שאָסטעפּאַל די מצות אין שאַפע, און מיר האָבען אַ קדחת !

— וועלען מיר האָבען מצות אויך. זיסעל, דאגה ניט, אלע אידען וועלען האָבען מצות אויף פסח, קיין חמץ וועט קיינער חלילה נישט עסען!

— שלים־מזל! נו, און אייער? און שמאַלץ? און עופות? האָסט דו פאַרגעסען?

— עט־נו, למאי אַ גאַנץ יאָהר האָט ער דען נישט די זעלבע אייער און שמאַלץ און עופות? — אַזוי פּרובט זיך דער שוסטער בעקעמפּפען דעם סקעפּטיציזם פון זיין ווייב און ברענגט איהר אַ נייעם אַרגומענט:

— ציי, אַ שטיינגער. אָט וועלען מיר זיך אַלע זעצען אין איין צייט צום סדר. אַלע וועלען מיר זאָגען פון איין הגדה. אַלע וועלען מיר דערצעהלען די זעלביגע נסים פון דעם זעלביגען מצרים. אַלע וועלען מיר טרינקען צו פיער כוסות. צי אפשר רעכענסט דו, זיסעל, אַז מיר וועלען טרינקען נאָר דריי כוסות, און איציקעל שאָסטעפּאַל וועט טרינקען פינף כוסות?

— וואָס איך רעכען, ווילסט דו וויסען? איך רעכען, אַז ער האָט שוין די אַרבע כוסות לאַנג אָנגעגרייט אין קעלער, און דו האָסט זיי דערוויילע נאָר אין זינען...

— וואָס אַהרט מיך, אַז אין זינען, נאַרעלע? וואָס איז מיר שלעכט, אַז איך טראַכט מיר איצט פון אַביסעל משקה, פון אַ גוט ביסעל וויין, איין אמת אַ בעסאַראַבער גלעזעל וויין, אַ געשמאַקס, אַ שטאַרקס, אַ שטשיפּעדיגס?...

— וואָס זאָגט איהר אויף דעם שלים־מזל?

די ווערטער זענען געזאָגט געוואָרען שוין צו די קינדער, צו חיימ'ען און צו בעני'ן, וואָס זיצען ביי'ם ווערקשטאַט מיט די האַמערס אין די הענד און קלאַפּען פלעקלעך אין די פּאָדעשוועס אריין.

— וואָס זאָלען מיר זאָגען? — ענטפערט איהר דער עלטערער חיים פאַר זיי ביידען. — מיר קאָנען נאָר זאָגען, אַז דער וואָס האָט נישט וואָס צו עסען האָט פול רעכט צו דענקען וועגען עסען, און

נישט נאָר צו דענקען פון דעם אַליין, נאָר צו טראַכטען וועגען דעם, ווי אַזוי מאַכט מען, אַז אַלע זאָלען עסען גלייך...

— וועגען דעם האָט אונז שוין באַוואָהרענט משה רבינו, — זאָגט נחמיה דער שוסטער, וואָס האָט זיך אָנגענומען מיט תורה פון יודעל דעם שניידער.

— משה רבינו איז געווען אַ גאַנץ גוטער מענטש, — מישט זיך אַריין דער קלענערער זוהן בעני — ער האָט אונז געשענקט אַלעמען גלייך איין ברויט אויף פסח מיט איין הגדה מיט איינע פיער כוסות; פאַר וואָס־זשע האָט ער שוין אין איין וועגס נישט געמאַכט, אַז אַלע זאָלען טאַקי האָבען די אַלע דריי זאַכען? דער־ווייַלע ווייסען מיר, אַז מצות און ארבע כוסות האָט איציקעל שאָס־טעפּאַל, און מיר האָבען נישט מעהר ווי די הגדה...

— זיי האָבען אונז איינגעטהיילט די הגדה, — מאַכט חיים, — בכדי מיר זאָלען האָבען וואָס צו זאָגען, און זיי וועלען דערווייל עסען די פּאַלירטשיקעס מיט די חרעמזלעך...

— אויסקרענקען זאָלען זיי, רבונו של עולם! — שטעלט אַריין דערווייל אַ קללה זיסעל.

— פאַר וואָס קומט זיי שעלטען? — פרעגט נחמיה. — וואָס זענען זיי, חכמה מיינע, שולדיג אין דעם, וואָס מיר האָבען ניט אויף פסח?

— אָט מיט דעם, וואָס זיי האָבען און מיר ניט, זענען זיי שול־דיג!... — אַזוי גיט איהם צו פערשטעהן זיין ווייב זיסעל, ווי אַ רבי גיט צו פערשטעהן דעם תלמיד. — זאָלסט ניט זיין קיין שלים־מזל, וואָלסט דו אַליין פאַרשטאַנען, אַז זיי זאָלען האָבען ווינציגער, וואָלטען מיר געהאַט מעהר. דעמאָלט וואָלטען מיר זיך אַלע אויס־געגלייכט.

— די מאַמע איז אַ מאַרקסיסטקע! — בעמערקט חיים צו בע־ני'ן, און בעני ענטפערט איהם:

— מע וואָלט זי באַדאַרפט נעמען אַמאָל אויף אַ דיסקוסיע... מאַמע, וועסט געהן מיט אונז אויף אַ דיסקוסיע?

— אין דער ערד אריין וועל איך אייך נעהן! איהר פארגעסט, אז ס'איז ערב־פסח, און איך האלט נאך גאר פון פארענט!... דער שלים־מזל זאל זיך עס דערמאנען, אז א חוץ קארטאפעל האבען מיר נאך גאר נישט נים, נישט קיין ביסעל שמאלץ, נישט קיין אייער, נישט קיין עוף... א קיש־קיש, קיש־קיש!...

דער דאזיגער „קיש“ געהערט צום האהן, וואס איז די גאנצע צייט געזעסען שטיל פערבארגען אונטער'ן אויוועץ און געפיקט די ברעקלעך, און דערהערט פון דער שוסטערין אזעלכע ווערטער, האט דאס איהם א פנים פערדראסען:

— קא־קא־קא־קא־קא — מיט וואס בין איך נים קיין עוף?

— אין דער ערד אריין, קיש־קיש־קיש־קיש־קיש! שוין צעבראכען א טעפעל, א חלירע!

— א! זעהסט דו? — מאכט נחמיה דער שוסטער צום ווייב.— נאר־וואס האסט דו געזאגט, אז ס'איז נישטא ביי דיר קיין עוף אויף פסח, און וואס איז דאס?

— א גדולה אויף דער באבע! — ענטפערט איהם זיסעל. — שענע זאכען וועסט דו האבען פון דעם דאזיגען עוף! דריי פונט ביינער און א האלב פונט פאדעשווע, פלייש ווי א גומעלאסטיק פון איין אלטען קאלאש. אפילו קיין פלאסטערעל נים אויף אונטערצושמירען די סקאווורעדע, טאמער וועט זיך פארגלוסטען די קינדער א לאטקע, א שטיקעל צוגעפרישטע מצה... זאלסט אנקוקען ביי איציקעל שאסטעפאל געהען ארום צוויי אינדיקעס, איין אינדיק מיט איין אינדיטשקע, ס'זאל איהם נאר פארשטעהרט ווערען, רבונו של עולם, גאט זאל טהון א נס, זיי זאלען איהם טרפה ווערען ביידע מיט א מאל, וואלט איך מיך מחיה געווען! א שטיק געזונט וואלט מיר צוגעקומען!...

— וואס וואלט אבער דיר ארויסגעקומען דערפון? — פרעגט דער מאן.

— א מצוה! פאר וואס קומט איהם, אז זיין טאכטער, וואס איז געוואכסען מיט מיין טאכטער אין איין הויף, אונטער איין דאך,

זאָל זי שטודירען אין די קלאַסען, שפּיעלען אויף פּאַרטעפּיאַנעס, און אונזער טאַכטער זאָל זיצען איינגעבויגען אין דרייען איבער דער מאַשין, טאַמער וועט זי קוים פּארדיענען אויף א קליידעל?

— צו ווענען האָסט דו טענות? — שלאָגט איהר איבער נחמיה און קוקט אויף איהר דורך א מאָדנע בריל, וואָס בעשטעהט פון איין גלעזעל און פון איין לעכעל.

— נישט צו דיר, שלים־מזל, צו גאָט האָב איך טענות...

— נישט צו גאָט, צו מענטשען דאַרפסט דו טענה'ן. — מישט זיך אריין דער עלטערער זוהן חיים. — גאָט אליין האָט באשאפען די וועלט פאר אלעמען גלייך, נאָר די מענטשען האָבען זיך מיט איהר שלעכט איינגעטהיילט...

— איינעם גאָר, דעם אנדערען גאָר נים, — לעגט צו דער יונגערער בעני.

זיסעל פערטראַכט זיך, לעגט אוועק אויף א מינוט די ארבייט, ווישט־אוים די הענד אין פאַרטוך און טהוט א פרעג ביי די קינדער גאַנץ ערנסט:

— וואָס־זשע טהוט מען דערצו?

— וואָס מע טהוט דערצו? — ציהט אוים חיים. — עקס־פּראָפּריאַציע!

— עקס וואָס? — פרעגט זיסעל.

— עקספּראָפּריאַציע, — זאָגט איהר בעני.

זיסעל וויל נאָכזאָגען דאָס וואָרט און קאָן נישט, טהוט זי א שפּיי, נעמט זיך צוריק צום בעזעם, אוןביידע זיהן שיסען אוים א געלעכטער.

* * *

אביסעל איז דעם שוסטער'ס ווייב גערעכט, וואָס זי פּייערט אזוי: נישט נאָר אינדיקעס א פּאָר דרעהען זיך ארום ביי איציקעל שאָסטעפּאַל אין הויף און פערהאַקען דעם קאָפּ מיט זייער געפּילדער „האָלדער! האָלדער!" און פערפּאַסקודיגען דעם הויף מיט איבער־לאָזען סימנים אויף יעדען טריט און שריט, — מע בעדאַרף זיך פער־

גינען א קוק טהון, וואס פאר א שטייג מיט עופות דאָרטען זיצען און פּיקען און גרייטען־צו שמאַלץ פאר זייער בעל־הבית'טע, אי־ציקעל שאָסטעפּאַל'ס ווייב, שיווקע די נגידית'טע, און אויב איהר פוילט זיך ניט אריינקוקען צו איהר אין דער „שפּי־זאַרני", וועט איהר זעהען די טעפּ שמאַלץ פסח'יגע, מיט די סלאָיעס איינגעמאַכטס פסח'יגען, און אין קעלער די דייזשקעלעך נעזייערטע אוגערקעס, געמאַרענירטע עפּעל, מן המובחר! און בראָנפען פסח'יגער, און קאָניאַק, עכטער „כרמל קאָניאַק" פון ארץ־ישראל נאָך פון פאראיאָהרען צוגעגרייט. ווי גוט עס מוז זיין אויפ'ן הארצען, ווי ריין עס דארף זיין דער קאָפּ, ווי לויטער עס דארף זיין דער מוח, אַז מע זאָל אין זינען האָבען איבערצולאָזען קאָניאַק פון איין יאָהר אויפ'ן אַנדערען! און רעדט מיט איציקעל שאָסטעפּאַל, וועט ער אייך ניט אויפהערען צו זיפצען און צו קרעכצען אויף צרות ישראל, און זאָגען, אַז מע לעבט נאָר נישט אויף דער וועלט!

אויך שיווקע זיין ווייב האַלט אין איין קלאָגען און וויינען אויפ'ן אידישען גלות. „פון די אָרעמע לייט, זאָגט זי, איז ניט אויסצושטעהן! ווי אַזוי האָט מען כח, זאָגט זי, צו צוזעהען דעם דלות, וואָס אין שטאָדט? מע דארף האָבען, זאָגט זי, א הארץ פון א טאָטער, אַז מע זאָל קאָנען דורכגעהן די אידישע גאַס פאר פסח, וואו אָרעמע לייט נעבאַך שלעפּען פאר די פּאָלעס! נאָר א גזלן, זאָגט זי, קאָן געהן אין שוהל־גאַס און אויסהערען אַלע גע־שרייען מיט די געוויינען פון די אָרעמע לייט, וואָס בעטען מצות אויף פסח! איך געה, זאָגט זי, דעריבער פון שטוב ניט ארויס, איך זאָל ניט צוזעהען די צרות מיט די יסורים מיט די וועהטינען פונ'ם אידישען פאָלק. וויפיעל איך האָב געקאָנט, זאָגט זי, האָב איך נעגעבען... אין פּאָדראַד האָב איך געשיקט צעטיילען אָנדערהאַל־בען רובעל. א פּאָר אַלטע שיך האָב איך אוועקגעשענקט צו דער חברה „מלביש־ערומים", דעם שניידער האָב איך אויסגעבאָרגט א פּאָר רובעל אויף אָפּצונייהען, נדבות טיילט מען אַלע טאָג, הייגט

וואו איז „מעות־חטים“? מיין מאַן אַרבייט טאָג ווי נאַכט אַרום די „מעות־חטים“, גאָט זאָל מיר העלפען, מיין טאָכטער זאָל מיר קומען בשלום אהיים, וועל איך האָבען, אם ירצה שם, אַ כשר׳ען און פריי־ליכען פּסח“...

אַזוי טראַכט זיך איציקעל שאָסטעפּאַל׳ס פרוי, שיווקע, קוקט אין פענסטער אַריין, אין דער וואַסילטשיקאָווער גאַס, וואו עס ווערד ערב־פּסח־צייט אַ טוואַן ביז׳ן האַלז, אָרעמע לייט שפּאַנען־אַרום איבער דער בלאָטע שטאַרק פערפּאָרעט און פערשוויצט, מע זוכט עפּיס יעדער אַ פּערדיענסטעל אויף פּסח; מיט זיי אינאיינעם ווערען פערשוואַרצט די פערדלעך נעבאַך, אויסגעדאַרטע, הונגע־ריגע, פערשוויצטע, מיט איינגעפאַלענע זייטען און מיט צעלאָזטע נעזלעכער — גאָט ווייסט, אויף וועמען עס איז דאָ אַ גרעסערע רחמנות: צי אויף די דאָזיגע אויסגעמוטשעטע פיערפיסיגע שטומע בעשעפענישען, וואָס דיענען אַזוי געטריי זייערע אָרעמע בעלי־בתים, צי אויף זייערע צווייפיסיגע נישט מעהר גליקליכע טיראַנען, וואָס געהען־נאָך פון הינטען און הוקען און טיוקען און וויוקען, און שמייסען און קאַטעווען און שניידען זיי די אָפּגעקראָכענע פערוואונדעטע פעל? — וואָס הוקעט איהר? וואָס טיוקעט איהר? וואָס וויוקעט איהר? וואָס שמייסט איהר? וואָס קאַטעוועט איהר? וואָס שניידט איהר די פעל? נאַרישע מענשען! זעהט איהר דען נישט, אַז מיר ווילען נעהן, מיר ווילען שלעפּען, נאָר מיר קאָנען נישט, קיים וואָס מיר פּלאָנטען מיט די פיס?!

און שיווקע די נגידית׳טע קוקט אין פענסטער אַריין, זעהט דאָס אַלץ, הערט דאָס געשריי מיט׳ן טאַרעראַם, וואָס אין דרויסען — נאָר דער קאָפּ איהרער איז נישט דאָ; איהרע מחשבות זענען דאָרטען, מיט איהר טאָכטער, וואָס פאָהרט אהיים אויף פּסח. שוין דאָ אַ דעפּעש, אַז היינט פאַרנאַכט קומט זי צו פאָהרען מיט׳ן קוריער־צוג אהיים.

„דער אויבערשטער זאָל העלפען (אַזוי טראַכט זיך שיווקע שאָסטעפּאַל), דאָס קינד זאָל קומען געזונדערהייד, אַוועקוואַרפען

די נאַרישקייטען — שטודיערען, בילדען, שוין בלייבען בעסער אַ היגע. דאָ וועט זי אַ כלה ווערען, אָדער פאַר שמשון בערנשטיינ׳ס אַ זוהנדעל, אָדער פאַר לוי האַלפּערינ׳ס אַ זוהנדעל, —ביידע וואוילע בחורים׳לעך, שענע, געזונדע, רייכע, און ביידע פון פיינע עלטערען — זי ווייסט אַליין נים. וועמען פון די צוויי זאָל זי וועלען בעסער?“...

— געקומען דער איד פונ׳ם האָלץ און וויל אייך זעהען.

— וואָס וויל פון מיר אָט דער שלים־מזל? אָט באַלד גיה איך...

און שיווקע שאַסטעפּאַל געהט ארויס צום אידען פונ׳ם האָלץ, ליפּא הייסט ער. אַליין איז ער אַ קליינער, נאָר אַ באָרד טראָגט ער, ווי אַ בעזעם, און עס דאַכט זיך איהר אויס, אַז ער איז אַ בי־סעל אַ חושים׳דיגער. עפּיס דולט ער איהר אַ קאָפּ. ער האָט אַ טאָכטער, וואָס זיצט, און אַזוי ווי איהר טאָכטער טאַ־מאַרא איז געווען בעקאַנט מיט זיין טאָכטער, לכן איז ער געקומען אָפּנעמען אַ גרוס. אָט דער חושים ליפּא האָט זי געמאַכט נער־וועז, און זי פאַלט־אָן אויף איהם, טאַקי נאָר ווי אַ נגידית קאָן אָנ־פאַלען אויף איין אָרעמאַן:

— ערשטענס, ווער זענט איהר, וואָס אייער טאָכטער זאָל זיין בעקאַנט מיט מיין טאָכטער? און, צווייטענס, וואָס פאַר אַ מחותן איז זי מיט איהר, אַז איהר אַליין שעמט זיך נים און זאָגט, אַז אייער טאָכטער זיצט?...

— וואָס זאָל איך מיך שעמען? — ענטפערט איהר דער איד פון האָלץ און גלעט זיך דעם בעזעם־באָרד מיט גדלות. — זי זיצט חלילה נישט פאַר קיין גנבה. זי איז אַ... „פּאָליטישעסקע“...

דאָס וואָרט „פּאָליטישעסקע“, איידער ער רעדט אַרויס, קוקט ער זיך אַרום אויף אַלע זייטען, און אַז ער האָט דאָס שוין אַרויסגערעדט, זעהט מען, אַז עס טהוט איהם אי הנאה, אי ער האָט חרטה...

— נעהט אײך געזונטערהייד און לאָזט אונז צו־רוה מיט אייערע פזמונות דאָרטען. מיין טאָכטער איז ווייט פון די זאַכען, און מיר אודאי...

— ווייט, זאָגט איהר? המ... איך מיין, איהר האָט אַ טעות... — אַזוי ענטפערט איהר ליפּא. נאָר שיווקע הערט איהם שוין נישט; זי האָט איהם געלאָזט דאָ שטעהן אליין מיט זיין בעזעם־באָרד און איז פערשוואונדען געוואָרען אין קיך אריין צו די דיענסטען, זיי געבען אַ פינסטערען סוף, זיי זאָלען נישט אריינלאָזען יעדען שלעפּער אין שטוב אריין מיט די בלאָטיגע שטיוועל!... און אליין זעצט זי זיך אוועק צוריק צום פענסטער און קוקט ארוים אויף איהר טאָכטער, וואָס דאַרף באלד קומען צו פאָהרען.

* * *

נאָך איין מענש זיצט אין דער זעלבער צייט ביי'ם פענסטער אינ'ם זעלבען הויז נומר 13, וואָס אויף דער וואסילטשיקאָוער גאַס, און קוקט ארוים אויף אַ גאַסט, אויף אַ זעהר אָנגעלעגטען גאַסט — דאָס איז סאָלאָמאָן סאַפּראָנאָוויטש דער אַפּטייקער. ער האָט אויך געהאַט אַ דעפּעש פון זיין זוהנדעל סאַשאַ, אַז ער פאָהרט מיט'ן קוריער־צוג און קומט פאַרנאַכט אהיים.

סאַשאַ לערענט אין אוניווערזיטעט, שטודירט מעדיצין. שוין באלד אַ יאָהר, אַז דער פאָטער האָט איהם נים געזעהען. בריעף האָט ער פון איהם זעהר אָפטע און זעהר גוטע, און דער אַפּטייקער איז מיט זיין זוהן העכסט צופריעדען. נאָר פון אַ צייט, אַז אינ'ם זוהנ'ס בריוולעך האָבען זיך אָנגעהויבען דורכוואַרפען מאָדנע ווערטער. סאַשאַ האָט אָנגעהויבען צו דערמאָנען זעהר אָפט די ווערטער: „איד“... „פאָלק“... „נאַציאָנאַליזם“... „היסטאָריע“... ווי קומט דאָס צו סאַשאַ'ן? און צו וואָס דאַרף ער דאָס? סאָלאָמאָן סאַפּראָנאָוויטש האָט זיך צוליעב זיין קינד, קאָן מען זאָגען, מפקיר געווען איידער ער האָט איהם דערלעבט זעהען ענדיגען די גימנאַזיע און אריינטרעטען אין אוניווערזיטעט. דער אַפּטיי־

קער האָט געהאַט פאַר זיך נאָר איין ציעל: אז זיין סאַשאַ זאָל זיין א דאָקטאָר, מעהר פערלאַנגט ער נישט! דאָס הייסט, עס רעדט זיך נאָר אזוי... פערלאַנגען פערלאַנגט ער נאָך עפּיס, למשל: א שענעם קאַבינעט, א פערדעל איין אייגענעם מיט א פאַעטאָנדעל א שענם אויף ארומצופאָהרען איבער די קראַנקע... נו, און צו דערצו דאַרף מען געלד. און געלד קאָן מען בעקומען דורך א שדוך, און א שדוך דאַרף מען טהון א געהויבענעם. א רייכען, מינימום פינף און צוואַנציג טויזענד!... און עס פליהט איהם דורך א מחשבה: איציקעל שאָסטעפּאַל׳ס טעכטערעל... א שען מיידעל... א ברונעטקע מיט פייעריגע אויגען... געלד איז אפילו דאָ, און א סך, נאָר עס איז א פראַגע, אויב דער חזירוק, אָט דער איציקעל שאָסטעפּאַל, וועט וועלען געבען פינף און צוואַנציג טויזענד?... „חאַפּט איהם דער וואַטענמאַכער, וועט ער ניט וועלען, דאַרף מען ניט! איך דאַרף איהם אויף כפרות, דעם חסיד׳ינע, דעם צבוע׳ק, דעם אידאַש מיט׳ן שירם!“...

אזוי זיצט זיך אונזער אַפּטייקער ביי׳ם פענסטער, קוקט דורך די בלויע ברילען און טראַכט וועגען זיין זוהן סאַשאַ און בויעט לופט־שלעסער פון זיינעטוועגען. און זיין זוהן סאַשאַ? — סאַשאַ זיצט אין וואַגאָן צווייטע קלאַס מיט איציקעל שאָסטעפּאַל׳ס טעכ־טערעל טאַמאַראַ און דיסקוטירט מיט איהר איבער דער פראַגע פון נאַציאָנאַליזם און קאָסמאָפּאָליטיזם. און קוקט איהר בעת מעשה אין די קלוגע שוואַרצע ווייכע אויגען, וואָס נעמען אייך דורך־און־דורך, לאַכען פון אייך, גלעטען אייך צו גלייכער צייט און ציהען אייך צו צו זיך מיט א אונפערמיידליכער קראַפט.

— וואָס ווילט איהר פון מיר? — זאָגט צו איהם טאַמאַראַ האַלב לאַכענד. — איך זאָל אויפגעבען דעם גרעסטען אידעאַל פון דער וועלט, איך זאָל פערשטעלען די אויהערען און ניט הערען די געשרייען פון די הונדערט מיליאָן מענשען, וואָס שרייען „ברויט און פרייהייט“, צוליעב א הויפען מענשען, וואָס ליידען נישט מעהר און נישט ווינציגער פון אלע אנדערע — וואָס איז? באשר

זיי זענען מיט מיר פון איין פאָלק און זיי האָבען מיט מיר איין היסטאָריע און מיר מיט זיי טראָגען אַלץ איינע נעמען!...

— און האָבען אַלץ איינע אויגען און זענען געשטעמפּעלט מיט אַלץ איינע נעזער, — ענדיגט פאַר איהר סאַשאַ סאַפּראָנאָוויטש.

— איצט איז נישט קיין צייט צו קוקען אויף אַזעלכע זאַ־כען, — ענטפערט איהם טאַמאַרא.

— און דאָך קוקט מען — זאָגט סאַשאַ — אויף אַזעלכע זאַ־כען זעהר שטאַרק. אָט וועל איך אייך דערצעהלען, וואָס איך שטעה אויס אין אוניווערזיטעט פון מיינע חברים איבער דער פאַרב פון מיינע האָר...

— אײַ־אײַ־אײַ! — שלאָגט איהם איבער טאַמאַרא. — זיי האָ־בען אייך אודאי געזאָגט, אַז איהר זענט אַ רויטער? ערשטענס, איז דאָס אמת (לאַכט), און צווייטענס, וואָס פאַר אַ ווערטה האָט דער בזיון מיט די לײַדען קעגען די בזיונות מיט די לײַדען, וואָס דאָס גאַנצע רוסישע פאָלק טראָגט איבער פון דעם רעזשים?!

— אויב דאָס גאַנצע רוסישע פאָלק טראָגט איבער בזיונות מיט לײַדען, טראָגען מיר, אידען, די זעלבע בזיונות און צרות טאָפּעלט, ערשטענס, אַלס מענשען, און, צווייטענס, אַלס אידען.

— וועלכעס איבערוועגט ביי אייך, מאָסיע סאַפּראָנאָוויטש: די אַלגעמיינע מענשליכע לײַדען, צי אייערע אייגענע אידישע צרות?

— עס לאָזט זיך ניט אָפּשאַצען און איבערוועגען, פרייליין שאַסטעפּאַל, פונקט ווי איהר וואָלט מיך פרעגען אַלס מעדיקער: וועלכע שמערצען איבערוועגען, צי דער וועהטיג פון איין אָפּגעשני־טענעם פינגער פון דער האַנד? צי דער וועהטיג פון איין אָפּגע־שניטענעם פינגער פון דעם פוס? דערויף וואָלט איך אייך גע־זאָגט: ביטער איז דעם, וואָס מע האָט איהם אָפּגענומען אַ פינ־גער פון דער האַנד, צוויי מאָל ביטער איז דעם, וואָס מע האָט איהם אָפּגענומען צוויי פינגער, פון דער האַנד און פון דעם פוס...

און אויב איהר ווילט, פרייליין שאַסטעפאַל, וועל איך אייך אויס־זאָגען אַ סוד, אַז מיינע אידישע צרות ערגערען מיך מעהר אַלס מיינע אַלגעמיינע מענשליכע שמערצען. ווייסט איהר פאַר וואָס? ווייל צו די צרות ווערד נאָך צוגעזעצט אויך אַ פערדראָס, אַ הארצ־ווערהטיג: למאי זאָלען מיר, אַלס אידען, זיין פערפאָלגט ביי פער־פאָלגטע, פערשקלאַפט ביי פערשקלאַפטע?...

טאַמאַראַ שאַסטעפאַל חאַפּט זיך אויף, און איהרע שענע שוואַרצע אויגען צינדען זיך אָן, ווי צוויי ליכט.

— ניט אמת! הערר סאַפּראַנאָוויטש, ניט אמת! איהר הערט וואָס איך זאָג? איך זאָג, אַז איהר און אַלע אייערע קאָלעגען, די נאַציאָנאַליסטען, האָבען אויסגעטראַכט אַ ליגען, אַז מיר ווערען פערפאָלגט פונ׳ם רוסישען פאָלק! ס׳אַ ליגען — מיר ווערען פער־פאָלגט פון דער ביוראָקראַטיע, ניט פונ׳ם פאָלק! איהר זענט אָדער גרויסע ליגנערס, אָדער גרויסע טפשים!

— ווי באַלד אַזוי, האָב איך מיט אייך ניט וואָס צו רעדען! — זאָגט סאַשאַ סאַפּראַנאָוויטש און קעהרט זיך אָפּ פון איהר און קוקט אין פענסטער פונ׳ם וואַגאָן.

— חאַ־חאַ־חאַ! חאַ־חאַ־חאַ! — צעלאַכט זיך טאַמאַראַ און רוקט זיך צו צו איהם און פערקוקט איהם אין די אויגען אריין. — נישט אייך האָב איך געמיינט, נאָר אייערע חברים; אייך האָב איך אויסגעשלאָסען...

— איך דאַנק אייך זעהר! — ענטפערט איהר סאַשאַ און קוקט איהר נישט ווילענדיג אין די אויגען אריין און טראַכט זיך בעת מעשה: וועלכע פערבאָרגענע קראַפט ליגט אין די דאָזיגע צוויי שוואַרצע פענסטערלעך, וואָס זיי האָבען איהם אַזוי פער־כשופ׳ט, בעצויבערט און פערשקלאַפט, אַז ער איז גרייט איבער־צוטראָגען אַלע מינים בעלעדיגונגען אויף דער וועלט, אבי זעהען פאַר זיך אָט די צוויי גרויסע שענע שוואַרצע טיעפע קלוגע אוי־גען?...

קאפיטעל ב.

קינדער און עלטערען, עלטערען און קינדער.

איך זאָל וועלען כאראַקטעריזירען דעם ראָמאַן פון סאשא סאפּראַנאָוויטש און טאַמאַרא שאָסטעפּאַל אין דריי ווערטער, וואָלט איך נעזאָגט דאָס, וואָס מיר זאָגען בשעת קדוש לבנה: כשם שאני רוקד כנגדך ואיני יכול לנגוע בך — ווי איך שפּרינג קענען דיר און קאָן דיך נישט אָנריהרען... אַלע זיינע יונגע יאָהרען לויפט סאשא נאָך טאַמאַראַ'ן, שפּרינגט אַקעגען איהר — און קאָן זי נישט חאַפּען...

פריהער, אַז סאשא איז נאָך געווען אַ יונגעל אין פינפטער קלאַס גימנאַזיע און האָט נע'בחור'ט זיך, געזוכט וואָנסילעך אויף דער אויבערשטער ליפּ, האָט ער זיך ניט איין מאָל בעגעגענט מיט איציקעל שאָסטעפּאַל'ס טאָכטער אויף די טרעפּ, זיך פערקוקט אויף איהרע שווארצע גלאַנצענדיגע ווייכע שענע אויגען, וואָס האָבען אַלע מאָל נעלאָזט אויף איהם איין איינדרוק, גלייך ווי זי לאַכט אויס איהם און מסתמא אויס זיינע געלע האָר. וואָס ער האָט גע'ירש'עט פון זיין פאָטער דעם אַפּטייקער. און דאָך האָט ער חשק געהאַט זיך אָפּשטעלען מיט איהר רעדען, זיך בעקענען, אַביסעל שמועסען, רעדען וועגען אַ ביכעל, אָדער גלאַט אַזוי פּלאַפּלען אין דער וועלט אריין, ווי געוועהנליך אַ בחור מיט אַ מיידעל. איז דאָס אָבער איהם קיינמאָל נישט נעראָטען, ווייל טאַמאַראַ איז נעוואַקסען אין אַזאַ הויז, וואו אַ מיידעל שטעלט זיך ניט אָפּ און שמועסט ניט און פּלאַפּעלט ניט מיט קיין אומבעקאַנטען בחור, און בעקענען זיך מיט איהם פּאַסט דאָס נישט פאַר איהר פאָטער.

איציקעל שאָסטעפּאַל וואָהנט אינ'ם הויז נומער 13, וואָס אויף דער וואַסילטשיקאָווער גאַס, שוין היבשע עטליכע יאָהר, און איז מיט סאָלאָמאָן סאַפּראַנאָוויטש כמעט נאָך נישט בעקאַנט, אַ חוץ

וואס ער שיקט אמאל אריין צו איהם אין דער אפטייק נאך א רפואה, אדער ער חאפט זיך אריין צו איהם נאך א נדבה אויף שטאדט־זאכען.

ביי איציקעל שאסטעפאל האט סאלאמאן סאפראנאוויטש קיין אנדער נאמען נישט, נאר „אפטייקער“.

— גוט מארגען אייך, אפטייקער!

— רב אפטייקער! גיט עפּיס א נדבה אויף א נויטינער זאך.

און אפגענומען ביי'ם אפטייקער די נדבה און ארויסגעגאנגען פון דער־אפטייק, קען ער איהם שוין מעהר נים.

וואס פאר א מחותן איז ער מיט איהם, אז שבת — אזוי דער־צעהלט שיווקע — קאכט מען ביי'ם אפטייקער פונקט ווי אין דער וואכען, ערב יום כפור קיין כפרות שלאגט מען נים ביי איהם, און א פסח איז ביי איהם... נאט זאל נים שטראפען פאר די רעד!

שיווקע שאסטעפאל וויל נישט רעדען קיין לשון־הרע אויף א אידען, נאר פערדריסען פערדריסט זי, און קאכען קאכט זי זיך:

— סטייטש פסח! אזא הייליגער יום טוב פסח!...

וואס פסח? ווער פסח? — דאס זאגט זי נישט, נאר מע בעד־דארף שוין אליין פערשטעהן, וויפיעל גאל עס שטעקט אין די ווערטער.

אויך דער אפטייקער האט פיינט איציקלען, ווי א כשר'ער איד האט פיינט חזיר. נאר ער בעווייזט נים ארוים זיין פיינדשאפט און איז מיט איהם, אדרבה, פריינדליך, ווי מיט אלע שכנים; וואס זאל מען טהון? די וויסטע פרנסה!... הינטער די אויגען הייסט ביי איהם איציקעל שאסטעפאל „נאט'ס גנב“, „היפאקריט“, „אי־דאש“, וכדומה אזעלכע נעמען. אין די אויגען אבער הייסט ער ביי איהם: „גאספאדין שאספעטאל“, און אמאל נאך: „מנאגאאוואז־זשאיעמי נאספאדין שאסטעפאל“... פאר וואס קומט דאס איהם — ווייסט ער אליין נישט. וויפיעל יאהר זיי זענען שכנים האט נאך דער אפטייקער נישט געהאט פון איציקעל שאסטעפאל

קיין טובה אויף אַט אַזוי פיעל — און פון דעסטוועגען זעהט איהר דאָך, מנאַנאַאוואַזשאַיעמי !...

כאַשאַ דעם אַפּטייקער'ס זוהן איז געווען אַ וואָהל יונגעל און איינער פון די בעסטע שילער אין גימנאַזיע. ער האָט זעהר גוט געלערענט, אַ סך געלעזען, נישט אין זינען געהאַט דאָס וואָס אַנ־דערע בחורים. נאָר זינט ער האָט זיך בעקאַנט מיט טאַמאַראַ'ס שענע שוואַרצע גרויסע אויגען האָט ער אָנגעהויבען אָפּט צו פער־טראַכטען זיך, בעקומען חשק צו בעגעגענען זיך מיט זיי נאָך אַ מאָל און נאָך אַ מאָל — ביז זיי זענען געקומען צו איהם מיט אַ וויזיט איינמאָל ביינאַכט אין חלום.

און געקומען זענען זיי צו איהם מיט אַ פייער, מיט איין אימ־פּעט, האָבען איהם ארומגענומען מיט זייער פראַכט און גלאַנץ, האָ־בען זיך צעגאָסען מיט אַזוי פיעל חן, פריינדליכקייט, מיט לייד און ליעבשאַפט, האָבען ענדליך אריינגענידערט צו איהם אין הארצען אַזוי טיעף און בעזעצט זיך ביי איהם אין דער נשמה אַזוי פעסט, אַז מעהר פערגעסען זיי האָט ער שוין נישט געקאָנט. וויפיעל ער האָט זיי פון זיך נישט געטריבען !

כאַשאַ האָט אַליין נישט געקאָנט פערשטעהן, וואָס פאַר אַ כח עס ציהט איהם אָפּצושטעהן לאַנג־לאַנג און וואַרטען אויף די טרעפּ, טאָמער וועט זיך בעווייזען איציקעל שאָסטעפּאַל'ס טאָכ־טער און טאָמער וועט ער זיך בעגעגענען מיט איהרע שוואַרצע שענע קלוגע אויגען, — און האָט ער זיך דערוואַרט אויף איהר, און האָט ער זיך בעגעגענט מיט איהר פייעריגען קוק, האָט ער גע־טהאָן נישט מעהר, ווי אויפגעהויבען די רגלים און געמאַכט ויברח, אַנטלאָפען צו זיך אַהיים, צו די אוראָקען, צו די ביכער, זיך פער־טיעפט און פערטראַכט און ווידער גע'חלומ'ט פון איציקעל'ס טאָכ־טער, פון איהר שענער פיגור און פון איהרע שוואַרצע גרויסע קלוגע אויגען, און ווידער אָפּגעוואַרט זי אויף די טרעפּ, און ווידער בעגעגענט זיך און ווידער אַ ויברח ! — און אַזוי אַ לאַנגע צייט, ביז דאָס פייער האָט אויסגעבראָכען, און דעם אַפּטייקער'ס זוהן האָט

זיך איינגעשטעלט, פערבונדען א געשפרעך מיט איציקעל שאַסטע־פּאַל'ס טאָכטער.

איציקעל שאַסטעפּאַל האָט נישט געוואָלט, אז זיין טאָכטער זאָל געהן מיט אַלע מיידלעך אין גימנאַזיע; ער האָט אָבער נישט געשפּאָרט פאר איהר קיין געלד צו דינגען איהר די בעסטע לעה־רערס מיט די בעסטע גובערנאַנטקעס זי צו אונטערריכטען, און די בעסטע לעהרער — אזוי האָט גערעכענט איציקעל — זענען גויים, ניט אידען. א אידישער לעהרער איז קודם כל איין אפּיקורוס און מאכט זיינע שילער און שילערינס אויסגעלאַסען, און א גויישער לעהרער ווייסט זיך נאָר זיין זאך — מע צאָהלט איהם געלד, דאַרף ער לערנען.

מיט דעם גאַנג איז נעגאַנגען איציקעל שאַסטעפּאַל, און האָט זיך נישט געפוילט אריבערגעהן אין גימנאַזיע צום בעסטען לעה־רער, צו ראָמאַנענקאָ'ן, זיך איין עצה האלטען מיט איהם: אזוי ווי ער, שאַסטעפּאַל, האָט א טאָכטער זעהר א געראָטענע, זאָל ער, ראָ־מאַנענקאָ, איהם רעקאָמענדירען עפּיס א רעכטען רעפּעטיטאָר.

האָט איהם ראָמאַנענקאָ אויסגעהערט און געזאָגט:

— אויב דו ווילסט א רעכטען לעהרער, א געטרייען, קאָן איך דיר רעקאָמענדירען מיין אייגענעם זוהן, ער איז א געצייכענטער פּעדאַגאָג, א געוועזענער סטודענט, וואָס האָט זיך צעקריעגט מיט די פּראָפעסאָרען און איז איצט ביי מיר אָהן א שום בעשעפטי־גונג.

דאָס איז זיכער, אז ווען ראָמאַנענקאָ זאָל זיין א אידיש קינד, א „געוועזענער" סטודענט, וואָלט איהם אזא מין איציקעל שאַסטע־פּאַל געוויס נישט אריינגעלאָזט צו זיך אין שטוב אריין, נאָר פאר א גוי האָט א איד דרך־ארץ, ער מעג זיך זיין וואָס ער וויל זיך, אבי א גוי.

אונזערע שונאים, וואָס ווייסען נישט דאָס אידישע לעבען אין גלות און קענען ניט זיין גלות־פּסיכאָלאָגיע, שטעלען זיך פאָר, אז א איד פערהאַסט א גוי און פעראַכטעט איהם. זיי ווייסען ניט פון

דעם סוף, אַז אַלץ וואָס פּרעמדס איז ביי אידען טייערער ווי אייגענס. אַז אַ איד וויל עפּיס דערצעהלען אַ זאַך, וואָס מע זאָל איהם גלויבען, זאָגט ער: „דאָס האָב איך געהערט פון אַ כריסט, נישט פון קיין אידען"... זיי קוקען זיך ניט צו, ווי דאָס גאַנצע שטרעבען פון אַ פערמעגליכען אידען איז צו געווינען די געזעלשאַפט פון די כריסטען, די גוטע מיינונג פון אַ כריסט; איין גויישער קאָמפּלימענט איז ביי זיי טויזענד מאָל טייערער פון צעהנטויזענד אידישע קאָמפּלימענטען... ביי קיין אומה ולשון האָט איהר נישט אַזאַ אויסדרוק, ווי: „אונזערע אידעלעך", „מיט אַ אידען איז גוט קוגעל עסען", „אידישע גליקען", „אידישע מעשיות", „אידישע זאַבאַבאַנעס" און נאָך כדומה אַזעלכע שענדליכע אויסדרוקען, וואָס האָבען זיך געקאָנט אויסבילדען נאָר ביי אַ פאָלק, וואָס לעבט אַזוי פיעל הונדערט יאָהר אָהן אַ היים אין גלות.

אַז ראָמאַנענקאָ'ס זוהן, דער געוועזענער סטודענט, איז געקומען צו טאַמאַראַ'ן צו דער ערשטער לעקציע, האָט איציקעל שאַסטעפּאָל, פון זיין כבוד וועגען, אַראָפּגענומען דאָס היטעל און אָנגעטהאָן אַ קיילעכיג זיידען יאַרמעלקעלע — שייך, אַ פּריץ! און אַזוי איז שוין געוועזען אַ חוק אַלע טאָג: איז אַריינגעקומען ראָמאַנענקאָ — איז דאָס היטעל אַרונטער; איז אַוועקגעגאַנגען ראָמאַנענקאָ — איז אַרונטער די יאַרמולקע.

און ראָמאַנענקאָ דער לעהרער, דער געוועזענער סטודענט, האָט געטהאָן זיין אַרבייט געטריי: ער האָט מיט טאַמאַראַ'ן געלערענט, מיט טאַמאַראַ'ן געלעזען, טאַמאַראַ'ן ענטוויקעלט און האָט זיך אין טאַמאַראַ'ן פערליעבט, און טאַמאַראַ האָט זיך פערליעבט אין ראָמאַנענקאָ'ן...

נישט ראָמאַנענקאָ, נישט טאַמאַראַ האָבען זיך ווען עס איז דערקלערט אין זייערע געפיהלען, אָדער אַפילו מזכיר געוועזען וועגען דעם. דאָס איז געוועזען אַ שטילער צוזאַמענשטויס פון צוויי ברענענדיגע שטערען, וואָס האָבען זיך געטראָפען מיט איין אונגעהייערען כח איינס אַקעגען דאָס אַנדערע, און ביידע צוזאַמען האָבען זיי

געשוועבט אין דער אונענדליכקייט פון זייערע אידעאלען, נישט אפּצוגעבען זיך דין וחשבון, וואָס זיי טהוען, וואוהין זיי געהען און וואָס קאָן זיין דערפון דער סוף...

דער, וואָס ווייסט די געשיכטע פון די געשעהענישען אין דער לעצטער צייט, וועט פערשטעהן דעם פּשט פון די ווערטער: „גע־וועזענער סטודענט“. דאָס איז געווים איינער פון די בעסטע קינ־דער פון׳ם לאנד, וואָס האָבען א ווארעם ליעבענדעם הארץ, מיט א ריינעם געוויסען, מיט א הויכען אידעאל, מיט א גוטען ווילען צו טהון עטוואָס גוטעס, נוצליכעס פאר׳ן אומגליקליכען הונגעריגען פאָלק... קורץ, ראָמאַנענקאָ איז געוועזן ניט נאָר א סאָציאליסט און א רעוואָלוציאָנער, נאָר אויך איין אָנפיהרער, איין אָרגאניזאטאָר פון א גאנצער חברה, און אָט דער בחור איז געוועזן געצוואונגען א געוויסע צייט צו פערברענגען אין דער היים, און איהם האָט דאָס אונזער איציקעל שאָסטעפּאַל אויסגעזוכט אלס דעם איינציגען רעפּעטיטאָר פאר זיין איינציגער ציטערדיגער טאָכטער טאָמארא. און ווי גליקליך האָט זיך געשעצט אונזער איציקעל, אז ער האָט געהערט פון ראָמאַנענקאָ׳ן אליין, פון א כריסט, אז זיין טאָכטער לערענט גוט און קאָן גוט און איז אליין גוט — ארום און ארום גוט!

ניט איין מאָל האָט זיך איציקעל שאָסטעפּאַל בעריהמט צווי־שען אידען, וואָס פאר א טייערען לעהרער ער האָט, א כריסט, און וואָס דער לעהרער דער כריסט זאָגט וועגען זיין טאָכטער! און אז ער, איציקעל, וועט זעהען, אז זיין טאָכטער זאָל זיך לערנען און לערנען, עס אהרט איהם ניט, אז זי זאָל אָפּגעבען עקזאמען אויף אלע אכט קלאסען גימנאזיע. אין גימנאזיע געהן — דאָס טאַקי ניט, אָבער אָפּגעבען עקזאמען, ברענגען איין אטעסטאט, פארוואָס ניט?

און איציקעל האָט אויסגעפיהרט זיינס: זיין טאָכטער איז אין די קלאסען נישט געגאנגען, זיך אליין געלערענט, רעפּעטירט פון ראָמאַנענקאָ׳ן, געהאלטען עקזאמען אויף אלע אכט קלאסען גימ־

נאזיע און געבראכט צו טראָגען אהיים איין אטעסטאט! — דאָס איז געוועזען פאר אונזער איציקעלע שאָסטעפּאַל א גליקליכער טאָג, א טריומף. זיין טאמאָרא האָט איין אטעסטאט פון אכט קלאסען, און דוקא נישט געגאנגען אין גימנאזיע!

— הא, וואָס זאָגסט דו, שיוועקע?

— וואָס זאָל איך זאָגען? — ענטפערט איהם שיוועקע. — ס'איז צייט איצט צו טראכטען וועגען א שדוך.

— הא? וואָס? א שדוך זאָגסט דו? אזוי פריה? — מאכט צו איהר איציקעלע און דרעהט און פלעכט און צרייזעלט זיך דאָס שווארצע געגרייזעלטע בערדעלע. — וואָס האָסט דו אזוי קיין צייט נים? און אפשר, הא? אפשר ביזט דו גערעכט, שיוועקע? מאקי צייט שמועסען וועגען א שדוך.

און איציקעלע שאָסטעפּאַל בעטראכט זיין טאָכטער, ווי אזוי זי איז אויסגעוואַכסען, געוואָרען א פארשוין, קיין עין־הרע, א יפת־תואר; אלע זאָגען א יפת תואר, אפילו כריסטען...

און טאמאָרא לייענט ביכער, לערענט ווייטער, זעהט זיך אלע טאָג מיט'ן לעהרער, מיט ראָמאנענקא'ן. און די פּאָטער און מוטער פערשטעהען נים, וואָס נאָך האָט זי צו לערנען? ביז וואנען איז דער שיעור צו לערנען? און וואָס געהט אהער אלע טאָג דער לעהרער? און דער פאָטער ווארט־אָפּ א טאָג און צוויי און דריי און רופט־צו צו זיך טאמאָרא'ן און זאָגט צו איהר:

— טאָכטער מיינע, וואָס טהוט דאָ דער לעהרער?

— גאָר נישט, — ענטפערט איהם די טאָכטער — מיר לייענען אינאיינעם ביכער, מיר שמועסען.

— ביז וואנען איז דער שיעור? עס מוז דאָך האָבען א מאָל א סוף, צי ניין?

— וואָס מוז האָבען א סוף? — פרעגט איהם די טאָכטער.

— דאָס לערנען מוז האָבען א סוף, — ענטפערט איהר דער פאָטער.

— לערנען האָט קיין סוף ניט, — זאָגט איהם טאַמאַרא.

— די תורה האָט ניט קיין גרונד? — בעמערקט איהר מיט א שפּאַס דער פּאָטער.

— געוויס נישט. — מאַכט צו איהם טאַמאַרא אויך מיט א שפּאַס. — איך האַלט ערשט ביי מה טובו.

— נאָך גאָר פון פאָרענט? — שפּאַסט ווייטער דער פּאָטער.— ווען־זשע וועסט דו קומען צו גאָט?

— אַז איך וועל ענדיגען אוניווערזיטעט און פּראַקטיצירען פריהער אַ פּאָר יאָהר אין קליניק און אין האָספּיטאַל, וועל איך ערשט דעמאָלט אָנהויבען מיין פּראַקטישע ארבייט, וועלכע וועט זיין פאר מיר אַ נייע שוהל אויף צו שטודירען . . . . . .

. . . .

איצעקעל שאָסטעפּאַל איז געבליבען אָפּהענדיג, צעשטעהרט און אָהן לשון. ער האָט דער טאָכטער אויף איהר פאָרשלאַג נישט גע־ענטפערט גאָר נישט. ער האָט זיך נאָר אויפגעחאַפּט פון׳ם בענ־קעל, פערלעגט די הענד ארונטער, דעם קאָפּ אראָפּ, און גענומען שפּאַנען איבער דער שטוב. נאָכדעם האָט ער זיך אוועקגעשטעלט אקעגען זיין טאָכטער, און זייערע ביידענס גרויסע שווארצע אויגען האָבען זיך בעגעגענט, געקוקט נישט גלייך, נאָר פון אונטען ארויף, און שאַרף, און אָהן ווערטער, געפייערט ווי צוויי ווילדע חיות, וואָס זענען גרייט זיך אַ וואָרף טהון איינס אויף דאָס אנדערע... דער פּאָטער האָט אויסגערעדט מיט אַ פעסטער שטימע:

— טאַמאַרא! דו וועסט טהון אָט דאָס, וואָס א י ך וועל דיר הייסען!...

דערויף האָט איהם טאַמאַרא געענטפערט אויך מיט אַ פעסטער קלאָרער שטימע:

— טאַטע! דו האָסט אַ טעות! איך וועל טהון אָט דאָס, וואָס א י ך וויל!...

— וואָס? וואָס האָסט דו געזאָגט? זאָג נאָך אַ מאָל!
— איך וועל דיר זאָגען נאָך צעהן מאָל, נאָך הונדערט מאָל: איך וועל טהון אַט דאָס, וואָס א י ך וויל!...
— אנו, לאָמיר זעהען!...
— מיר'ן זעהען!...

* * *

נאַרישקייטען! איציקעל שאָסטעפּאַל איז גענוג קלוג אויף צו פערשטעהן, אַז ס'איז נישט די יאָהרען, ניט די צייטען, וואָס מע האָט געקאָנט אַ קינד צווינגען, עס זאָל טהון דעם רצון פון די על־טערען. די צייטען האָבען זיך אויף אַזוי ווייט געביטען, אומעדום אויף דער גאַנצער וועלט, אונטער די אידען וועניגסטענס, אַז עלטע־רען זענען צופריעדען, ווען זיי זענען ניט געצוואונגען צו טהון דאָס, וואָס זייערע קינדער ווילען... איציקעל שאָסטעפּאַל האָט בכבודו ובעצמו אָפּגעפיהרט די טאָכטער זיינע קיין פּעטערבורג, איהר בע־שטעלט קוואַרטיר און קעסט ביי זיינע איין אייגענע, אַ דרוקער'ס אַ ווייב, אַליין געגאַנגען מיט איהר איינקויפען ביכער, קליידער, פּאַ־פּיער וכדומה, און אַז ס'איז געקומען צום געזעגענען און צום קושען זיך, האָט זיך דער פאָטער געוואָלט צעוויינען, האָט איהם די טאָכ־טער אָנגענומען ביי די הענד:

— פע, טאַטע, ווי קומט דאָס צו דיר, דאָס פּאַסט פּאַר אַ אי־דינע!... דו קאָנסט גאַנץ רוהיג פאָהרען אַהיים... דו ווייסט, אַז דיין טאָכטער איז שוין נישט מעהר קיין קינד, וואָס מע דאַרף איבער דעם ציטערען... פאַרהאַן, דאַנקען גאָט, אַ פּאָסט, וואָס טראָגט בריעף הין און צוריק... אויף יום־טוב וועל איך מסתמא זיך דורכפאָהרען אַהיים... פאָהר געזונד און גריס דער מאַמע גאַר פריינדליך!

אַ גאַנץ וועג, צוריקפאָהרענדיג, זיצט איציקעל שאָסטעפּאַל אין וואַגאָן און טראַכט זיך:

— וואָס טהוט זיך דאָ? מיין טאָכטער, מיין איינאונאיינציג קינד, וואָס איבער הונדערט צוואַנציג יאָהר איז מיין פערמעגען

איהרס, — צו וואָס דאַרף זי שטודיערען, לערנען זיך?... אַ פּראָ־פעסיאָן, זאָגט זי, וויל זי האָבען... סאַמאָסטאָיאַטעלנע, זעלבסט־שטענדיג וויל זי זיין... אַ מענש פאַר זיך... נננו!!! נאָט אייך אַזעלכעס! און ווער איז שולדיג, אַז ניט איך אליין? עס האָט זיך מיר געגלוסט זי לערנען, בילדען, מאַכען זי פאַר אַ וואוילקע־נעוודינע — אַ מצוה אויף דיר!

אזוי טראַכט זיך איציקעל שאָסטעפּאַל און דרעהט און פלעכט און ציפּעט דאָס געגרייזעלטע בערדעל זיינס. און טרייסט זיך חאָטש דערמיט, וואָס זיין טאָכטער האָט איהם ניט אָפּגעטהאָן קיין ערגערע זאַך... למשל, וואָל וואָלט זיין, ווען טאַמאַרא פערליעבט זיך אין אַ שלים־מזל, אָט, אַ שטיינער, אין דעם אַפּטייקער׳ס וואנ־דעל, וואָס דרעהט זיך איהם אַלע מאָל פאַר די אויגען?...

און עס קומט איהם אויפ׳ן זינען דער געלער סאַשאַ סאַפּראַנאָ־וויטש, וואָס איז אויך געבליבען אין פּעטערבורג שטודיערען און וואָס דעם גאַנצען ווענ האָט ער זיי געפּלאָנטעט זיך פאַר די פיס, נישט געהאַט די העזה צו צוגעהן צו זיי צו נאָהענט...

— וואָס טהוט דאָ דעם אַפּטייקער׳ס בחור׳על? — האָט אי־ציקעל געהאַט אַ פרעג געטהאָן ביי דער טאָכטער און בעקומען ענטפער:

— ער פאָהרט שטודיערען.

— שטודיערען? אַלע שטודיערען? אויף וואָס שטודיערען?

— אויף דאָקטאָר.

— מיט דיר אינאיינעם?

— וואָס פאַר אַ מחותן איז ער מיט מיר?...

די לעצטע ווערטער האָבען דעם פאָטער אַביסעל בערוהיגט. און דאָך איז ער געקומען צו פאָהרען אהיים אַ צעקאָכטער, אויס־געלאָזט זיין גאַנץ ביטער הארץ אויפ׳ן ווייב׳ס קאָפּ, ווי געוועהנ־ליך אַ מאַן, אַז ער קומט אהיים צעטראָגען און צערודערט... אַ קלוג ווייב, וואָס קען איהר מאַן און פערשטעהט איהם, לאָזט זי

איהם צורוה, „ביז דאָס משוגעת וועט איבערגעהן"... שיווקע איז אָבער נישט פון דער קאַטעגאָריע קלוגע ווייבער. דאָס, וואָס איהר הארץ פיהלט און דער קאָפּ דענקט — דאָס זאָגט איהר מויל...

קוים דערלעבט זעהען דעם מאַן צוריק, געהט זי איהם אַקעגען:

— נו? וואָס הערט זיך?

— וואָס זאָל זיך הערען?

— וואָס מאַכט דאָס קינד?

— וואָס זאָל זי מאַכען?

— אָפּגעפיהרט קיין פּייטערבאָרג?

— ניין, איך האָב זי איבערגעלאָזט אין וועג.

— באַשטעלט אַ קוואַרטיר?

— ניין, געלאָזט אין דרויסען.

— וואָס ביזט דו אַזוי כהנ'דיג?

— דול מיר נישט קיין יאַרמעלקע!...

אַ קלוג ווייב, וואָס קען איהר מאַן און פערשטעהט איהם, אַז זי חאַפּט פון איהם אַ פּעטשאַטעק, ווישט זי אָפּ די ליפּען און מאַכט אַ שווייג. שיווקע איז אָבער, ווי געזאָגט, נישט פון די איבערגעשפּיצטע ווייבער, וואַרט זי אָפּ אַ ווײלע און פערבינדט אַ נייעם שמועס:

— געפעלט דיר אונזער שכן?

— וואָסער שכן?

— דער אַפּטייקער.

— וואָס איז שוין ווידער?

— ער באַגעגענט מיך נעכטען אויף די טרעפּ און מאַכט צו מיר: אוועקגעפאָהרען אייער מאַן קיין פּעטערבורג?... זאָג איך: אוועקגעפאָהרען קיין פּעטערבורג... זאָגט ער: אָפּגעפיהרט די טאָכטער?... זאָג איך: אָפּגעפיהרט די טאָכטער... און איך האָב, זאָגט ער, מיין זוהן אָפּגעשיקט אַליין...

— טהוט מיר הנאה! — זאָגט איציקעל צום ווייב און שטעלט אוועק אויף איהר אַ פּאָר גרויסע שווארצע אויגען. — אַקעגען וואָס דערצעהלסט דו מיר?

— אַקעגען גאָר ניט, — זאָגט שיווקע, — גלאַט אזוי... נאָכ־דעם מאַכט ער צו מיר, דער אַפּטייקער הייסט עס: מיין זוהן קען זיך מיט אייער טאָכטער...

— טהוט מיר נאָך מעהר הנאה! צו וואָס דארף איך דאָס וויסען?! — שרייט שאָסטעפּאַל.

— וואָס האָסט דו זיך צעשריגען? גלאַט אזוי, דו ביזט גע־קומען פון וועג, דערצעהל איך דיר...

— איך פרעג דיך דען?

— זעה נאָר, ווי ער האָט צעלאָזט דעם כהן!

— לאָז מיך צורוה! און דול מיר ניט מיין קאָפּ!! און טשע־פּע זיך אָפּ פון מיין לעבען!!!

און איציקעל שאָסטעפּאַל חאַפּט דעם שירם און אנטלויפט פון שטוב און בעגעגענט זיך אַ נאָז קעגען אַ נאָז מיט'ן אַפּטייקער. קאָן מען ניט זיין אזוי גראָב און ניט אָפּענטפּערען אויפ'ן גוט־מאָרגען מיט אַ גוט־יאָהר, און אז יענער פרעגט: וואָס מאַכט א י ה ר — מוז מען זיך אָפּשטעלען און זאָגען: אַ דאַנק, וואָס מאַכט א י ה ר? און אָט אזוי פערבינדט זיך, ניט ווילענדיג, אַ שמועס צווישען אונזערע צוויי שכנים.

א פּ ט י י ק ע ר: ווען קומט איהר פון פּעטערבורג?

א י צ י ק ע ל: היינט.

א פּ ט י י ק ע ר: אָפּגעפיהרט די טאָכטער אויף די קורסען?

א י צ י ק ע ל: אָפּגעפיהרט די טאָכטער אויף די קורסען.

א פּ ט י י ק ע ר: שטודיערט מעדיצין?

א י צ י ק ע ל: שטודיערט מעדיצין.

א פּ ט י י ק ע ר: מיינעם האָב איך אָפּגעשיקט אליין.

א י צ י ק ע ל: אליין...

א פּ ט י י ק ע ר: אַ זוהן איז נישט קיין טאָכטער.

אי צי קעל: נישט קיין טאָכטער...
אפטייקער: מייַנער קען זיך מיט אייערער זעהר גוט...
איציקעל: זעהר גוט... האָט קיין פּאַראיבעל נים, איך האָב קיין צייט נים!

און איציקעל שאָסטעפּאָל געהט אוועק נאָך מעהר צעקאָכט און טראַכט זיך: וואָס וויל פון מיר אָט דער אפּטייקער? וואָס דרעהט ער מיר אַ מוח מיט זיין זוהן, אז ער קען זיך מיט מיין טאָכטער? האָט ער נישט עפּיס אַ מיין דערביי? באַמבעלט זיך ניט ביי איהם אַ שרוף?... אַ שענער מחותן סאַפּראַנאָוויטש דער אַפּטייקער, חאַ־חאַ־חאַ!...

אַזוי לאָזט אויס איציקעל שאָסטעפּאָל זיינע טרויעריגע מחשבות מיט אַ ביטער געלעכטער און בעגעגענט זיך מיט אַ נייער פּריטשעפּע, מיט ליפּא'ן.

ליפּא, אָדער, ווי מע רופט איהם, דער איד פון האָלץ, איז גע־וואָהר געוואָרען, אַז איציקעל שאָסטעפּאָל איז געקומען פון פּעטער־בורג, איז ער געקומען צו לויפען אָפּנעמען אַ גרוס, טאָמער האָט ער זיך ערגיץ בעגעגענט דאָרטען מיט זיין טאָכטער?

— שלום־עליכם אייך, רב איציקעל, איך לויף אייך שוין נאָך אַ האַלבע שעה! — אַזוי זאָגט צו איהם ליפּא דער איד פון האָלץ און גלעט דעם בעזעם־באָרד.

— וואָס וועט איהר זאָגען גוטס? — פרעגט איהם שאָסטעפּאָל.

— איך האָב אייך געוואָלט פרעגען, אפשר האָט איהר באַגע־גענט דאָרטען מיין מאַשע'ן?

— וואָסער מאַשע?

— מיין טאָכטער מאַשע!

— וואו האָב איך זי באַגעגענט?

— דאָרט, אין פּעטערבורג איז זי דאָך, אינאיינעם מיט אייערער... זי איז אַ גוטע בחור'טע!

— ווער?

— די טאָכטער מיינע, מאשע הייסט זי... זי קאָן זיך מיט אייערער זעהר גוט... ווייסט איהר, ווער זיי האָט באקענט?

— ווער?

— דער לעהרער.

— וואָסער לעהרער?

— ראָמאַנענקאָ. ער איז א רעכטער חברה־מאַן...

— וואָס הייסט א חברה־מאַן?

ליפא דער איד פון האָלץ גלעט זיך דעם בעזעם־באָרד און קוקט זיך ארום אויף אַלע זייטען, רעדט שטיל:

— ער איז א צעצעליסט!...

— א וואָס?

— א צעצעליסט... פון די צעצעליסטען, וואָס קאָטאָרי... (ער קוקט זיך ארום, רעדט שטיל.) ער האָט זיי אַלע געמאַכט פאר צע־צעליסטקעס, מיינע און אייערע...

— מיינע? מיין טאַמאַראַ? אָבער גאָר לא!... האָט קיין פאר־איבעל ניט, איך האָב קיין צייט ניט...

און איציקעל שאָסטעפּאַל לויפט ווי א משוגענער, גלייך ווי עמיצער יאָגט איהם נאָך. „וואָס פאר איין אָנשיקעניש! — טראַכט ער זיך. — אַלע באַריהמען זיך, אז זיי קענען זיך מיט איהר!... נו, קענען זיי זיך מיט איהר! געזונטערהייד! לאָזען זיי זיך קענען!“...

דאָס איז אָבער נישט אמת. א וואָרעם האָט זיך פערקלויבען צום פאָטער אינעווענינ אין הארצען און עסט איהם און טאָטשעט איהם, און עס פערדריסט איהם זעהר גוט, וואָס וואו ערגיץ א שלים־מזל קען זיך מיט זיין טאָכטער און האָלט זי אין מויל! און מעהר ניפּט פון אַלע האָט איהם אריינגעלאָזט אָט דער באָרד־איד ליפּא מיט זיין „צעצעליזם“... עפּיס האָט שאָסטעפּאַל געהאַפּט נאָך פריי־הער; עפּיס האָט מען איהם אריינגעלעגט א גריל; עפּיס האָט ער געהערט די טאָכטער פּלעטשען: „אָרגאַניזאַציע“... „ווסעאָבשטשע זאַבאַסטאָווקע“... „קאָנסטיטוציע“... וכדומה אַזעלכע דבורים האָט ער זיך אָנגעהערט פון איהר, ווען עס פלעגט קומען צו רעד. און

ער, דער נארישער פּאַטער, פלעגט הערען, קוקען איהר אין די אויגען אריין און קוועלען, ווערען ברייטער ווי לענגער: „אַ מאנס־בילשער קאָפּ אויף איהר. — פלעגט ער זיך טראַכטען. — וואָס ועט פון איהר אויסוואַכסען? איין עבירה, וואָס זי איז ניט געבאָרען אַ יונגעל!“ און דער גליקליכער פּאַטער האָט געבויעט לופט־שלעסער וועגען זיין געליעבטער טאַמאַרא, זיך פאַרגעשטעלט, אַז עס קומט צו פאָהרען צו איהם אַ מיליאָנער, אַ מין פּאָליאַקאָוו פון פּעטערבורג, און שדכנ'ט זיך צו זיין טאָכטער, און די טאָכטער שיקט איהם אָפּ צום טאַטען, און ער, דער טאַטע, נעמט אויף פּאָליאַקאָוו'ן פאַר אַ גאַסט אין דער גרויסער זאַל, זיצט מיט איהם ביי'ם קיילע־כיגען טישעל, אַ קרעסלע קעגען אַ קרעסלע, און מ'ע רעדט פון אייזענבאַהנען, פון בריקען, פון צוקער־פאַבריקען, וואלד־קלעפקע, רעלסען, נעכטיגע טעג, ביז מ'ע קומט ארויף אויף דעם רעכטען ענין: אויף זיין טאַמאַרא.

— איך האָב געהערט, הערר שאָסטעפּאַל, אַז איהר האָט זעהר אַ געראָטענע טאָכטער. — זאָגט צו איהם פּאָליאַקאָוו און שפּיעלט זיך מיט'ן קייטעל פונ'ם זייגער.

— וואו? אזש דאָרט אין פּעטערבורג? — מאַכט צו איהם איציקעל שאָסטעפּאַל, און דאָס הארץ זיינס שפּרינגט שיער ניט ארויס פאַר פרייד און גדלות.

— גוטס — זאָגט צו איהם פּאָליאַקאָוו — לאָזט זיך הערען גאַנץ ווייט... איך האָב זי שוין געזעהען, געהערט אויך, זי געפעלט מיר זעהר, איך בין, דאַרפט איהר וויסען, פּאָליאַקאָוו'ס אַ זוהן... און פערמעגען, דאַנקען גאָט...

— אָ! — שלאָגט איהם איבער שאָסטעפּאַל. — פון אייער פערמעגען האָבען מיר געהערט, אויף מיר געזאָגט געוואָרען... דער עיקר איז זי, די טאָכטער מיין איך, אויב איהר זאָגט איהר געפעלען?...

און איציקעל שאָסטעפּאַל קוועלט, דאָס הארץ וואַכסט איהם פאַר פרייד, פאַר גדלות און פאַר גליק! אַ קלייניגקייט — האָבען

פּאָליאַקאָוו'ן פאַר איין איידעם! ס'איז פאַוואָלינקע עטליכע און דרייסיג מיליאָן! עס וועט אַ רוח אין אייערע פּאָטער און מוטער אַריין, דער גאַנצער שטאָדט, דער גאַנצער וועלט!!!

אָט דאָס זענען געווען די זיסע חלומות פונ'ם נאַרישען פּאָטער, און די דאָזיגע חלומות זענען צעשלאָגען געוואָרען מיט אַ מאָל, אין איין טאָג, אין איין אויגענבליק, אין דעם מאָמענט, וואָס טאַמאַראַ האָט איהם דערקלערט, אַז איהר איינציגער צוועק איז לערנען, שטודירען מעדיצין, ענדיגען דאָקטאָר, פּראַקטיצירען, זיין אַ נוצליכער מענש פאַר'ן לאַנד, פאַר דער מענשהייט, וכדומה אַזעלכע מאָדנע דבורים... ווער שדוך? וואָס חתונה האָבען? פון דעם קיין חצי דבור נישט אפילו, זי דערמאָנט גאָרנישט און וויל נישט הערען!...

פון דער אַנדערער זייט אָבער, פּאָטערליעבע זוכט אַ זכות אויף אַ קינד, וויל זיין אַ מליץ־יושר, געפינט אַ טרייסט:

— נישטאָ נאָך אַ צווייטע טאַמאַראַ, ווי מיין טאַמאַראַ!... נישטאָ נאָך די אַנדערע אַזאַ געראָטענע, אַזאַ שענע, אַזאַ קלוגע, אַזאַ טייערע און אַזאַ געטרייע טאָכטער, ווי מיין טאָכטער!

און ער דערמאָנט זיך, ווי זי האָט זיך מיט איהם געזעגענט און וואָס זי האָט איהם געזאָגט, און עס ווערד איהם אַ ביסעל גרינגער אויפ'ן הארצען, און ער טרייבט אוועק פון זיך אַלע טונקעלע מחשבות מיט אַלע איבעריגע רעד מיט די אַלע זייטיגע פאַרשווינען, וואָס פּלאָנטען זיך איהם פאַר די פיס, און ער לאָזט אַריין צו זיך אַ האָפענונג, אַז זי קאָן אַנדערש ווערען, אַז זי קאָן אויך דאָרטען זיך בענעגענען מיט אַ מין פּאָליאַקאָוו, און עס קאָן זיך איבערדרעהען די גאַנצע מאַשינעריע מיט'ן קאָפּ אַראָפּ, מיט די פיס אַרויף, אַז דער אויבערשטער זאָל נאָר וועלען געבען אַ קוק...

„נישט געזאָרגט זיך! נאָר נישט געזאָרגט זיך! בטחון! גוואַלד, בטחון! האָפענונג! אמונה אין הקדוש־ברוך־הוא! ער, אַז ער וויל, קאָן ער!“...

קאפיטעל ג.

מאשא באשעוויטש.

ליפּא באַשעוויטש, אָדער דער איד פון'ם האַלץ, איז אַ איד, וואָס שטעלט־צו האָלץ אין אַלע הייזער — און פון דעם לעבט ער, דערציהט קינדער, גיט זיי בילדונג.

„דערציהט קינדער, גיט זיי בילדונג"... עס רעדט זיך נאָר אַזוי, ווארום ווי איז דאָס אימשטאַנד אַזאַ, איך בעט איבער אייער כבוד, איין עני ואביון, ווי ליפּא באַשעוויטש, צו געבען בילדונג זיינע קינדער און דערציהען זיי, אַז דער קאָפּ איז איהם גאָר פערטהאָן אין אַנדערע זאַכען: ער זוכט ברויט אַ שטיקעל פאַר זיך, פאַר זיין ווייב און קינדער, ער זוכט און זוכט און קאָן עס נישט נע־פינען! אויף אַלע זייטען וואַרפט זיך נעבאָך דער אָרעמער באַ־שעוויטש, פון שטוב צו שטוב געהט ער אָנשלאָגען האָלץ, אַ גוטע מאָס, איין אמת'ער קלאַפטער, דריי מיט אַ פערטעל אויף דריי מיט אַ פערטעל, צוויי און פופציג ווערשאָק!... און אויף אויסצוצאָהלען! איהר הערט? אויף אויסצאָהלען, סך הכל אַ קערבעל אַ וואָך!...

און נאָך די אַלע גליקען, אַז מע געפינט שוין דעם קונה, און מע האָט זיך שוין אויסגערונגען פאַר'ן פּרייז, און מע האָט איהם שוין צוגעשטעלט דאָס האָלץ, און מע האָט שוין אויסגעמאָסטען דעם קלאַפטער דריי מאָל אין דערברייט, און ער האָט אראָפּגעשיקט דעם איידעם, ער זאָל אויך אָנקוקען און אויסמעסטען דאָס האָלץ (דער איידעם איז אַ יונגערמאַן אַ בעל־חשבון, אַ מאַטעמאַטיקער, פערשטעהט אַלגעברע), און דעם שכן האָט מען אויך אַ בעט גע־טהאָן, ער זאָל האַפּען אַ קוק אויפ'ן קלאַפטער האָלץ, און מע האָט שוין, ברוך השם, דאָס האָלץ צעהאַקט אויך, און צענויפגעלעגט אויך, און מע הייצט שוין מיט'ן האָלץ אַ גאַנצע וואָך, — קומט מען צו געהן נאָכ'ן ערשטען קערבעל, האַפּט מען ערשט אַ פּעטשאַ־טעק פון דער בעל־הבית'טע, פון דער מאַדאַם, אַז עס ווערד פינס־טער אין די אויגען:

— א שענעם קלאפטער האָלץ האָט איהר מיר געגעבען! אזא מזל אויף מיינע שונאים! עס איז דען האָלץ? איידער מע דער־לעבט זעהען א שטיקעל פייער, קריכען ארוים, שונאי ציון, די אוי־גען פון קאָפּ!...

— וואָס רעדט איהר, מאַדאַמעניו, זאָלט איהר מיר זיין גע־זונט און שטארק! — טענה׳ט נעבאך דער אָרעמער האָלץ־איד. — ס׳איז גאָלד, נים קיין האָלץ! ס׳איז אמת׳ע בארלינער האָלץ, ניט פלאָטאָווע האָלץ, טרוקען האָלץ, ווי פעפער, גאָלד, ניט קיין האָלץ!...

— א מאָדנער איד איהר זייט! — מישט זיך אריין דער מאַן. — מע זאָגט אייך, אז דאָס האָלץ איז נאַס האָלץ, דאָס האָלץ וויל ניט ברענען, קומט איהר צו גענהן און זאָגט, אז דאָס האָלץ איז טרוקען האָלץ!

— דאָס האָלץ מוז זיין פון אזא בוים א נאַסען, — שטעלט אריין א וואָרט אויך דער איידעם, דער בעל־חשבון, דער מאַטע־מאַטיקער, וואָס פערשטעהט אלגעברע.

די נסים, וואָס א איד שטעהט אוים אין דער ענגער, פינסטערער, חושכ׳דיגער, שמוציגער, אזוי־גערופענער „טשערטאַ“, וואוהין דער גלות האָט אידען פערוואָרפען און צענויפגעפאַקט אלע אינאיינעם, זענען אזוי גרוים און אזוי וואונדערליך, אז יעדער איינציגער וואָלט געהאַט צו דערצעהלען יציאת־מצרים, ווי אזוי גאָט האָט מיט איהם געפיהרט, ער האָט דורכגעלעבט א יאָהר, און נאָך א יאָהר, און נאָך א יאָהר, און האָט אויפגעצויגען און חתונה געמאַכט א קינד, און נאָך א קינד, און נאָך א קינד, — חדושים ונפלאות!

ליפּא באַשעוויטש וואָלט געהאַט צו דערצעהלען מעהר פון אלעמען. אכט קינדער האָט איהם גאָט געגעבען, און אלע אַכט געראָטענע, געצייכענטע קעפּ. אלסדינגס קאָנען זיי, אלץ ווייסען זיי, און פרעגט זיי, ווען און וואו האָבען זיי געלערענט? צי האָבען זיי אָנגעקוקט ווען א חדר? (א חוץ דעם, וואָס ער אליין פלעגט מיט זיי ביינאַכט א מאָל אונטערקנעלען.) צי האָבען זיי געזעהען

ווען א לעהרער? (א חוץ דעם, וואָס איינער האָט געלערענט מיט'ן אנדערען.) און פון דעסטוועגען, אז ס'איז בעשערט, זענען זיי אַלע אריין אין גימנאזיע, אַלע גוט געלערענט און אויסגעצייכענט זיך אזוי, אז דער לעהרער דער אנטיסעמיט ראָמאַנענקאָ (דער פּאָטער) האָט געפועלט, מע זאָל זיי בעפרייען פון געצאָהלטס און מע זאָל זיי נאָך ארויסגעבען אויף קליידונג און אויף שטיוועלעך, מחמת ליפּא'ס קינדער האָבען א טבע: ביז פופצעהן יאָהר געהען זיי האַלב־נאַקעט און איננאַנצען באָרוויס...

ליפּא באַשעווימש זאָל זיך פערלאָזען אויף דער וועלט, ביז עמיצער וועט זיך א מאָל דערמאַנען זאָגען א גוט וואָרט איבער זיינע קינדער, וואָלט ער בעדאַרפט לאַנג וואַרטען. און דאָ וואַכסט ביי איהם אַז מאַשאַ, וואָס „זינט גאָט האַנדעלט מיט מאַשעס האָט ער נאָך אַזאַ מאַשע נים געהאַט“...

— ערשטענס, איהר טהון, איהר ארבייטען, גילדענע הענט! היינט איהר לערנען!... גאָלע פינעפען!... איהר האָט געזעהען איהר אַטעסטאַט? ניין נאָך? איך האָב אייך נאָך נישט געוויזען? אָט וועל איך אייך ווייזען, וועט איהר זעהען איין אַטעסטאַט! און אַליין, אַליין פון זיך. אַז איך זאָג אייך, ס'איז א מאַשע פון גאָט! שוין איין מאָל א מאַשע!

אזוי האָט געקלונגען ליפּא באַשעווימש איבער אַלע שכנים און בעקאַנטע, פערשלאָגען אַלעמען דעם קאָפּ מיט זיין מאַשאַ. און ווער שמועסט, אַז מאַשאַ האָט געענדיגט די גימנאזיע און האָט געבראַכט אהיים א גאָלדענע מעדאַל, איז דער אָרעמער פּאָטער שיער נים אראָפּ פונ'ם זינען און האָט שיער נים משוגע געמאַכט אַלע שכנים מיט אַלע בעקאַנטע און אומבעקאַנטע. איטליכען בעזונדער האָט ער אָפּגעשטעלט, געוויזען די מעדאַל און דערצעהלט, ווי אַזוי זיין מאַשאַ לערענט, ווי אַזוי זי האָט אויסגענומען ביי'ם דירעקטאָר און ביי די לעהרער און ווי אַזוי זי טהוט און ארבייט אין שטוב, לעהרענט מיט די קלענערע קינדער, און וואָס פאַר א פּאַפּיער זי האָט אַוועקגעשיקט צום מיניסטער, וואָס זי, מאַשאַ,

אליין האָט געשריבען... און נישט לאַנג געטראַכט, חאַפּט ער אַרויס א פּאַפּיער און לייענט אייך בקול רם און מיט א קוועטש און מיט איין אָפּזעץ:

„יעווא וויסאָקאָפּרעוואָסחאָדיטעלסטוואו גאָספּאָדינו מיניס־טרו נאַראָדנאַהאָ פּראָסוועשטשעניא..."

פריי האָבען אָפּגעאָטעמט די שכנים און בעקאַנטע פון ליפּא באַשעוויטש, אַז זיין טאָכטער מאַשאַ איז אַוועקגעפאָהרען קיין פּע־טערבורג. אצינד, האָבען זיי גערעכענט, וועט זיי ליפּא לאָזען צו־רוה מיט זיין מאַשאַ'ן. זיי האָבען אָבער געהאַט אַ מיאוסען טעות; זיי האָבען געמוזט בעקענען זיך מיט איהר קאָרעספּאָנדענץ, מיט די בריעף, וואָס מאַשאַ שרייבט צו איהרע עלטערען פון פּעטער־בורג. מערקווירדיגע בריעף! זי אַרבייט שווער און ביטער, נייהט גרעט, אום צו פערדיענען איהר אויסקומעניש, און שטודיערט אויף דאָקטאָר. היינט שרייבט זי פון אַ נייעם לעבען, וואָס וועט ניך איינטרעטען אין גאַנצען לאַנד, אַ לעבען פון פרייהייט, פון גלייכ־הייט — קאָנסטיטוציע! אין יעדען בריעף רעדט זי פון קאָנסטי־טוציע; עס הויבט זיך אָן ביי איהר מיט קאָנסטיטוציע און עס לאָזט זיך אוים מיט קאָנסטיטוציע... עס איז דערגאַנגען אזוי ווייט, אַז די שכנים האָבען איהם אַ נאָמען געגעבען „קאָנסטיטוציע", דאָס הייסט, אָנשטאָט ליפּא באַשעוויטש האָט מען איהם אָנגעהויבען רופען „ליפּא קאָנסטיטוציע"...

חכמים האָבען זיך געווערטעלט איבער ליפּא באַשעוויטש'עס טאָכטער מיט איהר קאָנסטיטוציע. און ליפּא באַשעוויטש'עס טאָכטער האָט געאַרבייט מיט דער גאַל גאָר נישט אויף קאַטאָוועס איבער דער קאָנסטיטוציע און געגלויבט, אַז ניט היינט איז מאָרגען האָבען מיר זי, די שענע, די ריינע, די געווינשטע קאָנסטיטוציע! מע וועט זי אונז געבען, האָט מאַשאַ באַשעוויטש גע׳טענה'ט, אַ מבול פון בלוט וועט פערגאָסען ווערען! דער מבול וועט פערטריינ־קען די זינדיגע ערד און אָפּשווענקען דעם גאַנצען שמוץ, און עס

וועלען זיך אויסלייטערען די הימלען, און עס וועט ארויסשיינען די זונן, און עס וועט ווערען ליכטיג אין דעם גאנצען לאנד!

אזוי האט געפרעדיגט מאשא באשעוויטש אויף יעדען טריט און שריט צווישען יונגוואַרג און צווישען ארבייטער, און האט בעקומען א נאָמען אין די געוויסע קרייזען און איז געוואָרען בע־ליעבט פונ׳ם פראָסטען פאָלק. „אונזער מאשא“ — אזוי האט זי געהייסען אין די געוויסע קרייזען, און א סך זענען געווען גרייט צו געהן מיט איהר אין פייער און אין וואסער און אין עק וועלט...

קיין בריעפטרעגער אין דער גרויסער שטאָדט פעטערבורג האט ניט אזוי פיעל אויסגעמארשירט א טאָג, ווי אונזער מאשא באשע־וויטש. אויפגעשטאַנען אין דער פריה און אָנגעשריבען א פאָר צעהנדליג בריעף צו פערשיעדענע חברים איבער פערשיעדענע אנ־געלעגענהייטען, האט זי זיך געלאָזט געהן פון עק שטאָדט היבשע עטליכע מייל אין אינסטיטוט, פון אינסטיטוט ווידער א היבשער מהלך אין דיעשאָוועק, וואו מע קאָן קריגען צו יעדער צייט דעם ביליגסטען מיטאָג, און פון דאָרטען ווידער א מייל צעהן צו דער פאבריק אויף דער ארבייט, און פון דאָרטען צו בעקאנטע, פון די בעקאנטע צוריק אהיים אין עק וועלט אריין, מעהרסטענטייל צופוס. וואָרום אויף צו פאָהרען אומעדום בעדאַרף מען האָבען רויטשילד׳ס פערמעגען מיט קורח׳ס עשירות... אזוי האט געזאָגט מאשא באַ־שעוויטש און האט געשפרייזט איבער פעטערבורג, ווי א גוט פערד, זיך ניט אָפּצושטעלען אויף קיין מינוט.

אין וואָס איז בעשטאַנען מאשא באשעוויטש׳עס ארבייט — האָט, א חוץ איהר פאַרטיע, אי דאָס די גאַנץ נאָהענטע, קיינער נישט געוואוסט און נישט געדאַרפט וויסען — קאָנספיראַציע... נאָר פאָליציע האט דוקא געוואוסט, געוואוסט אלע איהרע שטיקלעך אר־בייט, וואָס זי האט אָפּגעטהאָן, און געזוכט זי מיט ליכט און נישט געקאָנט געפינען. — — — — — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — —

נאָר איינער האָט זיך אונטערגענומען זי אויסזוכען. דאָס איז געווען אַ בעריהמטער שפּיק מיט'ן נאָמען יאַשקאַ וואָראָנאַ.

קאַפּיטאַל ד.

יאַשקאַ וואָראָנאַ.

אין די פּאַפּיערען שטעהט ער פערשריבען „יאַקאָוו וולאַדימי־ראָוויטש וואָראָנין, צוויי און דרייסיג יאָהר אַלט". דער אמת'ער נאָמען זיינער איז: „יענקעל וואָרענער", פון אַ קליין שטעדטעל אין גראָדנער גובערניע. זיין ביאָגראַפיע איז אינטערעסאַנט, און מיר געבען זי איבער אַזוי קורץ, ווי ווייט ס'איז נאָר מעגליך.

...דער פאָטער אַ מלמד... די מוטער אַ בעקערין... ביז פינף יאָהר געליטען הונגער... פון פינף יאָהר געהאָלפען ברענגען די קינדער עסען אין חדר אריין, פער־דיענט אַ גראָשען, געקויפט ביי דער מוטער אַ בייגעל אויף אָנ־בייסען... פורים געטראָגען שלח־מנות... זומער געגאַנגען באָרוויס ביז דרייצעהן יאָהר... נאָך דער בר־מצוה נישט געוואָלט דאַווענען... געשלאָגען פון'ם פאָטער, צעבראָכען אַ האַנד... אנטלאָפען קיין גראָדנאָ... געשלאָפען אין דרויסען... געלערענט פון אַ משוגענעם רוסיש און מאַטעמאַטיק... גע'גנב'עט אַ גמרא אין שוהל, פערזעצט פאַר אַ האַלבען ברויט... אנטלאָפען קיין מיר אין דער ישיבה... זיך פערשטעלט פאַר אַ פרומען, געדאַווענט פון פריה ביז נאַכט... געגעסען טעג... גע'גנב'עט שטיקלעך בולקע פון'ם טיש... שבת געחאַפּט מיט אַ פּאַפּיראָס אין בית־הכסא... געשלאָגען... אנטלאָפען קיין ביאַליסטאָק... געוואָרען אַ לעהרער... געגומען אַ גילדען אַ וואָך פאַר צוויי שעה אין טאָג... געהונגערט... געוואָרען אַ חתן פאַר אַ מיידעל, טויב ווי די וואַנד... גענומען פינף און פופציג רובל נדן... געקויפט אַ פאָר שטיוועל (דאָס ערשטע נייע פאָר שטיוועלן)... אנט־לאָפען קיין ווילנאַ... אָפּגעגעבען עקזאַמען אויף זעכס קלאַסען... זיך בעקאַנט מיט בונדיסטען... געשריבען דראַמעס אין זשאַרגאָן...

געטראָגען פערקויפען צו א פערלעגער... פאַרגעלעגט א פרייז אויף דער וואָג: צוויי גילדען א פונט... די דראַמעס צעריסען, אָנגע־שריבען א סאַטירע אויף'ן פערלעגער... בעוויזען פאַר די חברים... אַלע געווען ענטציקט... אוועקגעשיקט אין א אידיש בלאַט... פאַר־פאַלען ווי אין וואַסער... זיך פערליעבט אין א מיידעל... מיאוס ענט־זאגט... זיך געוואָלט טרינקען אין ווילייקאַ... בעקומען א ידיעה, אַז דער פאָטער איז טוידט, די מוטער הונגערט... זיך געגעבען דאָס וואָרט אויסשטודירען אדוואָקאַט... אריין אין אַפטייק... אָפּגעווען צוויי יאָהר... געשיקט דער מוטער געלד, א רובעל א וואָך... אויף יום־טוב צוויי רובעל... דער אַפּטייקער זיך געטשעפּעטפּ, אַז ער טיילט אָרעמע מיידלעך פאַרפומען אומזיסט... א אינטריגע פונ'ם אַפּטיי־קער'ס פרוי... אנטלאָפען קיין פּעטערבורג... געוואָלט שטודירען מעדיצין... שטאַרק נעהונגערט... געוואָלט דערשלאָגען זיך צום באַ־ראָן גינזבורג... אויסגעשטאַנען שטונדענלאַנג אויפ'ן פראָסט... גע־צויגען די אויפמערקזאַמקייט פון דער פּאָליציע... ארעסטירט... גע־וואָלט ארויסשיקען מיט'ן עטאַפּ קיין גראָדנאָ... זיך גע'שמד'ט... פערלאָרען די האָפנונג אופ'ן באַראָן גינזבורג... דער מוטער קיין געלד נישט געקאָנט מעהר שיקען... אליין אויך געהונגערט... זיך געשטעלט אין ארסענאַל פאַר איין ארבייטער... געהערט לעקציעס אין אוניווערזיטעט... זיך געריבען אוף אַלע פערזאַמלונגען... זיך בעקענט מיט אַלע סטודענטען און ארבייטער... די שמד פערבאָר־גען... געווען פערמישט אין א כקאַנדאַל מיט דינאַמיט... שיער ניט בעקאָנט זיך מיט סיביר... געגאַנגען אויף קאָמפּראָמיס... אויסגע־געבען א פּאָר חברים, גיך בעפרייט געוואָרען... געוואָלט הענגען זיך... בעקומען איין איינלאַדונג, פאָרגעלעגט א שטעלע אַלס שפּיאָן... מיט פרייד דערזעהען דעם ערשטען הונדערטער... זיך פערליעבט אין א גוי'ע א װעשערין... חתונה געהאַט... האָט צוויי קינדער... דיענט געטריי... נאַטשאַלסטווע העכסט צופריעדען... געקויפט איין אייגען הייזעל... געהט אַלע מאָל העכער... ביי איי־ניגע ארבייטער פערדאַכטעט... בעקומען א גרוס פונ'ם מלאך־

המות... היט זיך די ביינער... געהאט די עהרע א פאר מאל צו ראַ־פּאָרטירען פערזענליך פאר א הויכען נאטשאלניק... בעקומען א קאָמאַנדיראָווקע קיין ווארשאַ... אויסגעפילט זיין מיסיאָן אויפ׳ן בעסטען ארט... בעקומען א שענע מתנה מיט א שטענדיגען פּאָס־טען אין פעטערבורג... וואָלט געקאָנט זיין פאָלשטענדיג צופריע־דען, ווען די ארבייטער זאָלען ניט שרעקען מיט׳ן טוידט...

עד כאן ביאָגראַפיע פון יאשקא וואָראָנאַ.

* * *

יאשקא וואָראָנא האָט געמוזט מודה זיין, אז אזא שווער שטי־קעל ארבייט, ווי די דאָזיגע פערבאָרגענע „מאשא" האָט איהם פערגעבען, האָט ער נאָך נישט געהאט קיינמאָל, און אז ער וועט זי האָבען צו געדענקען ווייל ער וועט לעבען! א חשד האָט ער געהאט אויף א מיידעל מיט קורצע האָר, וואָס איז געגאַנגען איינ־מאָל פון א פערזאמלונג מיט א גאנצער האַליאַסטרע. שוין שפּעט אין דער נאַכט איז דאָס געוועזען, זיך אָפּגעשטעלט אלע ווייל! און דיסקוטירט (ס׳איז געווען אין יענע גליקליכע טעג, ווען דריי מענשען האָבען נאָך געקאָנט אין גאַס רעדען פראנק און פריי). אָפּ־געזעגענט זיך מיט דער האַליאַסטרע, האָט דאָס דאָזיגע מיידעל גע־נומען א דראָזשקע און געהייסען זיך פיהרען אויף איינע פון די פינסטערע געסלעך פון דער גרויסער שטאָדט פעטערבורג. זעלבסט־פערשטענדליך, אז יאשא האָט באלד אויך גענומען א דראָזשקע און האָט זיך אויך געהייסען פיהרען אויף דער זעלבער גאַס, און אז דאָס מיידעל האָט זיך אָפּגעשטעלט, צעצאָהלט זיך, אראָפּגע־קראָכען, אַנגעקלונגען און אריינגעגאַנגען אין הויף אריין, האָט אונ־זער אגענט אָפּגעוואַרט א ווײַלע, אַנגעקלונגען צום דוואָרניק, אריינ־געגאַנגען אין הויף אריין, בעוויזען דעם דוואָרניק זיין אגענט־צייכען און געהייסען זיך ווייזען די ביכער, וואו עס ווערען אריינגעשריבען אלע די, וואָס וואָהנען דאָ אין הויף. יאשקא האָט דורכגעבלעטערט אלע ביכער עטליכע מאָל הין און צוריק און אָפּ־

נעשטעלט זיך אויפ׳ן נאָמען מ ר י ם נ י ט ע ל ב א ש ע־ ו ו י ט ש . . . וואָהנט ביי א אָרשער מעשטשאַנין משה מאַלקין...
— א??? מאַלקין?... א קענטליכער נאָמען... ביי איהם וועל איך שוין עפּים אויסגעפינען...

קאַפּיטעל ה.

ד י ק ל י נ ע ק אָ מ ו נ ע.

מאַלקין איז געווען בעקאַנט דער פּאָליציע שוין פון לאַנג — דורך זיין חלאַפּאָטשען וועגן פּראַוואָזשיטעלסטוואָ און דורך זיי־נע אָפּטע פּראָשעניעס מיט זיין דולען א קאָפּ. עס האָט נישט גע־האָלפען קיין זאַך, קיין אַרעסטירען, קיין אַרויסשיקען מיט׳ן עטאַפּ — מאַלקין האָט זיך איינגעשפּאַרט איין מאָל פאַר אַלע מאָל: אָרשע איז פאַר איהם צו קליין, ער וויל זיין א פּעטערבורגער — און ער האָט אויסגעפיהרט. ער האָט געבראַכט צו פיהרען פון אָר־שע איין „אַטעסטאַט" פון א בעל־מלאכה (א שוהוואַכסמאַכער) און האָט זיך בעזעצט אין פּעטערבורג.

צוויי כחות האָבען געאַרבייט פאַר מאַלקינען, ער זאָל ווערען א פּעטערבורגער תושב: איין כח האָט איהם געטריבען פון אָרשע, ווייל אין אָרשע איז ניטאָ וואָס צו טהון. דער אַנדערער כח האָט איהם געצויגען קיין פּעטערבורג, ווייל אין פּעטערבורג, האָט ער געהערט, ווערען אידען רייך, אונגעהייער רייך. פון דער מלחמה (דאָס איז געווען אין דער מלחמה־צייט מיט יאַפּאַן). מאַלקין האָט אָבער אַביסעל פּערשפּעטיגט. איבער דעם חלאַפּאָטשען וועגען פּראַוואָזשיטעלסטוואָ און איבער׳ן געהן מיט׳ן עטאַפּ האָט ער דורכ־געלאָזט די סאַמע בעסטע, די גאָלדענע צייט, און איז אָנגעקומען קיין פּעטערבורג דעמאָלט, ווען מע האָט שוין גאָר אָנגעהויבען שמועסען וועגען שלום — און אונזער שוהוואַכסמאַכער האָט זיך אומזיסט אויסגעבראַכט, און ער וואָלט געשטאָרבען פון הונגער, ווען זיין ווייב זאָל איהם ניט קומען צו הילף מיט איהר קאָנען

גוט קאָכען פיש און באַקען חלה. ער האָט געעפענט אַ וואָלוועלע קיך מיט בעטלעך פאַר ניט קיין רייכע לייט און אויסגעהאַנגען אַ צעטעל — און עס האָט איהם מצליח געווען: אין גאָר אַ קורצע צייט איז מען געוואָרען געוואוירע איש מפי איש, אַז ביי מאַלקינען עסט מען געשמאַקע פיש מיט פרישע חלה אַלע טאָג, און נישט טייער — און מאַלקינ׳ס קוואַרטיר, וואָס איז געווען אונטער׳ן סאַמע הימעל, אויפ׳ן אויבערשטען עטאַזש, איז גיך געוואָרען בעזעצט דורך שטענדיגע קוואַרטיראַנטען, יונגע מענשען פון פערשיעדענע פּראָפעסיעס, אָדער, בעסער געזאָגט, מענשען אָהן פּראָפעסיעס, דאָס, וואָס מע רופט אָן „אינטעליגענטע פּראָלעטאַריערס“, אַזעלכע מענשען, וואָס וואָלטען אַ בעלן געווען עפּיס טהון, אַרבייטען, האַרעווען, אַבי פערדיענען זיך דאָס שטיקעל ברויט. ניט צוליעב געלד חלילה, נאָר אום צו דערהאַלטען די נשמה, בכדי מע זאָל קאָנען פאָרטזעצען די גרויסע אַרבייט פון דער הייליגער אידעע, וועלכע האָט זיי אַלע צענויפגעקליבען דאָ, אונטער׳ן סאַמע הימעל, ביי מאַלקין דעם שוהוואַכסמאַכער...

ואלה שמות — אָט דאָס זענען די נעמען פון די קוואַרטיראַנטען, וואָס ביי מאַלקינען אונטער׳ן הימעל.

מ א י ר פ ר י ד ע ל — צוויי און צוואַנציג יאָהר, אַ בונדיסט. געלערענט אין דריי גימנאַזיעס, ניט געענדיגט איינע אַפילו, איבער מאַטעמאַטיק. ווייל מאַטעמאַטיק איז אַ בורזשואַזנע חכמה. צעקריעגט מיט די עלטערען. אַנטלאָפען קיין פּעטערבורג, זיך פערשריבען פאַר אַ זעצער אין דרוק, אַריין אין אוניווערזיטעט. ניעדעריגע וואוכס, שוואַרץ, געשטופּעלט, אַ ניעדעריגע ראיה.

ח י י ם ב ר ו י ד א — פיער און דרייסיג יאָהר. געווען אַ מלמד. אַליין זיך אויסגעלערענט שפּראַך. פיעל געלעזען. אַ געפעהרליכער אַנטי־ציוניסט און אַנטי־נאַציאָנאַליסט. לייענט שטילערהייד דעם „השלח“... פערשריבען פאַר אַ שניידער. פון וואָס ער לעבט ווייס נאָר גאָט און ער... אַ הויכער, אַ דינער, רעדט הייזעריג, ראַכט זיך, אַ קאַנדידאַט אויף טשאַחאָטקע, און אפשר ניט...

מ י ש א ב ע ר ע ז נ י א ק (דער אמת׳ער נאָמען זיינער איז משה פידלער) — קרוב צו פערציג. איין אַנטלאָפענער פון סיביר. געענדיגט צוויי פאַקולטעטען. א זעלטענער גבור. אז ער רעדט, הודעט ער. שטאַרק געזוכט פון פּאָליציע. לעבט פון דעם, וואָס ער זינגט אַלע זונטאג אין „כאָר“. שווער צו דערקענען אין איהם א אידען. גרויס, בעוואַכסען, זעהט אויס ווי א דיאַק. א וויל־דער בעל כעסן.

נ י ס ע ל א ו ו ר ו ט י ס — א יונגעל פון נייענצעהן יאָהר. נישט געלערענט אין ערגיץ. זעלטענע פעהיגקייטען. שרייבט שירים אין די בעסטע רוסישע צייטונגען, חתמ׳עט זיך „קאָליברי“. א פּייַ־ערינער אַנאַרכיסט. פערשריבען א פּאַרבער. ווייס ווי א מיידעל. פּוכקע בעקלעך.

ע ט ק ע ו ו י י ר א ך — פיער און צוואַנציג יאָהר. א ליט־וויטשקע פון באָברויסק. פערשריבען פאַבריקמאַכערין. געענדיגט גימנאַזיע. שטודירט אויף דאַנטיסטין. לעבט פון קלעפּען קאָ־ראָבקעס. שוואַרץ, נאָר חנ׳עוודיג. אויגען — פייער.

ח ו ה ו ו א ה ל — איין און צוואַנציג יאָהר. שטאַמט פון גרויסען יחוס: דער פאָטער בעריהמט זיך, אז ער קומט אַרויס פון׳ם אידישען־פּוילישען קעניג שאול וואהל. אוועקגעוואָרפען א חתן א גביר. זיך אויסגעלערענט מאַססאַזש. פערשריבען היטעל־מאַכערין. א מסוכנ׳ע רעוואָלוציאָנערקע. ניט קיין שענע.

מ א ש א ב א ש ע ו ו י ט ש — קענען מיר.

אצינד וואָלט מען נאָך בעדאַרפט פאָרשטעלען אייך מאַלקינ׳ס דריי עלטערע בנים. „בנים“, ניט „זיהן“ — איז די משמעות, אז דאָס זענען דריי הויכע געזונדע קלאָפּערס, מיט הויכע רגלים, מיט געזונדע ידים, וואָס קאָנען גוט ארבייטען און גוט אכל׳ען; זיי האָבען איין אַפּעטיט, וואָס מיליאָנערען מעגען זיי מקנא זיין. אויף זיי קוקענדיג, עסט זיך גאָר אַנדערש. א כפרה זיבעצעהן יום־טוב׳־דיגע סעודות מיט אַכצעהן חופּה־וועטשערעס, מיט הונדערט ראַאוּ־טען, דינערס און באַנקעטען פון פיעלפאַכע מיליאָנערען, פאַר איין

וועטשערע אין דער וואָכען ביי'ם שוהוואַכסמאַכער דאָרטען אין דער הויף, אונטער'ן סאַמע הימעל, ביי דעם אינטעליגענט־פּראָלע־טאַריש געזינדעל, — נישטאָ קיין צערעמאָניעס! נישטאָ קיין אויבען־אָן! מע זעצט זיך אַוועק און מע רעדט און מע עסט אַלע אינאיינעם, מיינס און דיינס און שותפות'דיג — אַ מין קאָמונע...

מיט דער צייט איז דאָ טאַקי געוואָרען אַ שטיקעל קאָמונע — אַ דאַנק דער נייער קוואַרטיראַנטקע מאַשאַ באַשעוויטש. אַז מאַשאַ באַשעוויטש איז געקומען צום ערשטען מאָל בעשטעלען זיך דאָ קוואַרטיר און קעסט, האָט זי זיך פון דער ערשטער מינוט אָן געפיהלט, אַז זי איז אין דערהיים. בעקענט זיך מיט דער גאַנצער קאָמפּאַניע און מיט אַלע פאַרשוינען ביי'ם נאָמען, האָט מאַשאַ אַראָפּגעוואָרפען פון זיך דאָס היטעלע מיט'ן מענטעלע, פערקאַטשעט די אַרבעל און אַוועקגעשטעלט זיך העלפען דער פרוי מאַלקין וואַשען דאָס געפעס. מאַלקין אַליין האָט זיך אַפּילו געפּרובט פּראָטעסטירען, האָט איהם מאַשאַ אָפּגעשניטען:

— עס איז ניט אייער עסק! קוים האָב איך צייט, דאַרף איך אייך העלפען; וועל אַ י ך קיין צייט ניט האָבען, וועט איהר מיר העלפען... אָט, למשל, האָט זיך ביי מיר צעריסען אַ שוך, איהר זעהט? זייט זיך מטריח, הערר מאַלקין, נאַט אייך מיין שוך און טראָגט איהם אַריין צום שוסטער, איך האָב געזעהען דאָ אין הויף ביי אייך אַ שוסטער; בעדינגט זיך מיט איהם, וואָס ער וועט ווילען פאַר דער רעפּעראַציע, און זייט מוחל טאַקי אין איין וועגס בעצאָהלט איהם דאָרטען, וואָרום איך בין היינט נישט ביי געלד...

שפּעטער מיט עטליכע מינוט האָט מאַשאַ דערהערט קאַוויוטשען אַ קינד פון הינטער'ן אויווען אַרוים, האָט זי זיך אָנגערופען צו דער פרוי מאַלקין:

— דאָס איז אייערס? אַנו, ווייזט נאָר אַהער אייער ווייגענדיג בעשעפענישעל, וועלען מיר זעהען, וואָס געהט דעם אָפּ?...—

און מאַשאַ האָט גענומען דאָס קינד צו זיך אויף די הענד, איהם אַ נאָמען געגעבען „פּעמפּעק“, געדרעהט און געטרייסעלט און גע־

טאַנצט מיט דעם, אַזוי לאַנג, ביז דאָס וויינענדיגע בעשעפעֶנישעל אָדער פּעמפּעק האָט אַרויסגעשטעלט אַ רויט צינגעל מיט זעכס נאָר־וואָס אויסגעשניטענע צייהנדלעך און האָט זיך פערגאַנגען פון געלעכטער.

— וואָס זיצט איהר, ווי די כלות, צענויפגעלעגט די הענד? — האָט זיך מאַשאַ צעשריען אויף די צוויי קוואַרטיראַנטקעס, די מיידלעך, וואָס שטודירען איינע אויף דאַנטיסטין, די צווייטע מאַסאַזש.

— וואָס זאָלען מיר טהון? — פרעגען די מיידלעך מיט אַ געלעכטער.

— וואָס זאָלט איהר טהון? — ענטפערט זיי מאַשאַ. — האַפּט איין אויטאָמאָביל און פאָהרט זיך דורך אַביסעל איבער „ניעווסקי“!... אָט לינט אַ בעזעם, נעמט מען און מע פערקעהרט די די שטוב.

עס פערשטעהט זיך, אַז דעם ערשטען אויפדערנאַכט, צו דער ערשטער וועטשערע, האָבען זיך אַלע געוואָלט אויספיינען פאַר מאַשאַ באַשעוויטש, איטליכער מיט זיין פריידענקען און מיט זיין שען רעדען, און מע האָט פערבונדען אַ דיסקוסיע איבער אַ פּרינציפּיעלע עקאָנאָמישע פראַגע, און עס האָבען זיך אַ גאָס געטהאָן ווערטער: „קאַרל מאַרקס... לאַסאַל... פּראָלעטאַריאַט... קויטסקי... קלאַסען־קאַמפף“...

— שאַט, קינדערלעך! — האָט אויסגעשריען מאַשאַ באַשעוויטש און האָט זיך פערשטעלט די אויהערען. — ווילט איהר פיהרען אַ דעבאַטע ניט ווי גענז, נאָר ווי מענשען, דאַרפט איהר דאָס מאַכען פּאַרלאַמענטאַריש, אויסוועהלען אַ פּרעזידענט, זיך מעלדען צום וואָרט. הייניטגס מאָל בין איך אייער פּרעזידענט... הערר בערעזניאַק, איהר האָט דאָס וואָרט!...

און אָט אַזוי איז דאָס במילא געוואָרען ביי מאַלקינען אַ קליינע קאָמונע, און איהר פיהרערין איז געווען מאַשאַ באַשעוויטש.

קאפיטעל ו.

געשאָסען דעם פויגעל און ניט געטראָפען.

עס איז נאָך נישט געווען רעכט נאַכט, עס זענען נאָך נישט אַלע גאַסען געווען בעלייכט, אז די קליינע קאָמונע, וואָס געפינט זיך הויך אונטער'ן דאַך, ביי מאַלקינען אין וואָהנונג, האָט זיך אָנגעהויבען איינציגווייז צענויפגעהן און איבערגעבען איינס דעם אַנדערען די פּאַסירונגען פון'ם טאָג. איטליכער פון זיי האָט געהאַט פּעק מיט נייעס צו דערצעהלען: דער פון א געהיימער פערזאַמ־לונג, דער פון איין איבערפאַל איבער אַרבייטער, דער פון א נייעם שטרייק, וואָס ווערד געפּלאַנט, און איטליכער האָט געוואָלט, מע זאָל איהם אויסהערען פריהער. האָט זיך אריינגעמישט דער בעל־הבית, מאַלקין אַליין, און האָט זיך אָנגערופען צו דער חברה בזו הלשון:

— ווייסט איהר, וואָס איך וועל אייך זאָגען, קינדער? אָט הערט מיך אויס, וועל איך אייך דערצעהלען א שענס. ערשטענס, בין איך עלטער פון אייך, — פון דעם, וואָס איך בין דאָ בעל־הבית, רעד איך שוין ניט, ביי אייך שפּיעלט דאָס וואָרט „בעל־הבית“ א קנאַפּע ראָלע, — און צווייטענס, זאָג איך אייך צו, אז איהר וועט לאַכען.

— אויב לאַכען, זענט איהר פאַרהאַנד, הערר מאַלקין, איהר האָט דאָס וואָרט!

זעלבסטפערשטענדליך, אז די ווערטער געהערען צום שטענ־דיגען פּרעזידענט פון דער קאָמונע, צו מאַשאַ באַשעוויטש, וואָס איז די גאַנצע צייט געזעסען פערטראַכט, צערודערט, געפּויקט מיט די פינגער איבער'ן טיש — א סימן, אז זי איז ניט אויפגעלעגט... און דער בעל־הבית מאַלקין הויבט אָן צו דערצעהלען זיין מעשה:

— אין דערפריה, אז איהר אַלע זענט זיך צעגאַנגען ווי זאַלץ אין וואַסער, און איך בין געבליבען איינער אַליין מיט אָט דעם קליינעם פּעמפּעק (ער ווייזט אויפ'ן מיזיניקעל, וואָס זיצט ביי דער מאַססאַזשיסטקע אויף די הענד און רייסט זי ביי דער נאָז), עפּעגט

זיך אויף די טהיר און עס קומט אריין צו מיר א פּאַקענטרעגער מיט ביכלעך און זעצט זיך אַוועק מיט מיר פּלאַפּלען, און דער קליינער פּעמפּעק לאָזט ניט אויסרעדען אַ וואָרט, ווי זיין שטייגער איז. בקיצור, היסטאָריעס, מעשיות, געשיכטען, עס לאָזט זיך אויס, אַז ער איז אַ חברה־מאַן, און נאָך אַ פאַרברענטער דערצו, פּאַרקויפט טרפה ביכלעך און האָט מיר אריין בשעת מעשה אַ גאַלקע, אַז די מאשא, וואָס האָט זיך אריינגעחאַפּט אין די טיפּאָגראַפיעס און האָט אָפּגעדרוקט די פּראָקלאַמאַציעס, איז דאָס זיין טאָכטער... נו? האָב איך אייך געזאָגט, אַז איהר וועט לאַכען?

— נו? וואָס־זשע האָט א י ה ר געזאָגט? — פרעגט איהם מאשא באַשעוויטש.

— וואָס זאָל איך איהם זאָגען? — מאַכט מאַלקין. — איך האָב איהם געזאָגט, אַז ער איז מחילה אַ גרויסער שקרן. האָט ער געוואָלט מיך איבערשפּארען און איינרעדען, אַז ס׳איז פּאָרט זיין טאָכטער׳ס אַרבייט, האָט דאָס מיך שוין אונטערגעטראָגען, האָב איך איהם אויסגעז׳בטל׳ט אַלע בייזע חלומות און האָב איהם מגלה געווען דעם סוד, אַז די מאשא איז גאָר איין אַנדער מאשא, און אַז איך קען זי, און אַז זי וואָהנט דאָ טאַקי ביי מיר אין שטוב...

גלייך ווי אַ בייזע פליעג האָט איהר דערלאַנגט אַ ביס, אַזוי האָט זיך מאשא באַשעוויטש אויפגעחאַפּט! געגעבען אַ פליעסק מיט די הענד און אויסגערופען צו מאַלקינען:

— וואָס האָט איהר געטהאָן? איהר זענט דאָך אַ יונגעל, איין אַלט יונגעל און אַ נאַריש יונגעל! ווער האָט אייך געבעטען, איהר זאָלט פּלאַפּלען מיט דער צונג? אַך, מאַלקין! מאַלקין!...

און מאשא באַשעוויטש האָט גענומען לויפען איבער׳ן שטוב, פייערען און וואַרפען זיך, און אָבקען און אייקען און ברעכען די הענד. די גאַנצע קאָמונע און מאַלקין אַליין האָבען זיך פּשוט דערשראָקען פאַר איהר; זינט זיי קענען זיך מיט מאשא באַשע־וויטש האָבען זיי זי נאָך נישט געזעהען אַזוי אויפגערעגט און צע־טראָגען, ווי אַצינד. עס האָט נישט געהאָלפען קיין בערוהיגען, קיין

אויסרעדען דאָס הארץ. מאַשאַ באַשעוויטש האָט זיך נישט גע־לאָזט איבעררעדען. און אויף מאַלקינען האָט זי געפייערט, גע־שוועבעלט.

— וואָס פאַר אַ רעכט האָט איהר געהאַט אַרויסצוגעבען פאַר אַ ווילד־פרעמדען מענשען, וואָס איהר קענט איהם ניט און ווייסט איהם ניט, אַזעלכע זאַכען, וואָס געהערען זיך מיט אייך ניט אָן? איך בין איבערצייגט, אַז דאָס איז אַ חברה־מאַן פון דעם גוטען אָרט... אונזער דוואָרניק האָט מיר עפּיס געפּלעטשעט היינט אין דער פריה, אַז נעכטען ביי נאַכט, נאָך מיין קומען אַהיים, איז דאָ געוועזען עפּיס אַ נפש און האָט זיך נאָכגעפרעגט אויף עמיצען, ער ווייסט ניט, צי אויף מיר, צי אויף איין אַנדער באַרישני... ווייסט איהר, קינדער, וואָס איך וועל אייך זאָגען? איך פאָהר אַריבער אויף איין אַנדער קוואַרטיר, און טאַקי באַלד, קינדער! פּרובט נישט מיך איבעררעדען, וואַרפט אַוועק אַלע אייערע גרימאַסען מיט די טרויעריגע רעדעלעך. העלפט מיר בעסער צענויפנעמען מיין „באַ־גאַזש", און זאָל איינער פון אייך זיך מטריח זיין צום דוואָרניק מיך אויסשרייבען פון די ביכער, אַז איך בין אַרויסגעפאָהרען פון פעטערבורג אין ווילנא... אויב זיי וועלען מיך זוכען, זאָלען זיי זיך חאַטש דרעהען דעם קאָפּ... זייט געזונד, קינדער, אין אַ פּאָר טעג אַרום וועט איהר האָבען פון מיר אַ ידיעה... זיי געזונד, קליינער פּעמפּעק, געב אַהער די אויסגעשמירטע מאָרדע דיינע, איך ווינש, דו זאָלסט וואַכסען און זיין חאַטש אַ ביסעלע קליגער פון דיין טאַטען... אַדיע!

איין אייגענע שוועסטער דאַרף מען אַזוי וואַרעם ניט אַרויס־בעגלייטען, ווי וואַרעם די קליינע קאָמונע האָט אַרויסבעגלייט איהר פּרעזידענט מאַשאַ באַשעוויטש. אַלע זענען געוועזען גערירט, דער־שלאָגען פון אַזאַ אונערוואַרטעטען סוף. די מאַדאַם מאַלקין האָט זיך ניט געקאָנט איינהאַלטען און האָט זיך צעוויינט. און די צוויי מיידלעך, די קוואַרטיראַנטקעס, די דאַנטיסטין מיט דער מאַססאַ־זשיסטין, האָבען זיך צוגעגרייט געהן בעגלייטען זי, האָט אָבער

מאשא געפּראַטעסטירט קעגען דעם, און אַז זי האָט שוין געהאַל־
טען אויף יענער זייט טהיר, האָט זי זיך אומגעקעהרט צו דער
קאַמונע מיט׳ן פּנים און האָט צו זיי אַזוי געזאָגט:

— וואָס נאָך, קינדער, האָב איך אייך פערגעסען זאָגען? יאָ,
טאַמער דערהערט איהר, אַ קשיא אויף אַ מעשה, אַז מע האָט מיך
געפּאַקט, זאָלט איהר זיך ניט דערוועגען קיינער פון אייך געהן צו
מיר צו גאַסט, און פאָלגט מיך, אין אויוועו הייצט זיך, זייט מבער
חמץ, זוכט אויס, ווען איהר האָט ערגיץ אַ בריוועל, אַ שטיקעל פּאַ־
פּיער, אַ פּראָקלאַמאַציע, אַ ביכעל, און פערברענט דאָס געזונדער־
הייד, און ווער עס פיהלט, אַז ער דאַרף ניט זיין דאָ, זאָל ער בע־
צייטענס בעסער זיך אָפּטראָגען... זייט געזונד אַלע! זיי געזונד,
קליינער פּעמפּעק! נאָך דיר וועל איך בענקען...

זעלבסטפערשטענדליך, אַז תיכף נאָך מאַשאַ׳ס אוועקגעהן האָט
איבער דעם זיך פערבונדען אַ הייסע דעבאַטע צווישען די מיטגליע־
דער פון דער קאַמונע. אייניגע האָבען שאַרף קריטיקירט מאַשאַ׳ס
אנטלויפען און מאַשאַ׳ס בעהאַלטען זיך; אייניגע האָבען זי פער־
ענטפערט און האָבען זיך גענומען צו דער אַרבייט: ברענען בריעף
און ביכלעך, און מאַלקינ׳ס בנים האָבען געהאָלפען. די פרוי מאַלקין
האָט הנאה געטהאָן, וואָס מע האָט פערשפּאָרט האָלץ, און דער
קליינער פּעמפּעק האָט געקוועלט, ניט אראָפּגעלאָזט קיין אויג פונ׳ם
פּייער, געמיינט, אַז דאָס ברענט מען פון זיין כבוד וועגען...

* * *

דאָס פייער אין אויוועו האָט שוין לאַנג אויסגעלאָשען, די אַש
פון די פערברענטע פּאַפּיערען האָט די פרוי מאַלקין שוין לאַנג פער־
שאַרט, און די איבערגעבליבענע מיטגליעדער פון דער קאַמונע זע־
נען זיך צעגאַנגען איטליכער אין זיין ווינקעל אָפּצורוהען פון דער
אַרבייט און זאָרג פון דעם גאַנצען טאָג. נאָר איין מאַלקין מיט׳ן
ווייב זענען געזעסען אינצווייען נעבען דעם קליינעם פּעמפּעק׳ס
וויעגעלע און געבראָכען זיך דעם קאָפּ, וואו וועלען זיי נעמען מאָרגען

אין מארק אריין? דער מאַן האָט געפּרעגט ביי׳ם ווייב, דאָס ווייב האָט געפרעגט ביי׳ם מאַן: וואו נעמט מען געלד? „נישט גוט!“— האָט געזאָגט מאַלקין. „נישט גוט!“ — האָט צוגעבאָמקעט פרוי מאַלקין... און סאַמע אין דער מינוט הערט זיך אַ קלאַפּ אין טהיר, און נאָך אַ קלאַפּ, און נאָך אַ קלאַפּ, וואָס אַ מאָל שטאַרקער און שטאַרקער.

— ווער איז דאָרט? — פרעגט מאַלקין.

— היימישע! — ענטפערט אַ קול פון יענער זייט טהיר.

— וואָס רעכענסטו דו, זאָל דאָס זיין, איין אַבלאַווע? — פרעגט מאַלקין ביי זיין ווייב און קאָן זיך ניט דערוואַרטען אויף איהר תשובה, וואָרום איידער די פרוי מאַלקין עפענט אויף דאָס מויל צו ענטפערען, טהוט אַ טרעשטשע די טהיר און עס קומען אריין געסט: אַ פּריסטאַוו מיט נאָך אַ פּריסטאַוו, עטליכע פּאָליציסטען און זשאַנדאַרמען, צווישען זיי איינער איין אָפיציער. פאַר גרויס אימ־פּעט האָט זיך מאַלקין צוגעזעצט צום טיש, און די פרוי מאַלקין איז צוגעגאַנגען צו פּעמפּעק׳ס וויעגעלע.

— זדראַווסטוואוי, גאָלובטשיק! — אַזוי האָט אויסגערופען צו מאַלקינען דער פּריסטאַוו, וואָס האָט איהם ניט איין מאָל געזעהען ביי זיך אין אוטשאַסטאָק. — וואָס זשע מאַכסט דו עפּיס, מיין טייערער? ווי געהט׳ס דיר אין די געשעפטען?

מאַלקין איז געוועזען אַזוי איבערראַשט, אַז ער האָט נישט גע־קאָנט עפענען דאָס מויל... און די איבעריגע חברה, די פּאָליציסטען מיט די זשאַנדאַרמען מיט׳ן אָפיציער און מיט׳ן צווייטען פּריסטאַוו, האָבען דערווייליגע געטהאָן זייער אַרבייט: זיי האָבען אויפגעוועקט די גאַנצע קאָמונע, אַראָפּגעשלעפּט זיי מחילה פון די בעטלעך — איך בעט איבער אייער כבוד — האַלב־נאַקעט, צוגעשטעלט צו יע־דען אַ סאָלדאַט. און עס האָט זיך אָנגעהויבען איין אונטערזוכונג.

— מאַשאַ באַשעווימש! — האָט אויסגערופען דער זשאַנ־דאַרמסקי אָפיציער, נאָך גאָר אַ יונגערמאַנטשיק, בלוט און מילך,

מיט צוויי שענע געקרייזעלטע קאַטלעטלעך אויף די באַקען אַ לאַ פושקין. — וועלכע פון אייך איז דאָ מאַשאַ באַשעוויטש?

— מאַשאַ באַשעוויטש איז ניטאָ, — האָט זיך איינגעשטעלט מאַלקין אַרויסרעדען די ערשטע דריי ווערטער.

— וואָס הייסט, זי איז ניטאָ?

— אַרויסגעפאָהרען.

אַז עמיצער זאָל געוועזן וואַרפען אַ באָמבע, וואָלט זי נישט בעדאַרפט האָבען קיין שענערען עפעקט און וואָלט נישט געקאָנט זיין מעהר איבעראַשען, ווי עס האָט זיי איבעראַשט די ידיעה, אַז די, צוליעב וועלכע זיי זענען געקומען אַהער אויף זיכער, איז נישטאָ.

— אַרויסגעפלויגען אייער פויגעלע! — האָט זיך מיט אַ ביטער שמייכעלע אָנגערופען דער זשאַנדאַרמסקי אָפיציער מיט די קאָטלעטען אַ לאַ פושקין צו איינעם אַ פּאַרשוין, וואָס איז געשטאַנען ביי דער טהיר גאַנץ אונבעמערקט, אָנגעטהאָן אין איין אויבערראָק פון אַזאַ קאָליר, וואָס איז שווער צו זאָגען, צי איז דאָס גרוי, צי איז דאָס געל, צי איז דאָס געלבליך; גיכער קאָן מען זאָגען, אַז עס איז אַלע דריי קאָלירען צוזאַמען. די גאַנצע צייט איז דער אונבעמערקטער פּאַרשוין אין׳ם דרייקאָלירענדיגען אויבערראָק געשטאַנען, ווי אַ מענש אַ זייטיגער, ווי איינער, וואָס מע וואָלט איהם אַריינגערופען פאַר איין עדות. דערהערט אָבער, אַז מאַשאַ באַשעוויטש איז נישטאָ, האָט דער פּאַרשוין מיט אַ מאָל אויפגעלעבט, צוגעגאַנגען צום טיש, אַ וואָרף געטהאָן מיט די אַש־קאָלירענדיגע ברילען אויף אַלע זייטען, דאָס פּנים איז איהם געוואָרען טוידט, די הענד האָבען געציטערט. ער איז צוגעגאַנגען צו מאַלקינ׳ען גאַנץ נאָהענט, אַריינגעקוקט איהם טיעף אין די אויגען אַריין און מיט אַ שטילער, נאָר ענערגישער שטימע האָט ער צו איהם אַ זאָג געטהאָן אויף אידיש:

— מאַלקין! וואו איז מאַשאַ באַשעוויטש?... איך ווייס, אַז איהר ווייסט... עס וועט זיין געזינטער פאַר אייך אַלעמען, אַז איהר וועט זאָגען דעם אמת...

מאלקין האט דערקענט דעם אינדערפריהיגען גאסט, דעם פאַ־קענטרעגער.

דאָס איז געווען יאשקא וואָראָנא.

קאפיטעל ז.

מאשא זוכט א טעריטאָריע.

אז מאשא באשעוויטש האָט זיך אָפּגעזעגענט מיט דער „קליי־נער קאָמונע", וואָס ביי מאלקינען אונטער'ן הימעל, האָט זי גע־נומען איהר „באנאזש", א טשאכאָטעטשנעם טשעמאָדאנטשיקעל, איבערגעבונדען מיט א שטריקעל, געחאפּט א דראָזשקע און געהיי־סען זיך פיהרען אויף איינע פון די ווייטע גאסען פון דעם גרויסען צעוואָרפענעם פעטערבורג. מחמת דער וועג איז געווען אביסעל ווייטליך, האָט זיך מאשא אריינגעלאָזט אין א שמועס. ווי איהר שטייגער איז, מיט'ן איזוואָזטשיק, א געזונדען אָרלאָווסקען מוזשיק מיט א פּנים פון א בער, און איז געוואָהר געוואָרען פון איהם, אז ער האָט אין אָרלאָווער גובערניע א שטיקעל ערד, וואָס עס קלעקט איהם נים אויף טרוקען ברויט, מוז ער קוטשירען, און דאָס ווייב מוז וואשען גרעט, און די קינדער... עך, די קינדער! דריי זיהן האָט ער מיט א טאָכטער, איז איינער, דער עלטערער, א זאפּאסנאָי, גע'הרג'עט געוואָרען אין מאנדזשוריע, דער אנדערער איז אוועק ערשט היינטינס יאָהר פאַר א סאָלדאט...

— צו וואָס טויג דיר אזוי פיעל סאָלדאטען? — פרעגט איהם מאשא. — שטעלסט־צו סאָלדאטען צו דער רוסישער ארמיע?

— וואָס־זשע זאָל מען טהון? — ענטפערט איהר דער איז־וואָזטשיק. — מע הייסט, דאַרף מען געבען.

דער איזוואָזטשיק דרעהט־אויס צו איהר זיין פּנים, קוקט זיך איין, ווער דאָס רעדט מיט איהם, טאָמער איז דאָס איין אונטער־געשיקטע. מאשא'ס פּנים אָבער זאָגט, אז זי איז נים פון די אונ־טערגעשיקטע, און אויף דעם איזוואָזטשיק'ס פּנים בעווייזט זיך א

מין גרימאַסע, וואָס מע מוז דאָס אָנגעמען פֿאַר אַ שמייכעל, און ער צערעדט זיך מיט איהר, ניט איהר אָנצוהערעניש, אַז ער איז ניט אַזאַ פינסטערער פּאַרשוין, ווי זי מיינט, אַז ער ווייסט אויך וואָס סע טהוט זיך איצט אויף דער וועלט; ער אַליין טאַקי לייענט ניט קיין ביכלעך, מחמת ער קאָן ניט, נאָר אַנדערע לייענען איהם, סילווועסטער לייענט איהם און פערטייטשט איהם איטליכס וואָרט. ווער איז דער סילווועסטער? סילווועסטער איז איין ארבייטער פון איין אייזענפאַבריק, וואָהנט מיט איהם אויף איין פּלאַץ, שלאָפען ביידע אויף איין ערד. דערצעהלט איהם סילווועסטער, וואָס אויף די פאַבריקען טהוט זיך: מע גרייט זיך צו אַ שטרייק. אפילו ער מיט זיין פערדעל וועט מוזען שטרייקען אַזוי לאַנג, ביז דער פּאָטער נאַפּאָן וועט הייסען.

— ווער איז דער גאַפּאָן? — פרעגט איהם מאַשאַ, אום צו איבערצייגען זיך, אויף וויפיעל איז דער איזוואָזטשיק אינפאָרמירט פון דעם, וואָס טהוט זיך אויף די פאַבריקען.

— דער פּאָטער גאַפּאָן — גיט איהר דער איזוואָזטשיק צו פערשטעהן אויף זיין שפּראַך — דאָס איז דער גלח, וואָס איז געשיקט געוואָרען צו מלחמה האַלטען מיט דער שוואַרצער קליפּה, מיט'ן אַנטיכריסט, וואָס האָט זיך ביי אונז אין לאַנד אריינגעחאַפּט און וויל פון דאָרט נישט אַרויס. וויפיעל מע האָט איהם נישט אונטערגערויכערט מיט ווייראַך, וויפיעל תּפלות מע האָט ניט אָוועקגעלענט אויף איהם, מיט קללות, מיט תּוכחות, מיט בעשווערונגען — ער ריהרט זיך ניט פון אָרט, אָט דער שוואַרצער כח, דער אַנטיכריסט, ס'זאָל אויף איהם קומען אַ חלירע!...

ביי די ווערטער דערלאַנגט ער דעם פערדעל דאָס, וואָס ער האָלט וועלען דערלאַנגען אַנטיכריסטען, און מאַשאַ וויל ארויסבעקומען פון דעם נפש, ער זאָל איהר געבען צו פערשטעהן, ווער איז, נאָך זיין מיינונג, דער אַנטיכריסט?

— ווייסט איהם דער רוח! — ענטפערט ער איהר. — איך מיין, אַז ער דאַרף שטאַמען פון אידען.

— וואָס עפּיס פון אידען? — פרעגט איהם מאשא ערשטוינט.

— פון וואנען דען, אז ניט פון אידען? — ענטפערט איהר דער פויער, ווי א בר־סמכא. — אלסדינג וואכסט פון אידען. און די מלחמה איז דען ניט פון אידען?

— פון וואנען ווייסט דו דאָס?

— איך ווייס ניט, איך מיין אזוי...

דאָ שטעהט־פאַר מאשא'ן א שווערע אויפגאַבע: אויפקלערען דעם דאָזיגען נפש, ווער איז גאָפּאָן, און ווער איז אנטיכריסט, און וואָס זענען די אידען, און ווער האָט אַרויסגערופען די מלחמה? א שווער שטיקעל אַרבייט איז דאָס געווען! האקען האָלץ איז א כּךְ גרינגער דערפון! און דאָך איז זי צופריעדען מיט איהר אַרבייט, וואָרום אז זיי זענען צוגעפאָהרען אהין, וואו זי האָט בעדאַרפט, און האָט זיך צעצאָהלט מיט'ן איזוואָזטשיק פאַר די אַנדערהאַלבען שעה, וואָס זיי זענען געפאָהרען, האָט אויף זיין בעריש פּנים גע־שפּיעלט א ברייט לויטער שמייכעל, וואָס האָט געקאָנט זאָגען:

— אצינד איז פאַר מיר אַלץ ווי אויף א טעלער!...

* * *

צוגעפאָהרען צו א הויכען גרוי־געפאַרבטען מויער, האָט מאשא באַשעוויטש אָנגעקלונגען אין טויער, און עס האָט זיך בעוויזען א דוואָרניק מיט א ווייסען פאַרטוך און מיט א ווייס בלעכעל אויפ'ן היטעל, און מאשא איז געוואָהר געוואָרען פון איהם א טרויעריגע בשורה, אז דער פאַרשוין, אויף וועלכען זי פרעגט זיך נאָך, איז אַרעסטירט, און זי קאָן דאָ ניט בלייבען, מחמת דער בעל־הבית פונ'ם הויף האָט איהם אָנגעזאָגט, אז ער זאָל קיין סטודענטען מיט יונגע „באַרישנים" קיין צימער נישט פערדינגען. „זאָלען זיי בע־סער, זאָגט ער, שטעהן לעדיג, אָדער זאָלען זיי, זאָגט ער, דריי מאָל ברענען אויפ'ן פייער, איידער די פּאָליציע זאָל מיר זאָגען, אז מיין הויף איז א נעסט פון סטודענטען, גנבים, זשוליקעס און סאָציאַ־ליסטען!"...

מאַשאַ האָט נעבאַך געמוזט נעמען איהר „באַגאַזש“, דאָס טשאַ־כאַמעטשנע טשעמאָדאַנטשיקעל, און געהן זוכען אַ טעריטאָריע ער־גיץ אַנדערש, אויף דער דריטער גאַס פון דאַנען. אויף איהר קלונג האָט זיך בעוויזען אַ פרוי מיט אַ רויטער פעטשיילע מיט גרינע קווייטען, דעם דוואָרניק'ס ווייב, און האָט איהר געזאָגט מיט אַ ניגון, זי זאָל געהן פון דאַנען וואָס גיכער, וואָרום ס'איז אַ פולער הויף מיט פּאָליציע. זיי זוכען עמיצען...

אודאי האָט אונזער העלדין געמוזט פערקירעווען דעם דישעל און „נעמען לינקס“, און מאַקי שטעלען פיס. וואָרום בעקענען זיך מיט דער פּאָליציע ווען זי ניט פערשפּעטיגען, זי האָט נאָך זעהר־זעהר אַ סך צו טהון!... פּלוצים (אַלע גוטע מחשבות קומען־אָן פּלו־צים) טהוט איהר אַ שיין אַ מחשבה אין קאָפּ: „טאַמאַראַ!... טאַ־מאַראַ שאַסטעפּאַל!“...

מאַשאַ באַשעוויטש און טאַמאַראַ שאַסטעפּאַל, האָטש זיי זענען געווען חבר'טעס פון איין שטאָדט, מיט אַטעסטאַטען פון איין גימ־נאַזיע, דאָך האָבען זיי זיך זעלטען בעגעגענט, ניט ווייל מע האָט עפּיס געהאַט איינע צו דער אַנדערער, נאָר זיי קאָנען אַליין ניט זאָ־גען פאַר וואָס. ביי זיך אין הארצען האָט זיך מאַשאַ מודה געווען, אַז זי האָט ניט ליעב טאַמאַראַ'ס בורזשואַזנע עלטערען מיט זייער בורזשואַזנע שטוב. מאַשאַ געדענקט, וואָס פאַר אַ שווערען איינ־דרוק זי פלעגט אַרויסטראָגען פון טאַמאַראַ'ס שטוב אַלע מאָל, ווען זי איז אַהין געקומען. טאַמאַראַ'ס מוטער פלעגט איהר הייסען דער־לאַנגען אַ גלאָז טיי מיט אַזאַ נוסח, גלייך ווי איינער איז זיך מפקיר פון עמיצענס וועגען, ברענגט אַ קרבן על־פּי נויט. וואָס זאָל מען טהון? מע מוז אַ מאָל געבען יענעם אַ גלאָז טיי!... און אַלע מאָל האָט דאָס דיענסטמיידעל פערגעסען אַריינוואַרפען צוקער, און אַלע מאָל האָט זי געשאָלטען דאָס מיידעל, למאי זי פערגעסט אַריינצו־וואַרפען צוקער.

און איהר פאָטער, איציקעל שאַסטעפּאַל? — איהם האָט זי גאָר פיינט געהאַט. זי געדענקט אַ סצענע, ווי אַזוי זי איז אַמאָל

געקומען צו טאמארא׳ן, נישט געטראָפען זי אין דערהיים און בע־געגענט זיך מיט׳ן פאָטער אויף דער שוועל.

— ווער איז דאָס מיידעל? — האָט איציקעל א פרעג געטהאָן ביי׳ם ווייב און האָט זיך א קראַץ געטהאָן אונטער׳ן קאָלנער.

— טעמעס׳ס א חבר׳טע, — האָט דאָס ווייב געענטפערט, נישט געוואָלט אָנרופען זי ביי׳ם נאָמען, ווער זי איז. מאשא איז שוין געווען דעמאָלט אין זעכסטען קלאַס גימנאַזיע און האָט זיך שוין געקאָנט אויס׳טענה׳ען מיט א גרעסערען פון איציקעל שאָכטע־פאַל. האָט זי מיט שטאָלץ געזאָגט צו איהם:

— איך בין ליפא׳ס טאָכטער.

— וואָסער ליפא? — פרעגט איציקעל.

— ליפא באשעוויטש, — ענטפערט איהם מאשא.

— וואָסער באשעוויטש? — פרעגט ווייטער איציקעל, נעמט נישט צו די האַנד פונ׳ם קאָלנער.

— דער איד פונ׳ם האָליז, — מישט זיך אריין טאמארא׳ס מו־טער, און איציקעל דרעהט זיך אויס צו מאשא׳ן מיט׳ן הינטען, און מאשא געהט אוועק פון דאָרט א צעקאָכטע און גיט דאָס וואָרט, מעהר צו טאמארא׳ן אהיים נישט געהן. בעגעגענט זי אָבער טא־מארא און שטעהט־צו צו איהר און רעדט אזוי לאַנג, ביז זי רעדט זי איבער.

איינמאָל האָבען זיי זיך בעגעגענט אין פעטערבורג אויף א פערזאמלונג, און טאמארא האָט גענומען שטראָפען מאשא׳ן פאַר וואָס זי קומט נים צו איהר. האָט איהר דערויף מאשא געענטפערט:

— פאַר וואָס קומסט דו ניט צו מיר? — און האָט זיך באַלד פערהאַפט. — איבעריגענס, קאָנסט דו צו מיר ניט קומען....

— פאר וואָס?

— ווייל מאלקינ׳ס רעזידענץ, דאָרט וואו איך וואָהן, אונטער׳ן הימעל, איז צו קליין פאר דיר!...

דאָס האָט שוין טאמארא׳ן פערדראָסען, און זי איז דוקא גע־קומען צו איהר, זיך בעקענט מיט מאלקינען און מיט דעם גאַנצען

פּראָלעטאַרישען געזינדעל, געפיהרט אַפילו אַ דיסקוסיע מיט דער קאָמונע און פערליעבט אין זיך די גאַנצע קאָלאָניע, פונ'ם יונגסטען אוורוטים ביז'ן אַלטען סיבירניק בערעזניאַק. — אַלעמען איז טאַמאַראַ געפעלען, אַפילו די צוויי מיידלעך פון דער קאָמונע, עטקע און חוה.

— אַצינד האָף איך, אַז דו וועסט זיין ביי מיר אויך? — זאָגט טאַמאַראַ צו מאַשאַ'ן.

— ביי דער ערשטער געלעגענהייט, — זאָגט מאַשאַ, און אַזוי ווי טאַמאַראַ איז אַוועקגעגאַנגען, אַזוי האָט זי שוין אָן איהר פערגעסען. דערמאַנט האָט זי זיך אָן טאַמאַראַ'ס איינלאַדונג אין דער מינוט, ווען זי איז געגאַנגען מיט איהר באַגאַזש אין די הענד איבער דער גרויסער שטאָדט פּעטערבורג זוכען אַ טעריטאָריע.

אָפּגעגאַנגען נאָך עטליכע מייל, האָט אונזער העלדין אָפּגעשטעלט זיך ביי אַ געלבען מויער און האָט אָנגעקלונגען ביי דער פּאַראַדנע טהיר. אויף איהר קלונג האָט זיך בעוויזען אַ קליין באָרוויס שיקסעל מיט גרויסע קאַרעלען אויפ'ן האַלז און מיט אַ פאַרטיגען געלעכטערעל אויפ'ן פּנים. מאַשאַ האָט איהר איבערגעגעבען דעם באַגאַזש און האָט זי אַ פרעג געטהאָן, ווי אַזוי מע רופט זי.

— מיך רופט מען מאַשאַ, — זאָגט דאָס קליינע שיקסעל מיט די גרויסע קאַרעלען און לאַכט.

— אויב אַזוי, האָבען מיר שוין צוויי מאַשאַס,— האָט מאַשאַ באַשעוויטש זיך אָנגערופען צו דער קליינער מאַשאַ און האָט זיך געהייסען אַריינפיהרען צו דער „באַרישני“ (טאַמאַראַ שאָסטעפּאַל) אין צימער אַריין.

— ווער איז דאָרטען? — האָט זיך געלאָזט הערען [illegible]־ טען צימער אַ קול פון אַ מאַנסביל.

— ס'איז איך! — האָט איהם געענטפערט מאַשאַ באַשעוויטש, אויסגעפּאַקט דאָס משעמאָדאַנדעל און צעלעגט זיך ביי טאַמאַראַ'ן אין צימער, אַזוי ווי ביי זיך אין דערהיים.

— ווער איז געווען דער איך ? — האָט זיך געלאָזט הערען נאָך א מאָל די זעלבע מאַנסבילשע שטימע, און נישט בעקומען מעהר קיין ענטפער, האָט זיך בעוויזען דער מאַנסביל אליין, א פּאַרשוין פון א יאָהר פערציג, א צעקאָשמעטער, א צעבורשעטער, אָהן א העמד, מיט א פּידזשאַקעל פערשפּילעט ביז ארויף, אָהן הויזענטרע־גער, און דערפאַר, אַפּנים, האָבען זיך די הויזען שטאַרק געשלעפּט אויף דער ערד, און דערפאַר, אַפּנים, האָט ער זיי אונטערגעהאַלטען ביי'ם בויך מיטביידע הענד, נעגעבען אלע מאָל א שלעפּ אַרויף און צו גלייכער צייט געהאַט צו טהון מיט די פּענסנע, וואָס האָבען בשום אופן נישט געוואָלט האַלטען זיך אויף דער נאָז, נישט קוקענ־דיג דערויף, וואָס די נאָז איז ביי איהם איין אויסגעבויגענע אידי־שע נאָז. שולדיג זענען דאָ, אַפּנים, די ברילען, ניט די נאָז, און אפשר דער בעל־הבית פון דער נאָז, וואָס שיינט א צעטראָגענע בריאה צו זיין, איינער פון די נפשות, וואָס זענען שטענדיג פער־האָרעוועט, פערטאַרעראַמט, הויבען אָן צוואַנציג טויזענד ארביי־טען און לאָזען קיינמאָל נישט אויס, גאָט ווייסט ווען זיי ווערען פאַרטיג !...

דערזעהען ביי טאַמאַראַ'ן אין צימער איין אומבעקאַנטען מענ־שען, האָט זיך דער צעקאָשמעטער פּאַרשוין מיט די לאַנגע פּאַלענ־דיגע הויזען געגעבען א חאַפּ־צוריק און א בויג־איין אויף וויפיעל עס האָבען איהם ערלויבט די ברילען, און א זאָג געטהאָן די געוויסע באַנאַלע פראַזע :

— מיט וועמען האָב איך די עהרע ? (אנשטאָט א רי"ש קומט אוים ביי איהם א חי"ת).

— די עהרע איז ניט אזא גרויסע. — האָט איהם מאַשאַ אָפּ־געענטפערט פּראָסט, ווי איהר שטייגער איז, און האָט זיך געטהאָן דערווייל איהר ארבייט : צענויפגעלעגט די האַנדטיכלעך, די קעמ־לעך, די בערשטלעך מיט די טיכעלעך מיט די קעלנערלעך, ווי ביי זיך אין דער היים. — איך בין טאַמאַראַ'ס א חבר'טע פון דער היים ; מיין נאָמען איז מאַשאַ באַשעוויטש.

ווי איין עלעקטרישער שטראָם איז דער נאָמען „מאַשאַ באַשע־וויטש“ דורכגעלאָפען דורכ'ן גאַנצען גוף פון דעם צעקאַשמיטען פאַרשוין. א פריינדליך שמייכעל האָט זיך צעגאָסען איבער זיין גאַנצען פנים. איין אַנדער מענש איז ער געוואָרען! ער האָט זי אָנגענומען ביי דער האַנד און נישט ארויסגעלאָזט זי די גאַנצע צייט, וואָס ער האָט גערעדט. און גערעדט האָט ער לאַנג און א סך און אָהן אָפּשטעל, געקייטעלט איינס אינ'ם אַנדערען אַזוי קונציג, אַז איבערצוהאַקען איהם איז אונמעגליך, סיידען אַוועקגעהן אין מיטען אָדער איבערשרייען איהם מיט א טאָן העכער. די, וואָס קענען איהם, טהוען דאָס טאַקי, — מע האָט קיין אַנדער ברירה ניט...

— זענט איהר דאָס די מאַשאַ באַשעוויטש? אי־אַי־אַי! מאַ־מאַחאַ וועט קומען, וועט זי זיך אויפהענגען פאַח פחייד! מיר העחען פון אייך אַלע טאָג, דחיי מאָל א טאָג. צעהן מאָל א טאָג! איהר זייט א העלדין! א גחויסע העלדין! ניט אַלע קאָנען דאָס, וואָס איהר קאָנט! מיר דאַחפען אַלע ביי אייך זיך לעחנען! מיר זענען קינדעחער, חדח־יונגלעך קעגען אייך! מיין נאָמען איז אַבחאַם מאַחקאָוויטש! אַבחאַם מאַחקאָוויטשען קענען אַלע! מיין פּחאָ־פעסיע איז דחוקעחיי, נאָח אַליין בין איך א שטיקעל מאַהלעח, א שטיקעל קינסטלעח, א שטיקעל שחייבעח, א שטיקעל דיכטעח, א וועגעטאַחיאַנעץ און א טאָלסטאָוועץ. ווי אַזוי האַלט איהר פון טאָלסטאָי? איך האַלט פון איהם זעהח שטאַחק! איהר זאָגט מסתמא, אַז עח איז מעהח דיכטעח אַלס פילאָזאָף? איך בין מיט אייך ניט איינפעחשטאַנדען!...

אויב מאַשאַ באַשעוויטש איז געווען איינפערשטאַנדען מיט אברהם מארקאָוויטש'עס מיינונג איבער טאָלסטאָי'ס פילאָזאָפיע אָדער ניט — דאָס איז א בעזונדערע פראַגע. נאָר אַז מע דאַרף ארויסנעמען די האַנד פון זיין האַנד — דאָס האָט זי געזעהען און האָט דאָס בעצייטענס געטהאָן, און האָט איהם געוואָלט איבער־רייסען אין מיטען, איז אָבער געווען אונמעגליך, מחמת אַבראַם מארקאָוויטש האָט געהאַלטען סאַמע אין רעכטען שמועס. און ס'איז

געווען פשוט אַ רחמנות איהם איבערצורייסען, ווי ס'איז אַ רחמנות אויפוועקען אַ מענשען, למשל, ווען ער האַלט אין רעכטען געשמאַקען שלאָף. אַ גליק, וואָס ס'איז אָנגעקומען טאַמאַראַ שאַסטעפּאַל.

און אַז טאַמאַראַ איז אָנגעקומען, האָט זי אַבראַם מאַרקאָ־וויטש'ען גאַנץ פיין משלח געווען פון איהר צימער, געהייסען זאָגען ראָזען, אַז זי האָט אַ גאַסט צו דער טיי...

— נישט צו דער טיי, — פערריכט זי מאַשאַ — נאָר אויף אַ גאַנצע וואָך, אָדער אויף צוויי וואָכען, ביז איך וועל מיר קריגען אַ מקום־מנוחה. איך האָף, אַז דו האָסט גאָר נישט קעגען דעם, מע זאָל אריינטראָגען אַהער נאָך אַ בעטעל?

טאַמאַראַ איז געוואָרען אַביסעל רויטליך: איציקעל שאַסטע־פּאַל'ס טאָכטער איז נימ געווען געגוג דעמאָקראַטיש, זי זאָל קאָנען איבערטראָגען אַזוי לייכט אַזאַ מין בענעמונג, ווי עס האָט זיך ער־לויבט די עכטע דעמאָקראַטין מאַשאַ באַשעוויטש. טאַמאַראַ האָט איהר געזאָגט, אַז מיט פערגעניגען וועט זי זי האַלטען נישט נאָר צוויי־דריי וואָכען, אפילו צוויי־דריי הדשים, דעם גאַנצען ווינטער, און איז אַריבער באַלד אויף איין אַנדער שמועס, וועגען דער קאָ־מונע: וואָס מאַכט די קאָמונע? וואָס מאַכט מאַלקין? און וועגען אַבראַם מאַרקאָוויטש, וואָס פאַר אַ פּלאַפּלער ער איז, אַ גוטער מענש, אַ דימענט, נאָר אַ פּלאַפּלער, און וועגען זיין פרוי ראָזע, וואָס איז איהרע, טאַמאַראַ'ס, אַ קרובה.

— נישט דערפאַר, ווייל זי איז מיר אַ קרובה, — זאָגט טאַמאַ־ראַ — נאָר אַז דו וועסט זיך מיט איהר נעהענטער בעקענען, וועסט דו אַליין זאָגען, אַז דאָס איז נימ קיין פרויענצימער, נאָר אַ מלאך פון גאָט! און אַ קינד האָבען זיי, דאָס הייסט, זיי האָבען אַ סך קינדער, נאָר איין קינד האָבען זיי, זיוזיאַ הייסט ער, אַ יונגעל פון פיער יאָהר, ווייס איך נימ, וואָס פון איהם וועט אויסוואַכסען! קלוג ווי אַ שד, גוט ווי אַ מלאך, און שען איז ער! האָסט געזעהען אַמאָל ראַפאַעל'ס בילד, אראָפּגענומען פון איהם זעלבסט? אַ!

איך האָב גאָר פערגעסען, אז דו ביזט א... א... אז דו האלסט נישט פון קונסט !...

— האָסט א גרויסען טעות, טאמארא ! אמת׳ע קונסט האָב איך ליעב, און קליינע קינדער אויך... — אזוי זאָגט מאשא, און טאמארא ענטפערט איהר דערויף מיט א זיפץ; זי דערמאָנט זיך, אז אָט איז זי, טאמארא שאָסטעפּאל, אין פּעטערבורג שוין א היבש שטיקעל צייט — און האָט נאָך דערווייל נישט געטהאָן גאָרנישט... און זי איז מקנא איהר חבר׳טע מאשא, שטארק מקנא, נאָר ארויס־זאָגען דאָס האָט זי קיין מוט... עפּענט זי אויף די טהיר, שטעקט אריין דעם קאָפּ און רופט אוים אויף א קול:

— זיוזיא ! ניאניא ! נישטאָ קיינער ! — און באלד נאָך דעם זאָגט זי ווידער צו מאשא׳ן: — האָסט דו עפּים בריעף פון דער היים ? וואָס שרייבט מען דיר ?

— זעהר אָפט ! — ענטפערט איהר מאשא און צעלאכט זיך. — שוין צו אָפט ! כמעט א טאָג איבער א טאָג האָב איך פון מיין קאַ־פּעליע בריוולעך, פון די שוועסטערלעך, פון די ברידעלעך, פון דער מאמען און פונ׳ם טאַטען, און איבערהויפּט — פונ׳ם טאַטען ! ער שרייבט צו מיר אלע צוויי טאָג, און איך איהם מוז שרייבען אלע צוויי טאָג. און נישט גלאט אזוי בריוולעך, נאָך בריעף, גאַנצע מגילות, בעשרייבונגען פון אלסדינג, וואָס סע קומט פאָר, און מעהר, נעוועהנליך, פון דער „רעוואָלוציע“. ער איז ביי מיר א רעוואָלו־ציאָנער, א געפעהרליכער רעוואָלוציאָנער !...

אזוי לאָזט אוים מאשא און צעלאכט זיך מיט איהר גוטען אויפ־ריכטיגען געלעכטער און בעווייזט איהרע געזונדע ווייסע שענע צייהן, וואָס קיין דאנטיסט אין דער וועלט האָט נאָך נישט געהאט די זכיה זיך צוריהרען צו זיי מיט זיינע גלאנצענדיגע שטאָהלענע אינסטרומענטען. און ווידער א מאָל איז איהר טאמארא מקנא, סאי אויף דעם, וואָס זי שרייבט זיך איבער אזוי אָפט מיט איהר „קאפּעליע“, סאי אויף איהרע ווייסע צייהן...

— שוין דערלאנגט דעם סאמאָוואר ! — זאָגט דאָס קליינע באַר־וויסע שיקסעל מיט די גרויסע קארעלען, וואָס מע רופט זי אויך מאַשאַ.

קאפיטעל ח.

מאשא באשעוויטש ביי טאמארא שאָסטעפּאַל.

שוין לאנג האָט זיך מאשא ניט געפיהלט אזוי גוט, ווי ביי'ם טיש פון טאמארא שאָסטעפּאל'ס בעלי־בתים. א גאנץ געזינדעל האָט זי דאָרטען געטראָפען, א נעסט, אָדער א קוואָקע, מיט קליינע היהנדעלעך ארומגערינגעלט. אויפ'ן טיש איז געשטאנען ברויט אָנגעשניטען און קעז און פּוטער און איינגעמאכטס. נאָהענט צום סאמאָוואר איז געזעסען אבראם מארקאָוויטש'עס ווייב, ראָזע, נאָך גאָר א פרישע און א שענע פרוי, ארומגערינגעלט מיט א גאנצער חאליאסטרע קינדער, איינס קלענער פונ'ם אנדערען. איטליכס קינד איז זיך א וועלטעל פאר זיך. יעדער מיט זיין קאפּריז, מיט זיין השגה, מיט זיין מאָגענדעל און מיט זיין יצר־הרע'לע. און די מוטער, די גליקליכע קוואָקע, ראָזע, זיצט ביי'ם סאמאָוואר און קוקט וואָס יעדען פעהלט, און מערקט וואָס יעדער וויל, און אלץ ווערד אין איין מינוט בעשאפען, און עס נעמט זי ניט קיין קאפּריז; און צעשלאָגען זיך צווישען זיך א פּאָר קינדערלעך, צענעמט זי זיי; און צעוויינט זיך ווער פון זיי, ווערען אויסגעווישט די טרערען; און צעלאכט זיך א קינד, לאכט די מוטער מיט און קוועלט און וואכסט און לעבט מיט זיי צוזאמען.

ווּעמען פון די אלע האָט די מוטער מעהר ליעב? עס וועט ניט זיין קיין פּאראדאָכס, ווען איך וועל זאָגען, אז זי האָט יעדעס קינד מעהר ליעב פונ'ם אנדערען, דען יעדעס קינד האָט אין זיך עטוואָס אזעלכעס, וואָס דאָס צווייטע האָט דאָס נישט. דאָך איז אין דער שטוב פאראהאן א צענטרום, א מיטעלפּונקט, ארום וועל־כען אלץ דרעהט זיך, ווי אַרום א זונן, און וועלכעס אלע האָבען ליעב

אהן א ברעג. און ארום וועלכען און צוליעב וועלכען אלץ לעבט און געפינט א בעזונדערען אינטערעס צום לעבען. דאס איז זיוזיא!

טאמארא שאסטעפאל האט ביי זיך א גאנצע קאלעקציע פון פאטאגראפישע בילדער פון דעם דאזיגען קינד. אבראם מארקאָוויטש האט אליין וויפיעל מאל געוואלט אראפנעמען זיוזיא'ן אויף פאפיער (אבראם מארקאָוויטש איז א שטיקעל קינסטלער), האט זיך אבער די גאנצע פאמיליע, א חוץ ראזע'ן, ארייגעמישט, שטארק געפראטעסטירט קעגען דעם, ניט דערלאזט, אז דער פאטער זאל אוועקנעמען ביי'ם קינד דאס, וואס די מילדע נאטור האט דעם געשענקט. דער פאטער האט דאס געפרייהט און געקרענקט; געפרייהט, וואס ער איז דער פאטער פונ'ם קינד, און געקרענקט, וואס מע גלויבט ניט אין זיין קינסטלערישען טאלאנט. האט ער זיך מיישב געווען און האט איהם בעשריבען אין א ליעד, א גרויסען ליעד. איז אבער דאס ליעד אויסגעקומען נאך ערגער פון דעם גע־מעלד. דאס ליעד איז קיינעם ניט געפעלען, אויסער איין ראזע'ן, נאר פון ראזע'ן איז קיין ראיה ניט; איהר איז אלץ געפעלען; וואס אבראם מארקאָוויטש זאל ניט רעדען, אדער שרייבען, איז דאס גוט, איז דאס זיס, איז דאס פראכטפול! קיינער גלויבט ניט אזוי אין אבראם מארקאָוויטש'עס טאלאנטען, ווי זיין ווייב ראזע. ער אליין גלויבט ניט אזוי פיעל אין זיך, וויפיעל ראזע. ביי איהר איז „אבראשא“ א זשעניע, וואס קיינער פערשטעהט איהם ניט און קיינער שעצט איהם ניט. ווארום אז אלע זאלען איהם פערשטעהן און שעצען אזוי ווי זי, וואלט ער נישט בעדארפט אפגעבען אזוי פיעל גאלדענע צייט צו דער דרוקעריי, וואס גיט זיי קוים־קוים צום לעבען. די וועלט זאל זיין אביסעל מעהר מבין, — אזוי דענקט ראזע —, וואלט זיך שוין לאנג געפונען א פערלעגער, וואס וואלט ארויסגעגעבען אלע זיינע ליעדער, וואס ער האט ווען געשריבען פון זינט ער איז פאר איהר א חתן געווארען. די וועלט זאל זיין אביסעלע מעהר מבין, — דענקט ווייטער ראזע — וואלט זיך שוין לאנג געפונען א בעלן, וואס וואלט אוועקגעקויפט אט די אלע בילדער.

וואָס ער מאָהלט און מאָהלט פון זינט זי קען איהם. און ראָזע האָפּט אַ קוק אויף די ווענד, וואָס זענען פערהאַנגען מיט עטיודען און מיט בילדער, מעהרסטענטייל, נישט־געענדיגטע, און זי דערמאַנט זיך, אַז אויפ׳ן בוידעם ליגען בילדער נאָך דריי מאָל אַזוי פיעל, אויך נישט־געענדיגטע... און זי דערמאַנט זיך, וויפיעל ליעדער, פּאָעמען און נישט־געענדיגטע ראָמאַנען עס ליגען אין אַלע שאַפעס און אין אַלע טישקעסטלעך, און אַפילו אין די „קאַרזינעס“ פון דעם גרעט ליגען גאַנצע פּעק מיט מאַנוסקריפּטען. גאָט זאָל היטען פון אויס־רוימען, ארויסוואַרפען אָדער פערברענען! וואָס איז? איהר האָט מורא, אַז ראָזע איז נישט בעקאַנט מיט די אַלע אונשטערבליכע ווערק? צי איהר מיינט, אַז ראָזע האָט נישט געלייענט אָט די אַלע פּאָעמען, מיט די באַלאַדען, מיט די סקיצען, מיט די ערצעהלונגען און ראָמאַנען? דאָס הייסט, זי אַליין האָט זיי נים געלייענט; ער, דער מאַן, האָט זיי איהר געלייענט, און ניט איין מאָל — אַ סך מאָל! ס׳איז אַ סברה, אַז ראָזע איז אין איהר מאַנ׳ס ווערק מעהר קלאָר, ווי ער, דער פערפאַסער אַליין. וויפיעל מאָל מאַכט זיך, אַז אברהם מאַרקאָוויטש פרעגט ביי ראָזע׳ן, ווי אַזוי הייסט ביי איהם דער און דער העלד פון דעם און דעם ראָמאַן? איזאַ, זילבער־שטיין? — „ניין, נשמה מיינע! — ענטפערט איהם ראָזע. — דו האָסט אַ טעות!“...

ביי אברהם מאַרקאָוויטש׳ען איז ראָזע׳ס אויטאָריטעט און ראָ־זע׳ס קריטיק די בעסטע, די קליגסטע און די אויפריכטיגסטע. פאַר די אַלע אַנדערע קריטיקער טאָר מען קיין ווערק ניט ווייזען; די בעסטע זאַך מאַכען זיי אייך צו נישט. געוועהנליך מחמת קנאה; זיי פערגינען נישט!... ווי קאָן מען פערגלייכען אַ פרעמדען צו איין אייגען ווייב? למשל, וועט זיך אַ פרעמדער אַוועקזעצען טרייסטען אַ מענשען, איהם אויסרעדען דאָס הארץ, ער זאָל זיך ניט זאָרגען, וואָס די וועלט אָנערקענט איהם ניט?

— וואַרט־צו, מיין לעבען, עס וועט נאָך קומען אַ צייט, וואָס די וועלט וועט זיך ארומקוקען אויף דיר אויך! — אַזוי האָט איהם

ראַזע אויסגערעדט דאָס האַרץ. — אַט האָבען זיי איצטער צו טהון מיט טאָלסטאָי, מיט גאָרקי, עס קעהרט די וועלט! זאָלען נאָר אַרויס די ערשטע ליעדער דיינע אויף דער וועלט — וואו האָלסט דו מיט זיי? ביזט נאָך ניט פאַרטיג? וויפיעל ביכלעך דרוקסט דו? איינגאַנצען צוויי טויזענד? לעבערליך! צוויי הונדערט טויזענד, צום ווינציגסטען!

און ביידע זעצען זיך אוועק, מאַכען אַ חשבון, וויפיעל קאָנען זיי פערדיענען, ווען זיי זאָלען, צום ביישפּיעל, אַרויסלאָזען אויף דער וועלט די „זעמטליכע ליעדער“ פון אבראַם מאַרקאָוויטש? דער חשבון איז אויבען־אויף, ווי אויף אַ טעלער: די בעפעלקערונג פונ׳ם לאַנד איז הונדערט פערציג מיליאָן. וועלען מיר זאָגען, אַז נאָר אַ צעהנט־חלק קאָן לעזען — אַלזאָ, האָבען מיר פערצעהן מיליאָן לע־זער. וועלען מיר זאָגען, אַז ניט אַלע קאָנען קויפען ביכער, דאָס הייסט, איינער וועט קויפען און צעהן וועלען לייענען, — האָבען מיר, אַלזאָ, אַריבער אַ מיליאָן קויפערס? וויפיעל עס דאַרף קאָס־טען אָפּדרוקען אַ ביכעל — דאָס ווייסט שוין אבראַם מאַרקאָוויטש: ער האָט דאָך אַ דרוקעריי... נאָר דאָס אליין איז בלאָטע. דער עיקר איז דאָך דער כבוד, דער נאָמען!...

און דאָס גליקליכע פּאָר טראָגט זיך אוועק אויף די גרינגע פליג־לען פון דער רייכער פאַנטאַזיע אין עולם הדמיון, אין גן־עדן, וואָס זיי אַליין האָבען איהם אויסגעבויעט... און דערווייל האָט אבראַם מאַרקאָוויטש געמומען דרוקען ביי זיך אין דער אייגענער טיפּאָ־גראַפיע די „ערשטע ליעדער“ זיינע אין אַ ביכעל מיט׳ן נאָמען „די יונגע האַרפע“, געהאַט צו טהון קודם מיט׳ן צענזאָר, וואָס האָט איהם געגעבען מאַטעריאַל צו רעדען און שרייען אויף אַנדערט־האַלבען יאָהר נאָכאַנאַנד, ביז נאָט האָט רחמנות געהאַט, דער צענ־זאָר האָט דאָס דורכגעלאָזט בשלום, און די „יונגע האַרפע“ איז אַרויס פון דרוק, גאַנץ שען אילוסטרירט מיט אַ האַרפע און מיט אַ האַנד, וואָס שפּיעלט אויף דער האַרפע, — נאָר אַז ס׳איז ניטאָ קיין מזל, העלפט נישט קיין חכמה! טאָלסטאָי און גאָרקי און טשע־

כאָוו און די איבעריגע אַלע געהען אין די צעהנער הונדערטער טויזענדער, און די „יונגע האַרפע“ פון אבראַם מאַרקאָוויטש ליגט אויף א בוידעם (פון 2,000 ליגען נישט געריהרט 1,941!). נו, קאָן ניט צעזעצט ווערען די נאַל? זאָל אבראַם מאַרקאָוויטש ניט ברענען, ניט פייערען? אַ גליק, וואָס ער האָט אזאַ ווייב, ווי ראָזע, און וואָס זיי האָבען אזאַ קינד אַ צאַצקע, ווי זיוזיא.

— וואָס זאָגט איהר אויף אונזער זיוזיאַ׳ן? — רופט זיך אָן אבראַם מאַרקאָוויטש צו זייער גאַסט, צו מאשאַ׳ן.

דערזעהען דאָס ערשטע מאָל זיוזיאַ׳ן, האָט זי איהם שיער ניט אויפגעגעסען. נישט נאָר ער האָט זי גענומען מיט זיין ווייס מאַרמאָר מלאָכ׳יש פּנימ׳על, לאַנגע זיידען־קאָלירענע לאָקען, טיעפע הימעל־בלויע אויגען, אויסגעטאָקט נעזעל, קליין מיילכעל, אנטיטשנע מאָרדעלע, קלאַסיש געשטאַלט און אויסערגעוועהנליכע גראַציע; ער האָט זי בעצויבערט מיט זיין בענעמען זיך, מיט זיין האַלטען זיך, מיט זיין רעדען און מיט זיין שפּראַך. ער האָט איהר פערגעבען אזעלכע פראַגען און האָט איהר געענטפערט אזוי קלוג און שאַרף, אז מאשאַ איז אַרויס פון די כלים. זי איז צום קינד צוגעזאָדען געוואָרען, און איהר ליעבשאַפט צום קינד איז נאָכדעם געוואַכסען פון שעה צו שעה, פון טאָג צו טאָג, ביז זי האָט זיך איינמאָל מודה געווען פאַר טאַמאַראַ׳ן, אז זי פיהלט זיך צום קינד צוגעבונדען מעהר ווי צו איהרע אייגענע שוועסטערלעך און ברידערלעך, און אז זי קאָן זיך גאָרניט פאָרשטעלען, אז זי זאָל זיך ווען קאָנען שיידען מיט דעם זיוזיאַ׳ן, וואָס האָט פערנומען ביי איהר אין הארצען גאָר אומגעריכט אזאַ גרויסען פּלאַץ! וואו זי האָט געהאַט ערגיץ אַ פרייע מינוט, האָט זי דאָס אוועקגעגעבען זיוזיאַ׳ן, מיט זיוזיאַ׳ן לערנען, מיט זיוזיאַ׳ן רעדען, מיט זיוזיאַ׳ן פערברענגען, מיט זיוזיאַ׳ן שפּיעלען זיך — איז ביי איהר געווען איינס פון די גרעסטע פערגעניגענס. איז מאשאַ געקומען אהיים, איז דאָס ערשטע געווען זיוזיא! איז מאשאַ אויפגעשטאַנען פון שלאָף — איז זיוזיא! אינ׳ם גרעסטען פּאָליטישען שמועס איז געווען זיוזיא!

א תענוג איז געווען ביי מאַשאַ׳ן אַוועקזעצען זיך דערצעהלען זיו־זיאַ׳ן מעשיות. אויף מעשיות דערצעהלען איז מאַשאַ געווען א בריה, און מעשיות איז געווען ביי זיוזיאַ׳ן דאָס חיות, דאָס לע־בען! און מאַשאַ האָט זיך אַוועקגעזעצט דערצעהלען איהם איין מעשה נאָך דער אַנדערער, און זיוזיא האָט אויפגעעפענט זיינע אויסגעטאָקטע ליפעלעך, זיינע הימעל־בלויע אויגעלעך, און האָט געקוקט אויף מאַשאַ׳ן מיט גרויס פערשטאַנד, ווי איין אמת׳ער בר־דעת, און ווי איין אמת׳ער בר־דעת געשטעלט אָבטמאָל א פראַגע, און ווי איין אמת׳ער בר־דעת געלאכט דאָרט, וואו מע דאַרף לאַכען, און געוויינט דאָרט, וואו מע דאַרף וויינען.

קוקענדיג אויף דעם יונגען בעשעפעניש, אויף דעם געראָטען נפש׳על, וואָס איז פול מיט לעבען, האָט קיינער ניט געקאָנט זיך ריכטען, אַז דאָס וועט זיין דער ערשטער קרבן אינ׳ם אויסגוס פונ׳ם גרויסען שטורם...

* * *

אין דער קורצער צייט, וואָס מאַשאַ האָט פערבראַכט מיט טאַ־מאַראַ שאָסטעפּאַל אַלס גאַסט, האָט זי טאַמאַראַ ליעב געקריגען, ווי איין אייגענע שוועסטער, און איז צוגעבונדען געוואָרען צו איהר מיט לייב און לעבען. מאַשאַ האָט נישט געדאַרפט וואַרטען ביז איהר חבר׳טע וועט „אַנטפּלעקען" פאַר איהר איהר נשמה, אויסגיסען איהר האַרץ; זי איז געווען קלאָר אין טאַמאַראַ׳ס לעבען, מע קאָן זאָגען, אויף אויסוועניג. טאַמאַראַ איז געווען איבעררעשט, ווען זי האָט ערפאַהרען, אַז מאַשאַ ווייסט פון איהר ראָמאַן מיט׳ן יונגען ראָמאַנענקאָ׳ן... דאָס איז געווען אויפ׳ן אַנדערען טאָג נאָך מאַשאַ׳ס בעזעצען זיך ביי טאַמאַראַ׳ן. זי האָט דערזעהען ביי טאַמאַראַ׳ן אויפ׳ן טיש א פאָרטרעטעל אין א קליין זילבערן רעמעל.

— אַ! — האָט א זאָג געגעבען מאַשאַ, נאָר א קוק געטהאָן אויפ׳ן פאָרטרעט. — דאָס איז ער, ראָמאַנענקאָ. ער וועט היינט רעדען אין גרויסען מאַניעזש... שאַדע, וואָס איך קאָן דאָרט היינט

ניט זיין, איך בין פערנומען אין איין אנדער אָרט... ער ווייכט, אז איך וועל ניט זיין...

— דו האָסט זיך געזעהען מיט ראָמאַנענקאָ׳ן?—האָט טאַמאַרא א זאָג געטהאָן, און סע האָט זיך ניט־ווילענדיג ארויסגעריסען פון איהרע ווערטער א געפיהל פון... אייפערזוכט? ניין! צו הייליג איז ביי איהר ראָמאַנענקאָ, צו גרויס איז ביי איהר מאשא!... וואָס דען איז דאָס געוועזן?... מאשא האָט זי אָבער גיך ארויסגעפיהרט פון פערלעגענהייט. זי האָט צו איהר אזוי געזאָגט:

— דארפסט זיך ניט וואונדערען. איך קען ראָמאַנענקאָ׳ן פריי־ הער פון דיר און בעסער פון דיר...'אז ער האָט דיך ליעב — איז א פאקט... דו פערגעטערסט איהם, און ער פערדיענט דאָס... אָבער איך מוז דיר זאָגען אויפריכטיג — דו ווייסט, אז אנדערש קאָן איך ניט זאָגען: — גליקליך וועט איהר קיינמאָל ניט זיין, ניט דו, ניט ער... דו ווילסט וויסען, פאר וואָס? דו פערגעסט, אז ער געפינט זיך אויף א „וואולקאַן“, און דו ביזט בעשאפען געוואָרען צו איין אנדער לעבען...

דאָס איז געזאָגט געוואָרען אזוי ערנסט און מיט אזא ווייכען צערטליכען טאָן, אז טאַמאַרא שטאָלצע האָט זיך נישט געקאָנט געפינען בעלעדיגט. זי האָט רוהיג געזאָגט:

— דו ווילסט מיר זאָגען, אז איך בין ניט קיין העלדין און בין נישט ווערטה, אז...

— האָסט א טעות! נישט דאָס האָב איך דיר געוואָלט זאָ־ גען! — שלאָגט איהר איבער מאשא די רעד. — איך האָב דיר נישט געוואָלט דערנידעריגען. אדרבה, איך האָב ליעב אזעלכע ווי דו; דו ביזט דאָס לעבען אליין, און צום לעבען ביזט דו בעשאפען. איך וואָלט אויך געוואָלט זיין דאָס, וואָס דו... איך וועל דאָס אָבער ניט זיין קיינמאָל; שולדיג איז אין דעם די צייט. אין א ביטערע צייט לעבען מיר... און די אומשטענדען האָבען זיך פאר מיר צענויפגעלעגט אזוי, אז איך ווייס ניט היינט,

וואו איך וועל מארגען זיין... דאס זעלבע איז אויך מיט איהם, מיט ראמאנענקא׳ן. הלואי איך זאל האבען א טעות, נאר איך זעה איהם: וויים־ווייט פון דאנען!...

— פאר מיר איז ניטא קיין ווייט! — זאגט טאמארא מיט היץ. — וואו ער, דארט בין איך! נישטא די קראפט אין דער וועלט, וועלכע זאל מיך אפהאלטען און קאנען צעשיידען מיט דעם מענשען, סיידען דער טוידט...

— יעדע אנדערע אויף דיין ארט וואלט אויך אזוי געזאגט. עס מאכט דיך נאר הויך אין מיינע אויגען. — זאגט איהר מאשא. — איך קאן מיך אבער ניט איינהאלטען און מוז דיר זאגען גאנץ אפען דאס, וואס איך מיין: איך בעדויער דיך, טאמארא, און נישט אזוי דיך, ווי דיינע עלטערען.

— מיינע עלטערען? (טאמארא׳ס אויגען צינדען זיך אן מיט פייער.) לעבען מיר דען צוליעב די עלטערען? פאר וואס בעדויערסט דו ניט דיינע עלטערען?

— פון וואנען ווייסט דו, אז ניין?...

ביי די ווערטער קומט אן אבראם מארקאוויטש, און זייער שמועס ווערד איבערגעריסען אין מיטען.

קאפיטעל ט.

ער האט זיי געפאקט!

ביי אבראם מארקאוויטש׳ען אין שטוב האבען אלע, פון אב־ראם מארקאוויטש׳ען ביז׳ן קליינעם שיקסעל מיט די גרויסע קארע־לען און ביז׳ן קליינינטשקען זיוזיא, געהאלטען אין סאמע זיסען שלאף. ווען דער גוטער זיסער מלאך קומט און פלאנטעט זיינע גוטע זיסע חלומות... אך, חלומות! יעדער זעהט אין חלום דאס, וואס ער וויל, דאס, וואס ער זוכט. למשל, אבראם מארקאוויטש׳ען האבען זיך געפלאנטעט ביכער און בילדער אין די אלפים, אין די מיליאנען!... מע שלאגט איהם אפ די טהירען!... אלע ווילען זיינע ליעדער, די „יונגע הארפע“ — ער האט שוין ניט קיין הענד פא־

קענדיג, ער שיקט זיי אָפּ צו ראָזע'ן... און ראָזע זעהט נאָך אַ שע־נערען חלום: אַ מאַסע מענשען... אַ פּראָצעסיע... אין מיטען גערט אבראַם מאַרקאָוויטש מיט אַלע קינדער... זיוזיאַ אויף צופריהער מיט'ן טאַטענס „יונגע האַרפּע“ אין די הענד... דאָס פאָלק שטור־רעמט און שרייט: לעבען זאָל דער אונשטערבליכער פּערפאַסער פון דער אונשטערבליכער „האַרפּע!“... גאָר הינטען געהען נאָך מיט אַראָפּגעלאָזטע קעפּ גראַף טאָלסטאָי, מאַקסים גאָרקי, אַנטאָן טשעכאָוו, געטע, שילער, שעקספּיר, מאַרק טווען און אַנדערע בע־ריהמטע שריפטשטעלער, און וויינען... טאַמאַראַ שאָסטעפּאַל זעהט אין חלום ראָמאַנענקאָ'ן מיט גרויסע אותיות „ק אָ נ ס ט י ־ ט ו צ י ע!“... און מאַשאַ באַשעוויטש, וואָס שלאָפט אקעגען טאַ־מאַראַ'ן אויף אַ קורצפיסיגער סאָפע, חלומ'ט פון אַ פּאַרלאַמענט, און זי זעהט זיך אַליין אין פּאַרלאַמענט שטעהן אויף דער פּלאַט־פאָרם מיט די הענד אַרונטער, און די ווענד זענען בעהאַנגען מיט פּראָקלאַמאַציעס: „לעבען זאָל די פרייהייט!“... מאַשאַ דעם קליי־נעם שיקסעל מיט די גרויסע קאַרעלען חלומ'ען זיך רויטע, גרינע, בלויע, ווייסע, געלע קאַרעלען, אָהן אַ שיעור קאַרעלען!... זיוזיאַ'ס ניאַניאַ חלומ'ט, אַז זי זיצט אויף אַ לאַנגער באַנק אין קינדער־גאָר־טען מיט אַ סך ניאַנים און מע רעדט... און זיוזיאַ אַליין זעהט פאַר זיך וועלאָסיפּעדען און זייגערלעך, זייגערלעך און וועלאָסיפּעדען קאַ־טשען זיך, רעדלען זיך, דרעהען זיך, פליהען, פליהען...

פלוצים — סטוק־סטוק־סטוק! טראַך־טאַראַראַך! עס קלינגען די פענסטער, עס פּלאַצען די טהירען. נאָך איין מינוט — און די שטוב איז פול מיט פּאָליציע. אַלע וואַכען־אויף, זענען טוידט ווי די טוידטע, עס ציטערען די צייהן אין מויל. די אַלטע ניאַניאַ צלמ'ט זיך. רופט גאָט צו הילף. אפילו דער קליינער זיוזיאַ, וואָס האָט נאָר־וואָס געזעהען אַזוי פיעל וועלאָסיפּעדען מיט אַזוי פיעל זיי־גערלעך, האָט זיך אויפגעזעצט אויפ'ן בעטעלע, אויפגעעפענט די גרויסע טיעפע הימעל־בלויע אויגען און אַ פרעג געטהאָן ביי דער אַלטער שטיל:

— ניאַנאַ! עס ברענט?...

— ניין, קינד, עס ברענט ניט, עס ברענט ניט, גאָט איז מיט אונז!

— וואָס דען? גזלנים? — פרעגט זיוזיאַ און דעקט זיך אָפּ און וויל אַריבערשפּאַנען מיט אַ פוס אויף יענער זייט בעטעלע.

— ניין, קינד, נישט קיין גזלנים! — ענטפערט איהם די ניאַנאַ און דעקט איהם איין. — נאַ דיר גאָר גזלנים!

— וואָס דען איז?

— פּאָליציע! — ענטפערט איהם די אַלטע ניאַניאַ, צלמ׳ט זיך און רופט יעזוס׳ען צו הילף.

— וואָס־זשע גאָר ביינאַכט? — הערט זיוזיאַ ניט אויף צו שטעלען איין פראַגע נאָך דער אַנדערער, און וויל נישט פאָלגען די אַלטע ניאַניאַ, וויל זיך נישט לעגען. זיוזיאַ וויל זעהען, וואָס איז דאָס אַזעלכעס פּאָליציע, און וואָס טהוט זי דאָ, און וואָס עפּים ביינאַכט? און זיוזיאַ זיצט און קוקט, און זעהט, ווי אָפיציערען מיט גלאַנצענדיגע עפּאָלעטען מיט גאָלדענע קנעפּ עפענען אַלע שאַפּעס, מיט אַלע קאַסטענס, מיט אַלע טישען און טישקעסטלעך, און מע בלעטערט ביכער, און מע פּאַקט פּאַפּירען, דעם פּאַפּאַ׳ס ביכער מיט׳ן פּאַפּאַ׳ס פּאַפּירען... און דער פּאַפּאַ אַליין שטעהט און ציטערט, און די מאַמע רייבט איהם דעם שטערן... און אָט איז די טיאָטיאַ טאַמאַראַ — שטעהט נעבען דער טיאָטיאַ מאַשאַ און קוקט אויף איהר אַזוי, גלייך ווי זי וואָלט האַלטען ביי׳ם שטאַרבען... און די טיאָטיאַ מאַשאַ שטעהט שוין גרייט אָנגעטהאָן מיט׳ן היטעלע אויף די אונטערגעשערענע האָר, האַלט די הענד אַרונטער און רעדט מיט אַ שענעם אָפיציער מיט שוואַרצע באַקענבאַרדען, ווי קאָטלעטען, און ביי דער זייט שטעהט אַ שוואַרצער יונגערמאַנטשיק מיט איין אַרבעס־קאָלירענעם אויבערראָק און רייבט זיך אַ האַנד אָן אַ האַנד...

און די טיאָטיאַ מאַשאַ געהט־צו צו זיוזיאַ׳ן און נעמט איהם אַרום און דריקט איהם צו צום האַרצען שטאַרק־שטאַרק, און קושט

איהם אין ביידע אויגען, אין שטערן, אין קאָפּ, און עס ווייזט זיך איהם אויס, אַז איהרע הענד זענען קאַלט און איהרע אויגען זענען נאַס, און זי זאָגט צו איהם מיט אַ שמייכעל:

— זיוזיאַ! דו וועסט ניט פערגעסען די טיאָטיאַ מאַשאַ?

און זיוזיאַ האַפּט אַרום דער טיאָטיאַ מאַשאַ'ס ווייסען האַלז מיט ביידע הענדעלעך און ער קושט זי איין מאָל און צוויי מאָל און צעהן מאָל און צוואַנציג מאָל, און נאָך איין מאָל, און נאָך אַ האַלבען מאָל, און דעם לעצטען מאָל, און עס הערט זיך אַ שאַרף־שניידענדיגע שטימע פון איין אָפיציער:

— פאַרטיג!...

און אַלע שטעהען־אויף, און אַלע זענען גרייט, און אַלע געהען־אָפּ, אַלע אָפיציערען מיט די גלאַנצענדיגע עפּאָלעטען מיט די גאָל־דענע קנעפּ, און ביידע טיאָטים געהען־אָפּ, און די קליינע מאַשאַ מיט די גרויסע קאַרעלען לייכט זיי צו, און דער פּאַפּאַ איז געבליבען זיצען, ציטערט ווי אַ בלאַט, און די מאַמאַ האַלט איהם צו און וויינט, און אַלע קינדער זענען געבליבען שטעהן און טרייסלען זיך און געהניצען, ווילען שלאָפען, און נאָר די טיאָטיאַ טאַמאַראַ מיט דער טיאָטיאַ מאַשאַ זענען נישטאָ, און די אַלטע ניאַניאַ צלמ'ט זיך, רופט יעזוס'ען צו הילף. און דער קליינער זיוזיאַ פאַלט מיט'ן שענעם ווייסען פּנים אין די קליינע ווייסע קישעלעך און וויינט און וויינט און וויינט, ווי אַ פיעריעהריג פערשטאַנדיג געראָטען קינד קאָן וויינען...

* * *

עס האָט שוין באַלד געשאַריעט אויף טאָג, און אַבראַם מאַר־קאָוויטש האָט נאָך אַלץ ניט געקאָנט בערוהיגען זיך, וויפיעל ראָזע האָט איהם נישט געמאַטערט, געריבען די שלייפען, אויסגעגאָסען אויף איהם דעם גאַנצען אָ־דע־קאָלאָן. ער האָט זיך גאָרנישט גע־וואָלט גלויבען, אַז ער איז פריי, און האָט אַלע מינוט זיך געווענ־דעט צו זיין ווייב מיט דער זעלבער פראַגע:

— ראָזע! איך בין פריי?...

— דו ביזט פריי, אבראשאַ, ביזט געווען פריי און פריי וועסט דו מיר זיין תמיד, שטענדיג און אייביג!...

ווי אַ ציטעריג קינד, ווי אַ געפּעסטעטער, אַ געבאַלעוועטער בן־יחיד, איז געווען ביי איהר אבראשאַ. אַלץ האָט ער ביי איהר אויסגעפיהרט. קיין זאַך איז פאַר איהר נישט געווען צו שווער, אַבי אַבראשאַ זאָל זיין צופריעדען. דאָס בעסטע און דאָס שענסטע און דאָס ערשטע, וואָס עס איז געווען אין שטוב, איז אַוועקגעגע־בען געוואָרען איהם, אַלץ איהם, און אבראם מאַרקאָוויטש האָט דאָס אָנגענומען אַלסדינג, ווי אַ מענש, וואָס ווייסט, אַז איהם קומט דאָס. און טאָמער איז אַזוי גיך נישט געווען דאָס, וואָס ער וויל, וואָס איהם איז געפעלען און וואָס ער דאַרף, האָט ער שטאַרק נישט געוואָלט ליידען, זיך געשמיצט און געוואָרפען און אויסגע־לאָזט דעם גאַנצען כעס — צו וועמען? נו, געוועהנליך, צו ראָ־זע'ן. און ראָזע האָט דאָס אָנגענומען פאַר ליעב, איהם אָפּגעגע־בען דעם געהערעכט. טאַמאַראַ האָט ניט געקאָנט צוזעהען זיינע גענג, און אַלס ראָזע'ס איין אייגענע, האָט זי געפּרופט אַ פּאָר מאָל פיר־האַלטען איהם, האָט זיך ראָזע איינגעשטעלט פאַר איהר מאַן און האָט איהם פערענטפערט, וגי דער בעסטער אַדוואָקאַט... אין דער קורצער צייט, וואָס מאַשאַ האָט געגאַסטירט ביי טאַמאַראַ'ן, איז זי איהר געקומען צו־הילף, אוןביידע מיידלעך האָבען זיך גענומען אויף אַבראַם מאַרקאָוויטשען, איהם אַ נאָמען געגעבען „סאַטראַפּ“, „דעספּאָט“ און נאָך אַזעלכע נעמען, איהם דערגאַנגען די יאָהרען, און דוקא מיט גוטע רעד, ביז ער איז זיי געוואָרען אַ דם־שונא, אַרומגעגאַנגען אָנגעבלאָזען, ווי איין אינדיק, און אויסגעלאָזט זיין ביטער האַרץ — צו וועמען? נו, געוועהנליך, צו ראָזע'ן! און ראָ־זע האָט אויך דאָס אָנגענומען פאַר ליעב, אויסגעוויינט זיך שטילער־הייד, אויסגעווישט די אויגען — און שאַ, ווידער די זעלבע שע־נע, פרישע, בליהענדיגע ראָזע, אַרומגערינגעלט מיט איהר חאַליאַ־סטרע ענגאָאיסטלעך, איינס גרעסער פון דאָס אַנדערע...

פון דעסטוועגען, און נאָך דעם אַלעמען, אַז מע האָט צוגענומען טאַמאַראַ׳ן מיט מאַשאַ׳ן, איז אַפילו דער עגאָאיסט אַבראַם מאַר־קאָוויטש געווען געקרענקט מיט סכנת־נפשות. ער איז נאָכדעם אַרומגעגאַנגען גאַנצע טעג, ווי אַ משוגענער, געפייערט (פאַר ראָ־זע׳ן) אויף דער פּאָליציע, גערעדט (פאַר ראָזע׳ן) אויף דער רעגיע־רונג כל הפסלנות שבעולם, געזאָגט (ראָזע׳ן): אָט לויפט ער צום פּראָקוראָר, צום מיניסטער — פאַר וועמען האָט ער מורא? ער איז אַ ריינער מענש, אין זיינע ביכער און אין זיינע כתבים איז נישטאָ גאָרנישט.

— גאָרנישט, אַבראַשאַ, גאָרנישט! — ענטפערט איהם ראָזע, און איהם שמעקט דאָס ניט, פערחאַפּט ער זיך:

— וואָס הייסט, גאָרנישט? עס איז פאַרהאַן ביי מיר אין די ליעדער געוויס מאַטעריאַל, נאָר פערשטעלט. האַ, ראָזע?

— געוויס, פערשטעלט! — גיט איהם נאָך ראָזע, און עס בלייבט, אַז נישט שפּעטער ווי מאָרגען לויפט־אַוועק אַבראַם מאַר־קאָוויטש עפּיס טהון פאַר די געפאַנגענע... און עס געהט אַוועק דער מאָרגען, און נאָך איין מאָרגען, און נאָך צוויי מאָרגענס, און אַבראַם מאַרקאָוויטש קאָכט זיך, שפּריצט מיט פייער!

וואָס ער צערעדט! אַ גליק, וואָס אַחוץ ראָזע׳ן הערט דאָס קיין בן־אָדם נישט!... און טאַמאַראַ שאַסטעפּאַל און מאַשאַ באַ־שעוויטש דערוויילע זיצען, און אַבראַם מאַרקאָוויטש טהוט גאָרניט פון זייערטוועגען...

קאַפּיטעל י.

ד ע ר ז ו נ ט א ג.

נאָך פון שבת ביינאַכט אָן האָבען אָנגעהויבען אַריינטרעטען מיליטער. גאַנצע עסקאַדראָנען האָבען זיך פערשפּרייט הינטער דער שטאָדט און מע האָט געוואַרט...

טויזענדער אַרבייטער האָבען זיך אָנגעטהאָן יום־טוב׳דיג, מיט־גענומען מיט זיך די ווייבער מיט די קינדער און בעוואָפענט זיך מיט

הייליגע בילדער און איקאָנעס... קאָזאַקען זענען אַרומגעפלויגען אויף די פערד הין און הער אויף די הויפּט־גאַסען פון דער שטאָדט. אַלע בריקען וואָס איבער דער „ניעוואַ“ זענען געווען בעדעקט מיט קאָזאַקען, אולאַנער, דראַגונער און אַנדערע מינים חיל. אַפילו די פעסטונג פון דער שטאָדט איז געווען גרייט, ווי עס געהערט צו זיין.

פונקט נייען אַזייגער אין דער פריה האָט זיך אָנגעהויבען צו ציהען אַ שנירעל פון מענשען פון אַלע „זאַסטאַוועס“ און געגאַנגען מיט די הייליגע בילדער, מיט'ן גלח אין מיטען, אָנגעטהאָן אין גלח'שע קליידער מיט אַ פּאַפּיער אין דער האַנד. קוקענדיג אויף דער פּראָצעסיע פון פריעדליכע מענער, פרויען און קינדער, האָט מען געקאָנט מיינען, אַז דאָס איז עפּיס אַ הייליגער, אַ פּאַטריאָטישער יום־טוב.

עס איז דאָ אַ שפּריכוואָרט: „וואָסער אַ גוט יום־טוב — אַזאַ גוט יאָהר“. איצטיגס מאָל איז דאָס נישט מקוים געוואָרען. דער „גוט יום־טוב“ איז געווען אַ פריעדליכער און אַ פריינדליכער; דער „גוט יאָהר“ איז געווען אַ בייזער, אַ מורא'דיגער, אַ פייעריגער און אַ בלוטיגער.

— — — — — — — — — —
— — — — — — — — — —
— — — — — — — — — —
— — — — — — — — — —
— — — — — — — — — —

די אַלטע אַבראַם מאַרקאָוויטש'עס ניאַניאַ האָט לכבוד זונטאַג אָנגעטהאָן זיוזיאַ'ן אין זיינע יום־טוב'דיגע מלבושים'לעך אַ־לאַ־פּאָני, וועלכע האָבען איהם צוגעגעבען אַ בעזונדערען חן, און איז געגאַנגען מיט'ן קינד אויפ'ן שפּאַציער, ווי אַלע טאָג. דערזעהען מענשען געהען אויף ביידע זייטען טראָטואַרען, האָט זיך די אַלטע ניאַניאַ געלאָזט מיט'ן קינד אַהין, וואו אַלע געהען. און וואָס וויי־טער זיי זענען געגאַנגען, אַלץ גרעסער האָט געוואַכסען דעם שטראָם

פון מענשען, און עס האָט זיך געבילדעט אַ ים פון קעפּ. דער ים האָט זיך געצויגען און געטראָגען די מענשען אַזוי ווי חוואַליעס, איינס איבער'ן אַנדערען, אַלץ ווייטער און ווייטער. און אַז די אַלטע ניאַניאַ האָט געוואָלט געהן צוריק, איז שוין געוועזן כמעט אונמעגליך, און זי האָט זיך געטראָגען מיט'ן קינד קעגען איהר איי־גענעם ווילען אַהין, וואו אַלע. אויף איהר פראַגע: וואוהין געהט מען דאָס? האָט זי בעקומען איין ענטפער פון איין אַרבייטער, וואָס איז געגאַנגען יום־טוב'דיג אויך מיט אַ קינד פון אַ יאָהר זעכס ביי דער האַנד:

— מיר געהען בעטען.

— וואָס זשע איז אַזוי פיעל סאָלדאַטען? — פרעגט איהם ווייטער די ניאַניאַ.

— פון אונזער כבוד וועגען, אַלטיטשקע, פון אונזער כבוד וועגען!

אַזוי ענטפערט איהר דער אַרבייטער און ווערד פערטראָגען מיט דער הוואַליע מענשען דורך איין אַנדער חוואַליע, און די אַנ־דערע הוואַליע ווערד פערשוואונדען דורך אַ דריטער חוואַליע מענ־שען. און די אַלטע ניאַניאַ האַלט־צו מיט דער לינקער האַנד זיוזיאַ'ן און מיט דער רעכטער האַנד צלמ'ט זי זיך און רופט יעזוס'ען צו הילף. דאָס האַרץ זאָגט איהר נעבאַך, אַז זי איז דאָ נישט גוט אַריין, זעהר נישט גוט... און זי שטעלט זיך אָפּ, די אַלטע ניאַניאַ, מיט'ן קינד, ביי דער גרויסער בריק, און נעמט דאָס קינד אויף די הענד, און זי דערזעהט הייליגע בילדער טראָגט מען, און אַ גלח געהט גלח'יש אָנגעטהאָן, און הייליגע ליעדער, הערט זי, זינגט מען, — צלמ'ט זי זיך, די אַלטע, און רופט יעזוס'ען צו הילף.

— וואָס איז דאָ, ניאַניאַ? — פרעגט ביי איהר זיוזיאַ און קוקט זיך איין מיט זיינע טיעפע בלויע אויגען איז דעם ים פון קעפּ.

— בעטען געהט מען, קינד מיינס.

נאָר זיוזיאַ דערהערט פּלוצים — מע שיסט; פרעגט ער ביי דער ניאַניאַ, וואָס זאָל דאָס בעדייטען, וואָס מע שיסט? ענט־פערט איהם די אַלטע, אַז ס'איז אַ מנהג, אַלע יום־טוב שיסט מען... און זיוזיאַ קוקט זיך איין מיט זיינע טיעפע בלויע אויגען און זעהט, ווי מענשען לעגען זיך, פרעגט ער ביי דער ניאַניאַ, וואָס זאָל דאָס בעדייטען, וואָס מענשען לעגען זיך? ענטפערט איהם די אַלטע, אַז ס'איז אַ מנהג, אַז מע בעט, דאַרף קען קניען... און זיוזיאַ קוקט זיך איין מיט זיינע טיעפע בלויע אוינען און זעהט, ווי מענשען פאַ־לען, פאַלען... פרעגט ער ביי דער ניאַניאַ, וואָס זאָל דאָס בעדייטען, וואָס מענשען פאַלען? און איידער די אַלטע ענטפערט איהם, דער־פיהלט זי אַ זעץ פון הינטען, אַ קלאַפּ פון פאָרענט און אַ דריקעניש, אַ שטיקעניש פון אַלע זייטען. און זי דערזעהט, ווי מענשען לוי־פען, שטופען זיך, שפּרינגען איינס איבער דאָס אַנדערע, און זי דער־הערט אַ מאָדנעם הילך, אַ געשריי, אַ געוויינערייַ מיט אַ קוויטשע־ריי, מיט אַ הוקען, מיט אַ טיוקען און מיט אַ פייפען, און זי צלמ'ט זיך, די אַלטע, און רופט יעזוס'ען צו־הילף. און מיט דעם זעלבען כח, מיט דעם זעלבען שטראָם, וואָס עס האָט זי געבראַכט אַהער צו טראָגען, טראָגט דאָס זי צוריק, און זי האַלט דאָס קינד צוגע־דריקט צום הארצען, און זיוזיאַ האַלט זיך מיט ביידע הענדלעך ביי דער ניאַניאַ'ס האַלז, קוקט צוריק און הערט ניט אויף צו פרעגען קשיות: למאַי מע לויפט, למאַי מע שרייט, למאַי מע שטופּט זיך, למאַי מע וויינט? און די אַלטע קאָן איהם נישט ענטפערען דערויף גאָר נישט... זי פיהלט, אַז ניט די פיס איהרע, נאָר די מענשען טראָגען זי. וואוהין — ווייסט זי ניט. און אָט האָבען זיך אריינ־געשניטען אין דעם שטראָם פון מענשען גרויסע געזונדע פערד מיט ברייטע הינטענס און טרעטען אויף די מענשען... און סאָלדאַטען זיצען אויף די גרויסע געזונדע פערד מיט מורא'דיגע פנימ'ער און מיט בלויזע שווערדען און מע שיסט, און מענשען פאַלען, פאַלען... און זי דערהערט, די אַלטע ניאַניאַ, אַ זעץ פון אויבען, און אַ מאָד־נער קוויטש רייסט זיך ארויס פון זיוזיאַ'ן, און ער לאָזט אָפּ איהר

האַלז, און בויגט אָן דאָס קעפּעל אַראָפּ, אַראָפּ. און אַ וואַרעם פּלי־
סיגקייט דערפיהלט זי אויף איהר האַלז, און בלוט, דערזעהט זי,
גיסט זיך פון איהר האַנד אַראָפּ, און זי ווייסט נאָך ניט וועמעס
בלוט דאָס איז, און זי זעהט ניט, אַז זיוזיאַ'ס קאָפּ איז צעהאַקט,
צעשפּאָלטען, און עס ווערד איהר פינסטער אין די אויגען, און זי
פאַלט אַנידער מיט'ן טוידטען קינד אויף דעם ווייסען קאַלטען שניי,
וואָס איז פערפאַרבט מיט רויטען אומשולדיגען בלוט...

אָט אַזוי האָט זיך אָנגעהויבען דער דאָזיגער זונטאַגדיגער טאָג,
וואָס איז פערבליבען אין דער רוסישער היסטאָריע אונטער'ן נאָ־
מען „דער רויטער זונטאַג“...

— — — — — — — — — —

— — — — — — — — — —

קאַפּיטעל יא.

טאַמאַראַ בעפרייהט.

תחילת איז פאַר טאַמאַראַ'ן געווען איהר אַרעסט אַ שטיקעל
בעפריעדיגונג, מען קאָן זאָגען, אַ מין הנאה, אַ גדלות, וואָס זי איז
לייטענגלייך, זיצט גלייך מיט מאַשאַ'ן און מיט אַלע אַנדערע פּאָ־
ליטישע... איהר איז מעהר אָנגעגאַנגען, וואָס וועלען זאָגען אַנדערע
וועגען איהר זיצען, איידער דאָס, וואָס טאַמער וועט זי דאַרפען
אָפּזיצען דאָ אַ קורצע צייט. דאָס איז געווען אַ צייט פון מלחמה,
די גאַנצע לופט איז געווען פול מיט „קאַמף“, און ס'איז געווען
כמעט אַ בזיון, אַ מיידעל זאָל זיצען אין פּעטערבורג, אין זינען
האָבען גאָר לערנען תורה לשמה און טהון זאָל זי גאָר ניט... וואָס
ווייטער האָט איהר אָבער דאָס זיצען אָנגעהויבען זיך צועסען,
און מעהר פון אַלסדינג דאָס, וואָס זי ווייסט ניט, אייגענטליך,
פאַר וואָס זי זיצט... און זי האָט גענומען טרעפען, איבערלעגען אין
זכרון, ווען און אויף וואָס פאַר אַ פערזאַמלונג זי איז געווען? און
געווען איז זי אויף אַ סך פערזאַמלונגען. יענעם ווינטער איז ניט
אַוועקגעגאַנגען אַ טאָג אָהן אַ פערזאַמלונג... דאָס איינציגע, פון וואָס

זי האָט יסורים געהאַט, איז געווען — טאָמער זיצט זי איבער איהר נאָהענטער בעקאַנטשאַפט מיט ראָמאַנענקאָ'ן, און ווער ווייסט, וואו ער איז און וואָס מיט איהם איז?...

נאָר אָט האָט מען זי אַרויסגערופען און אויסגעפרעגט, וואָס ווייסט זי וועגען מרים גיטעל באַשעוויטש? טאַמאַראַ האָט דערויף געענטפערט, אַז וועגען מאַשאַ באַשעוויטש קאָן זי זאָגען נאָר דאָס, אַז זי איז מיט איהר פון איין שטאָדט, האָט געענדיגט מיט איהר איין גימנאַזיע, געוואָהנט מיט איהר די לעצטע צייט אינאיינעם אויף איין קוואַרטיר, — און ווייטער ווייסט זי גאָרנישט ניט. דערנאָך האָט מען זי אַרויסגערופען נאָך אַ מאָל און נאָך אַ מאָל — און אַלץ וועגען מרים גיטעל באַשעוויטש; און סוף כל סוף האָט מען זי אַרויסגעלאָזט.

ווי איינער, וואָס שטעהט אויף פון אַ לאַנגען שלאָף אָדער אַ שלאַפקייט, אַזוי האָט זיך געפיהלט טאַמאַראַ שאָסטעפּאַל, אַז זי איז געשטאַנען אויף דער פרייער לופט, אונטער'ן פרייען הימעל, בעפרייעט פון דער געדיכטער געשטיקטער טורמע-אַטמאָספערע. אַ נייע וועלט! אַ נייער הימעל! נייע לופט! אַ נייע הויט אויף איהר! זי איז פריי! פריי! פריי!

טאַמאַראַ שאָסטעפּאַל האָט זיך אַרויפגעזעצט אויף דער ערשטער דראָזשקע, וואָס זי האָט דערזעהען פאָהרען, און האָט זיך געהייסען פיהרען. די רעזידענץ-שטאָדט האָט נאָך אויסגעזעהן, ווי אַ שלאַכט-פעלד. וואָס דער פיינד האָט דאָס איבערגעלאָזט און איז אוועקגעגאַנגען ווייטער... אויף דער „מאָיקע", אויף „יעקאַטערינינסקי קאַנאַל" און ערטער-ווייז אויף „ניעווסקי פּראָספּעקט" האָט מען געקאָנט זעהען וואו-ניט-וואו שפּאַציערען פּאַטרולען און קאָזאַקען, צופוס און אויף פערד. עס איז שוין געווען ניט פריה, און קיין עלעקטריע האָט מען נאָך נישט געזעהען אין ערגיץ. די פּרעכטיגע שטאָדט פּעטערבורג איז געווען ווי איינגעטונקען אין אַ פינסטערניש און בערעקט מיט אַ טרויער. טאַמאַראַ האָט געוואוסט נאָך

אין אוטשאַסטאָק, אַז אין שטאָדט טהוט זיך עפּיס; זי האָט נאָר נישט געקאָנט וויסען, וואָס עס טהוט זיך... אַלע מאָל האָט זי געזעהען דורכ'ן קליינעם איינציגען פענסטערעל, ווי עס ווערען געבראַכט פּאַרטיעסווייז אַרבייטער און סטודענטען. זי האָט גע־רעכענט, אַז ס'איז פאָרגעקומען איין אויסערגעוועהנליכע דעמאָנס־טראַציע, און עס האָט איהר שטאַרק באַנג געטהאָן, וואָס זי האָט נישט געקאָנט זיין אויף דער שמחה... וואָס ווייטער האָט זי אָבער אַרויסגעזעהן אַלץ מעהר סימנים פון אַ געשלעג, און זי האָט זיך אַריינגעלאָזט אין אַ שמועס מיט'ן איזוואָזטשיק, נאָך גאָר אַ יונ־געל פון אַ יאָהר זיעבעצעהן־אַכטצעהן, מיט אַ היטשקעלע און מיט אַ צו גרויס היטעל, וואָס פאַלט איהם אַלע מאָל אויף די אויגען, אַזוי אַז ער מוז דאָס אַלע מינוט געבען אַ רוק־אַרויף.

— וואָס איז דאָ פאָרגעקומען? — פרעגט זי ביי'ם איזוואָז־טשיק.

— גאָרנישט, באַרישני, איז פאָרגעקומען! — ענטפערט ער איהר מיט אַ שאַרפער קינדערשער שטימע און טהוט אַ רוק־אַרויף דאָס גרויסע היטעל. — מע האָט נאָר דורכגעבויקערט אַביסעל אונ־זערע ברידער, דורכגעבראָכען די ביינער. — לעגט ער צו מיט אַ שמייכעל.

— פאַר וואָס?

— פון וואַנען זאָל איך וויסען? מע זאָגט, אַז דערפאַר, וואָס מענשען זענען געגאַנגען בעטען.

— נו?

— נו, האָט מען זיי ניט געלאָזט.

— נו?

— נו, האָט מען אָנגעשיקט אויף זיי קאָזאַקען מיט דראַגונער...

— נו?

— האָבען זיי גענומען לעגען און לעגען, לעגען און לעגען!...—
דער איזוואָזטשיק בעווייזט מיט דער האַנד, ווי אַזוי מע האָט גע־נומען לעגען.

— אַ סך האָט מען אויסגעלעגט? — פרעגט איהם טאַמאַראַ.

— נישקשה׳דיג! — ענטפערט ער איהר און טהוט אַ רוק־ארויף דאָס היטעל.

— וויפיעל? — פרעגט איהם טאַמאַרא. — צעהן מענשען? צוואַנציג? פופציג? הונדערט?...

— נעם העכער! — ענטפערט ער מיט זיין שאַרפער קינדער־שער שטימע.

— צוויי הונדערט? פינף הונדערט?

— נעם העכער!

— טויזענד?

— נעם העכער!

— צוויי טויזענד?

— נאָך העכער!

טאַמאַראַ מיינט, אַז זי האָט צו טהון מיט אַזעלכען, וואָס קאָן נישט צעהלען מעהר פון צעהן. הערט זי אויף מיט איהם צו שמועסען און פּאָהרט־צו צו איהר קוואַרטיר, צעצאָהלט זיך מיט׳ן איזוואָזטשיק, קלינגט־אָן ביי זיך אויף דער טהיר, און עס קומט אַרויס דאָס קליינע שיקסעל מיט די גרויסע קאַרעלען, נאָר אָהן אַ געלעכטער אויפ׳ן פּנים, ווי תמיד, און מיט שטאַרק פערוויינטע אויגען.

— וואָס האָט זיך געטראָפען? — פרעגט זי טאַמאַראַ אונרוהיג.

— אונזער פּאַניטשעל!... — ענטפערט איהר דאָס קליינע שיקסעל און קאָן מעהר נישט רעדען.

און אַז טאַמאַראַ איז אַריינגעקומען און געטראָפען אבראַם כּאַרקאָוויטש מיט ראָזע׳ן מיט אַלע קינדער זיצען אין די זאָקען מיט די טוידטע פּנים׳ער אויף דער ערד, האָט זי שוין פערשטאַנען, וואָס דאָ איז, און זיי האָבען איהר שוין איבערגעגעבען אַלם־דינג, אַלסדינג...

* * *

שפּעטער איז זי געוואָהרע געוואָרען, אַז ראָמאַנענקאָ איז פערשוואונדען געוואָרען — מע ווייסט ניט וואוהין... איינינגע האָבען

געזאָגט — אַרעסטירט, אייניגע האָבען געזאָגט — אװעקגעפּאָה־
רען...

קאַפּיטעל יב.

פ ו ן צ ע ר א ו ן צ אָ ר ן.

עלענד, פערזאָרגט, צעשרויפט, צערודערט און פערטראָגען איז טאַמאַרא שאָסטעפּאַל געגאַנגען איבער פּעטערבורג, דורכגעװאָר־פען אין די געדאַנקען אַלץ, װאָס זי האָט איבערגעלעבט אין דער דאָזיגער גרויסער טומעלדיגער שטאָדט פון זינט זי איז אהער גע־קומען ביז היינטיגען טאָג, — אַלע פּאַסירונגען, אַלע בילדער, אַלע בעגעגענישען, אַלע פּאַרשוינען: זיוזיא, ראָמאַנענקאָ, מאַשאַ... נאָר איין בילד, נאָר איין פּאַרשוין איז איהר אַרויסגעפּלויגען פון׳ם קאָפּ, גלייך װי ער װאָלט גאָר קיינמאָל אויף דער װעלט ניט געװען. און דער דאָזיגער פּאַרשוין האָט פון טאַמאַראַ׳ן געטראַכט, עס קאָן זיין, מעהר פון אַלע אַנדערע. דאָס איז געװען דער סטודענט סאַשאַ סאַפּראַנאָװיטש, — און ער איז דאָס איהר איצט געקומען אַקעגען מיט אַ פריינדליך שמייכעל אויף די ליפּען און מיט אַ רויטליכען פּאַרב אויף די בעקלעך, װאָס האָבען, אַפּנים, געװאָלט קאָנקורירען מיט די רויטע האָר פון׳ם קאָפּ און מיט׳ן רויטען בערדעל, װאָס סאַשאַ האָט זיך די לעצטע צייט פערלאָזט.

פון סאַשאַ׳ס פּנים איז געװען אַרויסצוזעהען, װי װייט צופריע־דען און גליקליך דער מענש איז, װאָס ער האָט זיך בעגעגענט מיט דער, װאָס ער זוכט, װאָס ער װיל און װאָס ער בעגעהרט.

— קיינמאָל טרעפט מען אייך ניט אין דערהיים!...

אַזוי זאָגט צו איהר סאַשאַ, און טאַמאַראַ איז איצטיגס מאָל צופריעדען, װאָס זי האָט זיך בעגעגענט מיט סאַשאַ׳ן, און זי דער־צעהלט איהם אויס, װי אַ גוטען פריינד, אַלסדינג, װאָס זי האָט איבערגעלעבט פאַר דער צייט: די געשיכטע מיט מאַשאַ באַשע־װיטש, װאָס איז געפאַנגען געװאָרען, און די געשיכטע פון איהר איינענעם אַרעסט דערצעהלט זי איהם מיט אַלע איינצעלהייטען

און מיט אַלע קליינינגקייטען און מיט אַלע בענעגענישען און טרע־פענישען, און די גרויסע טראַגעדיע פונ'ם קליינעם זיוזיא דערצעהלט איהם טאַמאַראַ. זי קאָן ניט צווזעהען דעם צער פון דער מוטער. יעדער טאָג זיין דאָרטען אין שטוב קאָסט זי געזונד...

דאָס איז אָבער נישט אמת: נישט דאָס איז די הויפּט־סבה פון איהר דערשלאָגענקייט. די הויפּט־סבה בעדאַרף מען זוכען ער־גיץ אַנדערש... טיעפער... סאַשאַ סאַפּראַנאָוויטש רעדט איהר אויס דאָס האַרץ, טרייסט זי, אַז קרבנות מוזען זיין. אָהן קרבנות קאָן מען צו קיין אידעאַל נישט גרויכען... און ער ברענגט איהר טוי־זענד ראיות, ווי אַלע מאָל, פון דער אידישער געשיכטע, און ער לייענט איהר פאַר אַ גאַנצע לעקציע פון דער אַלטער אידישער היס־טאָריע און לאָזט אויס מיט די ווערטער: די אידעע פון יושר, פרייהייט, גלייכהייט און גערעכטיגקייט — דאָס אַלץ שטעהט ביי אונז אַזוי הויך, אַז אַפילו אין די תפלות ווילען די אידען איינרע־דען גאָט, אַז ער פיהרט זיין וועלט מיט יושר און מיט גערעכטיג־קייט; און וואָס פאַר אַ געטליכע גערעכטיגקייט וואָלט דאָס געווען, ווען ניט אַלע מענשען זאָלען זיין גלייך?

ווי בוימעהל האָט זיך סאַשאַ סאַפּראַנאָוויטש צעגאָסען אין זיין רעדען מיט פריילין שאָסטעפּאַל. עס האָט זיך איהם אויסגע־דאַכט, אַז שוין לאַנג האָט זי נישט אויסגעהערט איהם מיט אַזאַ אינטערעס, ווי היינט. טאַמאַראַ האָט איהם דוקא איצטיגס מאָל געהערט אַ סך ווינציגער ווי אַלע מאָל; אַצינד איז איהר קאָפּ גע־ווען דוקא ווייט פון דאַנען... מיט איין אויהער האָט זי אויסגעהערט דעם דאָזיגען סטודענט, דעם פערברענטען אידישען נאַציאָנאַליסט— און האָט איהם מקנא געווען, אַזוי ווי זי האָט מקנא געווען איהר חבר'טע מאשאַ באַשעוויטש, וואָס יענע איז אַ טהוערין, און זי נישט...

אין דער גאַנצער צייט, וואָס די יונגע לייט האָבען זיך געפונען אין פּעטערבורג, האָבען זיי זיך זעלטען־ווען בעגעגענט, און אַז זיי האָבען זיך בעגעגנט, האָט טאַמאַראַ קיין צייט ניט געהאַט צו

פערברענגען מיט סאשא'ן מעהר אלס א האלבע שעה. און אלע מאל האט זיך סאפראנאָוויטש אומגעקעהרט צו זיין טעמע: אידענטום, די אידישע היסטאָריע, די אידישע שפראך. דערהויפּט פלעגט ער איהר שטענדיג פירהאלטען, למאי זי לערנט ניט קיין אידיש. „פאַר וואָס לערנען מיר אלע פרעמדע שפראכען, — פלעגט ער צו איהר טענה'ען — נאָר מיט אונזער אייגען לשון שעמען מיך זיך?"... טאַמאַרא פלעגט איהם דערויף ענטפערען מעהר ניט נאָר אויף אָפּטשעפּען זיך: וואו קאָן זי דאָ, אין פעטערבורג, לערנען אידיש? ווער וועט זיך אונטערנעמען?... „לאָז זי נאָר זאָגען — ענטפערט איהר דערויף סאפראנאָוויטש — לאָז זי נאָר זאָגען, אז זי וויל לערנען די שפראך, וועט זיך שוין געפינען אזעלכער, וואָס וועט מיט איהר לערנען"...

קוים וואָס מע שטויסט זיך, אז דאָס מיינט ער זיך! איז אָבער טאמארא שטענדיג פערנומען... ניטאָ קיין צייט... געשעפטען... „פ ר ע מ ד ע ג ע ש ע פ ט ע ן" — רופט עס אָן סאפראנאָוויטש און ברענגט איהר א פסוק פון שיר־השירים:

שמוני נוטרה את הכרמים —
כרמי שלי לא נטרתי...

„מע האָט מיך געמאכט פאַר א היטערין איבער וויינגערטנער — מיין אייגענעם וויינגאָרטען האָב איך ניט פערהיט"...

דעם דאָזיגען פסוק האָט ער איהר איבערגע'חזר'ט עטליכע מאָל, אזוי אז זי האָט דאָס שוין אויסגעלערענט אויסווענדיג.

טאמארא האָט ליעב געהאט אָפּשפּעטען פון דעם רויטען סטודענט, דעם פערברענטען נאציאָנאליסט. זאָגט זי צו איהם אויך איצט מיט א געלעכטער:

— ווי אזוי זאָגט איהר דאָרט? „מע האָט מיך געמאכט פאַר א היטערין אויף פרעמדע גערטנער — מיין אייגענעם גאָרטען האָב איך פערלאָזט"...

— ניט איך זאָג, — ענטפערט איהר סאפראנאָוויטש — דאָס האָט געזאָגט אמאָל שלמה המלך אין זיין שיר־השירים. אך,

פריילײן שאָסטעפּאַל! עס וואָלט שוין צייט געווען, איהר זאָלט אביסעל בעסער וויסען אונזערע אייגענע ליטעראַרישע ווערטהען... ווילט איהר, וועל איך אייך עפּיס ווייזען אַ זאַך, וואָס וועט אייך געפעלען. דאָס איז אַ פּאָעמע, אַ בלוטיג געזאַנג, נו, אַ פּאָגראָם־ליעד פון... פון איינעם אַ בעריהמטען אידישען דיכטער... איך וועל עס אייך לייענען אין אונזער אַלטער קלינגענדיגער שפּראַך — און טאַקי באַלד איבערזעצען עס אייך, איהר זאָלט עס פערשטעהן.

און סאַשאַ סאַפּראַנאָוויטש וואַרט ניט ביז מע וועט איהם שטאַרק בעטען, נעמט אַרויס פון בוזעם־קעשענע עטליכע בלעט־לעך, אויסגעריסען פון אַ ביכעל, און לייענט הויך, אויף אַ קול, די שטאַרקע מעכטיגע סטראָפען פון שטאַרקען מעכטיגען ליעד, וואָס האָבען ניט (אַזוי מיינט סאַפּראַנאָוויטש) קיין גלייכען אין דער וועלט־פּאָעזיע, אין דער שענער קלינגענדיגער שפּראַך, וואָס האָט ניט (אַזוי מיינט סאַפּראַנאָוויטש) איהר גלייכען אין דער וועלט־ליטעראַטור! און ער שפּריצט בשעת ער לייענט, און ער זעצט־איבער איטליכס וואָרט צוליעב טאַמאַראַ׳ן, און ער מאַכט מיט די הענד, אַפּנים, זי זאָל בעסער פערשטעהן, און ניט איין פער־בייגעהער שטעלט זיך אָפּ אויפ׳ן טראָטואַר בעטראַכטען דאָס פּאָרעל.

...פון שטאָהל און אייזען, קאַלט און האַרט און שטום,
שמיעד־אויס אַ האַרץ פאַר זיך, דו מענש, און קום!
קום געה אין שחיטה־שטאָדט, זאָלסט זעהען מיט דיינע אויגען,
זאָלסט אָנטאַפּען מיט דיינע איינענע הענד,
אויף צוימען, סלופּעס, טויערען און ווענד,
אויף שטייגער פון דער גאַס, אויף אַלע העלצער,
דאָס שוואַרץ־פערטריקענט בלוט מיט די געהירען
פון דיינע ברידער׳ס קעפּ און העלזער.
און אומבלאָנזען זאָלסט דו צווישען חורבות,
דורך ווענד צעבראָכענע מיט אויסגעקרימטע טהירען,
פערביי צעשטירצטע אויוועננס, האַלבע קוימענס,

ענטבלויזטע שווארצע שטיינער, האלב־פערברענטע ציגעל,
וואו פייער, האק און אייזען האָבען נעבטען
אויף דער בלוט־חתונה אַ ווילדען טאַנץ געשפּיעלט...

טאַמאַראַ שאָסטעפּאַל הערט זיך איין אין די ווערטער. איהרע שענע גרויסע שווארצע אויגען זענען ערנסט. און סאַשאַ מישט־איי־בער אַ בלעטעל פון דער בלוטיגער פּאָעמאַ און לייענט ווייטער מיט דעם זעלבען נוסח און מיט נאָך מעהר היטץ:

... אנטלויפסט? אנטלויף!
בעהאַלט זיך אין אַ הויף!
אומזיסט!...
אַט איז אַ בערגעל מיסט!
דאָ האָט מען צוויי געטוידט: אַ אידען מיט אַ הונד...
אין מיטען הויף האָט נעבטען זיי איין האק געקעפּט,
און היינט האָט זיי אַהער איין שוויין פערשלעפּט,
נעשנאָרכט, געגריבעלט זיך אין זייער אויסגעמישטען בלוט...
שאַ, מאָרגען וועט אַ פרישער רעגען קומען
און אָפּשווייינקען דאָס בלוט אין רינשטאָק, ס'זאָל ניט שרייען
צום הימעל „גוואלד!" פון מיסט ארוים; און אפשר
איז שוין דאָס איינגעזונקען אין דעם תהום דעם שטומען
און זוינט די דערנער אָן ביי אַ פלויט אַ קרומען,
און מאָרגען וועט די זונן, ווי היינט, ווי נעבטען,
ווי אַלע טאָג, אַ ליכטיגע ארויסגעהן
פון מזרח זייט, געמינערט ניט אַ האָר נישט,
און שאַ, און שטיל, און גלייך ווי גאָר נישט...

און טאַמאַראַ'ס שענע שווארצע גרויסע אויגען ווערען נאָך גרעסער און נאָך שענער, און זי דערמאָנט זיך אינ'ם „זונטאג", וואָס דאָ אין פּעטערבורג, וואָס זי אליין האָט איהם ניט בייגעוואָהנט, נאָר אָנגעהערט זיך פון אנדערע, און זי רופט זיך אָן צו סאשא'ן:

— ווי אזוי הייסט ער, אייער פּאָעט?

— מ י י ן פּאָעט — ענטפערט איהר סאַשאַ מיט א ביטער שמייכעלע — הייסט ביאַליק, חיים נחמן ביאַליק.

— אָט דער ביאַליק איז אַ פּאָעט ! אַ דיכטער !... אנו, לייענט נאָך אביסעל.

אודאי דאַרף מען סאַשאַ סאַפראַנאָוויטש בעטען, ער זאָל לייע־נען ביאַליקען נאָך אביסעל ! סאַשאַ טהוט איהר די טובה, מישט נאָך אַ בלעטעל פון דער דאָזיגער בלוטיגער פּאָעמאַ און לייענט ווייטער:

און דו פעררייסט דעם קאָפּ — ניטאָ קיין הימעל !
א דאַך, אַ שטומער דאַך מיט שווארצע שינדלען;
אָט הענגט אַ שפּין — געה פרעג דעם גרינעם שפּין,
ער האָט אַלסדינג געזעהען, ער איז איין עדות,
איין לעבעדיגער עדות אויף דעם בוידעם.
לאָז ער זשע דיר דערצעהלען אַלע מעשיות:
אַ מעשה פון אַ בויך מיט פעדערען געפילט,
פון נעזלעכער מיט נעגעל, קעפּ מיט האמערס,
פון מענשען נאָכ׳ן קוילען, קאָפּ אַראָפּ, ווי גענז,
צום באַלקען פונ׳ם בוידעם אויפגעהאנגען,
און פון אַ קינד איין איינגעשלאָפענס מיט זיין מאַמעס
צעשפּאָלטענער און טוידטער ברוסט אין מיילכען,
און נאָך אַ קינד אַ לעבעדיגס צעריסען
אין איינעם מיט זיין לעצטען שריי אויף צווייען —
אַ האַלבער מאַ... !

און טאַמאַראַ דערמאָנט זיך אין זיוזיאַ׳ס טוידט. וואָס די אַל־טע ניאַניאַ האָט איהר דערצעהלט. און עס שטעלען זיך איהר טרע־רען אין די אויגען. און סאַשאַ מישט איבער נאָך אַ בלעטעל פון דער בלוטיגער פּאָעמאַ און לייענט ווייטער:

ארויס־קריך, מענש, קום ווייטער, ב׳וועל דיר ווייזען
בעהאַלטענישען — שטאַלען פון חזירים,
און זעה מיט דיינע אויגען אַלע מיסטען,

וואו דיינע ברידער, חשמונאים׳ס יורשים,
די אייניקלעך פון אייביגע קדושים,
אין יעדער לאָך צו דריי מנינים האָבען
אין יענעם שחיטה־טאָג זיך אויסבעהאַלטען...
איצט געה אַראָפּ אין טהאָל, דאָרט גרינט אַ גאָרטען,
אין גאָרטען שטעהט אַ שטאַל, די טוידטע שטאַל, —
עס ליגען דאָ אין שטאַל צעוואָרפען רעדער,
צעבראָכענע, מיט בלוט און מאַרך פערשפּריצט,
מיט שפּיצען אָפענע און אויסגעשטרעקטע,
ווי פינגער מערדערישע צו עמיצענס אַ האַלז.
וואַרט־אויס, פאַרנאַכט, ווען פייערדיג און בלוטיג
וועט אונטערגעהן אין מערב־זייט די זונן —
זאָלסט דו זיך שטיל אַריינ׳גנב׳ענען אין שטאַל
און ווער פאַרפאַלען דאָרט אין תהום פון שרעק...

— נו, און ווייטער? קיין איינציגער ליכטיגער שטראַהל? קיין איינציגער פרייליכער אַקקאָרד? קיין ברעקעל האָפנונג אויף מאָר־גען?...

אַזוי זאָגט טאַמאַרא שאָסטעפּאַל צו סאַשאַ סאַפּראָנאָוויטש. אָנשטאָט צו ענטפערען איהר, מישט ער איבער נאָך אַ פּאָר בלעט־לעך פון דער בלוטיגער פּאָעמאַ און לייענט ווייטער:

און מאָרגען געה אַרויס אין גאַס, בן־אדם,
און זעה אַ מאַרק, אַ מאַרק פון לעבעדיגען בראָכוואַרג!
דערשלאָגענע, האַלב־טוידטע מענשען־ווערים,
צעבראָכענע און אויסגעקרימטע רוקענס,
פערוויקעלטע אין שמאַטעס הויט און ביינער,
מיט קינדער וויסטע קאַליקעס, מיט ווייבער,
צום טוידט פערמאַטערטע און איינגעדאַרטע,
אַ היישעריק, סוף־זומערדיגע פליגען,
בעפאַלען טיר און טויער, אַלע פענסטער,
בעלאַגערען די שוועלען פון הייזער

און שטרעקען־אויס, געלערענטע־צו־בעטלען, קרומע הענד
מיט אויפגעדעקטע רינענדיגע וואונדען,
און יעדערער שרייט־אויס זיין פעקעל סחורה,
פעררייסענדיג די לויזע אויגען צו די פענסטער,
אזי קנעכט, ווי הינד געשלאָגענע צום בעל־הבית׃
א גראָשען פאר א וואונד! א גראָשען פאר א גזונד!
א גראָשען פאר א טאָכטער א געשענדטע!...

— אָט דאָס איז דער טרייסט? א שענע פערספּעקטיווע! א גלענצענדע צוקונפט פאר א פאָלק! — זאָגט טאַמאַרא, און סאַשא לייענט ווייטער:

צום בית הקברות מיט די טאָרבעס, שלעפער!
אהינצו געהט, גראָבט־אויס די ווייסע ביינער
פון אייערע קדושים׳ס פרישע קברים.
שטאָפּט אָן די טאָרבעס, יעדערער זיין טאָרבע,
און לאָזט זיך אין דער וועלט אריין, און שלעפט זיך
פון שטאָדט צו שטאָדט, וואו ערגיץ א יריד,
און אונטער אלע פרעמדע הויבע פענסטער
זינגט הייזעריגע בעטלערשע ניגונים — — — —

— שוין זשע קיין שום האָפנונג אויף שפּעטער, אויף אמאל? שוין זשע קיין שום וואונק אויף נקמה?

אזוי זאָגט טאַמאַרא שאַסטעפּאַל, און די גרויסע שענע אויגען איהרע ברענען... און סאַשא, אָנשטאָט צו ענטפערען איהר, מישט ער איבער נאָך א בלעטעל פון דער בלוטיגער פּאָעמע ביאַליק׳ס און לייענט ווייטער:

...א וויסטער מדבר איז זיין הארץ געוואָרען;
קיין איינציג גרעזעל האָס, קיין קערנדעל נקמה!
דו הערסט? זיי קלאַפּען זיך אין ברוסט „אָשמנו“!
זיי בעטען, איך זאָל זיי די זינד פערגעבען...
צי זינדיגט דען א שאָטען אויף די ווענד —
א שארבען א צעבראָכענער, א טויטער וואָרעם? —

וואָס בעטען זיי? וואָס שטרעקען זיי די הענד?
א פ ו י ס ט וואו איז? וואו איז א גרויסער ד ו נ נ ע ר,
וואָס זאָל זיך אָפּרעכענען פאַר אַלע דורות,
און איינלעגען די וועלט, צערייסען הימלען,
מיין שטוהל, מיין כסא־כבוד איבערקעהרען!...

— א? דאָס איז ווערטער!—רופט אוים טאַמאַרא מיט בעגייס־טערונג. — אייער ביאַליק איז א דיכטער! א גרויסער דיכטער!!

— מ י י ן ביאַליק איז אויך א י י ע ר ביאַליק! — זאָגט איהר סאַשאַ. און דאַ ציהט זיך אַוועק ביי זיי א שמועס, וועגען דאָס אידישע פאָלק און וועגען זיינע האָפנונגען, און וועגען זיינע אויסזיכטען, און וועגען זיינע נביאים, און וועגען משיח'ן.

— גלויבט איהר אין משיח'ן אויך? — פרעגט איהם טאַמאַרא.

— געוויס! — ענטפערט איהר סאַשאַ און איז גליקליך, וואָס ער האָט א טהעמאַ צו דיסקוטירען מיט טאַמאַרא'ן, און ער גיט איהר צו פערשטעהן, וואָס ער מיינט משיח, און ערקלעהרט איהר, פאַר וואָס משיח קאָן נישט קומען. ער וויל זי איבערצייגען, אז אין אזא צייט, ווען אין א פאָלק קומען פאַר אזוי פיעל שפּאַלטונגען, קאָן נישט קומען משיח. משיח קאָן קומען נאָר דעמאָלט, ווען אַלע זאָלען איהם וועלען הערען און אַלע זאָלען איהם וועלען פערשטעהן... משה רבינו, צום ביישפּיעל, קאָן איצט ביי אידען נישט אויסנעמען דערפאַר, ווייל עס עקזיסטירט ניט קיין גאַנץ אידיש פאָלק, וואָס זאָל זיין פעראייניגט און וואָס זאָל פערשטעהן, אז נאָר אין דער פער־איינִיגונג איז זיין קראַפט...

און סאַשאַ איז צופריעדען מיט זיך אַליין און מיט זיין גלענ־צענדער רעדע, און ער איז זיכער, אז איצטיגס מאָל האָט איהם געגאָלטען מעהר ווי אַלע מאָל, און ער איז איבערצייגט, אז טאַ־מאַראַ האָט איהם געהערט און ער האָט אויף איהר געווירקט, און ער פיהלט נישט קיין פראָסט, און ער שפּירט ניט, אז עס האָט זיך אויפגעהויבען א ווינד פון דער „ניעווא", וואָס ברענט דאָס פנים, סמאָלעט די נאָז און קריכט אין די ביינער אריין, און ער בעמערקט

נישט, אַז זיי ביידע שטעהען ביי דער טהיר פון טאַמאַראַ'ס קוואַר־
טיר, און ער זעהט זיך אַרום ערשט דעמאָלט, ווען טאַמאַראַ טהוט
אַ ציה ביי'ם גלעקעל.

— קומט אַריין, איהר זענט איין איבערגעפרווירענער! — זאָגט
צו איהם טאַמאַראַ און בעשענקט איהם מיט אַ קוק פון איהרע שע־
נע שוואַרצע אויגען, און עס ווייזט זיך איהם אויס, אַז אַ ז ו י
האָט נאָך אויף איהם טאַמאַראַ קיינמאָל ניט געקוקט...

* * *

עס איז שוין געווען ניט פריה, אַז סאַשאַ סאַפראָנאָוויטש האָט
זיך געשליטעלט אַהיים איבער'ן סקריפּעדיגען גלאַנצענדיגען שניי,
אויף די שען־בעלייכטע גאַסען פון פּעטערבורג. פון דער „ניעוואַ"
האָט געבלאָזען אַ קאַלט שניידענדיג ווינטעל, וואָס האָט דעקוטשעט
מעהר ווי דער ברענענדיגער פראָסט, צו וועלכען די מענשען זענען
ראָרטען געוואָהנט געוואָרען. סאַשאַ'ס רויט פּנים איז געוואָרען
בלוי און די אויהערען האָבען געסמאַלעט. די נאָז האָט אויך גענוג
געליטען פון קעלט, און עס האָט נישט געהאָלפען קיין רייבען און
קיין פערשטעלען זיך און קיין הילען זיך אינ'ם וואַרעמען שמויסען
קעלנערעל פונ'ם וואַרעמען ווינטערדיגען פּאַלטאָ. נאָר וואָס פאַר
אַ ווערטה האָט דאָס אַלץ געהאַט ביי דעם גליקליכען מענשען אַקעגען
איין וואַרעמען גוטען קוק פון טאַמאַראַ'ס שענע גרויסע שוואַרצע
אויגען, וואָס איז געווען גענוג אויף צו פערטרייבען דעם שאַרפּס־
טען ווינד, אויף אָפּצושוואַכען דעם גרעסטען פראָסט?... סאַשאַ
האָט איבערגע'חזר'ט ביי זיך נאָך אַ מאָל און נאָך אַ מאָל איטליכעם
וואָרט, וואָס טאַמאַראַ האָט איהם היינט געזאָגט, דערמאָנט יעדע
בעוועגונג איהרע, יעדען קוק, — און עס האָט זיך איהם אויסגעווי־
זען, אָדער ער האָט זיך געוואָלט איינרעדען, אַז קיינמאָל איז נאָך
צו איהם טאַמאַראַ נישט געווען אַזוי גוט, אַזוי פריינדליך און אַזוי
צוגעלאָזט און נאָהענט, ווי אַצינד, און ער האָט אַוועקגעפיהרט פון
דאָרט איצטיגס מאָל אַזוי פיעל האָפנונג, ווי נאָך קיין מאָל נישט
ביז אַהער!...

סוף פונ'ם ערשטען טייל.

צווייטער טייל.

קאַפּיטעל א.

טאַטעס און קינדער.

אינ'ם סאַמע אָנהויב פון אונזער ראָמאַן, אין קאַפּיטאַל א, האָ־
בען מיר איבערגעלאָזט איציקעל שאָסטעפּאַל און זיין ווייב שיווקע,
און אויך דעם אַפּטייקער כאָלאָמאָן כאַפּראַנאָוויטש, ארויסקוקען
אויף זייערע קינדער, אויף טאַמאַראַ'ן און אויף כאַשאַ'ן, וואָס זענען
געפאָהרען אויף פּסח אהיים.

— טאָמער וואָלסט דו זיך דורכגעפאָהרען אויפ'ן וואָקזאַל?...
אַזוי זאָגט שיווקע צו איהר מאַן איציקעל שאָסטעפּאַל און קוקט
אויפ'ן זייגער.

— ס'א משל! נו, וואָס זשע וועט זיין? וועט די טאָכטער,
הייסט דאָס, פריהער קומען? וואו איז דער שכל? — אַזוי ענט־
פערט איהר אָפּ דער מאָן מיט א היבשער פּאָרציע ביטערניש, ווי
געוועהנליך א מאַן, בשעת ס'איז איהם נישט גוט אויפ'ן הארצען.
און טאַקי באַלד לעגט ער זיך איבער ביי זיך אין קאָפּ, אז אפשר
איז דאָס א פּלאַן, ער זאָל זיך טאַקי דורכפאָהרען צו דער באַהן.
וואָס וועט ער אָנווערען? און ער נעמט אויף זיך דעם אויבערראָק
מיט'ן שירם און לאָזט זיך געהן.

— וואוהין איז? — פרעגט איהם שיווקע.

— אין ערגיץ ניט. — ענטפערט איהר דער מאָן. — איך רע־
כען זיך דורכפאָהרען אויף א ווײַלע צו דער באַהן, זעהען וואָס איז
די מעשה, וואָס אַזוי שפּעט...

— האָב איך דאָך דיר נאָך פריהער געזאָגט דאָס אייגענע!

— ס'א משל! נו, אם כן, אז דו האָסט געזאָגט, איז וואָס? וואָס האָב איך דאָ פאַרשפּעטיגט?

און איציקעל שאָסטעפּאַל האַפּט אַ דראָזשקע און לויפט צו דער באַהן.

דאָס זעלבע האָט געטהאָן אויך דער אַפּטייקער סאַפּראָנאָוויטש, נאָר אָהן ישוב הדעת מיט'ן ווייב, פּשוט מחמת דעם, וואָס ער איז שוין פּופּצעהן יאָהר איין אלמן. אונזער אַפּטייקער, ווי ער אַליין זאָגט אויף זיך, איז ניט פון די אידעלעך, וואָס לויפען חתונה האָבען דאָס צווייטע מאָל: ערשטענס, האָט ער קיין צייט ניט; צווייטענס, איז דאָ אין שטאָדט נישטאָ פאַר איהם קיין גלייכען; און דריטענס, אויף וועמען וועט ער לאָזען די אַפּטייק?

אַז איציקעל שאָסטעפּאַל איז געקומען אויפ'ן וואָקזאַל, האָט ער שוין געטראָפען דעם אַפּטייקער ארומשפּאַציערען מיט'ן שטעקעלע אין די הענד און מיט די בלויע ברילען אויף די אויגען. נאָר ער האָט זיך געמאַכט, ווי ער בעמערקט איהם ניט, און האָט זיך גענומען אויסגלייכען זיין זייגער מיט'ן גרויסען זייגער וואָס אויפ'ן וואָקזאַל. דאָס זעלבע האָט געטהאָן אויך דער אַפּטייקער; ער האָט אויך ארויסגענומען זיין גאָלדענעם זייגער און האָט זיך אַוועקגעשטעלט אַקעגען דעם וואָקזאַל־זייגער, געקוקט דורך די בלויע ברילען ארויף און אַראָפּ, בעמערקט, אַז זיין גאָלדענער זייגער לויפט כמעט אויף אַנדערטהאַלבען מינוט. דאָס אייגענע האָט בעמערקט אויך שאָסטעפּאַל אויף זיין זייגער, אַז ער לויפט אויף כמעט פינף מינוט. די עטליכע מינוט אונטערשיעד האָבען ארויסגערופען צווישען אונזערע צוויי שכנים איין אומגעריכטען געשפּרעך, וועלכען מיר געבען איבער פּינקטליך, נאָר מיר קאָנען נישט זאָגען גענוי, ווער פון די צוויי האָט אָנגעהויבען צו רעדען דער ערשטער.

— קיינמאָל נישט געגלויבט, אז מיין זייגער לויפט.

— איך אודאי נישט!

— אַ חידוש, מיין זייגער געהט ריכטיג נאָכ'ן שטאָדט־זייגער.

— אפנים, פערשפעטיגט דער פּאיעזד?
— ווי קומט דאָס, דער שנעל־צוג זאָל פערשפעטיגען?
— עס מאכט זיך... איהר ווארט אויף עמיצען?
— און איהר?...

אוןביידע פּאַסערס לעגען אריין די זייגערס אין די טאַשען, צעגעהען זיך, איינער אהער און דער אנדערער אהין, געפינען נישט מעהר קיין שמועס־מאַטעריאַל.

מאָהלט אייך, עס רעדט זיך נאָר אזוי. זיי זאָלען וועלען, זיי זאָלען ניט זיין קיין גדלנים און קיין עקשנים, וואָלטען זיי שוין געפונען מאַטעריאַל אויף צו רעדען. יעדער פון זיי וואָלט שוין געהאַט וואָס צו דערצעהלען און צו דערצעהלען. יעדער פון זיי האָט געהאַט אַ הארץ פול מיט וועהטיגען, וואָס האָבען זיך געבעטען אַרויסגערעדט צו ווערען, אויסגיסען זיך, נאָר יעדען פון זיי איז ניט אָנגעשטאַנען דאָס צו טהון פריהער פאַר'ן צווייטען.

„וואָס פאַר אַ מחותן איז מיט מיר אָט דער אָרעמער אַפּטייקער?“ — האָט זיך געטראַכט שאָסטעפּאַל און געמאַכט מיט'ן שירם.

„איך האָב פיינט אָט דעם אידאַש מיט'ן שירם און מיט די שווארצע אויגען, וואָס קוקען גלייך אין דער נשמה אַריין!“ — האָט זיך געטראַכט סאַפּראָנאָוויטש דער אַפּטייקער, און ביידע האָבען זיי שפּאַציערט איבער'ן ברייטען וואָקזאַל, דער אהער און דער אהין, איטליכער מיט זיין „פּעקעל“, פערבאָרגען טיעף ביי זיך אין האַרצען.

אין וואָס, אַשטייגער, האָט געקאָנט בעשטעהן איציקעל שאָסטעפּאַל'ס „פּעקעל“, אַז די געשעפטען זיינע, ברוך־השם, געהען גוט? ער האָט היינטיגען ווינטער געהאַט אַ וואָהלע טורמע, דאָס הייסט, ער איז, חס ושלום, ניט געזעסען אין טורמע, ער האָט נאָר צוגעשטעלט אהין פּראָוויאַנט, און האָט אָנגעטראָפען אויף אַ גוטען סמאָטריטעל, אַ „גוי וואָס נעמט אַ קערבעל“... היינט האָט ער צוגעשטעלט האָלץ אין די קאַזאַרמעס, דאָס איז אויך געוועזען קיין מעשה ניט פון אַ „פּאָדריאַד“. איז אָבער „קאַזנאַ“ — צופיעל הענד און

אַלע נעמען: דער „אונטער“ נעמט, דער „אָבער“ נעמט, דער קאַ־פּיטאַן נעמט, דער קאָמאַנדיר נעמט, דער אַדיוטאַנט נעמט, דער גענעראַל נעמט · נעמען זאָל זיי די חלירע, וואָרום לאָ די זיי נע־מען צו דאָס געלד, נעמען זיי נאָך אַרויס דאָס געזונט, — „קאַזנאַ“... היינט האָט ער געהאַט אַ פּאָר עסקים'לעך, לאַדענישען. איציקעל שאָסטעפּאַל, דאַרפט איהר וויסען, איז אַ איד, וואָס האָט ליעב זיך לאַדען מיט דער וועלט. בעת ער מאַכט אַ געשעפט, מאַכט ער דאָס לכתחילה אַזוי, אַז ער זאָל קאָנען נאָכדעם לאַדען זיך. אַז ער שרייבט אַ קאָנטראַקט, פערהרעהט ער איהם און פערפּלאָנטעט זיך אַליין טאַקי, נאָר אַזוי, אַז קיין צעהן אַדוואָקאַטען קאָנען איהם נאָכדעם ניט אַרויספּלאָנטען. איין אַדוואָקאַט האָט איהם אַמאָל גע־פרעגט: — „פּאַני שאָסטעפּאַל! דאַרפט איהר שרייבען אַליין דעם קאָנטראַקט און קומען נאָכדעם צו מיר, איך זאָל אייך אויספּלאָנטען, אַמעהר, קומט מען לכתחלה צו איין אַדוואָקאַט, וועט ער אייך שריי־בען דעם קאָנטראַקט אַזוי, אַז איהר וועט פערשפּאָרען נאָכדעם לאַדען זיך!“

דערויף ענטפערט איהם שאָסטעפּאַל גאַנץ ערנסט:

— שרייבען אַ קאָנטראַקט ביי איין אַדוואָקאַט קאָסט געלט.

— און לאַדען זיך קאָסט קיין געלט ניט?

— וואָס זאָל איך טהון? איך מוז דאָך ראַטעווען מיין געלט!

אַזוי ענטפערט איציקעל שאָסטעפּאַל און „ראַטעוועט“ זיין געלד, דאָס הייסט, עס קאָסט איהם אָפּ דריי מאָל אַזוי פיעל, ער ווערד אָפּט בדיל הדל, פערלירט טויזענדער, לאַדט זיך אָפּ יאָהרען־לאַנג, קוילעט זיך אויף מעסערס, אום צו געווינען אַ פּראָצעס, און דאָס פערשאַפט איהם חיות אויף לאַנג! נצחון, אַמביציע — איז אַ גרויסע זאַך! פּאַר זיין אַמביציע וועט אייך איציקעל שאָסטעפּאַל געהן ביז'ן האַלז אין בלוט! זיינס זאָל איבערגעהן — דאָס איז נישטאָ. איציקעל קאָן זיך בעריהמען, אַז איהם האָט נאָך קיין מענש נישט גובר געווען. דער איינציגער מענש אויף דער וועלט, וואָס האָט איהר גובר געווען, איז טאַמאַראַ!... נאָר וואָס זאָל מען טהון?

א טאָכטער און א בת יחידה, און נאָך א גערא‌טענע דערצו, און ליעב האָט ער זי דאָס חיות מיט דער נשמה, ממש עד כלות הנפש! ווי־פיעל מאָל האָט ער זיך שוין אויפגעחאפּט אין דער פריה פונ׳ם שלאָף מלא גזלן און געהייסען פּאַקעווען דעם טשעמאָדאַן.

— וואוהין איז? — פרעגט איהם שיווקע.

— קיין פּעטערבורג!... וואָס פאַר א זיצען דאָרט? וואָס פאַר שטודירערן? וואָס פאַר קורסען? וואָס פאַר מעדיצין? וואָס פאַר דאָקטוירים? נא דיר שוין מיידלעך דאָקטוירים! טאָמער איז קאַרג!?

אזוי טענה׳ט איציקעל שאָסטעפּאל צו זיין ווייב שיווקע, גלייך ווי זי וואָלט דאָ געווען דער גאַנצער חייב, און ער היצט זיך און ער שמיצט זיך אזוי לאַנג, ביז ער זעצט זיך אוועק שרייבען איהר א בריעף, אוים׳לומר׳ן אזוי, אז זי זאָל איהם האָבען צו געדענקען. און נעמט ער נאָר די פען אין האַנד, און שטעלט ער נאָר אוועק די ערשטע צוויי ווערטער: „בתי היקרה — טייערע טאָכטער“, אזוי געהט איהם אָפּ דער כעס, און ער דערצעהלט איהר, ווי ליעב און טייער זי איז איהם, ווי שטאַרק ער בענקט נאָך איהר, און זי זאָל איהם, למען השם, שרייבען פון איהר געזונד, און וואָס איהר פעהלט, און טאָמער דאַרף זי געלד... און עס ציהט זיך ביי איהם אזוי ווי האָניג, און עס גיסט זיך ביי איהם אזוי ווי בוימעהל, און די גע־פיהלען פונ׳ם הארצען פליסען, פליסען — א מאָדנער פאָטער אָט דער איציקעל שאָסטעפּאל!

יאָ, א מאָדנער פאָטער! עס ברענט אין איהם אודאי א פייער, וואָס ער, איציקעל שאָסטעפּאל, דאַרף זיין איצט אויפ׳ן וואָקזאל גלייך מיט דעם אפּטייקער און ארויסקוקען אויף זיין קינד, וואָס פאָהרט אודאי אינאיינעם מיט׳ן אפּטייקער׳ס קינד פון איין שטאָדט, זיצען אודאי אין איין וואַגאָן און שמועסען!... פון וואָס קאָנען זיי שמועסען? אפשר זענען זיי שוין אזוי שטאַרק בעקאַנט, אז מע שמועסט שוין גאָר וועגען א שדוך?... א קשיא אויף היינטיגע קינ־דער!... און עס בעשלאָגט איהם אזש א שוויים פון דעם געדאַנק,

און ער הויבט אָן שפּאַנען נאָך גיכער און מאַכען מיט'ן שירם נאָך שטאַרקער, און ער טראַכט זיך:

— ווי קומט צו מיר אזא מאַכטער?...

* * *

די זעלבע קשיא, וואָס איציקעל שאָסטעפּאַל האָט געפּרעגט אויף זיין קינד, האָט סאָלאָמאָן סאַפּראַנאָוויטש געפּרעגט אויף זיין קינד:

— ווי קומט צו מיר אזא זוהן?

דעם אַפּטייקער'ס געשעפטען געהען אויך ניט שלעכט. די אַפּ־טייק האָט זיך איהם שוין לאַנג אויסגעצאָהלט, און ער קאָן שוין אָפּלעגען אַמאָל איין איבעריג קערבעל אין באַנק, און ער קלערט שוין וועגען א הייזעל איין אייגענס, טאַקי ניט ווייט, אויף דער זעלבער וואַסילטשיקאָווער גאַס. דאָס הייזעל געהערט צו איין אַל־טער מויד א כריסטין, וואָס קומט אריין צו איהם אין אַפּטייק כמעט אַלע טאָג מיט א גרויסען הונד („העקטאָר" רופט מען דעם הונד), קויפט א נאַרישקייט פאַר פינף גראָשען און רעדט־אָפּ א האַלבע שעה און אַמאָל נאָך מעהר. זי רעדט איהם צו, ער זאָל קויפען איהר שטוב מיט'ן גאָרטען, זעהר א טייערער גאָרטען, — וואו איז נאָך דאָ אזא גאָרטען מיט אזעלכע וויינשעל און מיט אזעלכע בארען, מיט אזא קעלער, מיט אזעלכע שטאַהלען, ווי ביי איהר?

סאָלאָמאָן סאַפּראַנאָוויטש האָט ליעב סאַשאַ'ן און האַלט זיך מיט איהם גרויס, פערגעטערט איהם און פערשטעהט איהם ניט... ער שרייבט זיך איבער מיט זיין זוהן וועגען אַלסדינג און האָט פון איהם זעהר אָפטע בריעף, זעהר שענע בריעף, אָבער אזעלכע מאָדנע בריעף, וואָס ער פערשטעהט זיי ניט. סאַפּראַנאָוויטש פערשטעהט ניט זיין זוהן. ער האָט שוין לאַנג געוואָלט ארויסבעקומען פון איהם, וואָס איז דאָס, וואָס ער האַלט זיך אזוי פעסט אין אידישקייט? וואָס איז דאָס? צי איז דאָס ביי איהם א רעליגיעזע איבערצייגונג? צי איז ער פרום געוואָרען? אויב אזוי, איז דאָס נישט מעהר ווי א פּסי־

כאָז (ער האָט נישט געוואָלט אָנרופען דאָס מיט'ן נאָמען „משוגעת"). האָט איהם דערויף סאַשאַ בערוהיגט, אַז עס האָט ניט צו טהון מיט רעליגיע, נאָר מיט נאַציאָנאַל־געפיהל, מיט ליעבע צום פאָלק, מיט אמת'ען רייגעם פאַטריאָטיזם...

א פערקעהרטע וועלט געוואָרען! סאָלאָמאָן סאַפּראַנאָוויטש, וועלכער האָט זיך אַזוי פיעל געפלאָגט איבער בילדונג, געלעגען ער־גיץ ביי זיינע פינסטערע פאַנאַטישע עלטערען אויף אַ בוידעם און געשטודיערט לאַטיין, אַנטלאָפען פון דער היים אַ באָרוויסער, געהונ־גערט און אָפּגעגעבען עקזאַמען אויף פאַרמאַציע, קוים דערלעבט ווערען אַ פּראָוויזאָר, פריהער גוט פערשוואַרצט געוואָרען איידער מע האָט איהם צוגעלאָזט צום עקזאַמען, און איצט, אַז גאָט האָט איהם געהאָלפען, ער איז שוין איין אַפּטייקער, מיט אַ נאָמען, מיט אַ רענאָמע, פערקעהרט צווישען כריסטען (פון אידען אַנטלויפט ער), דאַרף ער, סאַפּראַנאָוויטש, האָבען אַ זוהן, וואָס שרייבט איהם אַזעלכע בריוועלעך:

„ליעבער פאָטער! — שרייבט סאַשאַ אין איינעם פון זיינע בריוועלעך צום פאָטער. — דו מוזט אָנגעמען, אַז די צייטען בייטען זיך. די ראָלע פון זינגען „מה יפית" פאַר'ן פּריץ איז אַריבער! די מאָדע פון קריכען אויף די קניע פאַר אַלץ, וואָס איז ניט אידיש, איז אויס מאָדע"...

אין איין אַנדער בריעף צום טאַטען שרייבט סאַשאַ כמעט אַזוי:

„ליעבער פאָטער! ווילען מיר באמת געווינען די סימפּאַטיע פונ'ם רוסישען פאָלק, דאַרפען מיר זיי ניט ווייזען, אַז מיר זענען בעסער אָדער ערגער פון זיי; מיר דאַרפען זיי נאָר ווייזען, אַז מיר זענען א ז ו י ג ו ט, א ז ו י ו ו י ז י י... און דעמאָלט בין איך איבערצייגט, אַז אויב דער קאַמף, וואָס דאָס פאָלק פיהרט, וועט געראָטען, וועלען מיר ניט דאַרפען קיין זכות אבות מיט קיין רחמנות מיט קיין טובות"...

אין אַ דריטען בריעף שרייבט סאַשאַ צום טאַטען גאָר אַזוי:

„ליעבער פּאָטער! עס איז, כּלעבען, אַ שאַנדע, וואָס איך בעדאַרף זיך איבערשרייבען מיט דיר נישט אויף אידיש. דו ווייסט גאַנץ גוט, אַז איך האָב ליעב די רוסישע שפּראַך מיט דער רוסישער ליטעראַטור. נאָר למאַי זאָלען מיר נישט בענוצען זיך מיט אונזער אייגענער נאַציאָנאַל־שפּראַך, אַז מיר האָבען זי? פאַר וואָס זאָלען צוויי דייטשען, פראַנצויזען אָדער פּוילען יאָ קאָנען זיך צענויפרעדען מיט זייערע אייגענע, ווען זיי קומען זיך צענויף ערגיץ אין אַמעריקאַ, אָדער ווייס איך וואו, אין עק וועלט, — און מיר נישט? מיר, וואָס זענען מעהר עמיגראַנטען פון אַלע עמיגראַנטען אין דער וועלט, מיר, וועלכע עמיגרירען פון אברהם אבינו׳ן אָן, דאַרפען אונזער נאַציאָנאַל־שפּראַך האָבען אַ סך גויטינער פון אַלע אַנדערע פעלקער! שטעל דיר פאָר, ליעבער פּאָטער, אַז איך וואָלט געוואַכסען פון קינדוויז אויף ערגיץ אין איין אַנדער לאַנד און זאָל איצטער קומען צו פאָהרען אַהיים, וואָלטען מיר ביידע, אַ זוהן מיט אַ פּאָטער, נישט געקאָנט זיך אויפרעדען! איך בין אַ בעלן געווען זיך אָנפרעגען ביי מיינע דייטשע און פּוילישע חברים, אויף וואָס פאַר אַ לשון זיי שרייבען זיך איבער מיט זייערע עלטערען, האָבען זיי מיך אויסגעלאַכט און האָבען מיר געענטפערט צוריק מיט אַ פראַגע: אָט ביזט דו אַ איד, ווי אַזוי שרייבסט דו צו דיין פּאָטער, נישט אויף אידיש?... דו פערשטעהסט דאָך שוין, ליעבער פּאָטער, אַז איך בין געוואָרען נאָך רויטער, ווי איך בין"...

דער אַפּטייקער קאָן נים פערשטעהן: ווי קומט צו איהם אַזאַ זוהן?... און ער בעשולדיגט זיך אַליין, וואָס ער זיצט פּופּצעהן יאָהר איין אַלמן, וואָס איבער דעם איז סאַשאַ געוואַכסען אָהן אַ מוטער, זיך צענויפגעקומען וועך ווייסט מיט וואָסערע חברים אין גימנאַזיע... און ער דערמאַנט זיך, אַז צו סאַשאַ׳ן פלעגען קומען די אָרעמסטע שילער, יונגלעך אַפּגעריסענע, וואָס האָבען געלערענט פריהער אין דער „תלמוד־תורה", צווישען זיי איינער דעם שוחט׳ס אָדער דעם רב׳ס אַ זוהנדעל, קאַטלער אָדער קעסלער איז זיין נאָמען — ער האָט שוין פערגעסען. ער געדענקט נאָר, אַז די גימנאַזיאַלע אוני־

פֿאָרם האָט זיך צו דעם קאָטלער׳ען אָדער קעסלער׳ען אַזוי געפּאַסט, ווי צו אַ חזיר אַ נאָזבאַנד, אַז בסך־הכל זענען די הערעלעך ביי איהם געווען געגרייזעלט, דער רוקען איינגעבויגען, דאָס היטעלע פלעגט ער טראָגען תמיד אַרויף, און רעדען האָט דאָס גערעדט מיט „דער חית", אונטערגעהאָרחעלט: „סאַפּחאַנאָוויטש".. חוסקאַיאַ היסטאָחיאַ"...

„אַ חרפּה און אַ בושה פאַר גויים! — אַזוי פלעגט זיך טראַכטען דער אַפּטייקער און רויט ווערען ביז אויף יענער זייט אויהערען! — אַלעמען, אַלע „אידלאַקעס", גלוסט זיך שטודירען!... אַלע קבצנים קריכען אין גימנאַזיע!"...

און אונזער אַפּטייקער איז בייז סכנות אויף די „אידלאַקעס־קבצנים", וואָס קריכען אין גימנאַזיע און ווילען שטודירען... ער האָט גאָר פערגעסען, אַז ער איז אַליין אַ „אידלאַק", אַליין געווען איין אָרעמאַנס אַ קינד, אַליין געשטודירט לאַטיין אויף אַ בוידעם...

* * *

ביי׳ם אָנקומען פון אונזערע יונגע העלדען איז דאָס בעגעגע־ניש געווען ניט אַזוי, ווי עס וואָלט בעדאַרפט צו זיין. עפּיס האָט דאָ געפעהלט, אַז אַלע, סאַי די טאַטעס, סאַי די קינדער, זאָלען זיך פיהלען פאָלשטענדיג גוט און באמת גליקליך. טאַמאַראַ שאָסטע־פּאַל איז דוקא אַרויפגעפאַלען אויפ׳ן פאָטער׳ס האַלז און האָט מיט איהם צעקושט זיך. סאַשאַ סאַפּראַנאָוויטש האָט זיך דוקא אויך אַרומגענומען מיט׳ן אַפּטייקער, ווי אַ זוהן בעדאַרף זיך אַרומנע־מען מיט אַ פאָטער, — אָבער עס האָט ביי דיביידע געפעהלט די אמת׳ע פריינדליכקייט, די גליקליכע שמחה, די ניט־געמאַכטע התפעלות, דאָס נאַטירליכע אויפגערעגט־זיין, אַז אַלע און אַלעם זאָל זיך דרעהען פאַר די אויגען, דער קאָפּ זאָל זיין צעטומעלט, דאָס הארץ זאָל זיין איבערפילט און עס זאָל זיך אַזש גלוסטען וויינען פאַר פרייד...

ביידע טאַטעס האָבען בעטראַכט זייערע קינדער. איציקעל שאָסטעפּאַל האָט בעטראַכט זיין טאָכטער מיט׳ן קליינעם שוואַר־

צען איינפאַך־ביליגען הימעלע (אָהן פעדערען) אויף די שענע געדיכטע שוואַרצע געגרייזעלטע האָר, מיט׳ן קליינעם שוואַרצען רייזענטאַשעל, מעשה מאַנסביל, אָנגעטהאָן איבער דער הויכער ברוסט, און מיט איהרע גרויסע שענע שוואַרצע אויגען, וועלכע זענען איצט געווען איבערגעצויגען מיט אַ מאָדנע מעלאַנכאָלישען טרויעריגען ערנסט, און אויסגעוואַכסען איז זי, אויסגעוואַכסען!... און ער האָט זיך געטראַכט:

— אָט דאָס איז מיין טאָכטער?...

דאָס זעלבע האָט געטראַכט אויך דער אַפּטייקער, בעקוקט דורך די בלויע ברילען זיין סאַשאַ׳ן, ווי ער איז דאָס אַביסעל אויסגעוואַכסען, ווי שען ער איז געוואָרען. מערקווירדיג: געלע האָר, אַ שפּיצעדיג געל בערדעל, איין אויסגעבויגענע נאָז, איין אמת׳ע אידישע נאָז!... דער אַפּטייקער וויל נעמען ביי׳ם זוהן דאָס געלע טשעמאָדאַנטשיקעל; סאַשאַ לאָזט נישט, ער קאָן אליין.

— דו קענסט זיך ניט מיט אונזער שכנ׳ס טאָכטער, פריילין שאָסטעפּאַל? — מאַכט סאַשאַ צום פאָטער און שטעלט איהם פאַר טאַמאַראַ׳ן, וועלכע שטעלט־פאַר סאַשאַ סאַפּראַנאָוויטש פאַר איהר פאָטער און זי זאָגט צו איהם:

— דאָס איז דעם אַפּטייקער׳ס זוהן. מיט׳ן פאָטער ביזט דו דאָך בעקאַנט פון לאַנג?

און אַלע פיער ווייסען ניט וואָס צו טהון, וועער און וואוהין עמיצער זאָל געהן פריהער. און אַלע פיער זאָגען איינס צו דאָס אַנדערע:

— נו? פאָהרען מיר?

און אַלע פיער ענטפערען איינס דעם אַנדערען:

— פאָהרען מיר.

און קיינער פון די פיער ווייסט נאָך נישט, ווי אַזוי מע וועט פאָהרען, און אַז מע קומט אַרויס פונ׳ם וואָקזאַל, און די טרעגער האַפּען די פּעקלעך אונטער די הענד, און די עקיפּאַזשען־פיהרערס מיט די איזוואָזטשיקעס גוואַלדעווען, און די פּאָליציסטען קאָ־

מאַנדרעווען, פאָהרט צו אַ פּאַעטאָן, און איידער מע קוקט זיך אַרום, ליגען שוין די פּעקלעך פון אויבען אויפ׳ן פאַעטאָן. מע דאַרף מעהר ניט ווי איין פּאַעטאָן — מע זיצט אין איין הויף, צו וואָס זאָל מען אויסבערענגען אומזיסט געלד?

אין פאַעטאָן גאַנץ אויבען זיצען איציקעל שאָסטעפּאַל און סאָ־לאָמאָן סאַפּראָנאָוויטש, און אַקעגען זיי, אויף אַ בענקעלע — זייערע קינדער: טאַמאַראַ און סאַשאַ. און דער פאַעטאָן קאַטשעט זיך אי־בער די נאַר־וואָס אָפּגעדעקטע שטיינער, און די רעדער שפּריצען די נאָך ניט צוגעטריקענטע ערב־פּסח׳דיגע בלאָטע, און דאָס ווינ־טעל, וואָס בלאָזט, איז אַ מילד ווארעם ווינטעל, איין ערב־פּסח׳־דיגס, און די לופט שמעקט מיט ערב פּסח, מיט דעם בעקאַנטען ליעבען ריח פונ׳ם ליעבסטען טייערכטען יום־טוב, וואָס איז ליעב יעדען אידען מיט זיין היסטאָרישער בעדייטונג, מיט זיין בעפריי־אונגס־גייסט און מיט זיין צוזאַמענקומען זיך מיט דער צייט פון בענייאונג אין דער נאַטור.

— אין דרויסען שמעקט שוין מיט פּסח, — בעמערקט איצי־קעל שאָסטעפּאַל, נישט געפינענדיג קיין אַנדער טהעמאַ אויף צו מאַכען אַ רעד מיט זיין ניט־איינגענעמענעם שכן.

— עס וועט שוין באַלד אָנהויבען גרינען, — וואַרפט אריין דער אַפּטייקער אַ וואָרט, אום ניט צו זיצען, ווי אַ ברוגז׳ער מחותן.

— לעבען זאָל דער אידישער פּסח! — רופט אוים סאַשאַ מיט בעגייסטע,ונג.

— לעבען זאָל דער פריהלינג! — פעררירכט איהם טאַמאַראַ.

— לעבען זאָל דער יום־טוב פון בעפרייאונג! — זאָגט ווײַ־טער סאַשאַ.

— לעבען זאָל די פרייהייט אַליין! — פעררירכט איהם ווידער טאַמאַראַ. און עס פערקייטעלט זיך אַ שמועס צווישען די קינדער. די עלטערען זיצען און הערען זיך איין, און בעוואונדערען זיי, יע־דער לויט זיין השגה, און יעדער פון זיי טראַכט ביי זיך אין האַרצען איין אַנדער מחשבה.

— אַ קלוגע וועלט געוואָרען! — זאָגט האַלב איראָניש, האַלב מיט גדלות איציקעל שאַסטעפּאַל, און קוקט אויף'ן הענטעל פון'ם שירם מיט איין אַפּיקורסיש שמייכעלע.

— אַ פערקעהרטע וועלט! — ענטפערט איהם דער אַפּטייקער און קוקט דורך די בלויע ברילען אַרויף, אויף די הייזער.

און דער פּאַעטאָן מיט די פיער פּאַרשוינען פּאָהרט־צו מיט'ן קנאַק גלייך צום הויז נומער 13, וואָס אויף דער וואַסילטשיקאָווער גאַס.

* * *

אָנזאָגען אַ בשורה — איז איינע פון ד' גרעסטע מצוות ביי אידען: עס טהוט הנאה, קיינעם שאַדט עס ניט און קיין געלד קאָסט דאָס ניט.

אַז דער פּאַעטאָן מיט די פיער פּאַרשוינען: איציקעל שאַסטע־פּאַל מיט זיין שכן דעם אַפּטייקער, מיט זייערע קינדער טאַמאַראַ און כאַשאַ, איז צוגעפּאָהרען צום הויז נומער 13, וואָס אויף דער וואַסילטשיקאָווער גאַס, האָט דאָס די ערשטע דערזעהען נחמיה דעם שוסטער'ס ווייב זיסעל, וואָס זיצט אינ'ם זעלבען הויז נומער דרייצעהן.

זעלבסטפערשטענדליך, אַז דעם שוסטער'ס דירה איז אונטען, אינ'ם סאַמע קעלער; און מחמת די פענסטער געהען אַרויס גלייך אויפ'ן טראָטואַר, דערפאַר האָט דער שוסטער אַ גרויסען שאַנס צו זעהען יעדען דורכגעהער און יעדען דורכפּאָהרער פריהער און נעהענטער פון אַלע אַנדערע איינוואָהנער וואָס אין הויז.

— זעה נאָר, ווער איז דאָס צוגעפּאָהרען צו אונז אַזוי ברייט? — רופט זיך אָן נחמיה דעם שוסטער'ס ווייב זיסעל און פליהט אַרויס אין דרויסען, בשעת נחמיה דער שוסטער מיט זיינע צוויי בנים זענען פערטיפט אין דער אַרבייט, שלאָגען פלעקלאַך אין די נייע באָטינקעס, וואָס שיווקע שאַסטעפּאַל האָט זיך בע־שטעלט לכבוד פסח. אוןביידע בנים, חיים און בעני, בויגען זיך גלייך מיט דער ערד און קוקען זיך איין אינ'ם פּאַעטאָן, פון וועלכען

סאשא איז אראפגעשפרונגען דער ערשטער, נאך איהם טאמארא, און נאך טאמארא'ן שוין ביידע שכנים: דער אפטייקער מיט'ן שטעקעלע און איציקעל שאסטעפאל מיט'ן שירם.

— מיר האבען געסט! — זאגט חיים, און בעני חאפט איהם אונטער:

— ציוניזם, סאציאליזם, בורזשואזיע און פראלעטאריאט!

— וואס הייסט דאס? — פרעגט דער פאטער, און זיינע ביידע זיהן נעבען איהם צו פערשטעהן, אז דאס זענען געקומען פיער פארשטעהער פון פיער פערשידענע פראקציעס. און צווישען פא־טער מיט די קינדער געהט אוועק א שמועס וועגען ציוניזם, סא־ציאליזם, קאפיטאל און פראלעטאריאט, און נחמיה דער שוסטער קאן ניט פערשטעהן, וואס פאר א פראלעטאריער איז סאפראנא־וויטש דער אפטייקער? א פראלעטאריער וועט אנגערופען בייים שוסטער איין ארעמאן, און איין ארעמאן קאן זיין נאר דער, וואס האט ניט אויף פסח. ענטפערט איהם דערויף דער עלטערער זוהן חיים, אז מע קאן האבען אויף פסח און דאך זיין א פראלעטאריער.

— א פראלעטאריער ווערד אנגערופען יעדער, וואס ארבייט פאר געלט צוליעב דער בעקוועמליכקייט פון דער בורזשואזיע, אזוי, אז א פראוויזאר איז אלץ איינס, וואס א שוסטער.

— להבדיל! — זאגט דער פאטער און קלאפט־אריין א צוויאק אין איין אבצאס פון א שטיוועל, און פונקט צו דעםווארט „להבדיל" קומט אן אונזער אלטער בעקאנטער, דאס פרייליכע שניידערעל יודעל קטנתי, מיט א פארטיגען פסוק און מיט א קללה נאך אויף דער שוועל:

— ע ל י ש ר א ל ו ע ל ר ב נ ן — ס'זאל א רוח אין זייער טאטען אריין, אונזערע אידעלעך מיט אונזערע רבנים, די קאזיא־נע מיין איך,—דאס געה איך פון איהם טאקי, פונ'ם ראבינער,—דער־פאר וואס מע טיילט ניט קיין מעות־חטים, ווי ס'געהערט צו זיין; דעם, וואס מע דארף, דעם גיט מען ניט, און ווער עס האט א צד אין באד, און ווער ס'איז א שטיקעל שמעלקע, דער נעמט, נעמען

זאָל זיי אַ חלירע! וואָס טויג אייך? איך האָב איהם געגעבען מ כ ל ה ב א ב י ד י — וואָס ס'איז מיר געקומען אין מויל אריין, האָב איך איהם געזאָגט, דעם שענעם רב: „ממה נפשך, זאָג איך, האָבען מיר אייך אויסגעקליבען, זאָג איך, פאַר ראַבינער אין שטאָדט, דאַרפט איהר, זאָג איך, אין זינען האָבען אָרעמע לייט, אלא ניט, זאָג איך, איז דאָך למה זה אנכי, זאָג איך, מאַכט רש"י: שאָ מיני מיקיטאַ זאַ טשולאָוויק?!"...

דעם שוסטער'ס ווייב זיסעל איז געלאָפען אַרויף צו דער נגידית שיווקע שאָסטעפּאַל אָנזאָגען איהר אַ בשורה, אַז איהר טאָכטער איז געקומען, ניט מחמת זיסעל די שוסטערין איז אַזאַ גוטע פריינ־דין מיט דער נגידית'טע, נאָר פּשוט ווייל ס'איז אַ מצוה ביי אידען אָנזאָגען יענעם אַ גוטע בשורה: „גאָט ליעב אייך מיט אייער גאַסט, אייער טאָכטער איז געקומען!" — האָט זי אָבער פערשפּעטיגט (דער קבצן האָט קיין גליק ניט!). די מצוה האָט אויסגעחאַפּט חוה די אידינע, וואָס איז געלאָפען צוריק פון די טרעפּ אַראָפּ.

— שוין, שוין, אומזיסט אייער טרחה! מע ווייסט שוין!...

און אַז די שוסטערין איז געגאַנגען צוריק, האָט זיך טאַמאַראַ שוין געקושט מיט דער מוטער, און די מוטער האָט געוויינט אויף דער טאָכטער'ס האַלז, זעהר שטאַרק געוויינט! זי האָט, אַפּנים, געוואָלט אויסוויינען אויף דער טאָכטער'ס האַלז איהרע אַלע צרות, וואָס זי האָט דאָ איבערגעטראָגען פון דער צייט, וואָס די טאָכטער איז אַוועקגעפאָרען. צרות פון בענגען, צרות פון בזיונות פאַר לייַ־טען, צרות פון עלענד, צרות פונ'ם מאַן, וואָס לאָזט אויס זיין ביי־טער הארץ אַלע מאָל צו איהר — און אַ קשיא וואָס אַ מאַמע קאָן וויינען!...

שיווקע שאָסטעפּאַל האָט זיך נאָך נישט אָנגעקוקט זאַט אין איהר טאָכטער, איז שוין געקומען חאַסקע דאָס שטוב־מיידעל מיט אַ נייעס:

— דער איד פונ'ם האָלץ איז דאָ, ער וויל זיך זעהען מיט טאַ־מאַראַ'ן.

— אַט האָסט דו דיר די אַנדערע טעג יום־טוב! אין דער ערד אַריין! — זאָגט שיווקע.

— רוף איהם אַריין! — זאָגט טאַמאַראַ און עס קומט אַריין ליפּאַ באַשעוויטש מיט'ן בעזעם־באָרד אָפּנעמען פון טאַמאַראַ'ן אַ גרוס פון זיין טאָכטער מאַשאַ, און טאַמאַראַ נעמט איהם אויף זעהר פריינדליך, פיהרט איהם אַריין בעזונדער אין אַ חדר, און זעצט זיך אַוועק מיט איהם שמועסען וועגען זיין טאָכטער מאַשאַ. און איציקעל שאַסטעפּאַל בלייבט־איבער מיט זיין פרוי שיווקע אינ־צווייען, קוקען זיך איבער אָהן ווערטער, און יעדער פון זיי לאָזט אַרויס אַ זיפץ פונ'ם טיעפען, טיעפען האַרצען...

קאַפּיטעל ב.

פ ס ח צ ו ם ס ד ר.

ווער איז אַט דער שענער קעניג מיט די גרויסע שוואַרצע אויגען, מיט דעם שענעם שוואַרצען געקרייזעלטען באָרד, אין די ווייסע זיידענע קליידער, מיט'ן ווייסען זיידענעם היטעלע און מיט די ווייסע זיידענע שיכלעך, וואָס זיצט אויבען־אָן אָנגעלעהנט אויף דעם עסעבעט אַזוי רוהיג, און אַזוי מילד, און אַזוי גוט, און אַזוי פריינדליך צו יעדען? זאָל דאָס זיין איציקעל שאַסטעפּאַל, דער שטענדיג פערטראָגענער, צעטראָגענער, פערהאַוועטער, פערטאַרע־ראַמטער איציקעל שאַסטעפּאַל? וואו איז אַהינגעקומען זיין אונרו־היג פּנים, זיין אייַלעניש, זיין לויפעניש, זיינע געשעפטען מיט זיינע דרעהענישען, פערדרעהענישען און לאַדענישען מיט „קאַזנאַ“, מיט מענשען און מיט דער גאַנצער וועלט?

ווער איז אַט די פּרעכטיגע קעניגין, וואָס זיצט איהם ביי דער רעכטער האַנד מיט אַזאַ גדלות, אויסגעציערט מיט פּערעל און מיט בריליאַנטען, וואָס בלישטשען און פינקלען קעגען דעם פינקעלדיגען וויין, וואָס אין די גלאַנצענדיגע פלעשער, און געבען־צו איהר אַמאָ־לעדיג שען פּנים אַזוי פיעל חן און גדלות, אַז ס'איז גאָר נישט צו

דערקענען אין איהר די שטענדיג פערזאָרגטע און פערצאָרענדיגטע שיווקע שאָסטעפּאָל, וואָס ווערד פערשוואַרצט ביי איהר מאַן דעם דעספּאָט אין עושר און אין כבוד?...

ווער איז אָט די גלענצענדע, מאַיעסטעטיש שענע פּרינצעסין, מיט די גרויסע שענע שוואַרצע אויגען און מיט די גלענצענדע שוואַרצע געקרייזעלטע האָר, וואָס פּאַסען זיך אַזוי צו דעם ווייסען קלייד, וואָס די מוטער האָט מיט טרערען גע׳פּועל׳ט ביי איהר, זי זאָל דאָס אָנטהון האָטש איין מאָל צוליעב איהר און צוליעב דעם הייליגען יום־טוב, און זי האָט איהר צוליעב געטהאָן, נישט געקאָנט צוזעהען דער מאַמעס טרערען?...

דאָס איז געשעהן באַלד נאָך ליכטבענשען. דער פאָטער איז נאָך געווען אין שוהל, די מוטער איז געשטאַנען איין אויסגעציערטע אין זייד, אין פּערעל און אין בריליאַנטען, אקעגען אַ האַלב טוץ גרויסע שענע זילבערנע לייכטער, מיט איין אַלטען זיעבענרעהריגען קאַנדעליאַבר אין מיטען, מיט אויפגעהויבענע הענד צו די צוגעמאַכטע אויגען, געבענשט ליכט און שטילערהייד געוויינט, אַזוי שטיל און פערבאָרגען, אַז נאָר ער אליין, גאָט ברוך־הוא, זאָל הערען... און טאַמאַראַ איז זיך געזעסען ביי׳ם טישעל אָן אַ זייט אין איהר געוועהנליך שוואַרץ וואָכעדיג קלייד איבער אַ ביכעל און האָט גע־לייענט, און אפשר איז זי געזעסען אַזוי און האָט געטראַכט...

אָפּגעבענשט ליכט, איז די מוטער צוגעגאַנגען צו דער טאָכ־טער, אויסגעקנאַקט זיך אַלע פינגער און אַוועקגעזעצט זיך נעבען איהר און גענומען רעדען איבער איהר, חלילה ניט געשטראָפט, נאָר אַזוי מיט גוטען אויסגערעדט זיך דאָס האַרץ פאַר איהר קינד, איהר איינציגער טרייסט אויף דער גאַנצער וועלט, איבערגעגעבען אין האַלבע ווערטער און מעהר אויפ׳ן וואונק אַלץ, וואָס זי שטעהט־אויס פון איהר מאַן... זי בעשולדיגט איהם חלילה ניט און בע־קלאָגט זיך ניט אויף איהם, הלואי זאָל איהר קינד ניט האָבען קיין ערגער לעבען, ווי זי האָט ביי איהר מאַן, נאָר אַ מאַן איז דאָך נישט מעהר ווי אַ מאַן, ובפרט נאָך אַזאַ פערטראָגענער בעשעפטיגטער

מענש ווי ער, וואָס לעבט אַליין נישט אויף דער וועלט, אחוץ שבת און אַ חוץ יום־טוב, און וואָס לאָזט אויס תמיד זיין ביטער האַרץ צו איהר, צו דער מוטער, פאַר אַלסדינג: פאַר דעם, וואָס דער סאַמאָוואַר איז ניט אַזוי גיך פאַרטיג, און פאַר דעם, וואָס דאָס לאָרעניש האָט זיך ניט איינגעגעבען, און פאַר דעם, וואָס די טאָכ־טער איז אין פעטערבורג, — פאַר אַלסדינג, פאַר אַלסדינג קומט־אָפּ זי, די מוטער, און אַלסדינג נעמט זי אָן פאַר ליעב, וואָרום מסתמא הייסט גאָט אַזוי, און אַקעגען גאָט קאָן מען ניט געהן...

אַזוי קלאָגט זיך שיווקע פאַר איהר טאָכטער און ווישט די אויגען, און די אויגען ווילען ניט אויפהערען צו וויינען. און טאַ־מאַראַ וויל איהר ערקלערען, אַז ניט גאָט, זי אַליין איז שולדיג, וואָס זי לאָזט זיך טרעטען מיט די פיס... און די מוטער הערט נישט אויף אויסצוגיסען איהר פערביטערט האַרץ פאַר איהר טאָכ־טער, וועלכע זי וואָלט וועלען זעהען גליקליך, ווייכט זי ניט ווי אַזוי... זי וואָלט זיך וועלען מפקיר זיין פאַר איהר, אַוועקגעבען אָט די גאַנצע ציערונג איהרע, אָט די פּערעל מיט די דימענטען, מיט די בריליאַנטען, מיט'ן גאַנצען לעבען איהרס, אויב עס זאָל זיין נאָר אין דעם די מניעה... צוליעב איהר קינד וואָלט זי, שיווקע שאָסטע־פּאַל, איציקעל שאָסטעפּאַל'ס ווייב, זיך געשטעלט דיענען...

אַזוי זאָגט די מוטער, און טאַמאַראַ'ס האַרץ איז גערירט און די נשמה איז צעווייקט, און זי וויל בערוהיגען איהר מוטער און זי קאָן דאָס ניט טהון. זי ווייסט ניט, ווי אַזוי. זי איז אַזוי ווייט, אַזוי אָפּגעריסען פון איהר מוטער!... און די מוטער הערט ניט אויף צו בעקלאָגען זיך אויף איהר פינסטער מזל, וואָס זי האָט נישט פערדיענט ביי גאָט, אַז איהר איינציג קינד, איהר אויג אין קאָפּ, זאָל ניט קאָנען ברענגען פאַר איהר מאַמע אַ קליינעם קרבן, איהר צוליעב טהון אויף אָט אַזוי פיעל, פערשאַפען איהר מוטער חאָטש אַ קאַפּעל פערגעניגען, חאָטש אויף אַ פּאָר שעה נישט מעהר... זי פּועל'ט ביי איהר טאָכטער, זי זאָל זיך אָנטהון אין אַ ווייס קלייד, „צוליעב איהר און צוליעב'ן הייליגען יום־טוב“ — און ס'איז נישטאָ

אין דער גאַנצער וועלט קיין גליקליכערע מוטער, ווי שיווקע שאָס־טעפּאַל, די פּרעכטיגע קעניגין אין דער דאָזיגער נאַכט!... און אַז דער פאָטער קומט פון שוהל מיט'ן ברייטען „גוט יום־טוב!“ און דערזעהט טאַמאַראַ'ן אָנגעטהאָן יום־טוב'דיג, ווערד זיין קיינערלייבע מאַיעסטעט נאָך מעהר מאַיעסטעטיש און זיין פּאָטערליך האַרץ נאָך מעהר גליקליך, און ער איז איהר מוחל אַלע יסורים מיט אַלע בזיונות מיט אַלע ניט־דערשלאָפענע נעכט מיט אַלע צרות, וואָס ער איז איבער איהר אויסגעשטאַנען ביז היינטיגער נאַכט!...

— ווער וועט ביי מיר פרעגען די פיער קשיות? — זאָגט איציקעל שאָסטעפּאַל אין אַ שפּאַס צו דער טאָכטער, און בעקומט פון איהר אַזאַ מין ענטפער:

— די פיער קשיות, וואָס איך וועל ביי דיר פרעגען, וועסט דו מיר נישט קאָנען פאַרענטפערען...

— גוט, מיר וועלען זעהען! — זאָגט דער גליקליכער פאָטער און גרייט זיך צו צום סדר, לעגט־אַוועק פאַר איטליכען אַ הגדה, אפילו פאַר הוה די אידינע און פאַר חאַכקע דעם שטובמיידעל, וואָס זיצען, נאָך דעם אַלטען אידישען מנהג, ביי'ם סדר גלייך מיט אַלעמען, ווייל פּסח צום סדר זענען אַלע גלייך, נישטאָ קיין בעל־הבית, נישטאָ קיין דיענסט, נישטאָ קיין האַר, נישטאָ קיין קנעכט — פריי איז מען, פריי, ווי בשעת מען איז אַרויסגעגאַנגען פון מצרים!... און איציקעל שאָסטעפּאַל זעצט זיך אַוועק אָפּריכטען דעם סדר מיט דעם גאַנצען פּראַכט און גלאַנץ, ווי זיין טאַטע האָט געטהאָן, און ער מאַכט דעם שענעם ברייטען יום־טוב'דיגען קידוש, ווי זיין טאַטע האָט געמאַכט, און ער זינגט די הגדה מיט דעם זעלבען ניגון, ווי זיין טאַטע האָט געזונגען, און אַז ער זאָגט שוין אָפּ אַלץ, וואָס ווערד געזאָגט פאַר'ן עסען, און אַז ער וואַשט זיך צו דער סעודה און מאַכט די ברכה „על אכילת מצה“, און עס האַלט שוין ביי די פיש, ביי די זיסע פעפערדיגע געפּאַפּריצירטע צוקערדיגע שמעקעדיגע פיש מיט דער אונטערגעווייקטער מצה, רופט זיך אָן איציקעל שאָסטעפּאַל צו טאַמאַראַ'ן מיט אַ שפּאַס:

— נו, אַצינד קאָנסט דו מיך פרעגען די פיער קשיות.

— משוגע מיינע שונאים! — זאָגט שיווקע צום מאַן. — דאָס קינד וויל עסען, הייסט ער איהר גאָר פרעגען די פיער קשיות.

— נישקשה, מאַמע, עס מאַכט ניט אויס, איך קאָן עסען און צו גלייכער צייט פרעגען דעם טאַטען די פיער קשיות.

אַזוי זאָגט טאַמאַראַ צו דער מוטער מיט אַ שמייכעל און ווענדט זיך צום פאָטער, אַזוי צו זאָגען:

— טאַטע, איך וועל דיך פרעגען פיער קשיות — אַזוי, דאַכט זיך, דאַרף מען פרעגען די פיער קשיות?

— אַזוי, אַזוי, טאָכטער, — ענטפערט איהר דער גליקליכער פאָטער. און די מוטער קוועלט, ווערד ברייטער ווי לענגער. און טאַמאַראַ זאָגט:

— אָט ריכטען מיר אָפּ דעם סדר — אויף וויפיעל איך פערשטעה פון מיין רוסישער הגדה, וואָס דו האָסט מיר צוגעגרייט, פייערען מיר אַ יום־טוב פון בעפרייאונג, און מיר האָפען ווידער אַ מאָל בעפרייעט צו ווערען פון דעם גלות, אין וועלכען מיר גע־פינען זיך איצט, און מיר ווינשען זיך, איבער אַ יאָהר זאָלען מיר אַלע זיין זעלבסטשטענדיג ביי זיך אין אונזער לאַנד, אין אונזער ירושלים. אַזוי, דאַכט זיך? נו, וועל איך דיך פרעגען: ע ר ש ־ ט ע נ ס, זאָג מיר, וואָס האָבען מיר געטהאָן ביז אַהער צוליעב דער דאָזיגער בעפרייאונג? איך מיין, איך און דו, און דיינע על־טערען, און אונזערע אור־אור־עלטערען פון יענער צייט אָן ביז היינטיגען טאָג? צ ו ו י י ט ע נ ס, וואָלט איך וועלען וויסען, צי אַלע אידען פון דער גאַנצער וועלט ווילען, אַז ס׳זאָל קומען משיח און זאָל אונז פיהרען אַהין, אינ׳ם געבענשטען לאַנד? אָדער עס געפינען זיך אַזעלכע, און אפשר נאָך אַ סך אַזעלכע, וואָס האָבען נישט חשק, קיין קאָפּ חשק ניט, אַז ס׳זאָל קומען משיח און זאָל זיי צונעמען פון אַ ציוויליזירט לאַנד, פון שענע הייזער, פון רייכע גיטער, און אַוועקפאָהרען אין אַזאַ מדינה, וואָס שטעהט נאָך ני־

דעריגער פון אונזער מדינה, און אונטער אַזאַ רעזשים, אַזאַ רעגיע־רונג, וואָס איז נאָך ווילדער פון אונזער רעגיערונג?... שלאָג מיך ניט איבער, טאַטע, איך האָב דיך ערשט געפרעגט צוויי קשיות, און פרעגען דאַרף איך דיך פיער? אַלזאָ, איז געבליבען נאָך צוויי קשיות. ד ר י ט ע נ ס, וויל איך וויסען, זאָלסט מיר זאָגען, אָבער אויפריכטיג, צי איז די געשיכטע מיט משה'ן און מיט ירושלים נישט מעהר ווי איין אַלטע תפילה פון איין אַלטען סדור, וואָס מע האָט אַמאָל פאַרצייטען, אָנגעשריבען פאַר אונזערע אור־אור־עלטערען? און, פ י ע ר ט ע נ ס, אויב ס'איז יאָ אַזוי, היינט צו וואָס נוצט אונז די גאַנצע קאָמעדיע? האָב קיין פאַראיבעל ניט, טאַטער האָב איך דיר מיט מיינע נאַרישע קשיות געשטעהרט דיין יום־טוב, און, אויב דו קאָנסט, געב מיר אויף זיי אַ תירוץ.

* * *

זאָגען, אַז דער פאָטער האָט נישט געהאַט וואָס צו ענטפערען דער טאָכטער אויף איהרע פיער קשיות, וואָלט געווען ניט ריכטיג. איציקעל שאָסטעפאַל האָט דוקא יאָ געענטפערט, און דוקא אַ סך געענטפערט, און שטאַרק געהיצט זיך, און שטאַרק געמאַכט מיט די הענד, ווי זיין שטייגער איז, און געגעבען אגב דער טאָכטער אַ פסק, פאַר וואָס זי רופט אָן דעם הייליגען סדר פונ'ם הייליגען יום־טוב מיט'ן נאָמען „קאָמעדיע"... ער האָט געפייערט, געשפרונגען פון איין וואָרט איבער'ן אַנדערען, אָנגעהויבען איינס, נישט גע־ענדיגט און אַריבער צום אַנדערען, — מיט איינעם וואָרט, איציקעל שאָסטעפאַל האָט זיך פערענטפערט, ווי ווייט ער האָט געקאָנט, אָהן אַ סיסטעם, ווי אַ מענש, וואָס איז ניט געוואָהנט צו דיס־קוסיעס, צו שלאָגען זיך; אַזאַ מענש טהוט דאָס בעסטע, וואָס ער קאָן: ער שפּרינגט, ער דרעהט זיך, דערלאַנגט אַ זעץ פון הינטען, צעלאָזט זיך און פאַלט פון זיך אַליין, חאַפּט זיך אויף און שפּרינגט ווייטער — אַזאַ מענש קאָן נישט געווינען דעם „קריעג", אַזאַ מענש, ווי ער זאָל ניט זיין געזונד און קרעפטיג, מוז געשלאָגען ווערען...

טאמאַרא האָט געלאָזט דעם פּאָטער רעדען, געקוקט אויף איהם מיט איהרע גרויסע שענע קלוגע אויגען, ווי ער פּלאָנטעט זיך, און אַ גרינג שמייכעלע איז געשטאַנען אויף איהר שען פערזאָרגט פּנים. וואָס די מוטער האָט זיך נישט געקאָנט זאָט אָנקוקען אָן דעם, געוואָרען ברייטער ווי לענגער, און שיווקע האָט געטראַכט מיט אַ געפיהל פון נקמה:

„אָט אזוי אַ!... זאָל ער וויסען!... זאָל ער זיך פערענטפערען פאַר זיין איינען קינד!... ער מיינט, ס'איז איהם איך!... אַ, זאָל זי מיר נאָר זיין געזונד און זאָל זי שוין נאָר זיין אין דערהיים. וועט זי זיך שוין רעכענען מיט איהם פאַר מיר אויך!"...

איציקעל שאָסטעפּאַל האָט געהאַפּט אַ קוק אויף שיווקע'ס פּנים, האָט פערשטאַנען, אַז זי האָט אין איהם אַ נקמה, האָט ער פּלוצים איבערגעריסען און אַ זאָג געטהאָן:

— טאַ! מילא, מע קאָן אַזוי אַוועקזיצען און אַוועקפּלאַפּלען ביז טאָג... מע דאַרף זיך נעמען צו דער הגדה, אָפּריכטען דעם אַנ־דערען האַלבען סדר!...

* * *

סאַשאַ סאַפּראַנאָוויטש האָט פיינט געהאַט רוהען, זיצען לע־דיג. ער איז נאָר אַראָפּ פון דער פוהר, האָט ער געלאָזט וויסען זיינע חברים, אַז ער איז דאָ, — האָבען אָנגעהויבען זיך שיטען צו איהם אַלטע חברים, פריינד און בעקאַנטע, ציוניסטען, מאָדערנע משכילים, „אינטעליגענטען", לעהרערס און גלאַט יונגע־לייט, מיים־טענטייל קבצנים.

זעלבסטפערשטענדליך, אַז דער אַפּטייקער האָט דערפון גע־האַט וויינציג־וואָס נחת, האָט אָבער מורא געהאַט צו פּראָטעסטי־רען, עס זאָל נישט אַרויס קיין קאָנפליט צווישען איהם און צווי־שען זיין זוהן. אַ קליינער קאָנפליקט איז שוין אַרויסגעקומען צווי־שען זיי, בעת סאַשאַ האָט זיך איבערגעטהאָן צום יום־טוב. דער פּאָטער האָט זיך געוואָלט אויספיינען פאַר זיין זוהן, אַז ער איז ניט קיין פּראָווינציאַל, און אַז ער לייענט אַלע פּעטערבורגער בלע־

טער, און אז ער נעמט אַנטייל אין דער בעפרייאונגס־בעוועגונג, דאָס הייסט, ער אַליין טהוט גאָר ניט, וואו האָט ער צייט? נאָר ער סימפּאַטיזירט...

— סימפּאַטיזירסט דו אויך מיט דער בעפרייאונג פון אונזער פאָלק? — האָט איהם סאַשאַ געפרעגט, פערקעמענדיג אַרויף זיינע געלע האָר.

— פון וואָסער פאָלק? — פרעגט איהם דער פאָטער, און דער זוהן ענטפערט איהם:

— פון אונזער אייגען אידישען פאָלק.

— זענען מיר דען אויך אַ פאָלק? — פרעגט דער פאָטער נאַ־איוו, און דער זוהן שטעלט אַוועק אויף איהם פערוואונדערטע אויגען:

— וואָס דען זענען מיר?

— איך ווייס וואָס מיר זענען? מיר זענען אידען...

און ביידע, דער פאָטער מיט׳ן זוהן, צעלאַכען זיך.

— ווערסט ניט האָבען קיין קאַפּריבעל, טאַטע, וואָס איך וועל דיר זאָגען? — מאַכט סאַשאַ צום פאָטער.

— זאָג, זאָג, דו קענסט דאָך מיך, איך בין ניט פון די, וואָס בעלעדיגען זיך! קאָנסט זאָגען וואָס דו ווילסט. ווערסט אַודאי זאָגען, אַז... וואָס ווערסט דו זאָגען?

— איך וועל זאָגען, אַז ביי קיין אומה ולשון, ביי קיין פאָלק וועט זיך ניט געפינען אַזעלכע, וואָס זאָלען אָפּלייקענען זיך אַליין, זאָגען אויף זייער אייגען פאָלק, אַז ס׳איז קיין פאָלק נישט.

— נו, יאָ! — שרייט־אויס דער אַפּטייקער טריומפירענד און מיט אַ קוויטש. — ווייסט דו, פאַר וואָס? ווייל אָט אַזאַ פאָלק זענען מיר!

— אָט אַזוי דענקען נאָר שקלאַפען! — זאָגט סאַשאַ מיט פער־דראָס. — שקלאַפען, קנעכט, וועלכע האָבען אונטער דער אייזער־נער רוט פון זייערע פערפאָלגער פערלאָרען אינגאַנצען זייער זעלבסטבעוואוסטזיין, אינגאַנצען זייער עהרע צו זיך אַליין.

און עס ציהט זיך ביי זיי אַ דעבאַטע אויף אַ גאַנצע שעה, פון וועלכער דער פּאָטער זעהט אַרויס, אַז ער איז צו שוואַך, ער זאָל קאָנען בייקומען זיין זוהן, און עס מאָהלט זיך איהם אויס, אַז זיין זוהן זעהט זיין שוואַכקייט, און ער פיהלט זיך, ווי עס דאַרף זיך פיהלען אַ גרויסער מענש, וואָס ליגט פון אונטען צוגעקוועטשט מיט'ן פוס פון אַ פּיעל קלענערען פון איהם...

פּסח אויף דער נאַכט, צום ערשטען סדר, אַז דער אַפּטייקער איז געקומען פון דער אַפּטייק אַהיים, האָט ער געטראָפען ביי זיין זוהן אַ יונגענמאַנטשיק מיט אויסגעריבענע עלענבויגענס. נאָך די גע־קרייזעלטע שוואַרצע הערלעך מיט'ן אויסגעבויגענעם רוקען האָט ער דערקענט סאַשאַ'ס חבר פון גימנאַזיע.

— מיין חבר שמעון קעסלער.

אַזוי האָט איהם כאַשאַ פאָרגעשטעלט פאַר זיין פּאָטער, און דער אַפּטייקער האָט דערלאַנגט קעסלער'ען אַ פּאָר פינגער פון זיין קאַלטער אַפּטייקערשער האַנד און אַ זאָג געטהאָן:

— עס פרייהט מיך זעהר...

סאַשאַ האָט נאָכ'ן פּאָטער'ס זויערע מינע אַרויסגעזעהען, אַז דער קעסלער איז עפּיס נישט אַזאַ אָנגעלעגטער גאַסט, האָט ער זיך צוגעאיילט איהם פאָרצושטעלען נאָך אַ מאָל:

— קעסלער, דאַרפסט דו וויסען, איז אַ אינזשינער (קעסלער האָט געוואוינען ביי'ם אַפּטייקער אין די אויגען גוטע פופציג פּראָ־צענט!), און אַ בעריהמטער מאַטעמאַטיקער (קעסלער'ס אַקציעס האָבען זיך אויפגעהויבען מיט נאָך פערציג פּראָצענט!), און נאָך מעהר — אַ בעריהמטער ציוניסט! (דאָ האָבען קעסלער'ס אַקציעס געגעבען צוריק אַ פאַל־אַראָפּ ביי'ם אַפּטייקער אין די אויגען אויף אַלע נייענציג פּראָצענט מיט אַ מאָל). איך רעכען, פּאַפּאַ, אַז דו וועסט ניט האָבען גאָרניט קעגען דעם, וואָס מיין חבר שמעון וועט בלייבען ביי מיר איבער פּסח.

נאַטירליך, האָט דער אַפּטייקער געזאָגט, אַז עס וועט איהם זעהר פרייהען, וואָס זיין זוהנ'ס חבר וועט ביי זיי האַלטען פּסח,

און אזוי איז אונזער נייער בעקאַנטער שמעון קעסלער געבליבען אַ תושב, אַ היימישער מענש ביי'ם אַפּטייקער אין שטוב.

סאַשאַ האָט גע'פּועל'ט ביי זיין פאָטער, געוועהנליך, נאָך אַ לאַנגער דעבאַטע אין בריעף הין און צוריק, ער זאָל היינטיגען פּסח מאַכען ביי זיך אַ אידישען פּסח, מיט מצות, מיט כשר געפעס, מיט אַ סדר און מיט אַלע זיעבעצעהן זאַכען. ביז אַהער פלעגט ער יוצא זיין נאָר מיט מצות אַליין, דאָס הייסט, ער האָט צוליעב גע־טהאָן דעם בעקער, וואָס איז זיינער אַ קונה אין דער אַפּטייק און וואָס דעקוטשעט זעהר, אַז עס קומט ערב פּסח, מע זאָל בעשטעלען מצות ביי איהם, ניט ביי קיין אַנדערען. דערפאַר אָבער אויף זייער „פּאַסחאַ" איז שוין געוועזען ביי איהם צום טיש אַ הויכער אַ שענער פּאַסחאַ־קוילעטש, אויך נאָר פון יוצא וועגען, צוליעב דער דייטשקע דער כריסטין, וואָס דרעהט זיך אַרום אין שטוב. אָט דאָס ווערד אָנגערופען אַ מענש, וואָס וויל זיך ניט קריעגען מיט דער וועלט!

מע האָט זיך אָוועקגעזעצט די ערשטע נאַכט צום סדר זאַלבע־דריט: דער אַפּטייקער, זיין זוהן סאַשאַ און זיין חבר שמעון קעס־לער. דער פאָטער האָט אויסגעזעהען ביי זיך אין שטוב ווי אַ פרעמ־דער, ווי אַ גאַסט; ער האָט זיך אָנגעטהאָן אין אַ שוואַרצען ראָק, פערשפּילעט פון אויבען ביז אַראָפּ, צוגעמאַכט אַלע לאָדען פון די פענסטער, מע זאָל חלילה ניט דערזעהען פון דרויסען, אַז ביי סאַפּראָנאָוויטש דעם אַפּטייקער ריכט מען אָפּ דעם סדר. האָט גע־הויבען אַלע מינוט דעם צילינדערהוט און געווישט זיך דעם שווייס, געזאָגט, אַז ער איז ניט געוואָהנט צו זיצען אין שטוב מיט אַ צו־געדעקטען קאָפּ, און האָט זיך בערוהיגט ערשט דעמאָלט, אַז ער האָט אַרויסבעגלייט זיין „דייטשקע" די כריסטין, וואָס איז געוועזען די בעל־הבית'טע ביי איהם אויף דער שטוב. ער האָט זיך גאָר ניט געקאָנט פאָרשטעלען, אַז זיין „דייטשקע" זאָל זעהען איהם, דעם אינטעליגענט סאַפּראָנאָוויטש, איבער אַ אידישען סדר...

קאַפּיטעל ג.

דעם שוסטער׳ס אורח.

אויב דער ליעבער גוטער יום־טוב פּסח איז פאַר די נגידים א תענוג, איז ער פאַר אָרעמע לייט א גן־עדן.

איין אָרעמער בעל־מלאכה, א מלמד, א קרעמער, א הענדלער, א טענדלער איז איינגעשפּאַנט א גאַנץ קיילעכיג יאָהר אין דעם יאָך, ווייסט ניט פון קיין שום פערגעניגען אין דער וועלט, אחוץ דעם איינציגען טאָג שבת, וואָס ער קאָן זיך פערגינען אָפּשלאָפען דעם גאַנצען טאָג, ווייסט נישט, ווי אזוי גאָט צו דאַנקען, אז עס קומט דער גוטער ליעבער פּסח, וואָס מע וועט קאָנען רוהען גאַנצע אַכט טאָג דורכאיינאַנד, נישט טראָגען אויפ׳ן קאָפּ קיין שום דאגות פּרנסה, וואָרום וואָס — וואָס, מיט מצה איז מען בעוואָהרענט אויף א גאַנצע וואָך. און ווער שמועסט, אַז צו דער מצה העלפט נאָך נאָט א זעקעל קאַרטאָפּלים מיט א דייזשקעלע פּסח׳יגען באָרשט, — דעמאָלט מעג שוין רויטשילד זיצען אין פּאַריז, קיינער וועט זיך מיט איהם ניט בייטען, און נחמיה דער שוסטער אודאי ניט.

נחמיה דער שוסטער האָט דעם טאָג וואָס פאַר ערב פּסח אָפּ־געטראָגען די אַרבייט צו שיוּוקע שאָסטעפּאַל, און זיינע צוויי בנים האָבען אָפּגעטראָגען אַרבייט צו די איבעריגע נגידים, און אַלע דריי האָבען געבראַכט צו טראָגען אַהיים געלד א פולען היטעל. עס איז געווען איבער גענוג סאַי אויף אַרבע כוסות, סאַי אויף אויסצולייזען די יום־טוב׳דיגע מלבושים פונ׳ם לאָמבאַרד, און ס׳איז נאָך געבליבען א פּאָר גראָשענס אין קעשעני אויך — אנו, זאָל איצ־טער פּרובען רויטשילד זאָגען, אז ער וויל זיך בייטען מיט נחמיה דעם שוסטער!

— קינדער! צו דער אַרבייט!—האָט א זאָג געטהאָן נחמיה צו זיינע צוויי בנים און האָט אוועקגעלעגט דאָס גאַנצע שוסטער־געציינג אויף א זייט.

נחמיה׳ס צוויי זיהן, חיים און בעני, אַרבייטען מעהר אויפ׳ן פאָטער, ווי אויף זיך. „דער אַלטער“ — אַזוי הייסט ער ביי זיי. אויף זיך געבען זיי אויס ווינציג; וואָס דאַרפען אַזעלכע בחורים? גאָרנישט מיט גאָרנישט. איין אַנצוג, אַ פּאָר שטיוועל, אַ פּאַפּיע־רענעם קאָלנער מיט אַ מאַנישקע — און פאַרטיג. סיידען אַ פּער־זאַמלונג, אַ ביכעל, אַ חבר — דאָס איז דאָך זעלבסטפערשטענדליך... ביכלעך (פערבאָטענע) האָבען זיי ביידע ליעב. חברה־לייט צווישען „חברה“ זענען זיי ביידע, נאָר דער עלטערער איז צו דער „אידעע“ איבערגעגעבען מעהר אַלס דער יונגערער. דער יונגערער, בעני, איז נאָר מיט ווערטער. דער עלטערער אָבער, חיים, איז צווישען די אַרבייטער איינער פון די בעסטע. אַמאָל כאַכט זיך, אַז חיים וועט פערפאַלען אויף אַ טאָג, אָדער אויף צוויי; קיינער ווייסט ניט, וואו ער איז געוועזען, און מיט וועמען ער האָט זיך געזעהען, און וואָס ער האָט געטהאָן... די ערשטע צייט פלעגט די מוטער עסען דעם פאָטער, פרעגען איהם: „שלים־מזל! וואָס פאַר אַ טאַטע ביזט דו?“... דער פאָטער האָט אַ פּאָר מאָל געפּרובט זיך בעקלאָגען פאַר זיין גוטען פריינד יודעל קטנתי: „וואָס טהוט מען, ברודער?“ דערויף האָט יודעל קטנתי געענטפערט מיט אַ לשון־קודש־וואָרט, ווי געוועהנליך: „י ע ל ה ו י צ מ ח — זאָל ער געהן, זאָל ער לויפען, נחמיה, דו וועסט גאָרנישט טהון דערצו, ס׳איז היינט אַזאַ וועלט געוואָרען, וואָס די אייער זענען קליגער פון די היהנער... ס׳איז ביי מיר די אייגענע מכה מיט מיין בנימ׳טשיקען; איך בעט זיך ביי איהם, ווי מע בעט זיך ביי אַ גזלן: „בנימין, זאָג איך איהם, לאָז צורוה, אַ רחמנות, זאָג איך, אויף דיר!“... הערט ער מיך, ווי המן דעם גראַגער... ברודער נחמיה, ווייסט דו, וואָס איך וועל דיר זאָגען? — פּתח שין שאַ“...

און יודעל קטנתי לעגט־צו צוויי פינגער צום מויל, אַז נחמיה זאָל שווייגען, און נחמיה פאָלגט איהם און שווייגט. ער בעט נאָר גאָט פאַר צוויי זאַכען: אַז חיים זאָל ניט אַריינפאַלען, און אַז ער זאָל חאָטש ניט קאַלי מאַכען דעם יונגערען ברודער — בעני.

בעני, ווייל ער איז דער קלענסטער, איז ער ביי׳ם פאָטער טייער, און ביי דער מוטער איז ער דאָס אויג אין קאָפּ, ציטעריג, ווי אַ בן־יחיד׳על. חיים מאַכט פון איהם חוזק, חאָטש ער האָט איהם ליעב. ער רופט איהם מיט אַ מיידעלשען נאָמען „בונצי“. בעני, געוועהנליך, ווייל דאָס נישט ליידען, איז ברוגז פאַר׳ן מיידעל־שען נאָמען „בונצי“ און איז גרייט זיך לאָזען אָפּשניידען ביידע הענד פאַר זיין ברודער חיים.

אָט אַזאַ מין געזינדעל איז דאָס.

— קינדער, צו דער אַרבייט!

אַזוי האָט אויסגעקאָמאַנדעוועט נחמיה דער שוסטער, און דאָס האָט בעדאַרפט בעדייטען, מע זאָל זיך גרייטען צום סדר. און אַלע האָבען זיך גענומען גרייטען צום סדר: נחמיה, זיסעל, חיים, בעני און דער אורח, אַ געזונדער יונג אַ שוואַרצער, אַ בעוואַכסענער ווי אַ בער, מיט אַ באַסאָווער שטימע, וואָס הודיעט ווי אַ גלאָק. דעם „אורח“ האָט געבראַכט צו פיהרען חיים פון גאַס, דאָס הייסט, נית פון גאַס, נאָר פון אַ „חבר“, וואָס האָט איהם אַ זאָג געטהאָן אויפ׳ן אויהער:

— ער איז איין „אַנטלאָפענער“... נעם איהם, זאָל ער זיין ביי אייך אַ בעל־מלאכה...

חיים האָט בעטראַכט דעם פאַרשוין, און ער איז איהם געפע־לען. ווי אַזוי ער הייסט — האָט ער איהם נישט געפרעגט; ער האָט איהם נאָר אַ פרעג געטהאָן:

— ווי אַזוי זאָל מען אייך רופען?

— רופט מיך מישאַ ניידיטש, — האָט דער אַנטלאָפענער אויס־געהודיעט אויף זיין באַס־שטימע.

נחמיה דער שוסטער האָט דאָס נישט געקאָנט אַריבערטראַ־גען: וואָס הייסט, ער הייסט זיך רופען מישאַ ניידיטש?... האָט ער איהם גענומען צום עקזאַמען: „פון וואַנען איז אַ איד? וואָס איז אייער טהועכץ? צי זענט איהר אַ באַווייבטער?“ און אַזוי

ווייטער, ווי געוועהנליך. האָט איהם אָבער דער זוהן, חיים, אי־בערגעהאַקט אין מיטען:

— דאָס איז ניט דיין באַבע׳ס דאגה, אַלטער! דו פרעג איהם בעסער, צי וויל ער עסען, אָדער אפשר וועלען מיר געהן פריהער אין באָד אריין?

און ס׳איז געבליבען, מע זאָל געהן פריהער אין באָד אריין. און אַלע פיער, דער פאָטער מיטביידע בנים מיט׳ן אורח, האָבען זיך געלאָזט אין באָד אריין.

דערנאָך איז מען געקומען און מע האָט זיך אַוועקגעזעצט צום סדר זאָגען די הגדה. געזאָגט האָט נאָר דער אַלטער, און די אי־בעריגע האָבען געהערט, אריינגעקוקט איטליכער אין זיין הגדה.

* * *

— טאָמער וואָלט געווען גענוג זאָגען סליחות? — האָט אַ זאָג געטהאָן חיים דעם שוסטער׳ס עלטערער זוהן און האָט צוגע־מאַכט די הגדה. אויף איהם קוקענדיג, האָבען צוגעמאַכט די הגדות אויך דער יונגערער ברודער בעני און דער אורח, און אויף זיי קוק־קענדיג — שוין דער פאָטער אויך, נחמיה דער שוסטער אַליין, וואָ־רום דער עולם האָט זיך געפיהלט שטאַרק אויסגעהונגערט נאָך דעם לאַנגען תענית און נאָכ׳ן הייסען באָד, און אגב האָט זיך פונ׳ם פריפעטשיק געלאָזט הערען אַ געשמאַקער ריח: דאָס האָבען גע־ריסען די נאָז די הייסע שמעקעדיגע געפילטע פיש מיט אַ סך פע־פער, און די פרישע קניידלעך מיט שמאַלץ, און נאָך אַזעלכע גוטע זאכען, וואָס נאָר פסח האָבען זיי דעם אמת׳ען טעם גן־עדן. און עס האָט לאַנג נישט גענומען, און עס האָט זיך געלאָזט הערען אַ טרישטשען פון טרוקענע מצה אונטער געזונדע שטאַרקע ציינער, און אַז מע האָט איבערגעחאַפּט דעם ערשטען הונגער, און אַז מע האָט פערזוכט אַ פּאָר פון די ארבע כוסות, האָט זיך דער שווייגענדיגער אורח אָנגערופען, אַז ער האָט שוין לאַנג ניט פערזוכט דעם טעם פון פסח׳יגער משקה מיט פסח׳יגע פיש מיט פסח׳יגע קניידלעך,

ווייל דעם גרעסטען טייל פון זיין לעבען האָט ער פערבראַכט אין די טורמעס און אָסטראָגען.

— וויפיעל טורמעס זענט איהר דאָס אויסגעוועזען ? — פרעגט איהם נחמיה דער שוסטער, וועלכער איז נאָך ניט אַזוי שטאַרק מלא פון די ארבע כוסות, נאָר פריילּיכער פּיהלט ער זיך.

— איך האָב שוין פאַרגעסען דעם חשבון, — ענטפערט דער אורח מיט זיין גראָבער שטימע, און נחמיה דער שוסטער חאַפּט איהם אונטער:

— פּונקט אַזוי ווי גדליה־ליבּ דער גנב, עליו השלום, ער איז שוין אויף דער אמת'ער וועלט. גדליה־לייב פלעגט זאָגען אויף זיך אַליין: „אַז מע זעצט מיך איין אין אָסטראָג, ווייז איך ניט — איך וויים, אַז איך וועל ארוים, און אַז מע לאָזט מיך ארוים, טאַנץ איך אויך ניט — איך וויים, אַז מע וועט מיך איינזעצען נאָך אַ מאָל"...

— שלים־מזל ! — רופט זיך אָפּ די שוסטערין זיסעל צום מאַן מיט אַ טאָן פון אַ קאָמפּלימעט. — דו וואָלסט בעסער זעהען, אַז דער אורח זאָל עפּים נעמען אין מויל אריין.

דער אורח האָט שוין אָבער געגוג „גענומען אין מויל אַריין", איבערגעקעהרט די פינפטע פון די ארבע כוסות אויך, און ער האָט זיך געפיהלט אַזוי גוט און ווארעם, אַז עס האָט זיך איהם אויפגע־בונדען די צונג און ער האָט אויסגעהודיעט אויף זיין באַסאָווער שטימע:

— אויב איהר ווילט, וועל איך אייך דערצעהלען די געשיכטע פון מיין לעצטען אַנטלויפען פון אָסטראָג.

— איז די משמעות, אַז לויפען פון אָסטראָג איז ביי אייך גאָר קיין נאָווינע ניט ? קומט דאָך אויס ווידער אַמאָל, ווי גדליה־לייב דער גנב, עליו השלום, האָט געזאָגט...

אַזוי בעמערקט נחמיה דער שוסטער, און זיין ווייב זיסעל האַקט איהם איבער:

— שלים־מזל ! טאָמער וואָלסט דו איינגענומען אַ ביסעל שטו־מעניש ?...

— איך שוויַיג, ווי אַ פיש! — מאַכט צו איהר דער שוסטער, און אַלע גרייטען זיך צו האָרכען די געשיכטע פונ'ם אורח, ווי אַזוי ער איז דעם לעצטען מאָל אַנטלאָפען פון דער טורמע.

* * *

— אַנטלויפען פון אַ טורמע איז ביי מיר, מיינע ליעבע פריינד, נאַפּליעוואַט!

אַזוי האָט אָנגעהויבען צו דערצעהלען זיין געשיכטע דער אורח, דער בעוואַכסענער האָריגער נפש מישאַ ניידיטש, אויף זיין גראָבער באַסאָווער שטימע, וואָס הודיעט ווי אַ גלאָק.

— איך בין שוין געלאָפען, מיינע ליעבע פריינד, ניט פון איין טורמע, איך בין שוין געלאָפען פון סיביר אויך. נישט איין מאָל, נאָר צוויי מאָל. שוין געלעגען אין אַ וואָגען מיט פלייש, אויבען דאָס פלייש, אונטען איך. געגאַנגען מיט באָגאָמאָלצים טויזענד ווערסט צופוס. פּגר'ען דריי טאָג דורכאַנאַנד פון הונגער, פון קעלט, אָהן שטיוועל — נאַפּליעוואַט. צום געזונד וועט דאָס מיר ניט שאַדען. פאַרשטעלען זיך, אַז מע דאַרף, קאָן איך אויך. ביטער איז נאָר מיט דער שטימע. אַביסעל אַ צו גראָב קול ביי מיר. דאָס איז אָבער אַלץ גערעדט פון פּראָווינציאַלנע טורמעס. קיי און שפּיי. ניט אַזוי איז אין דער רעזידענץ. דאָרט אַז מע חאַפּט זיך אַריין — איז האַלט זיך! איהר מעגט זיך שוין געזעגענען. אַז איך בין אַריין, האָב איך געפּלאָנעוועט, זיך צענויפגערעדט מיט אַ פּאָר חברה־לייט — אַ נעכטיגער טאָג. מע לאָזט ניט זעהען זיך. רעדען — אונמעגליך, סייד'ען מיט סימנים דורך דער וואַנט. מע האָט מיר געגעבען צו וויסען, אַז צוזאַמען מיט מיר, אַ וואַנט נעבען אַ וואַנט, זיצט מיינע אַ באַקאַנטע. מאַשאַ הייסט זי, אַ טהוערין, אַ פיהרערין און זעהר־זעהר אַ וויכטיגע פּערזאָן. געוואָלט זי זאָל אַרויס, ווי מע וויל לעבען. שוין געהאַט אַ פּלאַן פּאַר איהר. זיך אויפגערעדט מיט איהר דורך דער וואַנט. פּלוצים קומט מען צו געהן און מע פיהרט מיך איבער אין איין אַנדערע טורמע. ביטער! עס געהט

אוועק אַ טאָג דריי. איך ווער געוואָהר פון חברים, אַז מאַשאַ איז אויך מיט אונז. בראַוואָ! איך הויב מיך אָן דערשלאָגען — אַ צרה: זי איז אין דער „אָרדינאַטשנע". ווייסט איהר, וואָס דאָס הייסט? פיער הוילע ווענט, נישטאָ אפילו וואו זיך אויפצוהענגען. אָפּגעשניטען פון דער גאַנצער וועלט. ביטער! אַליין בין איך אויך אויף צרות. אַ טאָג איבער אַ טאָג שלעפּט מען מיך צום פאַרהער. זיי ווילען דערגעהן, ווער איך בין. זיי ווילען וויסען, וואָס איך האָב געטהאָן. ביי מיר ציהט מען ניט קיין ווערטער. אַ געשלאָגענער הונט. איהר האָט געזעהען אין באָד ביי מיר אַ לייב? איהר זעהט איין איבערגעבראָכענעם פינגער? איהר זעהט אָט דאָ אַ דריי אויסגעשלאָגענע צייהן? נאַפּליעוואַט! יאָ, מיינע ליעבע פריינד! ס'איז אַ וואוילע דיענסט, נאָר נישט קיין גרינגע. דער געדאַנק פון אנטלויפען לאָזט מיך נישט אָפּ. וואו עסען? ווער שלאָפען? אנטלויפען דאַרף מען! און נישט אַליין. מיט איהר, מיט מאַשאַ'ן! נאָר ווי אַזוי? איך ווער משוגע. וואו זענען אהינגעקומען אַלע חברים? גוטע ברידער? פריינד? אַ סך צעשטעקט אין די טורמעס, אַ סך פאַרשיקט קיין סיביר. ווער שמועסט — נאָכ'ן רויטען זונטאג! אַז מע הענגט אַלע פאַרטאָג דאָ ביי אונז טאַקי אין טורמע — דאָס ווייסען מיר. אַלע טאָג ווערען מיר געוואָהר שוין נאָכדעם, אַז איינער אָדער צוויי פון אונזערע חברים זענען געהאַנגען געוואָרען. מע פרעגט נישט: ו ו ע ר? יעדער איינציגער פון אונז פרעגט נאָר: ו ו ע ן ו ו ע ל א י ך?... אַ קלאַפּ אין טהיר — אַ קלאַפּ אין האַרצען. אַ קלונג מיט די שליסעל — אַ קעלט אין בלוט. טפו — דער רוח זאָל דאָס וויסען! איך בין נאָך קיינמאָל ניט געווען אַזוי צעשרויפט, ווי אַצינד. נערוועז! קיינמאָל ניט געוואוכט פון קיין נערוועז. איינמאָל, ס'איז געווען נאָך האַלבע נאַכט. פינסטער. שטיל. לאַנגזאַם לאָזט זיך הערען דער טיק־טאַק אין הויף. דאָס איז דער פּאַטרול, וואָס מעסט די טריט איבער די שטיינער. פּלוצים הער איך אַ רעש פון טריט. אַ סך טריט. וואָס קאָן דאָס זיין? עס קלינגען שליסלען. עס הערען זיך קולות. אַ פּייערעל

פון א לאַנטערנע טהוט א שיין־אריין צו מיר אין קעמערעל און ווערד פארשוואונדען. סקריפּ־סקראַפּ! עס ריגעלט זיך אָפּ דער לאַנגער אייזען. מיט א קרעכץ עפּענט זיך די טהיר. אויפ'ן שוועל דערזעה איך אונזער אויפזעהער. דאָס פייערעל פון לאַנטערנע באַלייכט זיין פארקיהלט פּנים. הינטער איהם — דער פּאַטרול־סאָלדאַט, עטליכע וועכטער.

— נעמט צענויף די זאַכען און קומט.

איך טראַכט מיר: דאָס איז א גרוס פונ'ם מלאך־המות... איך טהו־אָן די שטיוועל. מיר געהען. פרעגען ביי די לייט איז נישטאָ וואָס, זיי זענען שטום. א לאַנגער שפּאַציער איבער'ן קאָרידאָר. מיר זענען אין הויף. אַ קאַלטער שטראָם פון פרישע לופט. איך באָד מיך אין דער קיהלער לופט, ווי אין א ביטעל. מיר געהען דורך דעם טורמע־הויף. די וועכטער שפּאַנען, קוקען אויף אונז קאַלט, מיט אויסגעלאָשענע אויגען. זיי טראַכטען ניט וועגען מענשען, וואָס מע פיהרט זיי צו דער תליה. זיי טראַכטען וועגען זיסען שלאָף. מיר זענען שוין אין צווייטען הויף. דאָרט איז די „קאַנצעלאַריע" און דאָרט וואוינט דער אויפזעהער. ער האָט א פרוי, איך האָב זי געזעהען. איהר פּנים זאָגט, אַז זי געפינט זיך ניט אין טורמע. די טורמע איז ביי איהר א גרויסע שטייג. די ארעסטאַנטען זענען גענז. אַלע טאָג קומען צו פרישע געגז. די געגז האָדעוועט מען און מע טראָגט זיי אָפּ צום שוחט. ווער קימערט זיך פון דעם? ווער האָט רחמנות אויף אַ גאַנז? ווער האָט טענות צו א שוחט? דערויף זענען זיי געגז, מע זאָל זיי שעכטען. דערויף איז א שוחט, ער זאָל שעכטען... זי האָט א קינד, אַ יונגעלע פון א יאָהר פינף. מע רופט איהם „וואַניאַ". איך האָב דאָס געהערט פון דער באָננע. די באָננע שיינט צו זיין אַ פּוילישע. נאָך די האָר און נאָך די אויגען האָב איך דאָס דערקענט. שענע האָר, בלויע אויגען. אַ קול ביי איהר ווי אַ פיידעל. אַז זי זאָגט „וואַניאַ" — זינגט זי און אַביסעל אונטער דער נאָז. וואָס טראַכט וואַניאַ'ס קעפּעל וועגען די מענשען־געגז, וואָס זיצען דאָ? ווייסט ער, אַז דאָ זיצען מענשען,

ניט קיין גענז? וואָס זאָגט איהם די באַננע? זי מוז דאָס וויסען; זי זעהט דאָך אמאָל טרערען. זי הערט דאָך אמאָל געשרייען. און דאָס קלינגען פון די שווערע קייטען, — וואָס פאַר ווערטער זאָגט דאָס איהר? ווער ווייסט, אפשר האָט זי אליין א ברודער, וואָס זיצט ערגיץ אין א טורמע, וואָס ס'וואַרט אויף איהם א תליה? ווער ווייסט?... איצטער שלאָפט זי דאָ אין שטוב אויף א ווייך געלעגער. וואַניאַ — נעבען איהר אין א וויעגעל. ער וועט אויס־וואַכסען אמאָל, מע וועט איהם דערצעהלען, אַז זיין פאָטער איז גע־ווען א תלין. וואָס וועט זאָגען דעמאָלט „וואַניאַ" ? און אפשר וועט ער אויך זיין דאָס זעלבע, וואָס דער פאָטער?...

איך האָב אביסעל אָפּגעקערעוועט אָן א זייט. וואו האַלט איך? ביי'ם אויפזעהער אין שטוב. ס'איז ליכטיג אין צוויי פענסטער נאָר. דורכ'ן פענסטער זעהר איך א הויכע פיגור אין זשאַנדאַרמסקי קליידער. — גרויסע וואָנסעס, גאָלדענע ברילען. נאָך די עפּאָלע־טען שיינט דאָס צו זיין א קאַפּיטאַן אָדער א ראָטמיסטער. זיצט א פוס איבער א פוס, רויכערט א פּאַפּיראָס. אָקעגען איהם — א שרייבער, אָנגעבויגען איבער א פּאַפּיער. אויפ'ן גאַנעקעל זיצען פינף סאָלדאַטען פרעמדע אין פאַרשיעדענע פּאָזען. איינער ציהט א פּאַפּיראָסעל פונ'ם ארבעל. שלינגט דעם רויך, מע זאָל ניט זעהען. רעדען זיך איבער שטיל. עס הערט זיך א סמאָצקען מיט די ליפּען, און באַלד נאָך דעם — א טאָפּען פון פערד. עס קאַטשען זיך רע־דער. דאָס איז צוגעפאָהרען די באַקאַנטע גרויסע קאַרעטע גלייך צום גאַנעק. אויפ'ן קוטשער־זיץ האָב איך דערקענט סעליוואַן דעם קוטשער. א געוועזענער אַרעסטאַנט, א באַוואוסטער רשע. פון דערווייטען זעה איך געהן אונזער אויפזעהער מיט די וועכטער. די שליסעל קלינגען. די פינף פרעמדע סאָלדאַטען טהוען זיך א חאַפּ־אויף פון די ערטער: סמירנאָ!!! מע פיהרט־צו צו דער קאַרעטע נאָך פאַרשוינען. איך קוק מיך איין — צוויי באַקאַנטע פיגורען: איינע מאשא... די אַנדערע פיגור — א יונגער בחור פון א יאָהר נייענצעהן מיט רויטע פוכקע בעקלעך, בלוט און מילך, אוו־

רוטים רופט מען איהם. נאָך איינער — איין אומבאַקאַנטער אַרעס־טאַנט. אוורוטים האָט ערשט פריהער מיט אַ טאָג צוויי באַקומען אַ ידיעה, אַז מע באַשולדיגט איהם אין אַ שווערען פאַרברעך, דאָס שמעקט אפשר מיט יענער וועלט... ער איז אַ וואוילער בחור. ער האַלט זיך, ווי מע דאַרף. אביסעל נאָר האָט ער זיך אין די צוויי טעג אויסגעבלייכט. אַוועק די פאַרב פון די פּוכקע בעקלעך. און עפּיס הילט ער זיך מיר צו־שטאַרק אין די קליידער. אפשר — ווייל ס'איז קיהל אין דרויסען? און אפשר געזעגענט ער זיך איצט במחשבה מיט דער מאַמע. ער האָט אַ מאַמע, וואָס האָט איהם זעהר ליעב. איך האָב אַמאָל געזעהן איהרע ליעבע־בריעף צו איהם. אַ ים פון מוטער־ליעבע, אַ וועלט מיט געפיהל. אַ מבול פון טרערען. ער פלעגט כלומרשט לאַכען פון איהרע בריעף. אַליין אָבער, אַז ער האָט זיך אַוועקגעזעצט איהר שרייבען, האָט מען איהם ניט גע־קאָנט אָפּרייסען. אין גראַמען האָט ער צו איהר געשריבען. ער איז אַ פּאָעט. שרייבט ניט שלעכט. ער איז אין דער מינוט אַזוי געוועזן פאַרטיעפט אין זיך, אַז ער האָט מיך ניט באַמערקט. מאַשאַ אָבער — די האָט מיך באַלד דערזעהן. זי האָט זיך געגעבען אַ ציה צו מיר. איך קוק אויף מאַשאַ'ן, איך וויל זעהען, וואָס זי טהוט. קוים וואָס איך זעה איהר פּנים. רוהיג — נאַפּאָליעוואַט!... „סטראַי־סיאַ!" — הערט זיך אַ קול פון'ם „אונטער". אַלע פרעמדע סאָל־דאַטען ציהען זיך אויס. זיי רינגלען אונז אַרום. אונזער אויפזעהער געהט אַרויס מיט'ן זשאַנדאַרמסקי קאַפּיטאַן אויפ'ן גאַנעקעל. דער שרייבער לייכט זיי צו. דער קאַפּיטאַן ציהט אויס די האַנד דעם אויפזעהער. דער אויפזעהער טרייסעלט איהם די האַנד. ער בויגט זיך אונטערטעניג, זעהר אונטערטעניג. ער בעט זיך ביי'ם קאַפּי־טאַן, ער זאָל איהם מוחל זיין, וואָס סע האָט אַזוי געדויערט, און זאָל איהם פאַרענטפערען. דער קאַפּיטאַן איז שטרענג. ער זאָגט איהם אָן, אַז דאָס אַנדערע מאָל זאָל ער זיין פאָרזיכטיגער: „יעוואָ וויסאָקאָפּרעוואָסחאָדיטעלסטוואָ האָט פיינט אַזעלכע זאַכען!"... דער אויפזעהער פאַרענטפערט זיך. ער געזעגענט זיך מיט'ן קאַפּי־

טאָן דאָס לעצטע מאָל. ער זאָגט איהם, ער זאָל זיין זעהר, זעהר פאָרזיכטיג מיט דער חברה, וואָס ער פיהרט, און באַזונדער מיט דעם „בער". דאָס מיינט ער מיך. דער קאַפּיטאַן ענטפערט איהם, ער זאָל זיין רוהיג: פאַר אַ בער האָט ער קיין מורא ניט, און ביי איהם אַנטלויפט מען ניט...

מיר זיצען שוין אין קאַרעטע. מיר מיט פיער סאָלדאַטען מיט בלויזע שווערדען אויף די בענק אינווענינ, פון פאָרענט. אין דער צווייטער אָפּטיילונג פון דער קאַרעטע דער קאַפּיטאַן. אויפ'ן קו־טשער־זיץ סעליוואַן מיט אַ סאָלדאַט. עס ווערען פאַרהאַקט די אייזערנע טהירלעך. עס הערט זיך דאָס לעצטע מאָל „סמירנאָ!" סעליוואַן טהוט אַ סמאָצקע מיט די ליפּען. עס הערט זיך אַ טאָ־פּען פון פערד, פיער פּאָר פיס. די רעדער קאַטשען זיך לאַנגזאַם איבער די שטיינער. אויף יענער זייט טורמע צעלאָזט סעליוואַן די פערד. די רעדער קאַטשען זיך גיכער. די קאַרעטע פליהט מיט אַ רעש איבער די שטיינער.

מיר זיצען אויף לאַנגע בענקלעך אין דער לענג פון דער קאַ־רעטע איינס קעגען דאָס אַנדערע. נעבען יעדען אַ סאָלדאַט מיט אַ בלויזען שווערד. איך קוק אויף מאַשאַ'ן. קוים וואָס מע זעהט איהר פּנים. זי לאָזט נישט אַראָפּ קיין אויג פון דעם יונגען אַוורוטים. רעדען טאָר מען נישט. וואוהין מיר פאָהרען — ווייסט קיינער ניט פון אונז, נאָר איטליכער פיהלט עפּיס, אַז ס'איז ניט צום גו־טען. אַזוי פיהרט מען קעלבלעך אין אַ וואָגען צו דער יאַטקע. פיהלען זיי עפּיס ?... וויפיעל צייט מיר פאָהרען — ווייס איך אויך ניט. אָט דאַכט זיך אַ מינוט, און אָט דאַכט זיך אַ גאַנצע נאַכט. אַ נאַכט — אַ יאָהר.

פּלוצים — סטאָפּ! די קאַרעטע האָט זיך אָפּגעשטעלט. ס'איז שטיל. מע הערט די פערד פאָרשקען, שמייסען מיט די עקען. עס הערט זיך דעם קאַפּיטאַנ'ס קול. ער איז אַרויסגעשפּרונגען פון דער קאַרעטע. ער איז הינטער אונז. ער בייזערט זיך אויפ'ן קוטשער. סעליוואַן קריכט אַראָפּ מיט אַ מי־שברך פונ'ם קוטשער־זיץ און

פרעגט, וואָס איז דאָ? „זעהסט ניט וואָס דאָ איז? די אויגען זענען דיר אַרוים? בויג זיך איין. טהו אַ קוק אַהער!“ — אַזוי קאָמאַנדעוועט דער קאַפּיטאַן. וואָס האָט זיך דאָרט געקאָנט טרעפען, אַשטייגער? און עס קומט אַזאַ מחשבה אין קאָפּ: אַך, ווען עס פּלאַצט, למשל, איין אַכס! אָדער אַזוי עפּיס אַ צרה זאָל זיך טרעפען: עס זאָל ווערען אַ בהלה, אַ שטיקעל מהומה. עך, באַפאַלט מען דעמאָלט די סאָלדאַטלעך, מע ווערגט זיי אויס איינציגווייז. איך אַליין נעם זיך אונטער דריי דערשטיקען, ווי די קעצלעך... די סאָלדאַטלעך אָבער זענען באַקאַנט, אַפּנים, אונזערע מחשבות. זיי זיצען שטרענג מיט די בלויזע שווערדען. זיי לאָזען נישט אַראָפּ קיין אויג פון אונז. מיט אַ מאָל הערט זיך אַ פּאַל אויף דער ערד. נאָכ׳ן פּאַל הערט זיך אַ חראָפּען. עמיצער רעדט: „בינד איהם צענויף!... אָט אַזוי... דעם זאַק פון אויבען... אָט אַזוי, אָט אַזוי... לאָמיר איהם נעמען... חברה, אין קאַרעטע אַריין... אָט אַזוי, אַזוי“... איידער מיר קוקען זיך אַרום, עפענט זיך אויף דאָס אייזערנע טהירעל פון דער קאַרעטע. עס ווערד אַריינגעוואָרפען עפּיס אַ שווערע זאַך אין אונזער אָפּטיילונג פון דער קאַרעטע. אין אַ מינוט זיצען שוין אויפ׳ן זאַק דריי סאָלדאַטען. דער קאַפּיטאַן שפּרינגט אַריין צו אונז. ער טהוט אַ ריס פון זיך די גרויסע וואָנסים מיט די גאָלדענע ברילען. ער רופט זיך אָן צו אונז:

— חברים! איך בעגרים אייך, איהר זייט פריי!

— גרישאַ! — שריי איך אויס.

— טסס! — מאַכט ער צו מיר און ווייזט אויפ׳ן זאַק.

* * *

נחמיה דער שוכטער האָט זיך אויסגעדרעהט מיט׳ן פּנים צו די קינדער. די נאָז זיינע האָט געשיינט און געגלאַנצט. ער האָט אַ זעץ געטהאָן מיט׳ן קולאַק אין טיש אַריין און מיט גרויס התפּעלות אויסגערופען:

— איך האָב געוואוסט, ווי איך בין אַ איד, אַז ס׳איז אַ פּאַרשטעלטע זאַך!

— שלים־מזל! וואָס־זשע האָסטו דו געשווינגען? — זאָגט צו איהם זיין ווייב זיסעל, וואָס איז אויך געווען אויסער זיך פון אויפ־רעגונג. חיים און בעני — די, קאָן מען זאָגען, זענען גאָר נישט געווען בהאי עלמא; עס האָט זיי געטראָגען אין דער לופטען. עס האָט זיך זיי אויסגעדאַכט, אַז זיי זענען דאָרטען צו־זאַמען מיט דעם אורח מישאַ ניידיטש, אין דער גוטער קאַ־רעטע, און זיי ברענען, ווילען שוין וויסען דעם סוף, ווער איז דער גרישאַ? און וואו איז די מאַשאַ? און וואָס האָט זיך אויסגעלאָזט מיט דעם יונגען אַוורוטים און מיט די איבעריגע אַרעס־טאַנטען?

און דער אורח הוסט זיך אויס און דערצעהלט ווייטער.

— אַלזאָ, וואו האַלטען מיר? ביי גרישאַ. איך האָב איהם דערקענט. איהר ווילט וויסען, ווער ער איז? ס'איז נישט וויכטיג, ס'איז מיינער אַ חבר. געננוג פאַר אייך. דערוויילע דאַרף איך אייך ענדיגען מיט דער קאַרעטע. די קאַרעטע איז געפאָהרען ווייטער. געקוטשירט האָט דער סאָלדאַט, אויך פון אונזערע לייט, געוועהנ־ליך. סעליוואַן איז געלעגען אין זאַק אַ געבונדענער, ווי אַ באַראַן, מיט אַ טיכעל אין מויל, ער זאָל שטומען. צוויי סאָלדאַטען (אויך אונזערע לייט) זענען געזעסען אויף איהם רייטענדיג. עס איז גע־ווען אַ ישוב, וואָס מע זאָל מיט איהם טהון: הרג'ענען — פאַר קיין געלט נישט! גרישאַ האָט געזאָגט: „אָהן אַיין טראָפּען בלוט!“ איינער האָט אַפילו אַרויסגעוואָרפען אַ חכמה: זאָל מען איהם דערשטיקען, וועט ניט פאַרגאָסען ווערען קיין בלוט. האָט אויף איהם גרישאַ געגעבען אַ קוק, איז ער געוואָרען שטיל. פאַר גרי־שאַ'ן האָט מען דרך־ארץ.

נאָר לאָמיר זיך אומקעהרען צו אונזערע. ווער עס האָט ניט געזעהען דעם יונגען אַוורוטים, דער האָט קיין פרייד נישט געזעהען. פרייד, גליק, הימעל, גן־עדן — דאָס אַלץ איז שוואַכע ווערטער. ער האָט געזונגען, געוויינט. ער האָט געקושט זיך. מיט איטליכען בע־זונדער האָט ער זיך געקושט. איין עק הימעל איז שוין געווען העל.

עס האָט שוין אָנגעהויבען טאָגען. מיר זענען נאָך אַלץ געפאָהרען. אויף אונז האָט מען געוואַרט אין אַ הויף הינטער דער שטאָדט. דאָרט זענען געווען „חברה“. דאָרט איז געווען צוגעגרייט פאַר אונז קליידער, עסענוואַרג, פּעסער און געלט. פון דאָרטען וועלען מיר זיך איבערחאַפּען קיין פינלאַנד. און פון פינלאַנד איז שוין נאַפּליעוואַט! אונזער קאַרעטע איז אַריינגעפאָהרען אין אַ גרויסען הויף אַריין. ווייט אין הויף, פאַרשטעלט מיט בוימער, זעהט זיך אַ ווייסע שטוב. הינטען אַ גרויסער גאָרטען. פאָרענט אַ שטאַל. דאָ האָבען מיר זיך אָפּגעשטעלט. אַקעגען אונז זענען אַרויס „חברה“, אַלע אונזערע.

ס'איז געוואָרען אַ קושעריי. גרישאַ האָט ניט געלאָזט לאַנג פרייהען זיך. מיר האָבען זיך אַלע איבערגעטהאָן. אַלע אונזערע אַרעסטאַנטסקי, אויך די סאָלדאַטסקי קליידער אַריין אין קאַרעטע אַריין. סעליוואַנ'ען האָט מען אַרויפגעלעגט גאַנץ אויבען אויף די קליידער. מע האָט איהם אָנגעזאָגט, ער זאָל ניט דערוועגען זיך טהון אַ פּיפּס. דער אָנזאָג איז געווען איבעריג. ער איז געווען באַוואָהרענט, געבונדען הענט און פיס, דערצו אָנגעטהאָן אויפ'ן קאָפּ אַ זאַק און צוגעקרעמפּעוועט צו דער קאַרעטע. ער וועט שוין שטומען, ווי אַ הונט.

עס איז אויף אונז אָנגעפאַלען אַ הונגער. פון וואַנען האָט זיך גענומען אַזאַ אַפּעטיט? בולקעס, סערדעלען, קאָלבאַסעס. דער עולם האָט געפּאַקט. גרישאַ האָט ניט געלאָזט עסען. ער האָט געטריבען האַלז און נאַקען. ער האָט אונז אַרויסגעגעבען פּעסער, געלט, מאַרשרוטען, איטליכען איין אַנדער מאַרשרוט. איך, מאַשאַ און אַוורוטים אויף איין וועג. מיר האָבען זיך געזעגענט, געביטען מיט די אַדרעסען. איינציגווייז איז מען זיך צעגאַנגען פונ'ם הויף. גרישאַ איז געבליבען דער לעצטער.

גיך האָט זיך באַוויזען די זונן. דער שניי האָט געבלישטשעט, געסקריפּעט אונטער די פיס. מיר זענען געגאַנגען פּאַוואָלי. אָנגעטהאָן זענען מיר געווען, ווי אַרבייטער. איך בין געווען אַ פּלאָט־

ניק מיט א האַק אויף די פּלייצעס. אוורוטים — א מוליער, מיט אויסגעשמירטע קליידער אין קאַלך. מאַשאַ׳ן האָט מען אָנגעטהאָן, ווי א דאָרפשיקסע: קאָרעלען, רויטע שיך, א גרינע פעטשיילע און א האָהן אונטער׳ן אָרעם אויף צו פאַרקויפען. אויף איהר אָנטהון זיך האָט גרישאַ מעהר אכטונג געגעבען, ווי אויף אַלעמען. ער האָט זי באַטראַכט מיט דער גרינער פעטשיילע, מיט די רויטע שיך, מיט די קאָרעלען און מיט׳ן האָהן און איז געווען צופריעדען.

מיר אַלע דריי האָבען באַדאַרפט האַלטען זיך אינאיינעם און באַזונדער. דאָס האָט געהייסען, יעדער באַזונדער געהט זיך אומ־באַקאַנט, נאָר אַלע אין איין וועג. מיר האָבען באַגעגענט אַרבייטער. זיי האָבען אונז געגריסט. עס זענען אָנגעפאָהרען דראָזשקעס, איז־וואָזטשיקעס. דינגען א דראָזשקע — האָבען מיר נישט געטאָרט. אַרבייטער פאָהרען נישט אויף קיין דראָזשקעס. מיר האָבען גע־מוזט א גרויסע שטרעקע געהן צופוס, ס׳איז אָבער זיכער. קיין טראַמוויי האָט מען נאָך נישט געזעהען.

עס לויפט אָן דער טראַמוויי. ער שטעלט זיך אָפּ. מיר אַלע דריי קריכען אַרויף גאַנץ אויבען. פּראָלעטאַריער פאָהרען אויבען. אַלע מאָל שטעלט זיך אָפּ דער טראַמוויי. עס קריכען אַראָפּ און עס געהען אַרויף פּאַסאַזשירען. ניט ווייט פון אָכטינסקאַ־גאַס איז אַרויף א פּאַרשוין, א גאַנץ געוועהנליך מענטשעל. אויף די אויגען האָט ער געטראָגען אַשקולירענע ברילען. ער האָט זיך אַוועקגעזעצט אַקעגען אונז מיט א פּאַפּיראָס אין מויל, געוואָרפען אויף יעדען פון אונז א קאַלטען בליק און פאַרקוקט זיך אָן א זייט. פּלוצים, איך טהו א קוק — מיין פּאַרשוינ׳ס אַשקולירענע ברילען קוקען עפּיס צו שטאַרק אויף מאַשאַ׳ן. מאַשאַ אַליין האָט נישט באַמערקט, אַז מע קוקט אויף איהר. איך זאָל דאָס איהר זאָגען — פּאַסט נישט. דער טראַמוויי האָט זיך אָפּגעשטעלט. דער פּאַרשוין מיט די אַש־קולירענע ברילען איז אַראָפּגעקראָכען. עס איז מיר אַראָפּ א שטיין פון האַרצען. מיר זענען געפאָהרען ווייטער. איך האָב דערצעהלט מאַשאַ׳ן פונ׳ם פּאַרשוין מיט די אַשקולירענע ברילען. מאַשאַ האָט

זיך אויסגעלאַכט. „נישט אויף מיר, זאָגט זי, האָט ער זיך פאַר־קוקט, נאָר אויפ'ן האָהן"... אין דער מינוט האָט זיך דער וואַגאָן אָפּגעשטעלט עפּיס ווי מיט אַ מאָל. אין איין רגע איז שוין געווען פון אויבען וויעדער דער זעלבער פאַרשוין מיט די אַשקולירענע ברילען. ס'איז מיר פאַרקיהלט געוואָרען דאָס בלוט. הינטער איהם זענען שוין געשטאַנען זשאַנדאַרמען, פּאָליציאַנטען, סאָלדאַטען. אַלע האָבען זיך געגעבען אַ נעם צו מאַשאַ'ן... איך מיט אַוורוטים'ען זענען געזעסען פאַרהאַקט אין אַ ווינקעל. וואָס האָבען מיר געקאָנט טהון? האַפּ איך זיך אויף — זענען מירביידע פאַרפאַלען!

קאַלט האָבען מיר געקוקט אויף דער סצענע, אַזוי ווייט ווי מיר האָבען געקאָנט. און מאַשאַ? זי האָט אַפילו קיין איינציגען קוק נישט געטהאָן אויף אונז. זי האָט מורא געהאַט, מיט איהר קוק זאָל זי נישט אַרויסגעבען אונז אויך. שטיל, פּאַוואָלי, ווי איין אונטערטעניג שעפּעלע, האָט זי זיך אַראָפּגעלאָזט מיט זיי אַראָפּ פון'ם וואַגאָן. דער טראַמוויי איז אַוועק זיין וועג. מיר ביידע זע־נען שוין געזעסען אין געהאַקטע וואונדען. נישט געטאָרט זיך אויס־דרעהען אַפילו אַ קוק טהון אין יענער זייט, וואו די אומגליקליכע מאַשאַ איז פאַרשוואונדען געוואָרען. מיר האָבען נישט גערעדט קיין וואָרט. מיר האָבען אַפילו נישט געקוקט איינס אויף דאָס אַנדערע. וואָס דער יונגער וועווריק האָט זיך געטראַכט — ווייס איך ניט. איך בין איהם געווען איז דער מינוט אַ דם־שונא. נמאס איז ער מיר נעוואָרען! און זיך אַליין בין איך געוואָרען נמאס און מאוס. סטייטש, ווי אַזוי האָב איך געקאָנט בלייבען זי־צען אַזוי רוהיג בשעת מאַשאַ'ס לעבען איז אין אַזאַ געפאַהר?...

— פון וואַנען און ווער איז זי, אָט די מאַשאַ? — טהוט איהם אַ פרעג בעני.

— פון וואַנען זי איז — ווייס איך ניט. — ענטפערט דער אורח. — איך ווייס נאָר, אַז זי הייסט „מאַשאַ" און איהר פאַמיליע איז באַשעוויטש.

— באַשעוויטש? ? — רופען אויס אַלע מיט אַ מאָל.

— באשעוויטש, וואָס איז דענן? — פרעגט דער אורח.

— אַ שענע מעשה נאָר אַ קורצע! — זאָגט נחמיה דער שוס־טער. — סטייטש, דער פּאַטער איהרער איז מיינער אַ גוטער באַ־קאַנטער, ליפּא באשעוויטש הייסט ער, אָדער דער „הילצערנער איד". ערשט געזעהן זיך מיט איהם ערב יום־טוב טאַקי דאָ אויף די טרעפּ. ער איז נעגאַנגען צו אונזער שכן אָפּנעמען אַ גערוס פון פּעטערבורג ביי אונזער נגיד'ס טאָכטער טאַמאַראַ.

— טאַמאַראַ? — פרעגט שוין אַצינד דער אורח. — ווער איז די טאַמאַראַ? ניט שאַסטעפּאַל?

— געוויס שאַסטעפּאַל. וואָס איז דענן?

— איהר קענט זי?

— אויב מיר קענען זי? גוט געזאָגט! זי זיצט אָט דאָ אויבען!

— אַ נאַכט פון וואונדער! — זאָגט דער אורח, און דערצעהלט, ווי אַזוי ער האָט זיך בעקאַנט מיט טאַמאַראַ שאַסטעפּאַל, טאַקי ביי מאַשאַ באשעוויטש, און ער זאָגט, אַז ער וואָלט זיך זעהר ווע־לען זעהען מיט טאַמאַראַ שאַסטעפּאַל.

און אַזוי ווי אַלע ביי נחמיה דעם שוסטער האָבען זיך געפּיהלט נאָך דעם זיבעטען כוס פון די „ארבע כוסות" לעבעדיג, בגילופין, לכן איז געבליבען, מע זאָל נישט וואַרטען ביז מאָרגען און מע זאָל נאָך היינט, טאַקי באַלד, געבען צו וויסען טאַמאַראַ'ן, אַז איין אַל־טער בעקאַנטער וויל זיך מיט איהר זעהען. און חיים מיט'ן אורח לאָזען זיך אַרויף אויף די טרעפּ.

* * *

איציקעל שאַסטעפּאַל האָט געהאַלטען שוין לאַנג נאָך די „חד־גדיא'ס" און נאָכ'ן „שיר־השירים" און איז נאָך אַלץ געזעסען ביי'ם טיש גאַנץ ברייטליך, מאַיעסטעטיש, געראַוויכערט, געטרונקען טיי און געשמועסט פון אַ טרויעריגען ענין, פונ'ם קישינעווער פּאָגראָם, וואָס די רשעים בעריהמען זיך, און די אַנטיסעמיטישע בלעטער שרייבען, אַז אויך דאָ און אומעדום אין אַלע אידישע שטעדט ווע־

לען זיי מאַכען דאָס זעלבע שפּיעל, וואָס אין קישינעוו. זיי, די אַנ־טיסעמיטען, בעריהמען זיך, אַז זיי וועלען זיך נוקם זיין אָן די אידען פאַר דער רעוואָלוציע, וואָס ווערד אָנגעפיהרט כלומרשט נאָר פון אידען. די טאָכטער קאָן זיך ניט איינהאַלטען און ענט־פערט־אָפּ דעם פאָטער, אַז אומזיסט בעריהמען זיי זיך; זיי ווע־לען גאָרנישט מאַכען, וואָרום אום צו מאַכען איין אַלגעמיינעם קי־שינעוו, מוז מען האָבען ווער ס'זאָל מאַכען.

— אַודאי דאַרף מען גהען אויסשרייבען פון פאַריז היצלים, חוליגאַנעס, באָסיאַקעס און שכורים! — זאָגט דער פאָטער.

— מיט חוליגאַנעס און מיט באָסיאַקעס קאָן מען גאָרנישט מאַכען. מע דאַרף האָבען דערצו דאָס פאָלק, די אַרבייטער, — בעמערקט די טאָכטער, און דער פאָטער ענטפערט איהר:

— וואָסער פאָלק? וואָסערע אַרבייטער? האָב קיין יסורים ניט, זאָל נאָר זיין אַ פאָגראָם, וועלען די אַרבייטער העלפען „אַרבייטען"...

און איציקעל שאָסטעפּאַל קאָכט זיך. ער פיהלט, אַז דאָ איז ע ר אויפ'ן פערד. אין די זאַכען איז ער מעהר געניט און פער־שטעהט מעהר פון דער טאָכטער... טאַמאַראַ לאָזט איהם אָבער לאַנג נישט טריומפירען און זי ענטפערט איהם שניידענד, אַז מע טאָר ניט זיין קורצזיכטיג און מע דאַרף קאָנען אונטערשיידען, וואָס ווערד אָנגערופען „פאָלק" און וואָס הייסען עטליכע צעהנדליג אַנ־געדרייצטע אָדער געדונגענע חוליגאַנעס אין קישינעוו, וואָס האָבען בעפאַלען אַ שטאָדט פון שוואַכע מענשען, טרוסען, ווייבער און קינ־דער, וואָס האָבען זיך געלאָזט אויסשלאַכטען און געגאַנגען נאָכדעם ווײנען אויף די קברים און אויס'טענה'ן זיך מיט'ן רבונו־של־עולם, ווי עס ווערד אַזוי שען בעשריבען ביי'ם גרעסטען אידישען דיכטער, ביי ביאַליק'ען.

— האָסט דאָך געלייענט ביאַליק'ען? — טהוט טאַמאַראַ אַ פרעג ביי'ם פאָטער, און בעקומט אַזאַ מין ענטפער:

— וואָסער ביאַליק? פון דער מיהל?...

— דאָס ליעד פון ביאַליק׳ען. — זאָגט טאַמאַראַ. — דו ווייסט נים ביאַליק׳ס ליעדער?

— וואָס בין איך אַ אידינע, וואָס איך זאָל לייענען ליעדלעך פון עפּיס אַ ביאַליק אַ ליעדעל־מאַכער? — מאַכט איציקעל שאָסטעפּאַל גאַנץ נאַאיוו און ערנסט.

און טאַמאַראַ האָט שוין מעהר קיין מוט צו דיסקוטירען מיט׳ן פּאָטער, און זי בעוואונדערט די אומנאַטירליכע לאַגע, וואָס ביי אידען: אַ פאָלק פון סאַמע אינטעליגענטען, וואָס אַלע קאָנען לעזען, אפילו ווייבער, אַ פאָלק, וואָס האַלט זיך קליגער פון אַלע פעלקער, קליגער און בעסער און פרומער, קומט צו אַיין אייגענעם נאַציאָנאַלען דיכטער, הייסט ער ביי איהר בעל־הבית׳ישען פּאָטער „אַ ליעדעל־מאַכער“. און ווען נישט דעם אַפּטייקער׳ס זוהן סאַשאַ, וואָלט זי, טאַמאַראַ, גאָרנישט געוואוסט, אַז עס עקזיסטירט אונטער אידען אַ פּאָעט מיט׳ן נאָמען ביאַליק. און וואָס עפּיס נאָר זי? זי קען אַ סך אַזעלכע, ווי זי, וואָס ווייסען נאָך עד היום ניט, ווער דער ביאַליק איז!... און זי קאָן זיך גאָר ניט פאָרשטעלען, אַז עס זאָל זיך געפינען אונטער רוסען אַזעלכער, וואָס איז ניט קיין פּראָסטער גוי, וואָס זאָל נישט וויסען ווער פּושקין איז... אָדער עס זאָל זיך געפינען אונטער פּוילען, למשל, אַ מענש, וואָס זאָל נישט וויסען ווער מיצקעוויטש איז. און עס ווילט זיך איהר אַרויספיהרען דערפון איינס פון די צוויי: אָדער ביאַליק איז קיין דיכטער, אָדער מיר זענען קיין פאָלק... און אויב מיר זענען ניט קיין פאָלק, טאָ וואָסזשע דען זענען מיר?...

— עס פרעגט זיך נאָך אויף אייך דעם שוסטער׳ס זוהן מיט נאָך עפּיס אַ מענשען.

אַזוי ראַפּאָרטירט דאָס שטובמיידעל, און איידער מע טהוט זיך אַ קעהר, וואַכסען־אויס אויף דער שוועל צוויי פאַרשוינען, חיים דעם שוסטער׳ס זוהן און דער בעוואַכסענער האָריגער אורח, און אַלע דריי ווערען ערשטוינט: איציקעל שאָסטעפּאַל שטוינט, ווי קומט אַהער דעם שכנ׳ס בן פּסח נאָכ׳ן סדר? „איין עזות פון אַ

שוסטער־יונג!" שיווקע שאָסטעפּאַל האָט זיך גלאַט דערשראָקען פאַר'ן בעוואַכסענעם האָריגען נפש; מען האָט דאָ גאָר־וואָס געשמו־עסט פון חוליגאַנעס, אַ קשיא אויף אַ מעשה, אפשר איז דער איינער פון זיי?... און טאַמאַראַ האָט באַלד דערקענט אינ'ם בעוואַכסענעם האָריגען נפש — מישאַ בערעזניאַק, דעם, וועלכען זי האָט קענען געלערענט ביי מאַלקינ'ען אין דער „קאָמונע".

זי האָט אויפגענומען מישאַ בערעזניאַק'ען אויף אַזוי פיעל פריינדליך, ווי מע דאַרף אויפנעמען אַ גוטען בעקאַנטען, — און ס'איז געוואָרען אין שטוב אַ גערודער, אַ שטיקעל בהלה. צו דעם אַלעמען איז נאָך צוגעקומען אַ אינצידענט: חיים, דעם שוסטער'ס זוהן, מיט'ן בעוואַכסענעם האָריגען נפש בערעז־ניאַק־ניידיטש האָבען נישט אָנגעפּרעגט זיך ביי קיינעם, נישט געוואָרט אויף קיין כבוד, גענומען און אַוועקגעזעצט זיך, צעלעגט זיך, ווי ביי'ם טאַטען אין ווייננאָרטען, פעררויכערט פּאַפּיראָסען און גענומען שמועסען מיט טאַמאַראַ'ן, ווי מיט זייערען אַ גלייכען!

— אַ פּאַטעפּאַלנאָסט פון אַ שוסטערוק! איין עזות פון קבצנים! אריינקריכען מיט די שטיוועל צו יענעם אין זאַל אריין! וועה איז מיר, מע דאַרף אָפּטרעטען די שטוב! אַז מע איז ביי זיך אין שטוב שוין גאָר אויס בעל־הבית געוואָרען!...

איציקעל שאָסטעפּאַל האָט געפּייערט, און שיווקע האָט גע־בראָכען די הענד: וועה איז איהר, וואָס פאַר אַ וועלט היינט איז געוואָרען! וואָס פאַר קינדער!... וואו איז דאָס געהערט געוואָרען, אַז יום־טוב, פּסח נאָכ'ן סדר, זאָל קומען עפּיס אַ קבצן, אַ שלע־פּער, און בעזעצען זיך מיט זייער טאָכטער בעזונדער אין אַ חדר און רעדען צווישען זיך עפּיס שטילערהייד?... איז דאָך טאַקי עק וועלט!...

„עק וועלט" איז געווען אויך ביי טאַמאַראַ'ן: זי איז פון איהר אַלטען בעקאַנטען געוואָהר געוואָרען אַ סך, אַ סך טרויעריגע נייעס — אַז מאַשאַ זיצט, אַז דעם האָט מען פערשיקט, אַז יענעם וועט מען פערשיקען און אַז ראָמאַנענקאָ'ן, איהר אידעאַל ראָמאַ־

נענקא׳ן, האט מיין ערשט אט דא די טעג געהאפט און מע דארף איהם הענגען...

. . . .

א שטילע פריהלינגס־נאכט איז געווען די ערשטע נאכט פון פסח, א שטילע, א ווארעמע נאכט. שטיל, ווי פער׳חלומ׳ט, זענען געשטאנען די איינגעשלאפענע הייזער. ווי סאלדאטען אויף דער וואך, האבען זיך אויסגעצויגען די בוימער פון ביידע זייטען גאס, נאך נאקעטע, אהן בלעטלעך, נאר גרייט אויף אנצוקליידען זיך זייער גרינע זומערדיגע הלבשה. פונ׳ם ווייטען אויסגעשטערנטען הימעל האט אראפגעקוקט מיט א זילבערנעם שמייכעל די לבנה, לאנגזאם און מאיעסטעטיש געשפאציערט, ווען־ניט־ווען זיך אונטערגעטוקט און טובל געווען אין א פערביילויפענדיג רויכיג וואלקענדעל, בעהאלטען זיך אויף א מינוט, און ווידער ארויס אויפ׳ן ברייטען פרייען הימעל, צווישען די פינקעלדיגע קליינע שטערענדלעך, וואס קוקען זיך איבער, שעמערירען און פינטלען און סוד׳ען זיך צווישען זיך, רעדען פון גאט און פון זיינע אוצרות וועלטען, מיליארדען וועלטען! אלסדינג, אלסדינג שלאפט. אלע פענסטער זענען צו, אלע פייערס זענען אויסגעלאשען. אלץ, אלץ שלאפט אין דער דאזיגער פריהלינגס־נאכט, אין דער דאזיגער ערשטער נאכט פון פסח. נאר איין פענסטער אין איין הויז אויף וואסילטשיקאווער גאס איז אפען אין דער דאזיגער נאכט, און נאר איין וואכענדיגער מענש, טאמארא, שטעהט און קוקט־ארויס פונ׳ם איינציגען אפענעם פענסטער אין דרויסען ארויס, שיקט איהר בליק צו דער העל־זילבערנער לבנה און צו די מיליארדען פינקעלדיגע וועלטען, וואס הייסען שטערען, און טרוקען זענען די אויגען, און פערשטיינערט איז דאס הארץ, און דער קאפ איז פערטומעלט, און נישט ליעב איז איהר די שענע גרויסע וועלט, און פרעמד איז דער ווייטער, טיעפער הימעל, און וויסט איז די ערד, און פוסט און לער איז אלץ ארום און ארום, און א שוידערהאפטער עלענד, און א מורא׳דיגער צער,

און אַ קאַלטער צאָרן נעמען אַרום די נשמה, ווי מיט צוואַנגען, און עס ווילט זיך איהר שרייען, שרייען, שרייען...

קאַפּיטעל ד.

איציקעל שאָסטעפּאָל געהט אַרום אָהן אַ קאָפּ.

פון דער ערשטער מינוט, וואָס טאַמאַראַ איז געקומען פון פּעטערבורג, האָט איציקעל שאָסטעפּאָל נאָך נישט געהאַט קיין גוטע מינוט.

דער אומגליקליכער פאָטער האָט ניט געקאָנט איבערקייען, וואָס דעם אַפּטייקער'ס זוהנדעל קומט אַריין צו איהם אין שטוב אַריין פראַנק און פריי, אַלע מאָל אויסגעפּוצט ווי אַ כלה, ווארפט אראָפּ די הענטשקעלעך, גיט איהם, איציקעל שאָסטעפּאָל'ען, די האַנד, און אויך שיווקע'ן גיט ער די האַנד, און האַלט זיך ביי איהם אין שטוב ווי „עפּיס אַ גאַנצער רב שמעלקע"! און שענער פון אַלץ איז דאָס, וואָס שיווקע אַליין האָט שוין גאָר אָנגעהויבען פּערענט־פּערען די טאָכטער, געפינען אַ זכות אויפ'ן אַפּטייקער'ס זוהנדעל, לויבען איהם, אַז ער איז אַ גאַנץ וואויל בחור'על. — מערקווירדיג! זינט די טאָכטער איז געקומען פון פּעטערבורג, איז די שטוב געוואָרען איין אַנדער שטוב, דאָס לעבען — איין אַנדער לעבען, און אפילו דאָס ווייב — איין אַנדער ווייב. ס'איז גאָר ניט די שיווקע, וואָס פריהער! אַמאָל פלעגט זי האָבען דרך־ארץ, ציטערען, וויסען נאָר צובאָמקען צו אַלסדינג, וואָס ער, איציקעל, האָט געזאָגט. איצט איז זי געוואָרען אַ גאַנצער מענש! זי זאָגט שוין אויך מבינות אויף אַ מענשען: דעם אַפּטייקער'ס זוהן קומט־אויס ביי איהר אַ גאַנץ וואויל בחור'על!

— אפשר וואָלסט דו געזאָגט, איך זאָל מיך משדך זיין מיט'ן טריפניאַק דעם אַפּטייקער? — פרעגט איציקעל אין אַ שפּאַס ביי

זיין ווייב שיווקע, און בעקומט פון איהר איין ענטפער דורך א פראגע, ווי געוועהנליך:

— פאר וואס ניט?

— אפשר איז שוין ביי זיי איין אפגעמאכטע זאך? — פרעגט ווייטער איציקעל.

— פון וואנען ווייס איך, אז ניין? — ענטפערט איהם שיווקע אלץ מיט דעם זעלבען שטייגער, מיט א פראגע אויף א פראגע.

— קאן זיין, אז אין גיכען זאל אונז קומען מזל־טוב?

— פאר וואס זאל דאס ניט קאנען זיין?

— דאס וואלט איך, דאכט מיר, געמעגט וויסען פריהער פון דיר?

— וואו שטעהט דאס געשריבען?

— טפו זאל דאס ווערען!

קיין פאטער זאל נישט וויסען פון אזעלכע צרות, ווי אונזער אומגליקליכער פאטער שאסטעפאל, אז ער מוז זיך אוועקשטעלען רעדען מיט דעם געלען בחור'על, דעם אפטייקער'ס זוהנדעל, פון אידישקייט, פון ציוניזם און פון נאך כדומה אזעלכע זאכען, וואס ער וואלט קיינמאל פון דעם מיט אזא שנעק ניט גערעדט!

סאשא סאפראנאוויטש אבער איז נאך פון די אומגליקען, וואס מע קאן זיי אריבערטראגען. א סך ערגער איז דאס, וואס אלע טאג ווערד די טאכטער פערפאלען אויף א שעה אדער אויף צוויי. דאס הייסט, זי טהוט זיך אן, געהט אוועק און זאגט נישט, וואוהין, שוין פון א צייט, אז דער פאטער האט דאס בעמערקט. ער וויל זי פרעגען, און ווייסט נישט, ווי אזוי ער זאל דאס טהון. ער האט איהר א פאר מאל אפילו א זאג געטהאן: „וואוהין איז?“ און האט בעקומען איין ענטפער: „איך קום באלד צוריק“. ער האט געפרובט דורכ'ן ווייב, טאמער וועט ער עפּיס געוואהר ווערען, ווייסט זי אויך ניט מעהר פון איהם.

— ווי אַזוי ווייסט דאָס ניט אַ מאַמע, וואוהין די טאָכטער געהט? — פרעגט איציקעל ביי זיין פרוי און בעקומט באַלד אויס־נאָב מיט דער זעלבער פראַגע:

— ווי אַזוי ווייסט דאָס ניט אַ טאַטע, וואוהין זיין טאָכטער געהט?

אויסלאָזען דעם כעס צום ווייב לאָזט ער שוין ניט אויס, אַזוי ווי פריהער. זינט די טאָכטער איז אַ היגע, האָט די מוטער שטאָלץ און שטאַרקייט קעגען איהם, און ביידע, די מוטער מיט דער טאָכטער, האָבען ווי געשלאָסען צווישען זיך אַ פערבאַנד קע־גען איהם, און האָט ער געוואָלט פּרובען אָפּ־שפּיעלען דעם ווייב אַ מזמור, מאַכען איהר אַ סקאַנדאַל, ווי ער איז געוואָהנט געוואָרען, אַזוי האָט זיך אַרויסגעשטעלט די טאָכטער, זיך אָנגענומען די קריוו־דע פון איהר מוטער, און דוקא מיט גוטע רעד...

איציקעל שאָסטעפּאַל כּוֹז אָבער אומבעדינגט ווימען, וואָס איז דאָס מיט זיין טאָכטער געוואָרען? וואָס געהט זי אום אין שטוב, אַזוי ווי אַ שאָטען? וואָס איז דאָס פאַר איין עובדה אוועקגעהן אַלע טאָג אויף צוויי שעה און ניט זאָגען: וואוהין? מיט וועמען זעהט זי זיך? וואָס טראַכט זי זיך?

און דער טאָטער איז געוואָרען אַ שפּיאָן. ער האָט גענומען נאָכ־קוקען דער טאָכטער, וואוהין זי געהט, און ער האָט זי געפּאַקט. ער איז איינמאָל אומבעמערקט נאָכגעגאַנגען פון הינטען און האָט דערזעהען, ווי זי האָט זיך אַריינגעכאַפּט צום לעהרער ראָמאַנענקאָ אין הויף אַריין און איז פערשוואונדען געוואָרען.

איציקעל שאָסטעפּאַל'ס קאָפּ איז שיער ניט צעשפּאָלטען גע־וואָרען קלערענדיג: וואָס טהוט זיין טאָכטער ביי ראָמאַנענקאָ'ן? אַלערליי מיאוסע מחשבות, איינע מיאוסער פון דער אַנדערער, איז איהם דורכגעפלויגען אין קאָפּ. אַז זיין טאָכטער איז גוט בעקאַנט מיט'ן יונגען ראָמאַנענקאָ — דאָס ווייסט ער. ער ווייסט אָבער דאָס אויך, אַז דער יונגער ראָמאַנענקאָ איז ניט היע, אַז ער זיצט ערגיץ איינגעשפּאַרט און אַז ס'איז ניטאָ פון איהם קיין שום ידיעה.

צו ווענען זשע קאָן זי געהן? צו די עלטערען? ווייסט ער אָבער, אַז ראָמאַנענקאָ׳ס פאָטער איז אַ צורר־היהודים — און אָט דאָ ערשט קומט דער מיאוסטער פון אַלע געדאַנקען: ווייל ער איז אַ צורר־היהודים, געהט אהין זיין טאָכטער!... ווייל ער איז איין אַנטיסע־מיט, האָט ער איין אויג אויף זיין, איציקעל שאָסטעפּאַל׳ס, טאָכ־טער, — און דער דאָזיגער מיאוסער געדאַנק מאַכט דעם אומגליק־ליכען פאָטער משוגע, און ער קאָן זיך גאָר קיין אָרט ניט געפינען!... ביז די טאָכטער קומט צו געהן. און אַז די טאָכטער קומט צו געהן, רעדט ער מיט איהר פון פערשיעדענע זאַכען, און מעהר — פון אידען, גויים, אונזער גלויבען, זייער גלויבען... פערקוקט איהר אין די אויגען אַריין, טאָמער וועט ער עפּיס פון איהר אַרויסגעפינען, — אומזיסט די אַרבייט! טאַמאַראַ איז די אייגענע, וואָס תמיד, סיי־דען נאָר דאָס, וואָס איהרע אויגען זענען מעהר פערטראַכט, ווי אַלע מאָל, און אַביסעל בלאַס איז דאָס פּנים, און אַז מע פרעגט זי עפּיס, ענטפערט זי ניט באַלד, און אַז עס קומט צו איהר צו געהן דעם אַפּטייקער׳ס זוהנדעל, היצט זי זיך נישט, ווי זי פלעגט זיך היצען ביז אַהער; זי לאָזט איהם רעדען, און אַליין געהט זי אַרום מיט איבערגעלעגטע הענד אויפ׳ן האַרצען, אָדער זי קוקט אויף איהם מיט אַזעלכע אויגען, וואָס ס׳איז גרינג צו דערקענען, אַז זי הערט איהם ניט, וואָרום איהרע מחשבות זענען ווייט פון דאַנען...

* * *

איינמאָל איז איציקעל שאָסטעפּאַל געקומען אַהיים אַ פער־טראָגענער, אַ צערייצטער פון זיינע פערפּלאָנטעטע עסקים מיט „קאַזנאַ“, פון די אַדוואָקאַטען, וואָס האָבען געצויגען ביי איהם די עצמות, און פון די „טשינאָווניקעס“, וואָס האָבען „געבראַקעוועט“.

— וואו איז דאָס קינד? — פרעגט ער זיך נאָך ביי׳ם ווייב.

— פון וואַנען זאָל איך וויסען? — ענטפערט זי איהם, ווי איהר שטייגער איז.

— וואָס הייסט, פון וואַנען זאָלסט דו וויסען?

— נו־יאַ, פון וואַנען זאָל איך וויסען?
— ביזט אַ מאַמע, צי ניין?
— און אַז איך בין אַ מאַמע, איז וואָס דערפון געדרונגען?
— וואו איז די „באַרישני“ — פרעגט שאַסטעפּאַל ביי די מענ־שען.
— די „באַרישני“ איז ביי זיך אין אַלקיר. — ענטפערען די מענשען.
— ביי זיך אין אַלקיר? — ער לאָזט זיך געהן צו דער טאָכטער אין אַלקיר אַריין.
אָנגעקלאַפּט אין טהיר, האָט זיך דערהערט אַ קול:
— ווער איז?
— ס׳איז איך! — דער פאָטער טרעט־אַריבער די שוועל און ער דערזעהט אויפ׳ן בעטעל ליגען זיין טאָכטער מיט׳ן פּנים אַרויף. די הענד פערוואָרפען אונטער׳ן קאָפּ, אויפ׳ן האַרצען אַ בלאַט ציי־טונג. די אויגען רויטליך, ווי פערוויינט. ער געהט־צו צו איהר נאָהענט, לעגט אַרויף די האַנד צו איהר אויפ׳ן קאָפּ.
— וואָס איז דיר, טאָכטער?
— גאָרנישט.
— ביזט עפּיס נישט מיט אַלעמען?
— דער קאָפּ אַביסעל טהוט מיר וועה.
— אפשר, דעם דאָקטאָר?
— ניין, ניין! נאָר נישט קיין דאָקטאָר!
איציקעל שאָסטעפּאַל קען שוין זיין טאָכטער. אַז זי זאָגט ניין, איז ניין.

* * *

דעם זעלבען טאָג, פאַרנאַכטליך, אַז די זונן האָט געהאַלטען ביי זעצען זיך, פערפאַרבט דעם אונטערשטען טייל הימעל מיט רויטען, האָט צום אַפּטייקער אין דער טהיר אָנגעקלונגען איציקעל שאָסטעפּ־פּאַל. זינט זיי זענען שכנים איז עס דאָס ערשטע מאָל, וואָס שאָס־טעפּאַל האָט אָנגעקלונגען צו זיין שכן דעם אַפּטייקער. אויף זיין

קלונג האָט זיך בעוויזען אַ שווארץ בחור'על מיט געקרייזעלטע הער־לעך און מיט איין אויסגעבויגענער נאָז. דאָס איז געווען סאַשאַ'ס חבר, שמעון קעסלער.

— דעם אַפּטייקער'ס זוהנדעל איז אין דער היים? — פרעגט איהם שאָסטעפּאַל און האָט שוין חרטה, וואָס ער האָט אהער אָנגע־קלונגען.

— סאַשאַ? — מאַכט צו איהם קעסלער. — ער איז דאָ. ער לערענט. קומט אַריין. סאַשאַ! קום נאָר אהער.

אויף דעם אויסרוף קומט אָן דעם „אַפּטייקער'ס זוהנדעל", דער־זעהט טאַמאַראַ'ס פאָטער פּלוצים ביי זיך אין שטוב, ווערד מבולבל און צינד זיך אָן, ווי אַ פייער.

— איך דאַרף דיך... איך דאַרף אייך עפּיס פרעגען. — מאַכט צו איהם שאָסטעפּאַל און קוקט אויף סאַשאַ'ס חבר קעסלער. סאַ־שאַ שטויסט זיך, אַז דער חבר קעסלער איז דאָ איבעריג.

— שמעון, געה אַרויס אויף אַ ווייל'ע, — זאָגט סאַשאַ צו זיין חבר קעסלער און בעט איציקעל שאָסטעפּאַל זיך זעצען.

איציקעל שאָסטעפּאַל קוקט זיך אַרום אויף אַלע זייטען.

— האָט איהר נישט אַ באַזונדערען חדר? — פרעגט ער ביי סאַשאַ'ן.

— קומט אַריין צו מיר אין קאַבינעט, — זאָגט צו איהם סאַשאַ זעהר פריינדליך און פיהרט איהם אַריין צו זיך אין אַ קליין, ריין, ליכטיג חדר'על. איציקעל שאָסטעפּאַל בעטראַכט דאָס חדר'על, וואָס איז פול מיט ספרים און ביכער און צייטונגען, אידישע צייטונגען.

איציקעל שאָסטעפּאַל אָטעמט־אָפּ און רופט זיך אָן צו סאַשאַ'ן:

— דאָס איז זעהר שען פון אייך, וואָס איהר זיצט ניט לעדיג. יונגע לייט, וואָס איהר טהוט עפּיס, וואָס איהר זאָרגט פאַר'ן כלל ישראל... מיר קאָנען נישט, מיר האָבען קיין צייט ניט, טאָג ווי נאַכט פאַרטאַרעראַמט, איהר זעהט דאָך, געשעפטען, פּאָדריאַדען, עסקים...

— אַט דאָס איז טאַקי די צרה, — זאָגט צו איהם סאַשאַ — וואָס איהר זענט פערטאַרעראַמט מיט א י י ע ר ע געשעפטען, פּאָדריאַדען, און מיר זענען פערטאַרעראַמט מיט א ו נ ז ע ר ע געשעפטען, און דערווייל דאָס אידישע פאָלק געהט־אונטער...

— אַט־אַט־אַט! — מאַכט צו איהם דער גאַסט און ווייזט איהם מיט׳ן פינגער, אז ער האָט געטראָפען אין רעכטען קארב אריין. — גערעכט! לאָמיך האָבען אזא יאָהר, ווי איהר זענט גערעכט! די אייגענע טענות האָב איך מיט מיין טאָכטער: צו וואָס טויג אונז, זאָג איך, זיך פארנעמען מיט פּאָליטיק, רעוואָלוציעס־שמוציעס? הלואי איך זאָל ליגען זאָגען, זאָג איך, עס וויזט זיך דאָך געוויס אויסלאָזען, זאָג איך, צו אונזערע קעפּ, מיט א קעשינעוו, מיט א פּאָגראָם און מיט אַרויסטרייבען, זאָג איך, אידען פון די דערפער און פון די שטעדט, זאָג איך. אַט האָב איך, זאָג איך, צו טהון מיט פּריצים, טייטען זיי, זאָג איך, מיט די פינגער און ווייזען אָן אויף אונז, אַז אומעדום זענען מיר שולדיג! איך זאָג, אַז אַ איד טאָר זיך ניט מישען, אַ איד דאַרף וויסען, אַז ער איז אַ איד...

— און קושען דעם פּריץ די האַנד און זינגען מה־יפית? אָדער זיצען און וואַרטען, ביז מע וועט קומען און מע וועט איהם צע־רייסען די קישעלעך, צעברעכען די בענקלעך, צעראַבעווען דאָס פערמעגען, פּייניגען דאָס ווייב, שענדען די טעכטער? — זאָגט סאַשאַ צום גאַסט, און דער גאַסט ענטפערט איהם:

— טע־טע־טע! זענט איהר דאָך דער אייגענער פויגעל, וואָס זיי אַלע! וואָס איז דאָס פאַר ווערטער געוואָרען: קעמפּפען? שלאָ־גען זיך? איך האָב געמיינט, איהר זענט אַ שטילינקער, צום סוף... מיין טאָכטער אויך אַזוי...

— דער חלוק צווישען אונז איז, וואָס איך זאָג קעמפּפען פאַר אונזערע א י י ג ע נ ע אינטערעסען פון אונזער א י י ג ע ן פ אָ ל ק, וואָס מיר איז דאָס נעהענטער, און אייער טאָכטער איז אוועק ווייטער...

— יאָ, מיין טאָכטער איז אוועק ווייט, שוין צו ווייט!...

אזוי זאָגט איציקעל שאָסטעפּאַל מיט אַ זיפץ און מיט אַ ביטער שמייכעלע, און זיינע גרויסע שווארצע אויגען דריקען־אויס זעהר פיעל פערשטעלטען טרויער, פערבאָרגענעם שמערץ, און ער הויבט אָן מיט אַ טאָן נידעריגער:

— אָט דאָס בין איך טאַקי צו אייך אריינגעקומען. ערשטענס, זיך אויסרעדען אביסעל דאָס הארץ. אייך האָב איך דערקענט פאר אַ וואויל מענטשעל, כלעבען, איהר זענט מיר געפעלען, דאָס הייסט, איהר הויבט מיר אָן צו געפעלען. איהר האָט אין זיך חאָטש אַ קאפּעל אידישקייט.

— אַ דאַנק, — מאַכט צו איהם סאַשאַ מיט אַ האַלבען שמייכעל.

— ניטאָ פאַר וואָס. — זאָגט איהם שאָסטעפּאַל גאַנץ ערנסט.— און, צווייטענס, האָב איך אייך געוואָלט ווייזען עפּיס אַ זאַך. איך וועל דאָס אייך באַלד ווייזען. נאָר קודם דארף איך אייך זאָגען אַ הקדמה, אַז איהר זאָלט ניט מיינען חס ושלום, אַז איך קלער עפּיס איבער אויף מיין טאָכטער. איך קען מיין טאָכטער זעהר גוט, מעגט איהר מיר גלויבען אויף נאמנות.

— איך גלויב אייך.

— אַלזאָ, איז אָפּגערעדט דערפון. — זאָגט שאָסטעפּאַל און פער'גנבה'ט זיך מיט אַ קוק צו סאַשאַ'ן אין די אויגען אריין. — אַלאַ וואָס דענן? איך פארשטעה זי ניט! איך הויב זי ניט אָן צו פארשטעהן! געוויס דארפט איהר קענען מיין טאָכטער'ס לעהרער, דעם קריסט, ראָמאַנענקאָ'ס זוהנדעל, פון דער גימנאַזיע דער לעה־רער, אַ וואויל גויעצעל, איין עהרליכער. נאָר אַ פארברענטער „חברה־מאַן“! פון די ד אָ ז י ג ע לייט... מיין טאָכטער האַלט פון איהם. איך האַלט אַפּילו אויך פון איהם; נאָר זי — גאָר לעילאַ ולעילאַ! אַ גאַנצער גאָט ביי איהר! איך אָבער זאָג איהר: אַ מענטש איז ניט קיין גאָט. זאָגט זי: דו קענסט ניט ראָמאַנענקאָ'ן. זאָג איך: איך קען גרעסערע לייט פון איהם; איך קען דעם פּראַ־קוראָר, איך קען דעם פּרעדסעדאַטעל, איך קען דעם גובערנאַטאָר אַליין... לאַכט זי פון מיר. איהר ווייסט דאָך, ביי די ד אָ ז י ג ע

איז דער גובערנאַטאָר טריפה... מילא, דאָס בין איך אייך ניט אויס־סען. אַ גאָט איז אַ גאָט... איז ער אָבער נישטאָ היע, דער גאָט, דער יונגער ראָמאַנענקאָ מיין איך. ער איז ערגיץ ווייס איך וואו, אין סיביר מסתמא. מע ווייסט ניט וואו... פרעגט זיך אַ קשיא: ווי־באַלד אַז ער איז נישטאָ, דער גאָט, דער יונגער ראָמאַנענקאָ מיין איך, היינט וואָס האָט מען אהין צו געהן?

— וואוהין? — פרעגט סאשא.

— איך ווייס וואוהין? צו זיינע עלטערן, אפנים?... דעם פאָ־טער ווייסט איהר דאָך, וואָס פאַר אַ צורר־היהודים ער איז... וואָס האָט זי דאָרט צו טהון אַלע טאָג?

— ווער? — פרעגט ווידער סאשא.

— מיין טאָכטער, טעמע, טאמארא הייסט דאָס! ביז איך בין געוואָהר געוואָהרען, וואוהין זי געהט! אַלע טאָג, אַלע טאָג ווערד זי פארפאַלען אויף צוויי־דריי שעה, און איך האָב נישט געוואוסט וואוהין... וואָס הייסט, איך האָב נישט געוואוסט? נישט געוואוסט— און אַיין עק!... בקיצור, איך בין געוואָהר געוואָרען, אַז זי געהט אהין... ווי אַזוי איך בין געוואָהר געוואָהרען? — אבי איך בין גע־וואָהר געוואָהרען... וואָס טהוט זי דאָרט?... איך ווייס וואָס זי טהוט?... וואָס זאָל איך קלערען? וואָס קאָן איך אויף איהר קלע־רען? זי איז אַ אידישע טאָכטער, זיי זענען גויים, און דער פאָ־טער איז אַ רשע מרושע, אַ צורר־היהודים... און איך קען מיין טאָכ־טער און ווייס, אַז זי האָט פיינט דעם אַלטען ראָמאַנענקאָ גלייך מיט מיר. שייך זאָגען פיינט? מיר לעבען דאָך מיט איהם צו־זאַמען. נאָר וואָס געהערט ער זיך אָן מיט אונז? איך ווייס, אַז ביי איהר איז ער טריפה, אַזוי ווי ביי מיר. וואָס דארפט איהר? זי האָט מיר אַליין דערצעהלט אַ מעשה, איך געב אייך דאָס איבער בסוד, איהר זאָלט זיך נאָר ניט אויסרעדען פאַר מיין טאָכטער...

— קיין סודות פון אייער טאָכטער דארפט איהר, אייגענטליך, מיר ניט דערצעהלען. — זאָגט סאשא און קוקט מיט אומרוהיגקייט אויפ'ן גאַסט.

— מענטש! ס'איז נישט קיין סוד! דאָס ווייסען אין פּע־טערבורג אַלע, גאַנץ פּעטערבורג ווייסט! מילא, בין איך אייך, דאָס אויך ניט אויסען... פרעגט זיך אָבער אַ קשיא: וואָס פאַר עסקים קאָן זי מיט זיי האָבען?...

— מיט וועמען?

— איך ווייס מיט וועמען? מיט זיינע עלטערען, אפּנים? מאָהלט אייך, איך בין ניט געשלאָפען, איך האָב נאָכגעקוקט, נאָכ־געשמעקט, — איך ווייס נישט, איך ווייס גאָרניט!... דאָס קינד, זעה איך, פון טאָג צו טאָג געהט־איין, איך זעה, זי טראָגט יסורים, נאָר וואָס — ווייס איך ניט! איך ווייס ניט און קאָן נישט ווי־סען!... היינט, למשל, קום איך אריין, טרעף איך זי פאַרוויינט מיט אַ בלאַט־צייטונג אין די הענד... וואָס איז דיר, טאָכטער? גאָרניט. איצט איז זי אַוועק אהין און געלאָזט אָט דאָס בלאַט אונטערגע־שטריכען מיט רויטען. דאָס בלאַט איז איין אויסלענדיש בלאַט, אַ סוד פאַר מיר. איך וואָלט זעהר וועלען וויסען וואָס דאָ שטעהט... פאַר קיין אַנדערען וואָלט איך נישט פאַרגלויבט. צו אייך האָב איך עפּיס מעהר צוטרויען...

— איך דאַנק אייך זעהר. — מאַכט צו איהם סאַשאַ צערודערט פונ'ם גאַנצען שמועס. — מיר איז אָבער ניט אַנגענעהם אריינצומי־שען זיך אין די פּערזענליכע ענינים פון אייער טאָכטער... אינטימע, סעמיינע זאַכען...

— מענטש וואָס איהר זענט! — שרייט־אויס איציקעל שאַפּ־טעפּאַל. — וועמען דען זאָל איך געהן דערצעהלען? וועמען דען זאָל איך געבען איבערלייענען? פאַרגעסט נישט, אַז ס'איז מיין איין־און־איינציג קינד! זי איז ביי מיר אַ בת־יחידה, און איך האָב זי ליעב...

די לעצטע ווערטער זענען געזאָגט געוואָרען מיט אַזאַ פייער, אַז סאַשאַ סאַפּראַנאָוויטש האָט רחמנות געהאַט אויף טאַמאַראַ'ס פאָטער, און אפשר ווילט זיך איהם אַליין אויך וויסען, וואָס שטעהט אין בלאַט? וועלכער מענש קאָן געהן פאַרביי איין אָרט, וואו ער

ווייסט, אַז דאָרט איז אַ סוד, און נישט אַ קוק טהון חאָטש מיט איין אויג אויף דעם אָראָפּגעלאָזטען פאָרהאַנג?... מע דאַרף נישט פערגעסען דאָס אויך, אַז טאַמאַראַ שאַסטעפּאַל האָט פאַר סאַשאַ'ן אויך אַ שטיקעל אינטערעס. אויב נאָך עמיצער איז פערליעבט אין טאַמאַראַ'ן, איז ער געוויס ניט אַזוי פערליעבט, ווי סאַשאַ, און געוויס נישט פריהער פון סאַשאַ'ן. און ער נעמט דאָס בלאַט ביי'ם פאָטער און לייענט:

„דעם 10־טען, 12 אַזייגער האַלבען טאָג, איז אין דער קאַמער פון פעסטונג, דאָרט וואו עס האָט זיך אויפגעהאַלטען דער געוועזער ראַמאַנענקאָ, געקומען דער פּראָקוראָר און האָט מודיע געווען דעם אַרעסטירטען, אַז צוויי אַזייגער וועט ער הינגעריכטעט ווערען דורך הענגען. אויף דעם פּנים פונ'ם פער'משפט'ען האָט אַפילו איין מוסקול ניט אַ ריהר געטהאָן זיך. דער פּראָקוראָר האָט איהם דער־לאַנגט אַ פאַרטיגע בקשה וועגען בעגנאַדיגען, ער זאָל זיך אונטער־שרייבען. דער פער'משפט'ער אָבער האָט זיך קאַטעגאָריש אָפּגע־זאָגט און האָט געבעטען, מע זאָל איהם געבען טיי. דער פּראָקוראָר איז אַרויסגעגאַנגען און איז נאָכדעם צוריק אַריינגעגאַנגען און גע־בעטען ביי איהם, ער זאָל זיך חתמ'ענען אויף דער ביטע, דאַן וועט מען איהם שענקען דאָס לעבען. דער פער'משפט'ער האָט איהם נאָך אַ מאָל געזאָגט, אַז ער וועט אַזאַ ביטע קיינמאָל נישט אונ־טערשרייבען. אַז מע האָט איהם געפרעגט, אויב ער פערלאַנגט אַ גייסטליכען פאַר'ן טוידט, האָט ער געענטפערט, אַז ער דאַרף נישט קיין גייסטליכען, קיין אָפיציעלען פאָרשטעהער פון אַ גלויבען. זיין גלויבען, זיין רעליגיע איז אַ אינוועניגסטע, זיין געוויסען איז ריין, ער איז איבערצייגט, אַז ער האָט קיין שלעכטס ניט געטהאָן. פון דער קאַמער איז דער פער'משפט'ער אַרויס מיט שטאָלץ און רוהיג, גלייך ווי ער וואָלט געהן אויפ'ן שפּאַציער. אַז מע האָט איהם צו־געפיהרט צום עשאַפאָט, האָט ער זיך ליעבליך געווענדעט צו איין אָפיציער מיט פאָלגענדע ווערטער: „גיט איבער מיינע חברים, אַז איך שטאַרב רוהיג און אַז איך וועל אייביג זיין מיט זיי"... זיינע

לעצטע ווערטער זענען געווען: „גריסט מיין מוטער!“ אזא איבער־נאַטירליכע רוהיגקייט האָט מען נאָך קיינמאָל ניט געזעהען אין די ווענט פון פעסטונג.

אזוי שטאַרבט אַ רוסישער העלד“.

קאַפּיטעל ה.

אַ שטילע טראַגעדיע מיט אַ רעש'דיגען סוף.

(ארויסגענומען פון די צייטונגען).

נומער איינס: „איבער אַ מיידעל, וואָס האָט זיך גע־האַנגען היינט אין איינע פון די טורמעס, האָבען אַלע אַרעסטאַנטען דערקלערט אַ הונגער אויף דריי טאָג און אויפגעהויבען אַ גרויסען סקאַנדאַל. מע האָט געמוזט אָנקומען צו דער הילף פון מיליטער. דריי בונטאָווטשיקעס זענען גע'הרג'עט אויף טוידט. עלף פער־וואונדעט. אכט פון זיי טוידטליך“.

נומער צוויי: „דאָס מיידעל, איבער וועלכער עס האָט אויסגעבראָכען דער גרויסער אויפשטאַנד פון די אַרעסטאַנטען אין די טורמעס, האָט מען געפונען געהאַנגען אויף די אייזערנע גראַטעס פונ'ם פענסטער אויף צענויפגעדרעהטע פּאַסען פון אַ צעריסען העמד. די סיבה, וואָס האָט געצוואונגען דאָס מיידעל צו בעגעהן זעלבסטמאָרד אויף אזא מורא'דיגען, מאוימ'דיגען שטייגער אין טורמע, איז נאָך מעהר מאוימ'דיג, ווי איהר טוידט“.

נומער דריי: „אונז איז געראָטען ארויסצוקריגען איי־ניגע פּרטים וועגען דעם געהאַנגענעם מיידעל, וואָס מע האָט דאָ ניט לאַנג געפונען אין איינע פון די טורמעס. און אָט ווי אזוי עס ווערד אונז געמעלדעט פון זעהר אַ זיכערער קוועלע: מיט אַ קור־צער צייט צוריק זענען אַנטלאָפען פון געפענגעניש עטליכע אַרעס־טאַנטען דורך אַ וואונדערליכען אופן, וואָס איז כמעט אומגלויבליך: אַרום האַלבע נאַכט האָט מען אָנגעקלונגען צום סמאָטריטעל פון דער טורמע אין טעלעפאָן מיט אַ געוויסען „פּאַראָל“, אז באַלד וועט

קומען צו פאָהרען אין טורמע אריין אַ ראָטמיסטער מיט עטליכע סאָלדאַטען, צו פערנעמען און ברענגען צו פיהרען צום פּראָקוראָר אין אַ בעזונדערער קאַרעטע איניגע פּאָליטישע פערברעכער, צווי־שען זיי איינס אַ מיידעל, אַ געוויסע פּאָליטישע, וואָס ווערד בעשול־דיגט אין פיעל פערברעכענס. און, ווירקליך, אין עטליכע מינוט אַרום איז אָנגעקומען דער ראָטמיסטער מיט די סאָלדאַטען, זיך געמעל־דעט מיט אַ פער'חתמ'עטען פּאַקעט פונ'ם פּראָקוראָר, אין וועלכען עס זענען געווען ריכטיג אויסגערעכענט די זעלבע נעמען פון די פּאָליטישע פערברעכער, וואָס דער פּראָקוראָר האָט זיי אויפגעפאָ־דערט דורכ'ן טעלעפאָן.

אין פערלויף פון איין האַלבע שעה זענען אַלע פאָרמאַליטעטען אָפּגעטהאָן געוואָרען, און דער ראָטמיסטער מיט די אַרעסטאַנטען זענען אָפּגעפאָהרען. ערשט אויפ'ן אַנדערען טאָג אין דער פריה, נאָכדעם, אַז מע האָט זיך ניט געקאָנט דערוואַרטען צוריק אויף דער קאַרעטע, און נאָכדעם, ווי מע האָט זיך אָנגעפרעגט דורכ'ן טע־לעפאָן ביי'ם פּראָקוראָר, האָט זיך אַרויסבעוויזען, אַז דאָס איז געווען נישט מעהר ווי אַ פּאָקוס, אַ קונציגער שווינדעל פון רעוואָלוציאָנע־רען.

דעם זעלבען טאָג אין דערפריה איז אָבער געראָטען איינעם פון די טיכטיגע פּאָליציע־שפּיאָנען צו דערקענען איינע פון די אַנט־לאָפענע, און ער האָט זי אַרעסטירט און אָפּגעפיהרט אין אוטשאַס־טאָק. פון דאָרט האָט מען זי אָפּגעפיהרט אינ'ם צווייטען אוּ־טשאַסטאָק, פונ'ם צווייטען אינ'ם דריטען... אויף מאָרגען אַרום פאַרנאַכט האָט מען געפונען די אומגליקליכע אַ געהאַנגענע. דער נאָמען פון דער אומגליקליכער, ווי מיר האָבען ערפאַהרען, איז מאַ־ניא, אָדער מאשאַ באַשעוויטש".

נ ו מ ע ר פ י ע ר: „היינט זייגער 10 אין דער פריה האָבען זיך צענויפגעקליבען עטליכע הונדערט סטודענטען און אַרביי־טער צעהן טויזענד אַרבייטער און האָבען געוואָלט אָפּהאַלטען אַ פּאַניחידאַ פאַר דער געהאַנגענער באַשעוויטש. ניך האָט זיך בע־

וויזען פּאָליציע און האָט צעטריבען דעם גאַנצען עולם. קיין ערנס־טער צוזאַמענשטויס איז ניט פאָרגעקומען. עטליכע און דרייסיג זענען אָפּגעפיהרט געוואָרען אין האָספּיטאַל“.

נ ו מ ע ר פ י נ ף: „דעם זעלבען טאָג, מיט צוויי שעה שפּע־טער, איז אָפּגעהאַלטען געוואָרען אַ פאַניחידאַ פאַר מאַשאַ באַשע־וויטש, און ווייל דערביי זענען געהאַלטען געוואָרען אָנצינדענדיגע רעדעס און ס'איז אַרויסגעוואָרפען געוואָרען אַ רויטע פאָהן, איז דער צוזאַמענשטויס מיט דער פּאָליציע געווען אַ סך ערנסטער. מע צעהלט צוויי און צוואַנציג גע'הרג'עטע און מעהר אַלס הונדערט שווער פערוואונדעטע; אונטער זיי פיעל פרויען און קינדער.
איצט איז רוהיג“.

נ ו מ ע ר ז ע כ ס: „אַלס נאָכוועהעניש פון'ם צוזאַמענ־שטויס איבער דער פאַניחידאַ פאַר דער געהאַנגענער באַשעוויטש, האָט אין איינינע פאַבריקען אויסגעבראָכען אַ סטרייק, וועלכער פערשפּרייט זיך אויך אין אַנדערע שטעדט. עס ווערד געפּלאַנט איין אַלגעמיינער באַהן־סטרייק.
אין די הויפען איז אָנגעגרייט מיליטער. אויף די גאַסען אי רוהיג“.

* * *

די לופט איז געוואָרען וואָס אַ טאָג געדיכטער און שטיקענדי־גער. שווערע וואָלקענס האָבען בעצויגען דעם הימעל. עס האָט זיך געטראָגען אַ ריח פון שוועבעל. דער שטורם האָט זיך גערריקט אַלץ נעהענטער און נעהענטער. יעדע מינוט האָט מען געקאָנט ער־וואַרטען אַ וואָלקענברוך, איין אויסגוס, אַ מבול.

נאָר אויב די טרויעריגע געשיכטע מיט מאַשאַ באַשעוויטש האָט אומעדום אַרויסגערופען אַזאַ שטורם, קאָן מען זיך שוין פאָרשטעלען וואָס פאַר אַ רעש זי האָט בעדאַרפט אַרויסרופען אין דער שטאָדט, וואו די מאַשאַ באַשעוויטש איז געבאָרען, וואו כמעט אַלע האָבען זי געקענט, וואו אַ מינדסט קינד האָט געקאָנט אָנווייזען אויף איהר

מיט'ן פינגער און זאָגען: „אָן געהט מאַשאַ". די זעלבע שכנים פון ליפּא באַשעוויטש, וואָס פלעגען פריהער אַנטלויפען פון דעם האַלץ־איד מיט זיינע חדושים ונפלאות פון זיין טאָכטער מאַשאַ, די זעל־בע גוטהערציגע לייט האָבען מיט אַמאָל בעקומען רחמנות אויף דעם אָרעמען פאָטער אין זיין גרויסען טיעפען אומבעשרייבליכען טרויער און האָבען בעקומען חשק צו טרייסטען מיט ווערטער דעם, וואָס קאָן ניט זיין געטרייסט, פערהיילען מיט אַ קרעכץ דעם גרוי־סען וועהטיג, וואָס קאָן ניט אויסגעהיילט ווערען קיינמאָל. די גוט־הערציגע מענשען, וואָס האָבען זיך קיינמאָל ניט אינטערעסירט מיט ליפּא'ס טאָכטער, האָבען זיך מיט אַ מאָל אָנגעהויבען דערמאָנען אָן דעם דאָזיגען מיידעל מיט די אונטערגעשאָרענע האָר און אָן איהרע אַלע גוטע מעלות, און יעדער האָט בעקומען חשק צו זאָגען דעם אומגליקליכען פאָטער חאָטש אַ גוט וואָרט, און אַגב זיך אויס־פרעגען ביי איהם, ווי אַזוי און וואָס און ווען, און צי האָט ער עפּיס געהאַט פון איהר בריעף די לעצטע צייט, און וואָס האָט זי איהם געשריבען, און צי ס'איז אמת איהר אַנטלויפען פון דער טורמע, ווי מע שרייבט, און ווי אַזוי איז זי צו דערצו געקומען?

— דאַכט זיך, אַזוי איז זי געווען אַ מיידעל, גאָרנישט, גלייך מיט אַלע... געה זיי אַ נביא, אַז פון דעם מיידעל וועט אַמאָל אויס־וואַכסען אַזאַ... אַזאַ... וואָס פון איהר וועט רעדען די גאַנצע וועלט!

ליפּא באַשעוויטש, אין דער ערשטער מינוט, אַז ער האָט ער־פאַהרען פונ'ם גרויסען אומגליק, האָט ער זיך אויסגעריסען אַ שטיק באָרד, זיך געלאָזט לויפען מיט אויסגעשטרעקטע הענד, אַליין נישט צו וויסען, וואוהין ער לויפט. נאָכדעם האָט ער זיך אומגעקעהרט צוריק, אַראָפּגעוואָרפען די שטיוועל פון די פיס, זיך אָנגעריסען די לאַץ פון דער סאַי־ווי־סאַי צעריסענער קאַפּאָטע, געריסען קריעה אויך מיט ווייב און קינדער, און אַלע האָבען אָוועקגעזעצט זיך „שבעה". נאָר איין אַליק (אַ בחור'על פון אַכצעהן יאָהר) האָט נישט געוואָלט זיך אָוועקזעצען אויף דער ערד. ער האָט נישט אַרויסגע־לאָזט אַפילו קיין טרער. עס האָט זיך איהם נאָר אָנגעצונדען דאָס

פנים, די אויגען זענען ביי איהם געוואָרען ווי איבערגעקעהרט, זיך א טאָפּ געטהאָן אין די הויזען־קעשענים און א זאָג געטהאָן:

— טאטע! איך פאָהר גלייך אהין. איך בעט אייך, איהר זאָלט מיך ניט צוהאַלטען.

און עס האָבען נישט געהאָלפען ניט דעם טאטענ׳ס בייזערען זיך, ניט דער מאמע׳ס טרערען, נישט דער געוויין פון די קלענערע קינדער, — אליק איז אוועק און איז ווי אין וואסער אריין. וואו איז אהינגעקומען אליק — ווייסט ניט ליפּא באַשעוויטש. לאָזט איהם צו־רוה — ער ווייסט נאָר איין זאַך: ער ווייסט, אַז ער האָט גע־האַט אַ מאַשאַ, וואָס קיינער פערמאָגט נישט אזאַ מאַשאַ, און איצט איז זי נישטאָ! ליפּא ווייסט, אַז די גאַנצע שטאָדט, די גאַנצע וועלט וויעגט זיך מיט זיין מאַשאַ! אפילו איציקעל שאָסטעפּאַל, וואָס פלעגט פון איהם אַנטלויפען, שטעלט זיך אויך היינט אָפּ אַלע מאָל, ווען ער דערזעהט איהם, און פרעגט זיך אוים אויף מאַשאַ׳ן. פון איציקעל׳ס טאָכטער שמועסט מען ניט! ווען ניט זי, וואָלט ער מיט זיין ווייב און קינדער שוין לאַנג אויסגעגאַנגען פון הונגער... אפילו גויים, כריסטען, סטודענטען האַלטען אָפּ פאַניחידעס, אומעדום, און־מעדום, דאָ אויך. עס וועט היינט זיין, זאָגט מען, אין דער גרויסער שוהל איין אַסיפה, אַ מין הזכרת־נשמות. אהינצו דאַרף מען געהן, חאָטש אַפילו זיין ווייב שלאָגט איהם אָפּ דערפון. זי זאָגט: מע דאַרף נישט געהן. נאָר וואָס ווייסט אַ אידינע? למאַי זאָל מען ניט צולאָזען איהם דאָס שטיקעל פערגעניגען, האָרכען, וואָס לייטען וועלען זאָגען וועגען זיין מאַשאַ׳ן?... און ליפּא לאָזט זיך געהן אין דער גרויסער שוהל, און טרעפט אין דרויסען שוין אזאַ איין עולם. וואָס ער האָט שוין לאַנג אַזעלכען נישט געזעהען. דער גרעסטער מיליאָנער זאָל שטאַרבען, וועט ער ניט צענויפנעמען אזאַ איין עולם! און אינוועניג אין שוהל וואָס טהוט זיך! מע קאָן דען אהין אריין? מע לאָזט דען? אַ גליק, וואָס מע האָט איהם דער־קענט.

— דעם פאָטער!... לאָזט אריין דעם פאָטער!...

און ליפּא באַשעוויטש גערהט מיט גדלות, קוים וואָס מע שטופּט איהם דורך, אהין אַרויף, אַרויף, דאָרט, וואו איציקעל שאַסטעפּאַל, וואו די בערנשטיינס מיט די הייל־פּערינס מיט די אַלע איבעריגע גרויסע... ער זעהט פאַר זיך אַ סך בעקאַנטע פּנים׳ער. דעם אַפּטייקער סאפּראַנאָוויטש, נחמיה דעם שוסטער מיט זיינע בנים, יודעל קטנתי און נאָך און נאָך... אַלסדינג איז דעקאָרירט מיט טרויער, בעהאַנגען מיט שוואַרצען... איין אומעט איז אויסגעגאָסען אויף אַלע פּנים׳ער... מאַנסבילען און ווייבער צוזאַמען... אויף דער בימה שטעהט עפּיס איין אומבעקאַנט בחור׳על מיט גלעטע האָר, שיינט איהם אַ סטודענטעל צו זיין, אויב ניט דעם אַפּטייקער׳ס זוהנדעל, און האַלט זעהר אַ פייערינגע רעדע. ליפּא פערשטעהט איהם ניט... רעדען רעדט ער אפילו זעהר שען, זיס, געשמאַק, נאָר ער פערשטעהט איהם ניט... פּסוקים גאַנצע ברענגט ער... פּילגש בגבעה... סדום און עמורה... דור המבול... דער עולם ווישט די אויגען, און איהם, דעם פּאָטער, גאָרנישט; און ער פערשטעהט אַליין ניט, פאַר וואָס איהם איז גאָרנישט... און אפילו נאָכדעם, ווען עס קומט אַרויף דער חזן מיט׳ן כאָהר, און דער כאָהר הויבט אָן זינגען, און דער חזן פּיסקעלט זיך, און עס לאָזט זיך הערען דער טרויעריגער וויינענדיגער נוסח אויסגעצויגען: „אל מלא רחמים“... און די שוהל ווערד פול מיט געוויין... עס וויינען יונגע קינדער... עס וויינען אַלטע אידען... ווייבער חלש׳ען... און ער, דער פּאָטער, גאָרנישט; און ער פערשטעהט אַליין ניט, פאַרוואָס איהם איז גאָרנישט... נאָר אַז עס קומט צו די ווערטער: „את נשמת הבתולה מרים גיטעל בת רב ליפּא שהלכה לעולמה“, — דערפּיהלט דער אומגליקליכער פּאָטער, ווי עפּיס מיט אַ מאָל האָט זיך געגעבען אַ ריס־אָפּ ביי איהם אין הארצען, אַ שטיק־אַרויף אין גאָרגעל און אַ זעץ, ווי מיט אַ האַמער, איבער׳ן מח, און עס רייסט זיך ארויס ביי איהם פונ׳ם האַלז, ניט ווי ביי אַ מענשען, נאָר ווי ביי אַ געקוילעטען אָכס, אַרויף און אַראָפּ, און ער אַליין דערשרעקט זיך פאַר זיין משונה׳דיגען קול און צעלאַכט זיך פון זיין אָכסען־שטימע שטיל צו זיך אין באָרד אריין...

און דער כאָהר הערט ניט אויף צו זינגען, און דער חזן הערט ניט אויף צו מאַכען פּיסקעס, בעווייזען, וואָס ער קאָן... און דער אָרע־מער ליפּא פיהלט, אַז ער האָט פערגעסען אין דער מינוט, צו וואָס ער איז אַהער געקומען, און וואָס טהוט דאָ דער עולם? און אַז אויף דער בימה געהט אַרויף אַ נייער פּאַרשוין, עפּיס אַיין אומבע־קאַנטער, אַ געזונדער, אַ בעוואַכסענער, אַ האָריגער, ווי אַ בער, מיט אַ שטימע פון אַ בער, און דונערט מיט זיין בערען־שטימע: „ווייסט איהר, ווער איז געווען מאַשאַ באַשעוויטש?" — דאָ דערמאָנט זיך ליפּא, צו וואָס ער איז אַהער געקומען און וואָס עס טהוט דאָ דער עולם... נאָר ער קאָן ניט פערשטעהן איין זאַך: וואָס זאָגט עפּיס אָט דער בעוואַכסענער נפש אויף זיין מאַשאַ, אַז זי איז ג ע ו ו ע ן? וואָס הייסט, זי איז ג ע ו ו ע ן? נו, און א י צ ט וואו איז זי?... און בשום אופן קאָן זיך ליפּא באַשעוויטש נישט דערמאַנען, וואו זיין טאָכטער מאַשאַ איז?... און ליפּא באַשעוויטש קאָן ניט פערשטעהן וואָס טהוען די סאָלדאַטען אין שוהל? סאָלדאַטען רייטענדיג אויף פערד? און וואָס לויפט אַזוי דער עולם? וואָס שפּרינגט מען דורך די פענסטער? וואָס פאַר אַ מהומה אויף זיי? וואָס פאַר אַ בהלה? און אַ זעץ פון אַ „נאַגייקע" ניכטערט איהם אויס, און מע טרייבט איהם צוזאַמען מיט נאָך מענשען אין אָר־טשאַפּסטאָק אַריין, און דאָרטען אין הויף שרייבט מען זיי איבער, און אַז עס קומט צו איהם, גיט מען איהם האַלז אין נאַקען און מע וואַרפט איהם אַרויס:

— איהר זעהט ניט, אַז דער אַלטער איז געריהרט?...

* * *

— דער רוח האָט מיך געטראָגען אין שוהל אַריין! — האָט געזאָגט איציקעל שאָסטעפּאַל, נאָכדעם אַז ער איז אַרויס פון שוהל פריי, אָפּגעקומען סך הכל מיט איין נאַגייקע אין פּלייצע. — אַ גליק, וואָס איך בין אַ ריינער מענטש און בין נישט פּאַרמישט אין די „דאָזיגע" זאַכען...

— וואָס דו ביזט נישט פּאַרמישט אין די „דאָזיגע“ זאַכען איז פון די קלייניגקייטען; זעהסט דו, דאָס, וואָס אונזער טעמע איז אַרויס פון זייערע הענט ריין — דאָס איז יאָ אַ גליק!

אַזוי ענטפערט איהם זיין פרוי שיווקע און דאַנקט גאָט יעדען טאָג, יעדע שעה, יעדע מינוט, וואָס איהר טאָכטער איז מיט איהר. איהר זאָגט דאָס האַרץ, — אַ מוטער׳ס האַרץ פיהלט — אַז נישט אויף לאַנג האָט איהר גאָט געשענקט די מתנה; איז ניט היינט — איז מאָרגען וועט חלילה קומען איין אויסחאַפּעניש אויף איהר קינד.

אַזוי האָט זיך אַביסעל דורכגערעדט דאָס האַרץ שיווקע שאָס־טעפּאַל פאַר איהר קעכין חוה די אידינע, און קיינער האָט זי נישט געקאָנט אַזוי פערשטעהן און אַזוי מיטפיהלען איהר, ווי חוה די אידינע, וואָס האָט אַליין אויך געהאַט איין „אומגליק“.

חוה דער אידינע׳ס „אומגליק“ איז בעשטאַנען אין דעם, וואָס זי האָט געהאַט אַ זוהן איין „אומגליק“. געהייסען האָט ער שמואליק, נאָר גערופען האָט זי איהם „דער אומגליק“.

— גלאַט, מע טאָר ניט זינדיגען, נאָר דעם אמת פאַרלייקענען טאָר מען אויך ניט. גאָט האָט מיך געבענשט מיט איין אומגליק. אַזוי אַ קוק טהון אויף דער מצבה, דאַכט זיך, אַ גאַנץ פיינער בחור, אַ הויכער, אַ גלאַטער, אַ לעבעדיגער, און רעדט מיט איהם — דאַכט זיך, נישט קיין נאַר אויך, און אַ שטילער, אַ סטאַטעטשנער בחור, און איין אַרבייט־יונג, גאָלדענע הענט! ער איז אַ זייגערמאַכער; זיין בעל־הבית, יאָסי דער זייגערמאַכער, קאָן זיך פון איהם גאָר נישט אָפּלויבען. אז מע שמועסט, אַ געראָטענער! איז אָבער דער שוואַרץ־יאָהר זאָל איהם וויסען — זינט ער האָט זיך „זניוחעט“ מיט׳ן שוסטער׳ס בנימ׳לעך, פאַרחאַפּט זאָלען זיי אייך ווערען, איז דאָס קינד געוואָרען איין אַנדער קינד! ערשטענס, וואָס פאַר אַ מחותן ביזט דו גלאַט מיט אַ שוסטער׳ס אַ יונגעל? דיין טאַטע איז ניט געווען קיין שוסטער, און דער זיידע דיינער אויך ניט... וואָלט דאָס נאָך ניט געווען אַזאַ איין אומגליק, ווען ער זאָל ניט

לייענען קיין ביכלעך פון עקספּראָ...—טפו! איך האָב פאַרגעסען, ווי ס'הייסט! — און ער זאָל ניט מישען זיך אין פרעמדע געשעפטען, דאַרפען דעם קאָפּ פאַר יענעמ'ס אַרבייטער. וואָס געהט דיך אָן, צי יענעמ'ס אַרבייטער ווע־לען אַרבייטען צוועלף שעה, צי פערצעהן, צי אַכצעהן שעה? פון מיינטוועגען מעגען זיי זיך שלאָגען קאָפּ אָן וואַנט מיט די בעלי־בתים אינאיינעם אפילו זעכס־און־צוואַנציג שעה אין מעת־לעת. וואָס, אפשר ניט אַזוי?...

— געוויס אַזוי! — זאָגט שיווקע און קוקט זיך אַרום, צי טאַ־מאַראַ הערט ניט זייער שמועס. — ס'איז היינט מיט זיי אומעדום צרות און צרות און צרות!

פריהער, איידער די טאָכטער איז געקומען פון פעטערבורג, האָט זי געצעהלט די מינוטען, זי זאָל שוין קומען בשלום, און אַז זי האָט דערהערט, אַז עס זענען געשלאָסען אַלע גימנאַזיעס און אוניווערזי־טעטען, האָט זיך שיווקע פשוט מחיה געווען.

אַיין עק, אַ סוף — מע וועט אויפהערען שטודירען, מע וועט שוין קאָנען אַ מאָל אַ שידוך טהון מיט אַ קינד, שוין צייט!...

צום סוף, נעה זיי אַ נביא, אַז מע וועט ניט לערנען, וועט זיין נאָך ערגער! וואָרום וואָס קאָן נאָך זיין ערגער פון דעם, ווי זעהען אַ קינד געהט אַרום ווי אַ שאָטען, נודעט זיך, ווערד פערפאַלען אויף צוויי־דריי שעה, מע ווייסט ניט וואו, גיט זיך אָפּ מיט פוסטע זאַ־כען, פיהרט קענטשאַפט מיט אַזעלכע מענשלעך, ווי דעם שוסטער'ס קינדער, — אָסור אויב זי פערשטעהט, וואָס דאָס איז מיט איהר! היינט די שרעקען, וואָס מע הערט זיך אָן אַצינד! הרג'ענען, שי־סען, אויפרייסען איז היינט געוואָרען אַ וואָכעדיגער גאַנג, און דאָ רעדט מען ערשט פון אומגליקען, פון בלוטפערגיסונגען, וואָס ווע־לען זיין!... גוואַלד, ווי אַזוי לעבט מען איבער אָט די אַלע פחדים?!

* * *

דעם זעלבען טאָג, אויפדערנאַכט, איז ביי טאַמאַראַ שאָסטע־פאַל געווען אַ שטיקעל פערזאַמלונג. פון פאַרנאַכט אָן האָט זי גע־

הייסען צומאַכען די לאָדען און געבעטען מאַכען טיי. אַרום זייגער עלף האָבען זיך איינציגווייז אָנגעהויבען צענויפקלויבען, און מייס־טענס אויף דער הינטערשטער טהיר, יונגע לייט, צווישען וועלכע עס זענען געווען דעם שוסטער׳ס צוויי בנים, יודעל קטנתי׳ס אַ זוהנדעל, היינט דער בעוואַכסענער האָריגער נפש, ניידיטש, און צום לעצט (אחרון אחרון חביב) האָט זיך אַריינגעהאַפּט אויך שמואליק, חוה דער אידינע׳ס יונגעל. די גאַנצע צייט, וואָס די יונגע לייט זע־נען געגאַנגען, האָט איציקעל שאָסטעפּאַל נישט גערוהט, געקנייטשט מיט די פּלייצעס, אויפגעהאַפּט זיך פון׳ם אָרט און אַרומגעלאָפען איבער׳ן שטוב, פערלעגט די הענד אַרונטער, און געפּייערט מיט די אויגען — מלא גזלן! נאָר אַז ער האָט דערזעהן אַריינגעהן צו דער טאָכטער דער קעכינ׳ס בנ׳אָק, איז ער געוואָרען געפּלעפּט, אַנידער־געפאַלען אויף דער קאַנאַפּע, זיך געהאַפּט מיט ביידע הענד ביי׳ם קאָפּ און גענומען שאָקלען זיך און שרייען:

— גוואַלד! גוואַלד! גוואַלד!...

— איצי! גאָט איז מיט דיר! — זאָגט צו איהם שיוּוקע, און איציקעל מאַכט צו איהר מיט די הענד און לעגט־צו אַ פינגער צום מויל:

— שאַ! שטילער! שריי ניט! דו מאַכסט אונז אומגליקליך!... אומגליקליך מאַכסט דו אונז!... מיר הערען ניט! מיר זעהען ניט! מיר ווייסען גאָר נישט! מיר זענען נישטאָ אין דער היים — ששששאַ!!!...

קאַפּיטעל ו.

אַ ביטער שטיקעל צייט.

איציקעל שאָסטעפּאַל איז פון דעסטוועגען ניט געשלאָפען. ער האָט געטהאָן וואָס ער האָט געקאָנט. אַז מע האָט אַזאַ טאָכטער, אַזאַ געראָטענע טאָכטער, ווי ער האָט, בעדאַרף מען זעהען זי חתונה מאַכען, איהר רעדען אַ שדוך. נאָר ווי אַזוי? געוויינטליך, אויפ׳ן

נייעם שטייגער, מאָדערן, נאָך דער צייט. די רעכטע האַנד טאָר ניט וויסען וואָס די לינקע טהוט. חתן־כלה אַליין דאַרפען ניט וויסען, אַז זיי זענען חתן־כלה. דער שדכן דאַרף שטעהן אין אַ זייט, און דער בחור דאַרף זיך בעקענען מיט׳ן מיידעל און אַרומטאַנצען אַרום איהר אַזוי לאַנג, ביז די צייט וועט קומען, ביז די שעה וועט שלאָגען... נישטאָ קיין שענערע זאַך אויף דער וועלט, ווי זעהען אַ בחור, אָדער עטליכע בחורים טאַנצען אַרום אַ מיידעל, ווילען זיך אויספיינען פאַר איהר, איבערשטייגען איינער דעם אַנדערען.

אַרום טאַמאַראַ שאָסטעפּאַל האָבען געטאַנצט פיינע בחורים, די פיינסטע בחורים אין שטאָדט. און מחמת זיי האָבען געטאַנצט אַרום אַזאַ רעוואָלוציאָנערקע, ווי שאָסטעפּאַל׳ס טאָכטער, זענען זיי געוואָרען, זעלבסטפערשטענדליך, ברענענדיגע אָנהענגער פון דער רעוואָלוציע, אריינגעוואָרפען אַלע מאָל אַ הויך וואָרט, אַרויסגעוואָרפען אַ שענע פראַזע. טאַמאַראַ שאָסטעפּאַל האָט אָבער געפאָדערט פון די בורזשואַזע רעוואָלוציאָנערען, אַז זיי זאָלען אַרויסווייזען זייער סימפּאַטיע צו דער בעוועגונג ניט נאָר מיט שענע פראַזען, ניט נאָר מיט הויכע ווערטער אַליין, נאָר מיט דעם, וואָס זיי פערמאָגען, — און וואָס קאָנען פערמאָגען אַזעלכע „בורזשואַזע פרינצען", אַז ניט קיין געלד? און וואָס נאָך קאָן מען פאָדערען פון אַזעלכע בורזשואַזע רעוואָלוציאָנערען, אַז ניט קיין געלד? און די בורזשואַזע רעוואָלוציאָנערען האָבען געעפענט זייערע בייטעלעך און האָבען געגעבען געלד צוליעב דער „בעוועגונג", איינער איבער׳ן אַנדערען, — און מעהר האָט טאַמאַראַ פון זיי ניט פערלאַנגט, און איז געוועזען צופריעדען פון דער בעקאַנטשאַפט, און זיי אודאי — אַלע זענען געוועזען צופריעדען, און מעהר פון אַלעמען איז געוועזען צופריעדען דער שדכן, וואָס האָט זיך געדרעהט „הינטער די קוליסען". זיין גאַנצע ארבייט איז געוועזען „הינטער די קוליסען". ער האָט זיך נאָר אריינגעכאַפּט איין מאָל אין וואָך, צווישען טאָג און נאַכט, צו די שאָסטעפּאַלס, געכאַפּט עטליכע ווערטער מיט איציקל׳ען אָדער מיט שיווקע׳ן, נאָכגעפרעגט זיך:

— נו? וואו האלט דאָס?...

— דאַנקען השם יתברך, דאַכט זיך, עס געהט אויף אַ גאַנג...— האָט געזאָגט איציקעל שאַסטעפּאַל, און שיווקע האָט צוגעלעגט:

— דער וואָס לעבט אייביג זאָל וועלען העלפען, ס'זאָל שוין זיין וואָס גיכער...

דער וואָס לעבט אייביג האָט זיך אָבער נישט געחאַפּט העלפען וואָס גיכער. דער וואָס לעבט אייביג האָט צייט. און דער זומער איז זיך געגאַנגען מיט זיינע הייסע לאַנגע טעג, און ס'איז געקומען אַ נאַכט, אַ וואַרעמע, אַ שענע זומער־נאַכט, איין אויסגעשטערנטע, מיט אַ טיעפען בלויען הימעל, מיט אַ זינגען פון פויגלען פונ'ם נישט־וויטען גאָרטען. עס ליגט זיך ביי אָפענע פענסטער און עס שלאָפט זיך ניט, און עס דענקט זיך, און עס פּלאָנטען זיך גאָל־דענע מחשבות ביי אונזער איציקעל שאַסטעפּאַל אין קאָפּ, גוטע, ליבטיגע, טייערע מחשבות: אַ קנס־מאָל... אַ חופּה... פאַר אידען אַ חופּה־וועטשערע... פאַר כריסטען אַ באַל... אויפ'ן באַל פּריצים אַ סך: דער „פּרערסעדאַטעל" פון „אינטענדאַנטסקע פּראַוולעניע"... דער „סמאָטריטעל" פון דער טורמע... צוויי גענעראַלען... און נאָך פּריצים... זיי טרינקען געשמאַק פון גרויסע כוסות, הייסען זיך צו־פיהרען צו דער כלה, לויבען זי אין טאָג אַריין, לויבען אַלע אידישע מיידלעך: „אַלע אידישע מיידלעך, זאָגען זיי, זענען שען, זענען מלא חן, רייצענד, רייצענד!"...

פּלוצים דערהערט איציקעל שאַסטעפּאַל אַ קלונג. ווער קאָן דאָס צו איהם קלינגען אַזוי שפּעט? די דיענסטען אַלע שלאָפען שוין. ער הערט נאָך אַ קלונג און נאָך אַ קלונג. מע מוז זיך אליין מטריח זיין געהן עפענען.

און איציקעל שאַסטעפּאַל איז זיך מטריח בכבודו ובעצמו און געהט אליין עפענען די טהיר, און ער דערזעהט... אַנטאָן איוואַנאָ־וויטש!

אַנטאָן איוואַנאָוויטש חאָלאָדקאָוו איז שאַסטעפּאַל'ס איין אַל־טער בעקאַנטער. ער איז דאָ פּריסטאַוו שוין פון כמה וכמה יאָהרען,

און איז אַ וואָהלער גוי — ער נעמט אַ קערבעל... מיט איציקעל שאַסטעפּאַל איז ער גאָר אַ גוטער ברודער: ער זאָגט שאַסטעפּאַל׳ען „דו“ און פּאַטשט איהם אין די פּלייצעס. אַלע יום־טוב חאַפּט ער זיך אַריין צו שאַסטעפּאַל׳ען אויף אַ גלעזעל וויין, לויבט די פיש און רעדט איהם אויס, למאי ער האָט אַ גדלנ׳טע אַ טאָכטער. טאַ־מאַרא, אַלע מאָל ווען זי זעהט איהם, בעהאַלט זי זיך, וויל בשום אופן ניט אַרויסקומען צו אַנטאָן איוואַנאָוויטש׳ען. אַנטאָן איוואַ־נאָוויטש פערשטעהט דאָס, ווינקט מיט איין אויג צום פּאָטער און זאָגט: „דו באַלעוועסט זי צופיעל! צופיעל איז זי ביי דיר גע־פּעסטעט! מע טאָר אַ טאָכטער אַזוי ניט נאָכגעבען!“... אַזוי מוסר׳ט איהם אַנטאָן איוואַנאָוויטש פאַר דער טאָכטער, און איצי־קעל שאַסטעפּאַל קוועלט־אָן, ווערד בּרייטער ווי לענגער.

דערזעהען חאַלאַדקאָוו׳ען, האָט זיך איציקעל שאַסטעפּאַל גע־געבען אַ לאָז צו איהם:

— אַנטאָן איוואַנאָוויטש! — און איז אָבער באַלד אָפּגעשפּרונ־גען צוריק, וואָרום ער האָט דערזעהען הינטער חאַלאַדקאָוו׳ס פּליי־צעס איין אונבעקאַנטען נאַדזיראַטעל מיט אַ זשאַנדאַרמסקי אָפי־ציער מיט עטליכע סאָלדאַטען אַ צוגאָב...

אַ גליק, וואָס איציקעל שאַסטעפּאַל איז ניט קיין אידינע און האָט נישט קיין טבע פון חלש׳ען... ער לאָזט־אַריין די פּאָליציע, בוויגט זיך און נויגט זיך צו זיי און בעט זיי, זיי זאָלען אַריינגעהן. מע פערשפּאָרט זיי אָבער בעטען, זיי געהען אַליין.

— וואו איז דיין טאָכטער?

אוודאי האָט איציקעל שאַסטעפּאַל געוואוסט, אַז זיי וועלען זיך נאָכפרעגען אויף דער טאָכטער... צו וועמען דען וועלען קומען אַזעל־כע געהויבענע געסט?... ער בעט זיי צו־וואַרטען, ער וועט געהן אויפוועקען די טאָכטער און וועט זי אַריינרופען אַהער... מע בע־דאַנקט איהם. מע דאַרף ניט. זיי וועלען אַליין... זיי לאָזען זיך צו דער טאָכטער׳ס צימער... דער פּאָטער האַלט אויסגעשטרעקט די הענד און ציטערט...

שיווקע האָט דערהערט אומבעקאַנטע קולות, איז זי אַ דער־שראָקענע אַרויסגעשפּרונגען פון בעט מיט אַ ליאַרם:

— איצי, וואָס איז?

— גאָר נישט, גאָר נישט, געה צוריק! — זאָגט צו איהר דער מאַן און מאַכט אויף איהר מיט ביידע הענד, זי זאָל אַוועקגעהן... נאָר ווי קאָן זי אַוועקגעהן, ווייסט איז איהר, אַז זי זעהט ביי זיך סאָלדאַטען אין שטוב, און דאָס הארץ זאָגט איהר, אַז דאָס איז צו־ליעב דער טאָכטער?...

— איצי! זאָג מיר, וואָס טהוט זיך דאָ, איצי? — אַזוי בעט זיך נעבאַך די אָרעמע פרוי ביי איהר מאַן, ער זאָל איהר זאָגען, און איהר מאַן הערט נישט אויף צו מאַכען מיט די הענד, זי זאָל געהן.

שען און רוהיג ווי תמיד, גרויסאַרטיג ווי אַ פּרינצעסין, קומט אָן טאַמאַראַ פון איהר צימער. דאָס ווייסע שאַלכעל אויף די קוים־צענויפגענומענע האָר גיט־צו נאָך מעהר חן צו איהר שען ליכטיג פנים. מיט איין קוק פון איהרע גרויסע שענע שוואַרצע אויגען נעמט זי אַרום דאָס גאַנצע בילד. שטיל געהט זי צו צום פאָטער און צו דער מוטער, וואָס שטעהען האַלב־טוידטע מענשען, רעדט זיי אוים דאָס הארץ:

— ס'איז גאָר נישט, האָט נישט קיין יסורים... עס וועט מיר גאָר ניט זיין... מע וועט מיך נישט קעפּען...

און טאַמאַראַ נעמט־אַרום די מוטער, נאָכדעם דעם פאָטער, און קושט זיי (דאָס ערשטע מאָל פאַר'ן גאַנצען זומער), און עס מישט זיך אַריין פּאָליציע און זאָגט, אַז ניט איצט איז די צייט פון קושען זיך...

וואָס אַ קראַנקע אָנגעשראָקענע פאַנטאַזיע קאָן איבערטראַכ־טען אין איין מינוט, וועט דאָס אַ האַנד ניט בעשרייבען אין קיין טאָג... עס איז נישט געווען דער שרעק און די צרה אויף דער וועלט, וואָס דער אומגליקליכער פאָטער האָט ניט איבערגעטראַכט וועגען דעם אין די מינוטען, וואָס די פּאָליציע מיט די זשאַנדאַרמען האָ־בען „געאַרבייט“, און שרעקליכער פון אַלץ איז געווען דער געדאַנק,

טאָמער האָט דאָס אַ שייכות מיט ראָמאַנענקאָ'ן ?... פון דער איינ־ציגער מחשבה אַליין איז איהם געוואָרען קאַלט און הייס, און וויע־דער אַ מאָל קאַלט.

און אַז טאַמאַרא איז אָפּגעגאַנגען, און די רעדער פון איין עקי־פּאַזש האָבען איציקעל שאָסטעפּאַל געגעבען צו וויסען, אַז זיין טאָכטער איז אַוועקגעפאָהרען, אַוועקגעפאָהרען זיין איינציג קינד, זיין איינציגע ליעבע, גוטע, טייערע טאַמאַרא, האָט דער אומגליק־ליכער פּאָטער געגומען ערשט אַרומלויפען הין און צוריק איבער אַלע חדרים, אייקען און אָכקען, ברעכען די הענד, רייסען זיך ביי די האָר, שלאָגען זיך מיט'ן קאָפּ אָן וואַנד, און צום סוף איז ער אַנידערגעפאַלען צו שיווקע'ן אויף די הענד און האָט זיך צעוויינט:
„פאַרפאַלען ! פאַרשפּיעלט אונזער קינד !"...

* * *

דער ערשטער, צו וועלכען דער אומגליקליכער פּאָטער האָט זיך אַ וואָרף געטהאָן, איז געווען, זעלבסטפערשטענדליך, אַנטאָן איוואַ־נאָוויטש. דער פריסטאַוו אַנטאָן איוואַנאָוויטש חאָלאָדקאָוו איז נאָך נעשלאָפען, אַז איציקעל שאָסטעפּאַל האָט פון דער גרינג, קוים־קוים, אָנגעקלונגען צו איהם אין דער טהיר. איהם איז אַרויסגעגאַנגען אַקעגען אַ שרייבערעל מיט'ן נאָמען נעטשיפּאָרענקאָ, און אַ הונד סירקאָ. איציקעל שאָסטעפּאַל איז גוט בעקאַנט סאַי מיט'ן שריי־בערעל נעטשיפּאָרענקאָ, סאַי מיט'ן הונד סירקאָ. ער האָט מיט אַ אונטערטעניג שמייכעלע זיך נאָכגעפרעגט ביי'ם שרייבער אויף אַנ־טאָן איוואַנאָוויטש'ען, און געוואָהר געוואָרען, אַז אַנטאָן איוואַנאָ־וויטש שלאָפט נאָך, איז ער אַריינגעגאַנגען מיט שטילע־שטילע טריט צום שרייבערעל נעטשיפּאָרענקאָ אין קאַנצעלאַריע אַריין. דאָרט האָט ער איהם אַריינגעשמוגעלט אין האַנד אַריין אַ זילבערן קערבעל. נעטשיפּאָרענקאָ, אַ שוואַרציער בחור מיט אַ פּלאַטשיגען שטערן און מיט שטאַרק־אָנגעשמירטע האָר, האָט דאָס זילבערנע קערבעל שטיל אַראָפּגעלאָזט אין קעשענע, געגעבען אַ הוסט אין

האַנד אַריין און געבעטען שאַסטעפּאַל'ען, ער זאָל זיך זעצען נעהענ־טער צום אָפענעם פענסטער: ביי'ם פענסטער איז בעסער.

נעטשיפּאָרענקאָ איז געווען גערעכט: ביי'ם פענסטער איז בע־סער. אַ הייסער זומערדיגער פריהמאָרגען. גרין און פריש איז ביי חאָלאָדקאָוו'ען אונטער די פענסטער. אַ קליין גערטענדעל מיט אַ צוויי־דריי יונגע בוימעלעך. אין גאָרטען שפּראָצען אַרויס מיט גדלות יונגע ציבעלקעס, גרינער סאַלאַט און שאָר ירקות. אַ קיילע־כיגע צעקודעלטע הוהן פיהרט זיך אַרום מיט איהר חאַליאַסטרע און פערהילכט דעם קאָפּ מיט איהר קוואָקען און מיט זייער פּישטשען. נעטשיפּאָרענקאָ שרייבט, און די פּען ביי איהם סקריפּעט. איציקעל שאַסטעפּאַל קוקט אין גאָרטען אַרויס און טראַכט וועגען עולם הזה, וואָס איז אינגאַנצען אָפּגעגעבען געוואָרען צו עשו'ען. „יעקב, וואָס האָט אויסגענאַרט ביי עשו'ען די בכורה און ביי יצחק'ען די ברכה, האָט מכות, צרות האָט ער מיט שלעק, מיט וועהטיגען מיט געבראָ־טענע לייד. אָט איז ער, איציקעל שאַסטעפּאַל, אַ איד אַ נגיד, מע קאָן זאָגען אַ גביר, האָט איין קינד סך־הכל, — וואָס פאַר אַ פער־גניגען האָט ער געהאַט אין זיין לעבען? האָט ער זיך פערגונענען ווען האָבען אַזאַ גערטענדעל? אַזעלכע גרינע פרישע בוימלעך? היהנער מיט קליינע היהנדעלעך?... וואָס ווייסט ער פון אַ לעבען צו זאָגען, אַ הויז געשעפט און געשעפט און ווידער אַ מאָל גע־שעפט? אַ הויז פריץ און פריץ און ווידער אַ מאָל פריץ? שען האָט זיך אויסגעפיינט דער חכם יעקב אָקעגען זיין פּראָסטען ברוּ־דער עשו!"...

פון צווייטען צימער הערט זיך אַ בעקאַנט קול: נע־טשי־פּאָ־רענ־קאָ!"... דאָס איז אַנטאָן איוואַנאָוויטש אויפגעשטאַנען פון'ם שלאָף, רופט צו זיך דעם שרייבער. אין עטליכע מינוט אַרום רופט מען אַריין צו איהם שאַסטעפּאַל'ען. איציקעל שאַסטעפּאַל לעגט־אַוועק אַנטאָן איוואַנאָוויטש'ען אויפ'ן טיש אַ פער'חתמ'עטען פּאַ־קעט. אַנטאָן איוואַנאָוויטש חאַפּט אַ קוק מיט איין אויג אויפ'ן פּאַקעט און טהוט אַ זאָג צו שאַסטעפּאַל'ען: „צו וואָס?"... אי־

ציקעל שאַסטעפּאַל ענטפערט איהם ניט אויף דער פראַגע און פרעגט איהם, צי איז ער גוט געשלאָפען? א מינוט זיצען זיי ביידע שטיל. נאָכדעם ווענדט זיך דער איד צום פּריסטאַוו מיט זעהר א אונטערטעניג שמייכעלע:

— אַנטאָן איוואַנאָוויטש דאַרף זיך שטויסען, וואָס איך בין געקומען... אַנטאָן איוואַנאָוויטש מוז וויסען, וואָס דאָ איז... איך פאָדער פון אַנטאָן איוואַנאָוויטש'ען קיין זאַך ניט, נאָר דאָס איינ־ציגע — ער זאָל מיר זאָגען, וואָס דאָ איז?...

— ביזט א גרויסער נאַר, שאַסטעפּאַליעץ! (אַזוי רופט איהם דער פּריסטאַוו.) אויף דיר איז מיר א וואונדער. דו ביזט דאָך עפּיס א איד, און אידען זענען אַלע קלוג, — ווי קומט דאָס, דו זאָלסט מיך פרעגען אזא זאַך? דו פערשטעהסט דען אַליין ניט, אז איך וויים גלייך מיט דיר? וואָס ווייסט פּאָליציע? פּאָליציע איז א בע־זעם, א שטעקען אין די הענד פון דער העכערער מאַכט. מע הייסט אונז געהן — געהען מיר, מע הייסט אונז נעמען — נעמען מיר...

— אַנטאָן איוואַנאָוויטש וועט מיר זאָגען חאָטש, וואו זי איז? וואו מיין טאָכטער איז?...

— דיין טאָכטער, שאַסטעפּאַליעץ, איז אין טורמע.

— אין טורמע?...

איציקעל שאַסטעפּאַל פּיהלט, ווי מע האָט איהם געגעבען מיט א פּיסטויל אין האַרצען. עס בעשלאָגט איהם א שוויים, און ער ווערד קלענער מיט א גאַנצען קאָפּ.

— אַנטאָן איוואַנאָוויטש זאָל זיין א גוטער, וואָלט ער מיר גע־זאָגט, צו ווענען איך זאָל געהן, צו וועמען איך זאָל מיך ווענדען?...

— צום סמאָטריטעל פון דער טורמע פאַר וואָס געהסט דו ניט? — פרעגט איהם דער פּריסטאַוו. — ביזט דאָך מיט איהם א גאַנץ קנעפּעל!... איהר מאַכט דאָך ביידע „חאַפּעס"... (אַנטאָן אי־וואַנאָוויטש בעווייזט איהם מיט דער האַנד, ווי אַזוי זיי ביידע מאַ־כען חאַפּעס.) געה זיך דורך צו איהם, אפשר וועט ער דיר עפּיס קאָ־נען זאָגען, פאַר וואָס מע האָט זי פערנומען? חאָטש איך גלויב

ניט אין דעם. ערשטענס, ווייסט ער גלייך מיט אונז ביידען. דאָס ווייסט נאָר די זשאַנדאַרמעריע, ווייטער קיינער נישט... און, צווייטענס, איז ער אַ גרויסער הונד, דיין סמאַטריטעל. איאָ, ער איז אַ הונד?

— נאָך אַ מין הונד! אַ הונד שבהונד! — זאָגט איציקעל שאַסטעפּאַל, שטעהט־אויף, גלייכט זיך אויס די ביינער, לאָזט־אַרויס אַ טיעפען זיפץ, און אַז ער שטעהט שוין ביי דער טהיר, בעקומט ער פון אַנטאָן איוואַנאָוויטש׳ען איין אויסרעד, למאַי האָט ער אַזוי פיעל נאָכגעגעבען דער טאָכטער? אַנטאָן איוואַנאָוויטש האָט איהם וויפיעל מאָל געזאָגט, אַז אַ קינד טאָר מען אַזוי ניט נאָכגעבען, אַזוי פיעל באַלעווען!...

— אַצינד זעהסט דו, שאַסטעפּאַליע, אַז איך בין דיר אַ גוטער פריינד?...

מיט אַ היץ אין קאָפּ און מיט אַ קעלט אין האַרצען האַפּט זיך אַרויס פון דאַנען איציקעל שאַסטעפּאַל און לאָזט זיך צום סמאַטריטעל פון דער טורמע.

די טורמע איז אַ טורמע — אַזוי ווי אַלע טורמעס. איין אומעטיגע, אַ הויכע, אַ שטומע, מיט אַ סך קוימענס און מיט אַ סך פענסטערלעך פון אויבען ביז אַראָפּ, ווי אַ מלאך־המות מיט אויגען. וויפיעל מאָל איציקעל שאַסטעפּאַל איז דאָ געווען, האָט ער קיינמאָל נישט קיין טראַכט געטהאָן וועגען די נשמות, וואָס רייניגען זיך אינ׳ם דאָזיגען גיהנם... און אַז ער האָט יאָ ווען אַ טראַכט געטהאָן, איז דאָס געווען אַ מחשבה אויף אַ רגע. ווען האָט ער צייט דערויף?... קיינמאָל האָט ער זיך ניט פאַרגעשטעלט, אַז פאַר איהם וועלען אַ מאָל האָבען אַ אינטערעס אָט די קליינע פענסטערלעך, אָט די אייזערנע גראַטעס, אָט די שטומע ווענד, וואָס שווייגען, ווילען ניט זאָגען, וואָס דאָרטען, אינווענינ, טהוט זיך... שוין־זשע געפינט זיך דאָרטען איצטער זיין טאָכטער גלייך מיט אַלע די, פאַר וועלכע ער שטעלט־צו „פּראָוויאַנט“? עס קאָן ניט זיין! עס איז אַ חלום! אַ בייזער חלום!...

ער פאָהרט־צו צו דער טורמע, שפּרינגט־אַראָפּ פון דער דראָזש־קע און קלינגט־אָן צום סמאָטריטעל׳ס טויער, וואָס פון דער רעכ־טער זייט פאַרקאָן. אַ קליין, ווייס שטיבעל מיט גרויסע טעפּ מיט בלומען אויף די פענסטער און מיט אַ גרינעם פּאָפּוגיי אין אַ גע־גילט שטייגעל.

דער סאָלדאַט וואָס ביי דער טהיר קען שוין שאָסטעפּאַל דעם פּאָדריאַדטשיק און ער ווייסט, אַז אויף אַ טרונק בראָנפּען וועט שוין דאָ זיין געווים. אַלע מאָל, ווען דער איד קומט אַהער, רוקט ער איהם אַריין אַ זילבערנע מטבע אין האַנד אַריין. פאַר וואָסערע מעשים טובים — ווייסט ער אַליין נישט...

— איהר דאַרפט צום פּריץ? זייט זיך מטריח אַהער, אין קאַנצעלאַריע; דאָרטען זענען זיי...

אזוי זאָגט צו איהם דער שומר, האַלט שוין גרייט די האַנד אויף צו מקבל זיין די מטבע, און לאָזט־אַריין דעם סוחר שאָסטעפּאַל צום סמאָטריטעל אין קאַנצעלאַריע.

דער סמאָטריטעל פון דער טורמע, מיראָן פּאַדייאַיטש קאַבאַל־קין, איז אַ גוי אַ סוחר. איהם האָט נאָך קיין איד נישט אָפּגענאַרט; און דער איד, וואָס מיינט, אַז ער האָט אָפּגענאַרט קאַבאַלקינ׳ען, האָט זיך נאָכדעם געווים אַרומגעקוקט, אַז קאַבאַלקין האָט א י ה ם אָפּגענאַרט... איין אויגעל ביי איהם קוקט־אַרויס קיין צפון־זייט, און דאָס אַנדערע קוקט אַייך גלייך אין דער נשמה אַריין. ער האָט אַ טבע, אַז ער רעדט מיט אַייך, צעשפּילעט ער דעם מונדיר און פער־שפּילעט זיך, האָט צו טהון כסדר מיט די קנעפּ. און רעדען רעדט ער גיך, צו דער זאַך, האָט פיינט פּוסטע רעד. דערזעהען איציקעל שאָסטעפּאַל ביי זיך אין קאַנצעלאַריע, האָט ער צו איהם אַ מאַך געטהאָן מיט ביידע הענד, געקוקט מיט איין אויגעל:

— ניין, ברודערעל, ביי מיר פרעג ניט, איך ווייס גאָרנישט ניט! גאָרנישט ניט! און בין פערנומען היינט! און איך האָב קיין צייט ניט! האָב קיין פּאַראיבעל ניט!...

און איציקעל שאָסטעפּאַל מוז נעבאַך געהן צוריק און מיט א וויסט הארץ האָפען נאָך א מאָל א קוק אויף די שטומע ווענד פון דער הויכער טוידטער טורמע.

„וואוהין פאָהרט מען?“ — טראַכט זיך איציקעל שאָסטעפּאַל און הייסט זיך פיהרען אויף דער רייכסטער גאַס און שטעלט זיך אָפּ און קלינגט־אָן פריהער צו יענע מחותנים, וואָס זייערע קינדער שדכנ׳ען זיך צו זיין טאָכטער. זיי וואָהנען ווי די „מאָנארכען“ אין די שענסטע פּאַלאַצען, און דוקא אקעגען גובערנאַטאָר... אידען זע־נען אויף זיי להרוג ולאבד, למאַי זיי רייסען־אויף גויים די אויגען, און די גויים שמועסט מען ניט! זיי פרעגען: „ווער איז ביי וועמען אין גלות — די אידען ביי אונז, צי מיר ביי די אידען?“...

געטראָפען א לאַקיי ביי דער טהיר מיט א שווארצען פראַק און מיט א ווייסען שניפּס, און דוקא א גוי, און דוקא א רשע, וואָס לאָזט נישט צו קיין אידען אריבער דער שוועל: „אין קאַנטאָר אריין!“ — איין ענטפער פאַר אלעמען, — איז ער געפאַלען אויף איין עצה: ער האָט אריינגעשמוגעלט דעם „גויישען פּריץ“ וואָס ביי דער טהיר א „חצי פויגעל“ און האָט איהם געזאָגט, ער זאָל זאָגען דעם „אידישען פּריץ“, אז איהם וויל זעהען איסאַק שאָסטעפּאַל... אזוי טאַקי מיט די ווערטער: איסאַק שאָסטעפּאַל!... עס האָט גע־האָלפען! ברייט זענען אויפגעעפענט געוואָרען פאַר איהם די טהירען, אין א שענעם זאַל האָט מען איהם אריינגערופען, אויף א ווייכען שטוהל האָט מען איהם בעזעצט, און מיט זעהר א פריינדליך שמייכעלע האָט מען איהם אויפגענומען, געוואָלט מכבד זיין מיט טיי, — האָט ער זיך אָפּגעזאָגט. נאָר אז ס׳איז געקומען צו דער זאַך, צו־ליעב וועלכער ער איז אהער געקומען, איז דאָס פריינדליכע שמייכע־לע פערשוואונדען געוואָרען, און עס האָט זיך בעוויזען אויף זייערע פּנים׳ער א שטיקעל בהלה.

— וואָס? אייער טאָכטער אין טורמע?... וואָס זאָל דאָס בע־דייטען?... שרעקליך! שרעקליך! א קלאַפּ, פשוט ווי מיט א קויל אין הארצען!... וואָס פאַר איין עצה זאָל מען אייך געבען? ליידער

קאָן מען נישט העלפען דערצו גאָרנישט... נישט בעקאַנט מיט די „ראָזינע" לייט...

אָט אַזאַ מין וואָרעמען „ברוך־הבא" האָט גענאַט איציקעל שאָסטעפּאָל ביי זיינע געהויבענע מחותנים, וואָס זייערע זיהנדלעך שדכנ'ען זיך צו זיין טאָכטער.

* * *

דער איינציגער, וועלכער האָט באמת מיטגעפיהלט דעם אָרע־מען פאָטער אין זיין גרויסען אומגליק און אין וועלכען איציקעל שאָסטעפּאָל האָט געפונען איין אמת'ען איבערגעבענסטען פריינד, איז געוועזן, ווי דער לעזער קאָן זיך שטויסען, סאַשאַ סאַפּראָנאָוויטש.

דעם אַפּטייקער'ס זוהנדעל האָט נישט געוואַרט, ביז שאָסטע־פּאָל וועט קומען צו איהם און וועט איהם בעטען, ער זאָל עפּיס טהון. סאַשאַ, וויבאַלד ער האָט נאָר דערהערט, אַז ביינאַכט האָט מען צוגענומען טאַמאַראַ'ן, איז ער גלייך אַרויפגעלאָפען אַרויף צו שאָסטעפּאָל'ען און האָט געטראָפען די אומגליקליכע מוטער, שיווקע שאָסטעפּאָל, אין אַזאַ לאַגע, וואָס מע האָט געמוזט רופען באַלד אַ דאָקטאָר, מינטערען און ברענגען רפואות פון דער אַפּטייק, און שפּעטער, אַז דער פאָטער איז געקומען פון זיין גליקליכער רייזע איבער זיינע כריסטליכע און אידישע גוטע פריינד און איז אַריינגע־פאַלען אין שטוב אַריין מיט אַזאַ פּנים, וואָס מע האָט פערשפּאָרט ווערטער, — האָט סאַשאַ זיך אַליין אַרויסגערופען, אַז טאָמער דאַרף מען ערגיץ געהן געוואָהר ווערען—געהט ער; טאָמער דאַרף מען אָנ־ווענדען פּראָטעקציעס, אויסנוצען זכות־אבות, האָט ער אַ וועג דורך זיין פאָטער. דער אַפּטייקער האָט זעהר פיעל בעקאַנטע כריסטען, אָפיציערען, וואָס ער שפּיעלט מיט זיי אין קאָרטען...

— שאַט! — האָט אַ זאָג געטהאָן סאַשאַ און האָט זיך געגע־בען אַ פּאַטש אין שטערן. — איך האָב! איך האָב! ביי מיין פאָ־טער איז דאָ אַ בעקאַנטע פערזאָן, איין אַלטע „באַרישני", נאַדיעזש־דאַ אַלעקסאַנדראָוונאַ הייסט זי, זי קומט צו אונז אַלע טאָג אין דער

אפטייק. האָט די נאַדיעזשדאַ אַלעקסאַנדראָוונאַ אַ ברודער אַ זשאַנ־דאַרמסקי ראָטמיסטער, וואָס ער מוז וויסען אַלץ. אויב איהר וועט מיר ערלויבען, טהו איך שוין אַ געה צו דער נאַדיעזשדאַ אַלעקסאַנ־דראָוונאַ... איך בין ביי איהר אַ גאַנצער חשוב...

— אויב איך וועל אייך ערלויבען? — זאָגט איציקעל שאָסטעפּאַל און קאָן מעהר נישט רעדען, און ווען ער זאָל זיך ניט שעמען פאַר'ן אַפּטייקער'ס זוהנדעל, וואָלט ער איהם געפאַלען אויפ'ן האַלז קושען, וואָרום ער פיהלט, אַז ער, סאַשאַ, איז איהם אַ פריינד, איין אמת'ער, איין איבערגעגעבענער פריינד, דער איינציגער צווישען אַלע גוטע פריינד!...

סאַשאַ איז אַוועק צו דער „אַלטער באַרישני" און האָט זי גע־טראָפען ביי זיך אין גאָרטען איבערזעצען קווייטען. דערזעהען דעם יונגען סאַפּראָנאָוויטש, האָט זי זיך אויפגעהויבען פון איהר אַר־בייט און איז איהם נעגאַנגען אַקעגען מיט אַ שענעם „גוטמאָרגען", איהם אויסגערעדט, פאַר וואָס ער קומט ניט אָפט אַהער, אין דעם קליינינקען גן־עדן, וואָס זי אַליין מיט איהרע אייגענע הענד האָט בעשאַפען. דאָ האָט איהם נאַדיעזשדאַ אַלעקסאַנדראָוונאַ מיט איהר הענטעל בעוויזען באמת אַ קליינעם גן־עדן פון פערשיעדענע בלומען, וואָס שמעקען, יונגע בוימלעך, וואָס בליהען, סאַמעטענע גראָז, וואָס בעט זיך, מע זאָל דאָס אַ גלעט טהון, און געלע שמאָלע סטעזשקעלעך, מיט זאַמד אויסגעשיט, וואָס ציהען זיך, ווי געלע סטיינגעס אויף גרין זיידענצייג, מיט בלומען בעפּוצט פון דער מיל־דער האַנד פון דער דאָזיגער פעע, אָדער פּרינצעסין פון גן־עדן, נאַ־דיעזשדאַ אַלעקסאַנדראָוונאַ. עס איז נאָר געווען איין עבירה און אַ פערדראָס, וואָס די פעע, אָדער די פּרינצעסין פון דעם גן־עדן, מיט די ברילען אויף דער נאָז, האָט מיט איהר גראָבליכער מאַנסבילשער שטימע גענומען אויסרעכענען, וואָס דאָס קאָסט, וואָס דאָס גאַנצע הויז קאָסט, און וואָס דאָס הויז ברענגט־איין, און וואָס דער גאָרטען ברענגט־איין, — „ס'איז נישט כדאי, עס טראָגט ניט אפילו קיין פינף פּראָצענט"... אַ פעע מיט ברילען... אַ פּרינצעסין מיט פּראָ־

צענט... אַך, ווי ווינציג דאָס שטימט מיט דעם קליינינקען גן־עדן!... און סאַשאַ טרעט־צו צו זיין זאַך, וואָס צוליעב דעם איז ער גע־קומען.

די גאַנצע צייט, וואָס דער יונגער סאַפּראַנאָוויטש האָט גע־רעדט, איז די אַלטע „באַרישני“ געשטאַנען, די הענד פערלעגט אַהינטער, געקוקט דורך די ברילען אַרויף אויפ׳ן הימעל און געהערט מיט קאָפּ. און אַז סאַשאַ האָט געענדיגט, האָט זי אַוועקגעשטעלט די ברילען אויף איהם און געזאָגט מיט איהר גראָבליכער מאַנסביל־שער שטימע:

— ווילט איהר, הייסט דאָס, איך זאָל דורך מיין ברודער אייך איבערגעבען אַלץ, וואָס בעלאַנגט צו דער געפאַנגענער. ווי אַזוי הייסט זי? טאַמאַראַ? אַ פּאָעטישער נאָמען... זעהר אַ פּאָעטישער נאָמען!... אָבער, איך מוז אייך זאָגען, מיין ליעבער יונגער מאַן, אַז די אויפגאַבע איז ניט פאַר מיר. איהר ווילט וויסען, פאַר וואָס? איך וויל נישט האַנדלען מיט אַ זשאַנדאַרמסקי.

— אייער ברודער דער ראָטמיסטער... — וויל איהר סאַשאַ אָפּענטפערען.

— מיין ברודער איז דער זעלבער, וואָס זיי, דער זעלבער זשאַנ־דאַרם. איך וויל איהם נישט קענען! איך וויל זיין פּנים נישט אָנקוקען!

אויף אַזאַ קלאַפּ האָט זיך סאַשאַ ניט געריכט. סאַשאַ איז אָבער ניט פון די מענשען, וואָס פערלירען זיך ביי׳ם ערשטען זאָפּשטויס. ער האָט אָנגעווענדט אַלע קרעפטען. ער האָט אָנגעשיקט אויך זיין פאָטער אויף דער „אַלטער מויד“, און ער האָט גע׳פועל׳ט, אַז זי זאָל זיך איבערבעטען צוליעב דעם מיט איהר ברודער דעם זשאַנדאַרמסקי ראָטמיסטער. און עס איז ניט אַוועקגעגאַנגען קיין עטליכע טעג, האָט נאַדיעזשדאַ אַלעקסאַנדראָווגאַ געבראַכט צו טראָגען אין דער אַפּטייק אריין אַ גאַנצען פּאַק מיט נייעס, פער־דרעהטע, פערפּלאָנטעטע, פערקריפּעלטע, דער רוח אַליין קאָן דאָ ברעכען דעם קאָפּ: עפּיס אַ מיידעל, וואָס האָט זיך אויפגעהאַנגען

אין טורמע... און אַ בעקאַנטשאַפט מיט אַ מענשען, וואָס האָט אוועקגעשיקט איינעם אויף יענער וועלט...

— דער שוואַרצער יאָהר זאָל זיי וויסען דאָרטען! זאָלען זיי אייך אַלע ברעכען די קעפּ! און מיך זאָלט איהר לאָזען צורוה און נישט בעטען מעהר, איך זאָל מיר שמוצען די הענד! און פאָלגט מיך, יונגער מאַן, טהוט אַ שפּיי אויף דעם גאַנצען עסק און קומט בעסער צו מיר אין גאָרטען היינט, וועל איך אייך מכבד זיין מיט „שפּאַנקעס“, מיין אייגענע פלאַנצונג, איהר האָט נאָך אַזעלכע שפּאַנקעס ניט געגעסען! ווען איך האָב אַזעלכע בוימער אַ סך, וואָלט איך געקאָנט פערגרעסערען די הכנסה פונ׳ם גאָרטען אין צווייען, אויב ניט אין דרייען...

זעלבסטפערשטענדליך, אַז סאַשאַ סאַפּראַנאָוויטש האָט איבער־געגעבען טאַמאַראַ׳ס פאָטער די דאָזיגע ידיעה אין זעהר אַ איידע־לער פאָרם, אָדער ווי זיין פאָטער דער אַפּטייקער האָט זיך אויס־געדריקט אויף זיין אַפּטייק־לשון: „אַ ביטערע פּיל איינגעוויקעלט אין גאָלד“. ער האָט געמאַכט די גאַנצע געשיכטע צו קליין געלד, און אַז איציקעל שאַסטעפּאַל האָט מיט שרעק און מיט האָפנונג אויסגעהערט די דאָזיגע בעפּוצטע געשיכטע, האָט איהם דאָס פּנים געשיינט, די אויגען געלויכטען, ווי ביי אַ קליין קינד, וואָס מע האָט נאָר־וואָס בעשטראָפט און איבערגעבעטען מיט אַ שפּיעלכעל: „ער ווייסט שוין, ער פאַרשטעהט שוין — אַלץ איבער אָט דעם ראָמאַנענקאָ, ימח שמו וזכרו“...

פון יענעם טאָג אָן האָט סאַשאַ נישט גערוהט. ער האָט דורכ־געשלאָגען, ווי ער אַליין האָט זיך אויסגעדריקט, אייזערנע מויערען, און זיך בעקאַנט מיט אַזעלכע מענשען, וואָס ער וואָלט זיינע יאָה־רען אויסגעלעבט און וואָלט זיי נישט געקענט. ער איז געוואָהר געוואָרען סודות... עס איז איהם געראָטען, געוויינטליך, פאַר געלד (שאַסטעפּאַל האָט ניט געזשאַלעוועט קיין געלד), צו לייענען אַ קאָפּיע פון טאַמאַראַ׳ס אַ בריעף צו איינעם אַ חברה־מאַן מיט׳ן נאָמען מאַרטשענקאָ. אַ בריעף אַ הייסער, אַ פלאַם־פייעריגער

בריעף... סאשאַ וואָלט זיך גערעכענט גליקליך, ווען טאַמאַראַ שרייבט צו איהם, צו סאשאַ'ן, אַזאַ בריעף... ער האָט נעבאך אַלץ געמוזט אראָפּשלינגען, נאָר עס האָט זיך נישט געהאַנדעלט דאָ אום זיינע אייגענע געפיהלען צו טאַמאַראַ'ן; דאָ איז געווען נויטיג ארויסצורייסען זי פון די אייזערנע נעגעל, אַרויסשלעפּען זי פון'ם אָפּגרונד, אין וועלכען זי איז אַריין און אין וועלכען זי האָט וואָס ווייטער אַלץ מעהר געזונקען. עס האָט זיך ביי זיי געוויקעלט איין ענין אין'ם אַנדערען: דער נאָמען מאַרטשענקאָ איז געווען געבונדען מיט ראָמאַנענקאָ. ראָמאַנענקאָ־מאַרטשענקאָ איז געווען איינגעפלאָנטעט אין דער געשיכטע פון מאַשאַ באַשעוויטש, וואָס האָט אַזוי טראַגיש געמאַכט אַ סוף צו איהר לעבען אין טורמע...

איין אָפּטער גאַסט איז געוואָרען איציקעל שאָכטעפּאַל ביי זיין שכן דעם אַפּטייקער אין הויז... ער האָט זיך בעפריינדעט ניט נאָר מיט'ן אַפּטייקער'ס זוהנדעל, נאָר אויך מיט'ן אַפּטייקער אַליין, און מיט סאשאַ'ס חבר, קעסלער. עס איז געווען צו זעהען אַלע פאַרנאַכט ביי'ם אַפּטייקער אין שטוב אַ קליינע אסיפה פון היימי־שע מענשען: כאַלאָמאָן סאַפּראַנאָוויטש, איציקעל שאָסטעפּאַל, סאשאַ סאַפּראַנאָוויטש און זיין חבר שמעון קעסלער, און מ'ע האָט גערעדט נאָר פון איין פּערזאָן — פון טאַמאַראַ'ן, און נאָר פון איין זאך — פון איהר בעפרייאונג.

— דו ווייסט, וואָס איך וועל דיר זאָגען? — אַזוי מאַכט אי־ציקעל שאָסטעפּאַל צו זיין פרוי שיווקע. — אָט דער כאַפּראַנאָ־וויטש (שוין אויס „אַפּטייקער") איז אַ גאַנץ וואויל מענטשעל. מיר איז געפעלען, ווי אַזוי ער פיהרט זיך מיט זיין זוהן (שוין אויס „זוהנדעל", נאָר „זוהן"!), ווי אַזוי ער גיט איהם אָפּ כבוד און ווי אַזוי ער האָט איהם ליעב — און ס'איז טאַקי דאָ וועמען!...

אויך דער אַפּטייקער האָט געביטען די מיינונג אויף זיין שכן שאָסטעפּאַל. ער זאָגט צו זיין זוהן:

— אַ רחמנות נעבאך אויף אונזער שאָסטעפּאַל! (שוין אויס „אידאַש"!) ער איז גאָר נישט אַזאַ ווילדער מענש, כלעבען!

קאַפּיטעל ז.

אלסדינג רוהט.

מיט ריעזענטריט איז זיך די בעוועגונג געגאַנגען איהר וועג איבער אַלע שטעדט און שטעדטלעך אין איין גרויסען וויעדער־קול, אין וועלכען עס האָט אָפּגעקלונגען דאָס איינציגע וואָרט פּ ר י י־ ה י ט... אַלע רעדער פון דער גרויסער לאַנד־מאַשין האָבען זיך ווי דורך אַ בעפעל פון אַ גרויסען מעכאַניק, אָדער דורך אַ כשוף פון אַ צויבער־שטעקען, אָפּגעשטעלט, און אַלץ איז ווי פערשטאָר־בען געוואָרען, און אַ מאָדנע רוה און אַ מערקווירדיגע שטילקייט איז אַריינגעטראָטען אין גאַנצען לאַנד, אַ מין נאַטירליכער פייער־טאָג, אַ גרויסער יום־טוב, נישט אַזאַ יום־טוב, וואָס ס'איז איבער־געגעבען געוואָרען צו די מענשען בירושה, נאָר אַזאַ מין יום־טוב, וואָס מענשען אַליין האָבען איהם בעשאַפען, וואָס מענשען אַליין האָבען, נאָך אַ סך יאָהרען שווער אַרבייטען און נאָך אַ סך יאָהרען זיך אַרומדרייסען איינער מיט'ן אַנדערען, מיט אַ מאָל איהם, דעם יום־טוב, אַרויסגערופען אין לעבען, האָבען זיך פעראייניגט אונטער איין אידעע און זיך צענויפגעקליבען אַלע אין איין אָרט און גע־זאָגט צו זיך אַליין: היינט זאָל זיין שבת וינפש — גערוהט און אויסגערוהט!...

— אַ גוט יום־טוב אייך! — האָט געזאָגט יודעל קטנתי, אַריינ־געפאַלען צו נחמיה דעם שוסטער מיט אַזאַ יום־טוב'דיג אויסזעהען, ווי סיידען שמחת־תורה קאָן אַ איד זיין אַזוי בגילופין. אפשר איז דאָס געווען דערפאַר, ווייל יודעל קטנתי איז שוין געווען אין אַ פּאָר ערטלעך ביי בעקאַנטע בעלי־מלאכות און געטרונקען לחיים לכבוד דעם גרויסען יום־טוב, וואָס „מיר בעלי־מלאכות" האָבען גע־מאַכט? און אפשר איז דאָס געווען דערפאַר, ווייל זיין „זוגתי" (אַזוי האָט ער זי גערופען: „מיין זוגתי") האָט איהם אַרויסגע־טריבען, ער זאָל געהן קריגען ערגיץ אויף שבת? און אפשר איז די פרייליכקייט איהם געקומען דערפון, וואָס זיין „קדיש" איז אי־

בערגעפיהרט געוואָרען פון איין געפענגעניש אינ׳ם אנדערען, און ס׳איז א סברה, אז מע זאָל איהם משפט׳ען מיט פעלד־געריכט, אָדער, ווי יודעל רופט דאָס אָן, „בחסד וברחמים — מיט יושר און מיט סאָוועסט, א שטריקעל אויפ׳ן האלז און פאָזשאלויטע אווו קאזנאו“ ?...

— א מצוה, זאָל זיך א הונט ניט גלוסטען קיין המנטאש, אז ער הערט ניט די מגילה !

אזוי לאָזט אויס יודעל קטנתי מיט זיין בלומענשפּראַך און בע־קומט א פאָרציע פון נחמיה דעם שוסטער׳ס ווייב, זיסעל :

— א חרפה און א בושה אין אייער ווייטען האלז אריין ! ווי שעמט זיך דאָס ניט א איד היינטיגע צייטען רעדען אזעלכע ווער־טער און מאכען חוזק פון איין איינענעם זוהן, וואָס האָט איינגע־שטעלט זיין לעבען פאר אייך און פאר מיר און פאר אונז אלעמען ? אייער גליק, וואָס מיינע קינדער זענען איצט נישטאָ אין דער היים ; מיין חיים וואָלט אייך געגעבען א פעטשאטעק, אז ס׳וואָלט אייך פינסטער געוואָרען אין ביידע אויגען !

— וואָט טיבע יוצר המאורות ! — זאָגט יודעל קטנתי, און נחמיה דער שוסטער זעצט דאָס איבער אויף אידיש :

— אָט האָסט דו דיר א חתונה !

— וואָס דען ? זעצט זיך אוועק אזא איד אָפּלאכען פון זיין איינען קינד, וואָס איז זיך מפקיר פאר דער וועלט...

— פאר דער וועלט ? — זאָגט יודעל. — די „וועלט“ האָט, הייסט עס, אריינגעשיקט א בריוועל צו מיין זוהן : „ידידי רב וועלוועל ! הנה כפי כאשר אזוי ווי איך, „וועלט“, בין פארביי, איך דארף האָבען פרייהייט, לכן בקשתי, זאָלסט זיך מטריח זיין צו מיר למען השם מיט נחמיה דעם שוסטער׳ס צוויי בנים און מיט חוה דער אידינע׳ס קדיש, און מיט נאָך אזעלכע אנשי־חיל פון אונ־זער פאָלק עמך... שאַ ! ברוך הבא, א איד רב ליפּא !...

דאָס איז געווען ליפּא באשעוויטש.

ווען יודעל קטנתי זאָל נישט געבען צו וויסען, אַז דאָס איז ליפּא באַשעוויטש, וואָלט מען איהם זיכער נישט דערקענט. אַזוי שטאַרק האָט זיך דער אָרעמער „האָלץ־איד" איבערגעביטען. זיין בעזעמדיגע באָרד איז געוואָרען וויים ווי שניי און צעשפּרייט אין דער ברייט איבער'ן גאַנצען פּנים. און דאָס פּנים אַליין איז געוואָרען מאָרנע געל־גלאַנצענדיג און געקנייטשט, ווי אַ צעקנייטשטע מגילה אויף דער לינקער זייט. דער שטערן האָט זיך אַרויסגערוקט אַרויף מיט צוויי גאַנץ טיעפע ווינקלען. דאָס היטעל טראָגט ער איבער די אויגען, דאָס האַרץ ביי איהם איז צעהראַסטעט, די קאַפּאָטע איז צעפליקט, איין אַרבעל אויסגעריסען, און אַ גרויסען שטעקען אין האַנד טראָגט ער, און די אויגען ביי איהם ברענען ווי קויהלען, קוקען אין איין פּינטעל אַריין, און רעדען רעדט ער מיט אַ ניגון, אָהן אַיין אָפּשטעל, שטעהט ניט אויף איין אָרט, געהט פון איין שטוב אין דער אַנדערער און וועקט דעם עולם, גרייט איהם צו צום גרויסען אומגליק, צום אויסגוס, צום שטורם, וואָס קומט אויף דער וועלט.

— הערט־צו, פעלקער! — אַזוי האָט ליפּא אָנגעהויבען מיט אַ ניגון פון פּסוק, אַז ער איז אַריינגעקומען צו נחמיה דעם שוסטער.— פאַרנעמט, איהר מענטשען פון דער וועלט, וואָס מיין מויל מהוט צו אַייך רעדען אַצינד. וואַכט־אויף פון אַייער שלאָף, הויבט־אויף אַייערע אויגען אַרויף און אַראָפּ, אַרום און אַרום, און זעהט, ווי עס חמאַרעט זיך דער הימעל. שוואַרצע וואָלקענס טראָגען זיך אין דער לופטען, דער ווינט טהוט זיי טרייבען מיט אַ גרויס אַיילעניש, און זיי פאַרדעקען דעם גאַנצען הימעל. אָט באַלד ברעכט־אויס אַ שטורם, אָט באַלד קנאַלט־אויס אַ דונער און עס טהוט אַ זעץ אַ רעגען, אַ שלאַגס־רעגען, אָבער נישט קיין רעגען פון וואַסער, נאָר אַ רעגען פון בלוט. עס פליסען טייכען, טייכען פון בלוט לויפען באַרג־אַראָפּ, פילען־אָן די הייזער, טרייבען־אַרויס די מענטשען אויף דער גאַס, לויפען־אַרום ווי משוגעים, שרייען און פילדערען, קוקען־אַרויף, נעהען ביז'ן האַלז אין בלוט און רופען צו גאָט, ער זאָל זיי

העלפען. אָבער ער הערט ניט, דער גאָט, ער איז א גאָט פון נקמה. ער קאָן אייך ניט פארגעסען אייערע זינד און אייער שולד, וואָס איהר טהוט פאַלשען, נאַרען איינער דעם אַנדערען, שווינדלען און ליגנערען און פארגיסען אומזיסטיג בלוט...

— אָט וועט איהר באַלד הערען, ווי ער וועט אויסלאָזען מיט אַ מאָדנעם געזאַנג! — אַזוי באַמערקט יודעל קטנתי, און ער האָט געטראָפען: ליפּא באשעוויטש פאַלט־אריין פונ׳ם פריהערינגען נוסח אינ׳ם נוסח פון קינות און לאָזט־אויס זיין דרשה אַזוי:

— זאַמעלט אייך צענויף אַלע, איידער עס קומט דער בלו־טיגער מבול אויף דער וועלט, טהוט תשובה, זייט מתפלל און זאָגט: אנא ד׳ הושיעה נא — עגעדען, מאַגעדען, מאַגראַדען! עעעעגעדען, מאַגעדען, מאַגראַאַאַדען!!!!...

— רב ליפּא! אפשר וועט איהר עפּיס עסען? — פרעגט איהם נחמיה דעם שוסטער׳ס ווייב.

— עסען? — פרעגט ליפּא און פאַלט אריין צוריק אין זיין פריהעריגען נביאות׳דיגען טאָן אריין. — אייער אייגען פלייש וועט איהר עסען, איינס דאָס אַנדערע לעבעדיגערהייד, אַ מוטער וועט אויפפרעסען איהר אייגען קינד, און קינדער וועלען מאַכען אַ סעודה פון זייערע עלטערען, אַ ברודער וועט פארקויפען זיין איינענע שוועסטער, אַ חתן — זיין כלה. עס וועט אויסגעמעקט ווערען דאָס וואָרט „רחמנות“ פון דער וועלט, ביז גאָט׳ס צאָרן וועט ניט אויסגעגאָסען ווערען אין אַ גרויס דערטרינקעניש, אַ מבול פון בלוט און פון טרערען. דאָס זענען די טרערען פון אלמנות און יתומים, פון אַלטע פאָטער און מוטער, פון שוועסטער און ברי־דער, וואָס האָבען זיך געלאָזט פייניגען פון די אומריינע רשעים און האָבען נישט געוואָלט רופען צו גאָט און לויבען זיין נאָמען און זינגען צו איהם אויף אַ קול: עגעדען, מאַגעדען, מאַגראַדען! עגעדען, מאַגעדען, מאַאַגראַאַדען!! עעעעגעדען, מאַגעדען, מאַגראַאַאַדען!!...

— וואו איך האָב ערגיץ אַ שונא און וואו איהר האָט אַ שונא און אויף אַלע גויישע שונאים געזאָגט געוואָרען אַזאַ סוף, רבונו של עולם!

אַזוי זאָגט זיסעל די שוסטערין און ווישט די אויגען מיט'ן פאַרטוך. ליפּא באַשעוויטש הערט נישט אויף צו זאָגען נביאות אַלץ מיט דעם זעלבען נוסח:

— זעהט איהר דען ניט, ווי עס פאַלען שטיינער פונ'ם הימעל? פייערינע שטיינער, פעך און שוועבעל, און פעדערען, פעדערען, פעדערען אָהן אַ שעור? הערט איהר דען ניט קיין געשריי פון געשענדעטע ווייבער, פון צעריסענע קינדער, און פון אַלטע לייט מיט צוויעקעס אין מוח? זעהט איהר דען ניט קיין אויפגעשניטענע בייכער, אָנגעפילט מיט לעבעדיגע קעץ?...

— זאָל שוין זיין גענוג, רב ליפּא, געהט אייך געזונטערהייד! — זאָגט צו איהם זיסעל און בעגלייט איהם אַרויס פון דער טהיר. און עס הערט זיך נאָך פון יענער זייט ליפּא'ס געזאַנג אַלץ מיט'ן אייגענעם טרויעריגען נוסח פון קינות: „עגעדען, מאַגעדען, מאַגדאַרען!"...

קאַפּיטעל ח.

מזל טוב! גוט יום טוב!

. . . .

. . . .

וואָס האָט זיך אַזעלכעס געטראָפען? פון וואַנען האָבען זיך גענומען אַזוי פיעל מענשען אויף דער גאַס? וואָס לויפען דאָס אַרום פון גאַנץ פריה אָן סטודענטען מיט לאַנגע פּאַפּיערען אין די הענד און טיילען יעדען איינציגען, ווען זיי בעגעגענען, פראַנק און פריי? וואָס נעמט מען זיך אַרום אין מיטען גאַס? וואָס קושט מען זיך? וואָס גראַטולירט מען זיך? וואָס גיט מען אָפּ מזל־טוב? און וואו איז ערגיץ פּאָליציע? פאַר וואָס זעהט מען ניט קיין סאָלדאַטען, קאָזאַקען, זשאַנדאַרמען?...

די גאַסען ווערען אַלע מינוט פולער, מענשען — מעהרער. קיין טראַמוויי, קיין דראָזשקעס זעהט מען ניט פאָהרען. אַלץ בע־וועגט זיך, אַלסדינג געהט. ביידע זייטען טראָטואַרען און די גאַנצע גאַס אין מיטען זענען געפּאַקט מיט מענשען. און די פּנים׳ער פון די מענשען לייכטען. און אָנגעטהאָן איז מען יום־טוב׳דיג. און רויטע בענדלעך האָט מען זיך צוגעשפּילעט אויפ׳ן הארצען. און רויטע פאָהנען האָט מען אויפגעהאַנגען אויף די טויערען פון די הייזער, רויטע טישטיכער האָט מען אויסגעהאַנגען אויף די באַל־קאָנעס, רויטע קוויטען אויף די פענסטער. אָט האָט זיך אָפּגע־שטעלט אַ מיידעל מיט אַ רויט זיידען טיכעל אויפ׳ן קאָפּ. אין איין מאָמענט רייסט זי אראָפּ פון קאָפּ דאָס רויטע טיכעל, צערייסט דאָס אויף אַ סך קליינע שטיקלעך, צעטיילט זיי צווישען די סטו־דענטען, וואָס רינגלען זי ארום פון אַלע זייטען און רייסען די רויטע שטיקלעך ביי איהר פון די הענד. אַלע זענען יום־טוב׳דיג, פריילין, אָבער ערנסט. ס׳איז פאָרגעקומען עפּיס אַ גרויסע, אַ מורא׳דיג־גרויסע זאַך...

* * *

איציקעל שאַסטעפּאַל איז נאָך געשלאָפען, אז מע האָט אָנגע־קלאַפּט צו איהם אין דער טהיר אריין.

— ווער איז? — האָט זיך געלאָזט הערען איציקעל׳ס קול.

— ס׳איז איך, סאַפּראַנאָוויטש.

— סאַשאַ? וואָס איז דאָרטען?

— מזל־טוב, קאָנסטיטוציע!

— וואָס?

— אַ קאָנסטיטוציע האָט מען אונז געשענקט... שטעהט אויף, עס קעהרט זיך די וועלט!

— שיווקע, דו הערסט?

— וועה איז מיר! וואָס האָט זיך געטראָפען?

— קאָנסטיטוציע!...

— איך בעט אייך, זאָלט איהר געזונט זיין, וואָס איז דאָס

אזוּלכעס? — זאָגט שיווקע צו סאַשאַ'ן, און איציקעל ווערד אין כּעס, מאַכט מיט די הענד און גיט איהר צו פֿערשטעהן אויף די פינגער:

— וואָס פאַרשטעהסט דו ניט? קאָנסטיטוציע הייסט אַ קאָנ־סטיטוציע!

און איציקעל דרעהט־אויס דעם קאָפּ צו סאַשאַ'ן, ווי איינער רעדט: „געהט טענה'ט מיט אַ אידינע!" סאַשאַ סאַפּראָנאָוויטש אָבער האָט געדולד און גיט צו פֿערשטעהן דער מאַדאַם שאָפּטע־פאַל, וואָס הייסט דאָס קאָנסטיטוציע, און ער גיט צו, אַז ווי באַלד מע האָט אונז געגעבען אַ קאָנסטיטוציע, קאָנען מיר האָפען אויף אַמנעסטיע.

— איהר פאַרשטעהט? אין אַ פּאָר שעה אַרום וועלען מיר האָבען די זכיה צו זעהען טאַמאַראַ'ן פריי אָט־דאָ־אָ אין שטוב!

סאַשאַ זאָגט דאָס מיט אַזאַ איבערצייגונג, אַז די פאָטער־און־מוטער קוקען זיך איבער איינס מיט דאָס אַנדערע, קאָנען זיך ניט איינהאַלטען און צעוויינען זיך. ער געזעגענט זיך אָפּ אויף גיך און לויפט־אַרויס און בעגעגענט זיך אויף די טרעפּ מיט'ן פאָטער.

— סאַשאַ? פון וואַנען איז?

— פון די שאָפּטעפאַלס.

— האָסט זיי אָנגעזאָגט די בשורה?

— נו, געוויס.

— וואָס האָב איך דיר געזאָגט?

— וואָס האָסט דו מיר געזאָגט?

— קאָנסטיטוציע!...

— וואַרט אויס, פאַפאַ, ביזט נאָך ניט פאַרטיג.

— וואָס רעדסט דו, סאַשאַ, גאָט איז מיט דיר! אָט איז די צייטונג, נאַ לייען!

— איך האָב שוין געלייענט, געלייענט...

— נו?

— נו — נו!...

קיין ווערטער האָט מען מעהר נישט בעדאַרפט. דער פּאָטער האָט פערשטאַנען, וואָס דער זוהן מיינט. ער קען איהם. דער אַפּ־טייקער איז אויסער זיך פון סאַשאַ׳ס ענטפער. ער האָט אויפגע־שטעלט אויף איהם די בלויע ברילען און וויל איהם עפּיס זאָגען, קומט אָן די „אַלטע מויד“ מיט׳ן הונד העקטאָר און פאַלט־אַרויף דעם אַפּטייקער אויפ׳ן האַלז און קושט זיך מיט איהם און גראַ־טולירט איהם מיט דער קאָנסטיטוציע און זאָגט, אַז איצטער זע־נען אַלע מענשען גלייך... און וויל זיך צעקושען אויך מיט׳ן אַפּטיי־קער׳ס זוהן. קומט אָן פון דער אַנדערער זייט קעסלער און שלעפּט איהם אַוועק, און נאַדיעזשדאַ אַלעקסאַנדראָוונאַ בלייבט מיט׳ן אַפּטייקער אין צווייען, און זי קוקט אַרויף דורך איהרע ברילען, און עס לאָזט זיך הערען איהר מאַנסבילשע שטימע:

— זעהט נאָר וואָס דאָרטען טהוט זיך!

דאָס, וואָס זיי האָבען דערזעהען, לאָזט זיך ניט בעשרייבען אַזוי גרינג. דאָס איז געווען אַ מבול פון מענשען, וואָס האָבען זיך צענויפגעגאָסען אינאיינעם מיט די גאַסען, און צוזאַמען מיט די גאַסען האָבען זיי געוואַכסען און בעוועגט זיך. ניט מענשען זענען געגאַנגען, נאָר גאַסען, גאַנצע גאַסען, און קעפּ, געדיכט ווי זאַנגען אין פעלד, האָבען זיך געוויעגט קוים־קוים, ווי עס וויעגען זיך די זאַנגען פון אַ קליין לייכט ווינטעל, און פאָהנען האָבען גע־פלאַטערט איבער די קעפּ, און די באַלקאָנען פון די הייזער מיט די דעכער און מיט די פענסטער זענען געווען בעהאַנגען מיט רויטען און בעזעצט מיט מענשען, און אַלסדינג איז געווען צענויפגעגאָסען אינאיינעם: מענער און פרויען און קינדער, און כריסטען און אי־דען. און שטיל איז געווען און רוהיג און יום־טוב׳דיג, ווי יום־טוב אין אַ מקום קדוש. און קיין זכר פון פּאָליציע איז נישט געוועזען. און האָטש ס׳איז געווען איין אָקטאָבער־טאָג, האָט די זונן גע־מאַכט שלום מיט דער ערד צוליעב דעם גרויסען יום־טוב אויף דעם דאָזיגען טאָג און האָט געלויכטען, געשיינט און געוואַרעמט. ווי אינ׳ם שענסטען זומער־טאָג. און פון די זייטיגע גאַסען זענען

אויסגעוואַכסען נייע ימים פון מענשען מיט פאָהנען און האָבען זיך צענויפגעגאָסען אינ'ם גרויסען מבול פון קעפּ, און אַלע אינ־איינעם האָבען שטורמדיג בעגריסט דעם גרויסען יום־טוב, דעם ערשטען פרייהייטס־טאָג אינ'ם גרויסען לאַנד. און עס האָבען זיך געהערט פערשיעדענע ליעדער און געזאַנגען. און עס האָבען זיך אַרויסגעריסען אַלע מאָל פערשיעדענע ווערטער און אויסגעשרייען. נאָר אָפטער פון אַלע ווערטער האָט מען געקאָנט הערען דאָס וואָרט: „קאָנסטיטוציע!“ „קאָנסטיטוציע!“

טויזענדער קולות האָבען זיך אַרויסגעריסען פון טויזענדער העלזער און האָבען אָנגעפילט די לופט מיט דעם איינציגען ליעבען טייערען וואָרט: „קאָנסטיטוציע!“

עס האָט זיך אַגיסגעוויזען, אז ניט נאָר די מענשען — די היי־זער, די דעכער, די גאַסען, די בוימער, די שטאָדט, די שטיינער האָבען געשריגען „קאָנסטיטוציע!“ עס האָט זיך געדאַכט, אַז אויך די ערד ציטערט און שרייט: „קאָנ־סטי־טו־ציע!“

איינער פון דעם גאַנצען מבול מיט מענשען איז אַרויפגעשפּרונ־גען אויף איין איבערגעקעהרטען פאַס און האָט אויסגעדונערט מיט א גראָבער באַסאָווער שטימע, אין וועלכער ס'איז געווען צו דער־קענען דעם בעוואַכסענעם פאַרשוין מישא בערעזניאַק־ניידיטש.

— בירגער! דאָס ערשטע מאָל ווערד איהר אָנגערופען מיט דעם דאָזיגען פרייען נאָמען „בירגער“! ערלויבט מיר, איין אומ־בעקאַנטען, צו גראַטולירען אייך מיט דעם גרויסען יום־טוב, מיט דעם גרויסען טריומף. בירגער! מיר פייערען אונזער טריומף, מיר פרייען זיך מיט אונזער יום־טוב! פערגעסט אָבער נישט אונזערע קעמפּפער, די, וועלכע האָבען פערגאָסען זייער בלוט, די, וועלכע האָבען געשענקט זייער לעבען, די, וועלכע האָבען אוועקגעטראָגען זייערע קעפּ אויפ'ן עשאַפאָט פאַר אונז און פאַר אונזער פרייהייט. אויף די קניע זאָלט איהר פאַלען, אַלע ביז איינעם!

און דער גאַנצער מבול פון מענשען שטעלט זיך אַוועק, ווי איין מענש, אויף די קניע, און דער רעדנער טהוט דאָס אייגענע

אויף דעם איבערגעקעהרטען פאַס, הויבט־אויף די האַנד און לאָזט־אַרויס מיט זיין באַסאָווער שטימע דאָס געוויסע טרויער־ליעד:

„ווי זשערטוואָיו פּאַלי —
איהר זענט אַ קרבן געפאַלען"...

און דער גאַנצער מבול פון מענשען האַפּט־אונטער, ווי איין מענש, דאָס דאָזיגע טרויער־ליעד, און עס לאָזען זיך אַראָפּ די רויטע פאָהנען, און אַלע קעפּ זענען אָנגעבויגען, און אַלע זינגען, און פיעלע־פיעלע וויינען, וואָרום פיעלע־פיעלע האָבען אייגענע און בעקאַנטע, וואָס זענען געפאַלען... און אַ הייליגע שטילקייט ווערד פערשפּרייט איבער דעם מבול פון אָפּגעדעקטע קעפּ פון די אַלע מענשען, וואָס האָבען זיך דאָ צענויפגעזאַמעלט אינ'ם נאָמען פון דער פרייהייט...

און אַז דער רעדנער שטעלט זיך אויף די פיס, שטעהט אויף מיט איהם דער גאַנצער מבול פון מענשען, און זיין באַסאָווע שטימע דונערט ווייטער:

— בירגער! מיר האָבען אָפּגעגעבען אונזער חוב צו די געפאַלענע קעמפּער. איצט דאַרפען מיר זיך דערמאָנען אָן די קעמפּער, וועלכע זענען נאָך ניט געפאַלען. זיי לעבען נאָך און מוטשען זיך אין די ענגע פינסטערע טורמעס. אָן זיי דערמאָנט אייך. זיי ווייסען נאָך ניט פון אונזער גרויסען יום־טוב, וואָס זיי האָבען אונז בעשאַפען. צו זיי, צו זיי לאָמיר געהן! צו די מאַרטירער פאַר אונזער פרייהייט לאָמיר קומען! אַלע, ווי איין מענש, לאָמיר זיך לאָזען צו די טורמעס. קיין איינציגער זאָל ניט בלייבען דאָ. אַמנעסטיע לאָמיר פאָדערען פאַר אונזערע שוועסטער און ברידער! בעפרייען זאָל מען זיי באַלד, די רגע, די טהירען עפענען און אַרויסלאָזען די אומשולדיגע. און זאָל מען אונז בעגעגענען מיט פייער, וועלען מיר אַלע פאַלען. צו די טורמעס, בירגער, צו די טורמעס!

— הוררררראַ!!! — קאַטשעט זיך אַ הילך פונ'ם מבול מיט

מענשען פון איין עק שטאָדט ביז'ן אנדערען, און גאַנצע חוואַליעס קעפּ טראָגען זיך אהין, צו די טורמעס!

די ערד, וואָס טראָגט אויף זיך די דאָזיגע אַלטע שטאָדט, האָט נאָך קיינמאָל נישט געהערט אזא הילך, פון וועלכע מויערען קאָנען צעשפּאָלטען ווערען. דער הימעל, וואָס דעקט־איבער די דאָזיגע ערד, האָט נאָך קיינמאָל נישט געזעהען אזא בעוועגונג פון מוראש־קעס־מענשען. און די זונן האָט פערגעסען, אז עס איז איין אָקטאָ־בער־טאָג, און האָט אַ צופריעדענע אראָפּגעקוקט מיט איהר פייעריג פּנים אויף די צעהיצטע גליקליכע מענשען, און די גאַנצע נאַטור האָט גענומען אַנטייל אינ'ם דאָזיגען גרויסען ליכטיגען הייליגען פריי־הייטס־יום־טוב.

קאַפּיטעל ט.

פערשטעהרט דעם יום־טוב.

חדושים ונפלאות! ווי אַזוי האָבען זיך מענשען אינ'ם דאָזיגען ים, אינ'ם דאָזיגען מבול, געקאָנט געפינען איינס דאָס אַנדערע? אויף אזא בריה'שאַפט זענען געווען פעהיג נאָר אַזעלכע מזיקים, ווי סאַשאַ סאַפּראַנאָוויטש און זיין חבר קעסלער. די צוויי חברים האָבען מיט'ן כח פון זייערע עלענבויגענס זיך דורכגעשלאָגען אַ וועג און האָבען, געהענדיג צו די טורמעס, זיך אָנגעשלאָגען אויף איציקעל שאַפּסטעפּאַל, וואָס סע האָט איהם אַרויסגעטראָגען פון שטוב איי־נעם אַליין מיט זיין שירם — ער ווייסט אַליין ניט מיט וואָסער אַ כח.

ווי מע דערזעהט איין אייגען קינד, אַזוי האָט זיך שאַפּסטעפּאַל דערפרייהט, אַז ער האָט דערזעהען דעם אַפּטייקער'ס זוהן. שוין זשע איז דאָס אַלץ אויף דער וואָהר? שוין זשע איז דאָס אַלץ אמת? קאָנסטיטוציע? אַלע זענען גלייך? און אַפילו אידען אויך?... מע וועט בעפרייען די פּאָליטישע? און אָט באַלד וועט ער זעהען זיין בעפרייעטע טאָכטער? זיין ליעבע, איינציגע, טייע־רע טאָכטער? ער קוקט זיך אַרום אויף אַלע זייטען, בעטראַכט

די דאָזיגע אַלע „יונגלעך", דאַכט זיך, „גאָרנישטען", און דאָך האָ־בען טאַקי ז י י אויסגעפיהרט!... און בעקאַנטע אידען בעגע־גענט ער, וואָס געבען איהם אָפּ מזל־טוב, קושען זיך מיט איהם: „מיר זענען היינט גליַיך מיט אַלעמען!"... ניט שוין זשע טאַקי גליַיך מיט אַלעמען?... און ניט נאָר אידען — כריסטען בעקאַנטע גריסען איהם, קושען זיך מיט איהם, געבען איהם אָפּ מזל־טוב. עפּיס נאָר משיח'ס צייטען!... פּלוצים דערפיהלט ער אַ האַנד אויף זיין פּלייצע. ער דרעהט אויס דעם קאָפּ:

— פּאַשאַ?...

און איציקעל נעמט סאַשאַ'ן אונטער דער האַנד און ער קוקט איהם אין די אויגען אַריין, ווי איינער רעדט: „איז דאָס ניט קיין חלום?"... און סאַשאַ סאַפּראַנאָוויטש האָט ווי געטראָפען זיין מחשבה, און זאָגט צו איהם מיט אַ שמייכעל:

— יאָ. מיר געהען זיי בעפרייען. נאָך אַ האַלבע שעה און טאַ־מאַרא וועט דאָ זיין מיט אונז... מיט אונז!...

— אם ירצה השם! — זאָגט איהם איציקעל מיט אַ ירא־שמים־פּנים, האָט מורא זיך אַליין געבען אַ גוט אויג און קוועטשט סאַ־שאַ'ן די האַנד. — איז די משמעות, הייסט עס, אַז איצטיגס מאָל האָבען מיר אויסגעפיהרט?

דאָס וואָרט „מיר" זאָגט איציקעל שאָסטעפּאַל שוין מיט גדלות, מיינענדיג דערמיט נישט אַזוי זיך, ווי די טאָכטער... און ער דערזעהט אינ'ם מבול פון קעפּ אַ בעקאַנט מיידעל מיט אַ בחור אונטער דער האַנד געהען ביידע זעהר יום־טוב'דיג. ער וואָלט גע־מעגט שווערען, אַז דאָס איז זיין שטוב־מיידעל חאַסקע. יאָ, עס איז חאַסקע מיט איהר חתן דעם טרובאַטש... „אַ יום־טוב — טראַכט ער זיך — אַלע זענען גליַיך". אביסעל טהוט איהם הנאה, וואָס אַלע זענען גליַיך, און אביסעל אַהרט דאָס איהם: ווי געשיקט זיך עס, אַז זיין שטוב־מיידעל חאַסקע זאָל זיין גליַיך מיט זיין טאָכ־טער טאַמאַראַ?... און צוריק טהוט ער אַ טראַכט: „אַ שענע ריי־נע כפרה, זאָלען זיי זיין גליַיך, אבי ער זאָל שוין דערלעבען זעהען

די טאַכטער געזונדערהייד!"... און נאָך אַ בעקאַנט פּנים דערזעהט ער אינ'ם מבול פון קעפּ; דאָס איז נעטשיפּאָרענקאָ, דעם פּריס־טאַוו'ס שרייבערעל. „וואָס טהוט דאָ דער גויעץ?" און ער קאָן זיך ניט איינהאַלטען און טהוט אַ וואונק צו איהם און אַ מאַך מיט'ן שירם, און דעם קאָפּ האַלט ער הויך, מיט גדלות:

— וואו איז אַנטאָן איוואַנאָוויטש? פאַר וואָס זעהט מען איהם ניט אויף אונזער יום־טוב?

נעטשיפּאָרענקאָ לאָזט אַראָפּ די אויגען, טהוט אַ טרייסעל מיט'ן קאָפּ, ענטפערט נישט שאָסטעפּאַל'ען. מע ווייסט ניט, צי איז ער צופריעדען, אָדער ניט?...

— עס איז דעם פּריסטאַוו'ס רעכטע האַנד. — זאָגט שאָסטע־פּאַל צו סאַשאַ'ן מיט גדלות. נאָר סאַשאַ האָט זיך פערקוקט אין איין אַנדער זייט. דאָרט געהט זיין פאָטער, סאָלאָמאָן סאַפּראָנאָוויטש, געאָרעמט מיט זייער שכנה, נאַדיעזשדאַ אַלעקסאַנדראָוונאַ, זעהען אויס גליקליך, ווי אַ פּאָר־פּאָלק נאָר־וואָס נאָך דער חתונה. אויף איטליכענס פּנים איז אָנגעצייכענט גליק, יום־טוב, יום־טוב, יום־טוב!

אַ געוואַלטיגער „הוראַ", אַ נייער שטראָם פון מענשען. איין אומבעשרייבליכער ענטוזיאַזם האָפּט־אַרום די גאַנצע מאַסע. דאָס האָט געעפענט די טויערען פון טורמע דער גובערנאַטאָר אַליין, און האָט נאָך געהאַלטען דערביי אַ רעדע און האָט בעפרייעט אַלע פּאָ־ליטישע, וועלכע דער עולם האָט בעגעגענט מיט דער גרעסטער התפּעלות. און עס איז נישטאָ קיין ברעג צו דער שמחה פון די מאַסען, און עס קויקעלט זיך דער הילך פון איין עק ביז'ן אַנדערען:

— לעבען זאָל די פרייהייט! לעבען זאָלען די בעפרייעטע!

זעלבסטפערשטענדליך, אַז יעדער איינציגער וויל זעהען די בע־פרייעטע מיט זיינע אייגענע אויגען. איינציגע האָבען עס געוואָלט נאָר פון נייגיעריגקייט, איינציגע האָבען געהאַט אַ אינטערעס: איין איינגענער, אַ קרוב, אַ גוטער בעקאַנטער. און בכדי דער יום־טוב זאָל זיין נאָך פולער און די גאַנצע שטאָדט זאָל וויסען פון דער

אמנעסטיע, האָט מען די בעפרייעטע גענומען פיהרען מיט מוזיק, מיט געזאַנג און מיט געשריי־ען „הורא“ איבער די גרעסטע גאַסען פון שטאָדט. אַלע מאָל האָט מען אַוועקגעשטעלט אויף אַ אימ־פראָוויזירטער ביהנע איינעם פון די בעפרייעטע, ער זאָל זיך בע־ווייזען, ער זאָל עפּיס זאָגען, האָטש עטליכע ווערטער — און אַ הורראַ האָט פערהילכט זיינע רעד. נאָר אָט איז געוואָרען מיט אַ מאָל אַ דערשטיקעניש. מע האָט זיך פּשוט געשטעלט איינער דעם אנדערען אויף די קעפּ. און אויף דער אימפּראָוויזירטער ביהנע האָט זיך בעוויזען זעהר אַ שען מיידעל מיט שוואַרצע געקרייזעל־טע האָר, מיט אַ אידישער נאָז און מיט שענע שוואַרצע גרויסע אוי־גען. איציקעל שאָסטעפּאַל, וואָס האָט זיך געהאַלטען די גאַנצע צייט אָן זיין יונגען פריינד סאַשאַ סאַפּראָנאָוויטש, האָט זיך גע־געבען אַ וואָרף, אויסגעצויגעןביידע הענד אַרויף:

— מיין טאָכטער! מיין קלוגע, טייערע טאַ...

מעהר האָט דער גליקליכער פאָטער נישט געקאָנט אַרויסזאָ־גען. ער איז איבערגעהאַקט געוואָרען אין מיטען וואָרט. עס האָט זיך געטראָפען אַ מאָדנע זאַך, אַ זאַך, וואָס קיין מענש האָט נישט געקאָנט פאָראויסזעהען, אַ זאַך, וואָס קיינער האָט עס זיך ניט גע־קאָנט פאָרשטעלען ניט אויף וואָהר, ניט אין חלום, אַ זאַך, וואָס האָט פערשטעהרט דעם גליקליכסטען יום־טוב, פערשטעהרט, פער־פינסטערט אויף לאַנג, אויף לאַנג, אויב ניט אויף שטענדיג... עס האָט זיך פּלוצים גאָר אומגעריכט דערהערט אַ קנאַק פון אַ סך ביקסען, מע ווייסט ניט פון וואַנען, פון וועלכער זייט, און דער מבול פון קעפּ האָט זיך אָנגעהויבען ביסלעכווייז, ביסלעכווייז, צו וויעגען, און אַלץ האָט בעקומען אַ מאָדנע אויסזעהען.

ווי פון אַ זיסען שלאָף, ווי פון אַ גוטען חלום האָט מען זיך אויפגעכאַפּט, און אַ קאַלטער שרעק האָט אַרומגענומען אַלעמען, און צווישען דעם פערגליווערטען עולם איז מיט אַ מאָל אויסגע־בראָכען אַ פּאַניק, אַ בהלה, אַ לויפעריי און אַ שפּרינגעריי איבער קעפּ, אַ ערדטרעטעניש... ניט פערשטאַנען נאָך, וואָס דאָ איז גע־

שעהן, האָט יעדער איינציגער אינסטינקטיוו געגעבען אַ טראַכט פון זיך, ווי אַזוי ראַטעוועט מען זיך אַרויס פון דאַנען אַ לעבע־דיגער? — און מע האָט גענומען ראַטעווען איטליכער זיין איי־גענעם נפש... סאַשאַ סאַפּראַנאָוויטש'עס ערשטער געדאַנק איז גע־ווען — „טאַמאַראַ“... וואו איז טאַמאַראַ? ווי אַזוי דערשלאָגט מען זיך צו איהר און מע שלעפּט זי אַרויס פון דער סאַמע הושטשע? אָנשטאָט דעם, ער זאָל לויפען אויף־צו־פריהער, ווי אַלע וואָס אַרום איהם, האָט ער זיך געגעבען אַ וואָרף צוריק, אַהין, צום אויבען־אָן. דאָרט, וואו טאַמאַראַ איז נאָר־וואָס געשטאַנען. ער האָט גענומען אַרבייטען מיט'ן כח פון זיינע טרוקענע עלענבויגענס, שפּאַנען אי־בער קעפּ, פערגעסען יעדע סכנה, און האָט זיך סוף־כל־סוף טאַקי דערשלאָגען צו דער סאַמע הושטשע, צו דער סאַמע טריבונע. דער־זעהען די צעטומעלטע פערלוירענע טאַמאַראַ צווישען אַ סך צעטו־מעלטע און פערלוירענע, געגעבען זי אַ נעם מיט גוואַלד אונטער דער האַנד, אַ שלעפּ־אַרויס פון דער מאַסע און האָט זיך געלאָזט מיט דעם זעלבען כח פון זיינע דאַרע עלענבויגענס און מיט דעם זעלבען שפּאַנען איבער קעפּ, איבער גע'הרג'עטע און איבער לעבע־דיגע מענשען, און עס איז איהם געראָטען אַרויסצורייסען זיך פון דער ענגשאַפט אויף אַ פריי שטיקעל פּלאַץ.

אין דער ערשטער מינוט האָט זיך טאַמאַראַ נישט געקאָנט אָפּ־געבען קיין רעכענונג, וואָס זי טהוט און וואוהין זי געהט און מיט וועמען זי געהט. שפּעטער, אַז זי האָט זיך אַרויסגעמאַכט פון דער ענגשאַפט אויף דעם פרייען פּלאַץ און זי האָט זיך אַרומגעקוקט צוריק און האָט דערזעהען בלוט, בלוט פון אונטערגעשאָסענע, צע־הרג'עטע, צעטראָטענע מענשען, — האָט זי זיך געגעבען אַ רייס־אויס פון סאַשאַ'ס הענד און האָט זיך געוואָלט לאָזען לויפען צו־ריק. סאַשאַ סאַפּראַנאָוויטש אָבער האָט זיך בעשלאָסען, טאַמאַראַ'ן פון די הענד נישט אַרויסצולאָזען, האָט ער זי אַ חאַפּ געטהאָן צו־ריק מיט זיינע דאַרע, נאָר שטאַרקע הענד:

— צוריק וועט איהר נישט געהן!

איבעריגע ווערטער. סאַי ווי סאַי איז שוין אונמעגליך געווען געהן צוריק. געהן האָט מען געקאָנט נאָר ווייטער, אי דאָס ניט געהן, נאָר לויפען, וואָרום אַ געדיכטע חוואַליע פון מענשען האָט זיך, ווי אַ שטראָם, געטראָגען און געטראָגען...

און פון הינטען האָט זיך געהערט אַ שיסעריי... און פערד האָבען געטראָטען איבער לעבעדיגע מענשען...

ערשט אַז זיי זענען שוין געווען אויף דער וואסילטשיקאָווער גאַס, ביי'ם הויז נומער 13, ביי דער אַפּטייק פון סאָלאָמאָן סאַפּראַנאָוויטש, האָט טאַמאַראַ בעמערקט, אַז איהר בעגלייטער סאַשאַ האַלט זיך מיט דער לינקער האַנד ביי דער רעכטער פּלייצע, און אַז דאָס פּנים איז איהם בלאַס, ווי ביי אַ טוידטען.

— וואָס איז אייך? — האָט זי איהם געפרעגט, נעשעמט זיך קוקען איהם גלייך אין די אויגען.

— גאָר נישט, גאָר נישט, נישט געפעהרליך.

אַזוי האָט איהר געענטפערט סאַשאַ מיט אַ פריינדליך שמייכעלע, אָנווייזענדיג איהר אויף דער פּלייצע, און האָט אַראָפּגעלאָזט זיך פּאַוואָלינקע אויף דער ערד. טאַמאַראַ האָט זיך אָנגעבויגען איבער איהם, אויפגעהויבען איהם מיטביידע הענד, ווי מע הויבט אויף אַ קינד, און מיט אַלע כחות איז זי צוגעגאַנגען צו דער טהיר און האָט גענומען קלינגען אַזוי לאַנג, ביז עס זענען אַרויסגעלאָפען חוה די אידינע, חאַסיע דאָס מיידעל און דער סטאָראָזש דער גוי, און מע האָט דעם אונטערגעשאָסענעם סאַשאַ אַרויפגעטראָגען צו איציקעל שאָסטעפּאַל אין הויז אריין (דעם אַפּטייקער'ס וואָהנונג איז געווען צוגעשלאָסען), און ערשט דאָרט, אַז מע האָט איהם אַוועקגעלעגט אויף אַ קאַנאַפּע, צעשפּילעט דעם ארבעל, האָט מען דערזעהען, אַז ער גיהט־אָפּ מיט בלוט, און סאַשאַ האָט אָנגעהויבען חלש'ען.

— דעם דאָקטאָר! וואַסער! אייז! דעם אַפּטייקער! — און אַלע האָבען זיך אַ וואָרף געטהאָן אויף אַלע זייטען, ווער נאָך וואַסער, ווער נאָך אייז, ווער נאָכ'ן דאָקטאָר. שיווקע, וואָס האָט

שוין געוואוסט, אַז טאַמאַראַ איז פֿריי (נחמיה דעם שוסטער׳ס ווייב האָט פֿערדיענט די מצוה; זי איז געקומען צו לויפֿען אָהיים איהר אָנזאָגען די בשורה פֿריהער פֿאַר אַלעמען), האָט זיך געלאָזט לויפֿען מיט אַ גוואַלד אין דער גאַס אַרויס און בעגעגענט זיך מיט׳ן מאַן, וועלכער איז געלאָפֿען אָהיים האַלב אַ טוידטער. דערזעהען שיווקע׳ן לויפֿען, איז איציקעל שאַסטעפּאַל שיער ניט געשטאָרבען פֿאַר שרעק. ער האָט מיט׳ן שירם געוויזען נאָך פֿון דער ווייטען צו שיווקען, אַז זי זאָל געהן צוריק, וואָרום אין גאַס טהוט זיך חושך, מע שיסט.

— מע שיסט! — שרייט צו איהר דער מאַן.

— מע שיסט?

— מע שיסט! מע שיסט! געה צוריק!

— דאָ אויך, — ענטפֿערט איהם שיווקע, — מע האָט שוין געשאָסען! דערשאָסען!

— וואו? וועמען? — שרייט איציקעל און פֿאַלט שיער חלשות.

— דעם אַפּטייקער׳ס זוהן האָט מען געשאָסען...

* * *

דעם פֿערוואונדעטען סאַפּראַנאָוויטש׳ען האָט מען אַרויסגענומען די קויל און איבערגעבונדען די וואונד. דער דאָקטאָר האָט געזאָגט, אַז עס איז ניטאָ קיין געפֿאַהר, דער קראַנקער וועט אין דריי־פֿיער טעג אַרום קאָנען אויפֿשטעהן. ער האָט נאָר אָנגעזאָגט, מע זאָל אַכטונג געבען אויף דער טעמפּעראַטור, און ווייטער גאָרניט. דער קראַנקער האָט גערעדט, געשפּאַסט און געפֿיהלט זיך זעהר גוט. און ווי אַזוי האָט ער זיך געקאָנט פֿיהלען ניט גוט, אַז טאַמאַראַ איז געזעסען נעבען איהם גלייך מיט אַלע; זי האָט זיך אַליין אַרויסגערופֿען אויף צו זיצען נעבען קראַנקען. איציקעל שאַסטעפּאַל האָט געוואָלט, אַז זי זאָל געהן רוהען נאָך אַ טאָג פֿון גרויסע שרעק, און אגב האָט די מאַמע זי שוין אַזאַ צייט ניט געזעהן... האָט אָבער טאַמאַראַ געזאָגט, אַז זי וועט פֿון דעם קראַנקען נישט

אָפּטרעטען... זיצענדיג אָט דאָ, האָט טאַמאַרא פּערטראַכט זיך, דאָס ערשטע מאָל פון זינט זי קען זיך מיט סאַשאַ'ן, איבער אַלץ, וואָס צווישען זיי איז פאָרגעקומען ביז איצטיגען מאָמענט. דאָס ערשטע מאָל, קאָן מען זאָגען, האָט זיך טאַמאַרא אָפּגעגעבען אַזוי נאָהענט מיט דעם מענשען, און איהר גאַנצע פערגאַנגענהייט איז איהר דורכגעלאָפען אין די געדאַנקען, און זי האָט זיך דערמאָנט, ווי דער דאָזיגער סאַפּראַנאָוויטש איז איהר נאָך קינדוויין נאָכגעגאַנגען, ווי אַ שאָטען... און נאָכדעם, אַז ער איז אונטערגעוואַכסען, געוואָרען אַ „בחור'על“, איז ער איהר געווען כסדר פאַר די אויגען, שטענדיג אַ רויטער, תמיד אַ שעמעוודיגער... און נאָכדעם, ווי ער איז געפאָהרען מיט איהר קיין פּעטערבורג, מורא געהאַט צוגעהן צו איהר נאָהענט... נאָכדעם אין פּעטערבורג זייערע בעגעגענישען און געשפּרעכען: „*מע האָט מיך געמאַכט פאַר איין אויפזעהערין אויף וויינגערטנער, מיין איינגענעם גאָרטען האָב איך פערלאָזט*“...

און טאַמאַרא פערטראַכט זיך אויף דעם פּשט פון'ם פּסוק און אויף דעם אַלעם, וואָס זי איז דורכגעגאַנגען און דורכגעמאַכט אין דער לעצטער צייט: וואָס איז זי, אייגענטליך, געווען פאַר דער בעוועגונג? נישט מעהר אַלס אַ פּאַסיווע, אַ זייטיגע פערזאָן... וואָס האָט זי אַליין אויפגעטהאָן? גאָר נישט מיט גאָר נישט! מיט וואָס האָט זי אין דער דאָזיגער קאָנסטיטוציע אַ גרעסערען חלק, למשל, פון איהר מוטער? אַ גאַנצע רייהע פון אַקטיווע פאַרשוינען געהען דורך פאַרביי איהר: ראָמאַנענקאָ, מאַשאַ, בערעזניאַק און נאָך און נאָך — וואָס איז זי פאַר זיי געווען, אַז נישט קיין גוטע בעקאַנטע און נישט מעהר? פאַר וואָס האָבען אַלע אַנדערע געהאַט מעהר אָדער וועניגער אַרבייט, און זי נישט? צוויי מאָל איז זי אָפּגעזעסען אין טורמע, און ביידע מאָל אַלס אַ זייטיגע, אַ צוגעטשעפּעטע, און קיינמאָל נישט אַלס איין אַקטיווע מיטאַרבייטערין, ווי אַנדערע. און ווער האָט זיך נאָך אַזוי פיעל געריסען צו אַקטיווער אַרבייט, ווי זי? אָט איז סאַפּראַנאָוויטש נישט קיין

רעוואָלוציאָנער, — פאַר וואָס האָט ער שטענדיג אַזוי פיעל צו טהון אַלס נאַציאָנאַליסט פאַר זיין אייגען פאָלק? איז דען ז י י ן פאָלק ניט א י ה ר פאָלק? איז זי דען ניט שולדיג, ווי סאשא זאָגט, צו איהר פאָלק מעהר אַלס צו אַלע אַנדערע, פאַר ווענמען עס דאַרט איהר דער קאָפּ און עס טהוט איהר וועה דאָס האַרץ און זי איז גרייט אַפילו זיך מוסר נפש צו זיין?...

— וואָס מאַכט ער? — פרעגט שאָסטעפּאַל, צונעהענדיג אויף די שפּיץ פינגער צום בעטעל, וואו סאשא ליגט און די טאָכטער מיט סאשאַ׳ס חבר קעסלער זיצען ביי די זייטען.

— ער שלאָפט, — זאָגט טאַמאַרא שטיל.

— ששש... ער שלאָפט! — זאָגט איציקעל שאָסטעפּאַל צו שיווקען, וואָס געהט איהם נאָך פון הינטען.

אין דער מינוט רייסט זיך אַריין חוה די אידינע מיט א בשורה גלייך צום בעל־הבית, צו איציקעל שאָסטעפּאַל:

— בעל־הבית! אויף דער אידישער גאַס, זאָגט מען, איז פריילֹיך!

— ששש... וואָס הייסט ס׳איז פריילֹיך? — פרעגט איציקעל.

— א פּאָגראָם, זאָגט מען.

אַלע האָפּען זיך אויף פון די ערטער.

— א וואָס?

— א פּאָגראָם ווייסט איהר ניט? א אידישער פּאָגראָם, דאָס אייגענע, וואָס אין קעשינעוו...

דאָס דאָזיגע עכט־רוסישע וואָרט „פּאָגראָם“, וואָס קאָן ניט איבערגעזעצט ווערען אויף קיין שפּראַך אין דער וועלט, רופט אַרויס ביי אידען א געפיהל, וואָס קיין אומה ולשון קאָן עס ניט פערשטעהן, אויסער א אידען. ווי ווילד דאָס זאָל ניט קלינגען, האָט דאָס אין דער מינוט, אין דעם דאָזיגען טאָג, געקלונגען נאָך מעהר ווילד, ווי אַלע מאָל. הייננט א פּאָגראָם? ווי איז דאָס מעגליך?!...

אין די ווערטער קומען־אָן נחמיה דער שוסטער מיט זיינע ביידע זיהן מיט שטאַרק איבערגעשראָקענע פּנים׳ער.

— מע שלאָגט, — זאָגט חיים, און בעני חזר'ט איבער:

— מע שלאָגט... ס'איז אַ פּאָגראָם...

אַלע זענען ווי פערגליווערט געוואָרען. סאשא האָט זיך אויפ־געזעצט, אָנגעשפּארט אויפ'ן עלענבויגען און בעגעגענט זיך מיט טאמאַראַ'ס אויגען. אינ'ם דאָזיגען קוק האָט זיך אויסגעדריקט אַלסדינג, וואָס ס'איז ביז אַהער צווישען זיי נאָך ניט געזאָגט געוואָרען. נחמיה דער שוסטער האָט געפונען פאר נויטיג צו בע־רוהיגען די בעלי־בתים.

— שרעקט אייך ניט, עס איז מיט חסד: אָרעמע לייט שלאָגט מען... אויף דער אידישער גאַס איז אַ פאָרמענע פּאָגראָם. נאָר־וואָס איז געווען ביי מיר מיינער אַ באַקאַנטער שניידער, יודעל קטנתי...

— נעהט אייך געזונטערהייד מיט אייער שניידער קטנתי! — צעלאָזט זיך איציקעל שאָסטעפאַל מיט כעס אויפ'ן שוסטער, גלייך ווי דער שוסטער איז דאָ דער גאַנצער חייב, און טאַמאַראַ שטעהט־אויף, גלייכט זיך אוים, דאָס פּנים פלאַמט איהר, די אויגען ברע־נען:

— ס'אַליגען! עס קאָן ניט זיין! עס קאָן ניט זיין!...

— פאַר וואָס קאָן עס ניט זיין? עס קאָן זעהר זיין! — זאָגט סאשא אין אויפרעגונג. — דאָס איז דער אמת'ער עפּילאָג, וואָס מע האָט בעדאַרפט ארויסזעהען...

— איהר זאָלט נאָר ליגען רוהיג! — שלאָגט איהם טאַמאַראַ איבער מיט אַ ווייכען טאָן, וועלכען ער האָט נאָך פון איהר קיינ־מאָל ניט געהערט. — אייך האָט דער דאָקטאָר אָנגעזאָגט, איהר זאָלט ליגען רוהיג... איך געה און קום באַלד צוריק... רוהיג זאָלט איהר ליגען!

סאשא פאָלגט זי, ווי אַ קינד, לעגט זיך אַוועק צוריק, ליגט בלומרשט רוהיג און קוקט, ווי טאַמאַראַ טהוט זיך אָן, קלויבט זיך געהן. ניט שוין זשע וועט זי אַוועקגעהן, און ער וועט דאָ בלייבען אַליין, אָהן איהר?... ער פיהלט, ווי עס טראָגט איהם פון דער קאַ־

נאפּע. אַט־אַט, דאַכט זיך, שפּרינגט ער אַראָפּ, טהוט זיך אַ וואָרף איהר פאַר די פיס: „נ י י ן, ד ו ו ו ע ס ט נ י ט ג ע ה ן א ל י י ן, ט א מ א ר א, מ י ט מ י ר ו ו ע ס ט ד ו ג ע ה ן! מ י ט מ י ר! מ י ט מ י ר!“...

* * *

טאַמאַראַ איז אַוועק, און סאַשאַ איז געבליבען ליגען אין אַ העליש פייער.

די טעמפּעראַטור האָט זיך ביי איהם אויפגעהויבען.

קאַפּיטעל י.

וואָס טאַמאַראַ האָט געזעהען און געהערט.

עס איז נאָך געווען פריה, אַז טאַמאַראַ האָט זיך געלאָזט איבער דער שטאָדט אַראָפּ־צו, דאָרט, וואו די אָרעמע לייט וואָהנען, אויף דער אידישער גאַס. זי האָט בעגעגענט אָרעמע ווייבער מיט קינדער, מיט פּעקלעך און שמאַטעס אַ סך, פאָהרען אויף פוהרלעך, איין פוהרעל נאָכ׳ן אַנדערען, מיט איבערגעשראָקענע פערשעהמטע פּנים׳ער, גלייך ווי זיי וואָלטען עפּיס אָפּגעטהאָן אַ מיאוסע מעשה, בעגאַנגען אַ פערברעכען... וואוהין פאָהרט מען? זיי ווייסען אַליין ניט וואוהין זיי פאָהרען. אין שטאָדט איז, זאָגט מען, אַ פּאָגראָם, דאַרף מען פאָהרען ערגיץ זיך בעהאַלטען; דער — צו אַ בעקאַנטען כריסט, דער — אין אַ האָטעל, און דער — צום באַהן... לאַנג האָבען אָבער די דאָזיגע ניט געקאָנט פאָהרען, וואָרום מע האָט זיי נישט געלאָזט; מע האָט זיי גענומען אָפּשטעלען, פערקערעווען די פערדלעך און אָפּשיקען צוריק, צוריק. טאַמאַראַ איז צוגעגאַנגען צו אַ פּאָליציאַנט און געפרעגט, ווי אַזוי דערלאָזט ער אַזאַ זאַך? האָט זי בעקומען פון איהם אַ תשובה, אַז די באַרישני זאָל זיך בעסער אָפּטראָגען פון דאַנען בעצייטענס, וואָרום זי קאָן חאַפּען דעם איינגענעם פּסק, וואָס די דאָזיגע אידען...

— וואָס עפּיס אידען? — פרעגט איהם טאַמאַראַ.

— ווארום היינט איז אזא טאג... — ענטפערט איהר דער פאליציאנט מיט אזא טאן, גלייך ווי עס וואלט זיך גערעדט פון בעגיסען די גאסען וכדומה אזעלכע געוועהנליכע זאכען.

טאמארא געהט ווייטער און שלאגט זיך אן אויף אזא סצענע: איין ארעמע אידישע פרוי, נאך א יונג ווייבעל, מיט צוויי קינדער, איינס ביי דער האנד, דאס אנדערע אויף די הענד, לויפט מיט א קאשיק, און איהר לויפען־נאך צוויי גוי'עס. איינע האט שוין דעם קאשיק צוגענומען, און די אנדערע רייסט ביי איהר די שאל פונ'ם קאפ. טאמארא לויפט־צו און שטעלט זיי אפ.

— וואס טהוט איהר דאס? גאט איז מיט אייך!

— היינט מעג מען! — ענטפערען איהר די גוי'עס מיט א געלעכטער און לאזען־אפ דאס ווייבעל. און טאמארא ווערד גע־וואהר פון איהר, אז דאס לויפט זי פון דער אידישער גאס, וואו מע שלאגט אידען... וואוהין זי לויפט — ווייסט זי נאך אליין נים, נאר זי האט גערעכענט, אז דא, צווישען די נגידים, און איבער־הויפט — צווישען כריסטען, וועט מען מן הסתם נים שלאגען, טאמער וועט עמיצער אויף איהר רחמנות האבען און אויף איהרע צוויי יתומה'לעך? זי וואלט וועלען זיך בעהאלטען ערגיץ ביי א גוטען כריסט, ביי א כריסט איז מען זיכערער...

טאמארא'ן פאלט איין א געדאנק צו פערבארגען דאס דאזיגע ווייבעל ביי א כריסט. ביי וועמען? עס איז נים וויים פון דער גימנאזיע — ביי דער פרוי ראמאנענקא! און זי זאגט צום ווייבעל, אז זי וועט זי אפפיהרען צו א בעקאנטען כריסט. „צו א כריסט? לאנג לעבען זאלט איהר!“... דאס ווייבעל וויל זי ארומחאפען קו־שען. און זי חאפט זי פאר א האנד און זי לויפט מיט איהר, און לויפענדיג דערצעהלט איהר דאס ווייבעל טויזענדער שרעקליכע זאכען, וואס האבען זיך אפגעטהאן ביי זיי אויף דער אידישער גאס: מע שלאגט, מע הרג'עט, מע הרג'עט אויף טוידט. טאמארא פערשטעלט זיך די אויהערען, און נישט ווילענדיג דערמאנט זי זיך אין ביאליק'ס בלוטיגע פאעמע, וואס סאשא האט איהר אמאל גע־

ליִיענט, און וואָס האָט דערמאָלט געמאַכט אויף איהר איין איינ־דרוק פון אַ שענער, הויכער פּאָעזיע, נישט מעהר. איצטער קלינגען זיי איהר אין די אויהערען, ווי טראָמפּייטען, ווי הונדערט קעסעל־פּויקען:

אַ פּויסט וואו איז?
וואו איז אַ גרויסער דונגער,
וואָס זאָל זיך אָפּרעכענען פאַר אַלע דורות?...

עס ציהט זי צוריק אין שטאָדט אריין, חאַפּען וואָס ס'וועט איהר אריינפאַלען אין די הענד אריין, זיך נוקם זיין, זיך אָפּרע־כענען פאַר'ן אומזיסטינען בלוט. זי דערמאָנט זיך, אַז זי האָט גענומען אָפּפיהרען דאָס דאָזינע ווייבעל מיט די קינדער צו אַ כריסט. אָט איז שוין די גימנאַזיע. אָט דאָ זיצט איהרער אַ בע־קאַנטער כריסט...

— אָט דאָ וועט אייך זיין גוט! — זאָגט טאַמאַרא צום ווייבעל און זי קלינגט אָן ביי דער טיר איין מאָל און צוויי מאָל און דריי מאָל — מע ענטפערט ניט. קלינגט זי אָן אין טויער, בעוויזט זיך דער דוואָרניק. דערזעהען „אידען", ווערד ער מלא חמה: „דאָ איז ניט קיין אידישע סינאַגאָגאַ. טראָגט זיך אָפּ בעצייטענס, כל זמן מע האָט אייך ניט געבראָכען די ביינער!"...

— איהר קאָנט אייך געהן, — זאָגט דאָס ווייבעל צו טאַמאַ־ראַ'ן. — איך בלייב זיצען דאָ, עס מעג זיך זיין וואָס עס וויל זיך, פאַרט צווישען כריסטען, טאָמער וועט זיך עמיצער דערבאַרעמען. איך בין איין אָרעמע אלמנה מיט צוויי ברעקלעך קינדער יתומים. וואָס וועט מען ביי מיר נעמען?...

טאַמאַראַ לאָזט זיך געהן און דערזעהט פון דער ווייטען אַ פּראָצעסיע מיט נאַציאָנאַלע פאָהנען. וואָס זאָל דאָס בעדייטען? און זי דערזעהט פון דער ווייטען שוין זעהר אַ שען בילד, ווי אַזוי מע האַקט טירען, מע ברעכט פענסטער און מע וואַרפט און מע שמיצט און מע שליידערט, און קליינע שקצים'לעך און גוי'עס און שיקסעס הויבען דאָס אויף, און מע שלאָגט עפּיס עמיצען. און זי

זעהט, ווי מענשען פאַלען און מע טרעט אויף זיי מיט די פערד... און טאַמאַרא לויפט־צו, און זי דערזעהט, אַז אָט האָט זיך פלוצים די פראָצעסיע אָפּגעשטעלט נעבען דער גימנאַזיע... אויפ׳ן באַלקאָן שטעהט דער אַלטער ראָמאַנענקאָ אָהן אַ היטעל און בויגט זיך און נויגט זיך, און עס לאָזט זיך הערען אַ מורא׳דיגער „הורראַ!“

— נידער מיט דער קאָנסטיטוציע! אַ טוידט צו די אידען!!!

— הורראַ! אַ טוידט צו די אידען!!!...

. . . .

קאַפּיטעל יא.

דער שטורם פערשפּרייט זיך.

דעם אַפּטייקער סאָלאָמאָן סאַפּראַנאָוויטש איז דאָס אָפּגעראַטען, ווי אַ מוצלח. איהם האָט דאָס נאָכ׳ן ערשטען שאָס אָפּגעריסען פון זיין פריינדין נאַדיעזשדאַ אַלעקסאַנדראָוונאַ און אוועקגעטראָגען מיט׳ן שטראָם אין איין אַנדער זייט שטאָדט, אין די ווייטע גאַסען און געסלעך, וואו ער איז שוין לאַנג נישט געוועזן. ער האָט דערהערט פון דאָרטען, פון אונטען ערגיץ, טראָגען זיך מאָדנע קולות; עס האָט אויסגעדאַכט, ווי מענשען שרייען, רופען צו הילף, און ס׳איז איהם געוואָרען קאַלעמוטנע אויפ׳ן האַרצען, און ער האָט געוואָלט שוין אומקעהרען זיך צוריק. גאָר דער גוטער יאָהר האָט איהם געטראָגען, און ער האָט זיך איינגעשטעלט און איז נעגאַנגען אַביסעל אַראָפּ־באַרג, צו דער אידישער גאַס צו, און האָט אָנגעהויבען צו בעגעגענען מאָדנע מינים נפשות, וואָס ער האָט שוין לאַנג אַזעלכע נישט געזעהען: באָרוויסע, אָפּגעריסענע, מיט געשוואָלענע פנים׳ער, מיט רויטע נעזער, מיט אונטערגעבלוי־טע אויגען. יעדער פון זיי האָט עפּיס געטראָגען פולע הענד און האָט זיך געאיילט מיט אַזאַ אימפּעט, ווי מען איילט זיך אויף יום־טוב, אָדער מע דאַרף אָפּטראָגען דאָס און גיכער געהן נעמען נאָך אַ מאָל, וואָרום מע קאָן פערשפּעטיגען... צווישען דעם, וואָס

די נפשות האָבען געטראָגען, זענען געווען נייע שטיוועל, אַלטע קאַ־לאָשען, נייע קאָלדרעס, אַלטע זעק, זילבערנע וואַזעס, פּאַפּיערענע פּודלען, אייזערנע טעפּ, פּעקלעך מיט טיי, פּאָרצעלייענע זייגערס מיט היטלעך צוקער, וכדומה אַזעלכע זאכען, וואָס פּאָרען זיך עפּים ניט... נאָך נישט געוואוסט אַקוראַט וואָס דאָס איז, נאָר דער־פיהלט, אַז דאָ איז ניט פריילין, האָט ער חשק געהאַט שוין אַ נעם טהון זיך צוריק. נאָר אַ מאָדנער כח האָט איהם ווי געצויגען אַלע מאָל וואָס ווייטער און ווייטער, ביז ער האָט בעגעגענט פון אַ צווייטער גאַס אַ חאַליאַסטרע יונגע שקצים מיט דובינקעס. האָבען זיי איהם אָפּגעשטעלט און אַ פרעג געטהאָן, ווי־פיעל געלט האָט ער ביי זיך? נאַטירליך, האָט זיך דער אַפּטייקער ארויסגעשטעלט אַקעגען זיי מיט גרויסקייט: וואָס פאַר אַ העזה האָבען זיי אַוועק־שטעלען אַ רוהיגען מענשען אין מיטען גאַס, און נאָך אין אַזאַ צייט, וואָס מע האָט אונז געשענקט קאָנסטיטוציע?...

— אהאַ? קאָנסטיטוציע? — האָבען די יונגע שקצים געענט־פערט דעם אַפּטייקער און מכבד געווען מיט אַ ברוך־הבא איבער'ן קאָפּ אַזוי געשמאַק, אַז ער איז באַלד פּריטשמעלעט געוואָרען, פער־לאָרען דעם קאַפּעליוש מיט די בלויע ברילען און איז אַנידערגע־פאַלען אויף דער ערד. און חברה האָבען קודם אַראָפּגענומען ביי איהם דעם גאָלדענעם זייגער מיט דער קייט, אויסגעטרייסעלט אַלע קעשענעס, און ערשט נאָכדעם איז ביי זיי ארויס אַ ספק, צי איז דאָס אַ איד אָדער אַ כריסט? זאָל ער זיין אַ כריסט? — למאַי איז ער אַ געלער? איז ער אַ איד? — למאַי איז ער געגאָלט? און עס איז געבליבען בהסכם כולם, אַז מע זאָל פרעגען ביי'ם אַפּטייקער אליין. זעלבסטפערשטענדליך, אַז דער אַפּטייקער האָט באַלד גע־זאָגט, אַז ער איז אַ כריסט, איין אמת'ער כריסט.

— ווי באַלד ער איז אַ כריסט, זאָל ער אונז בעווייזען; זאָל ער זיך אָקאָרשט איבער'צלמ'ען דריי מאָל!

אַזוי האָבען געפּאָדערט חברה, און דער אַפּטייקער, טוידט ווי אַלע טוידטע, האָט זיך נעבאָך געמוזט דריי מאָל איבער'צלמ'ען.

— צלמ׳ען זיך קאָן אַ איד אויך! — האָט זיך אָנגערופען איינער אַ חכם. — זאָל ער אונז ווייזען, אַז ער טראָגט אַ צלם.

דאָ איז איהם געוואָרען שלעכט: טאָמער, אַ קשיא אויף אַ מעשה, וואָס חברה קאָנען טהון מיט איהם? איז ער געפאַלען אויף איין עצה (ניט אומזיסט האָבען אידען אַ שם פון אַ חיטרע פאָלק!) און האָט זיך כלומרשט מודה געווען פאַר זיי, אַז ער אַליין קומט ארויס פון אידען, דאָס הייסט, ער איז אַמאָל געווען אַ איד, נאָר איצט איז ער אַ כריסט. אי, וואו איז זיין צלם? —

— איך בין אַ פּראָטעסטאַנט! — האָט זיך בעצייטענס פערענטפערט דער אַפּטייקער און געבעטען זיך ביי די חברה־לייט, זיי זאָלען אויף איהם רחמנות האָבען, ער האָט אַ קראַנק ווייב מיט פיער קליינע קינדערלעך, מיט איין אַלטער מאַמע, מיט אַ בלינדען טאַטען (צוליעב פקוח־נפש און מחמת ער האָט שוין אָנגעהויבען זאָגען ליגען, האָט ער שוין געהאַקט ווייטער).

און די חברה־לייט האָבען רחמנות געהאַט אויפ׳ן גע׳שמד׳טען פּראָטעסטאַנט, וואָס האָט אַ קראַנק ווייב מיט פיער קליינע קינדערלעך מיט איין אַלטער מאַמע מיט אַ בלינדען טאַטען, און האָבען נאָר צוגענומען ביי איהם די מלבושים מיט די שטיוועל, איהם איבערגעלאָזט דאָס העמד מיט די זאָקען און געשענקט איהם אַ פּאָר פּעטש דערפאַר, וואָס ער איז אַ פּראָטעסטאַנט, ניט קיין פּראַוואָסלאַוונער.

— האָסט דו זיך גע׳שמד׳ט, האָסט דו שוין בעדאַרפט אָננעמען דעם ריכטיגען גלויבען פון אַ פּראַוואָסלאַוונעם, ניט אַזאַ גלויבען, ווי ביי די פּראָטעסטאַנטען! דאָס אַנדערע מאָל, אַז דו וועסט זיך שמד׳ען, זאָלסט דו זיך שוין שמד׳ען ווי עס געהער צו זיין...

. . . .

דער על־פי־נס־געראַטעוועטער אַפּטייקער סאַפּראָנאָוויטש האָט ביי זיך אין האַרצען געבענשט גומל, וואָס ער איז ניצל געוואָרען פונ׳ם טוידט, וואָס ער האָט זיך מיט איהם געזעהען נאָר־וואָס

פנים אל פנים. ער האָט ניט געוואוסט, אַז דאָרט, אין דער היים, איז פון זיין גאַנצען גוטס, פון זיין אַפּטייק, נישט געבליבען קיין שריד ופליט. אַ גליק נאָך, וואָס זיין פריינדין נאַדיעזשדאַ אַלעקסאַנדראָוונאַ האָט איהם חאָטש אָפּגעראַטעוועט זיין שטוב און זיין זוהן סאַשאַ'ן. ווען זי קומט מיט איין האלבע שעה פריהער, וואָלט זי אפשר די אַפּטייק אויך אָפּגעראַטעוועט. די גוטע נאַדיעזשדאַ אַלעקסאַנדראָוונאַ, ווי באַלד ס'איז געוואָרען די גרויסע בהלה, געקומען אהיים און געוואָהר געוואָרען, אַז אין שטאָדט איז ניט רוהיג, — אַזוי איז זי אַוועק גלייך צו איהר פריינד סאַפּראָנאָוויטש'ען, זעהען וואָס טהוט זיך דאָרטען, און אָנגעקומען אַקוראַט צו דער רעכטער ארבייט. דערזעהען דעם חורבן פון דער אַפּטייק, איז זי פערציטערט געוואָרען. געטראָפען הינטען ביי דער טהיר אַ באַנדע חברה־לייט שוין גרייט אויף צו געהן ארויף אין שטוב אריין זיך נעמען דאָרט אויך צו דער ארבייט, האָט זיך נאַדיעזשדאַ אַלעקסאַנדראָוונאַ צעשריגען אויף אַ קול, אַז זיי זאָלען זיך די רגע אָפּטראָגען פון דאַנען, וואָרום אָט רופט זי ארויס אַ ראָטע קאָזאַקען! זי איז אַ ראָטמיסטער'ס אַ שוועסטער, זי וועט ניט דער־לאָזען, מע זאָל זיך צוריהרען צו דעם דאָזיגען הויז. דאָס הויז איז איהרס! „עטאָ אווזשאַסנאָ! עטאָ וואָזמוטיטעלנאָ!"...

— מיר דאַרפען ניט דיין הויז, מיר דאַרפען נאָר די אידען, וואָס זיצען דאָ! — האָבען איהר געענטפערט די שווארצע חברה.

— דאָ איז נישטאָ קיין אידען! וואָן, וואָן פון דאַנען!!!
„עטאָ אווזשאַסנאָ! עטאָ וואָזמוטיטעלנאָ!"...

און נאַדיעזשדאַ אַלעקסאַנדראָוונאַ האָט אויסגעזעהען שרעקליך אין איהר ניט־געמאַכטען כעס. די שווארצע חברה האָבען זיך מיישב געווען: אידען זענען דאָ נענוג אין שטאָדט, דער טאָג שטעהט ניט, — און זענען אָפּגעטראָטען צום צווייטען הויז.

* * *

איציקעל שאָסטעפּאַל און זיין ווייב שיווקע, וואָס זענען גע־שטאַנען ביי'ם פענסטער אין מורא'דיגע פּחדים, נישט געוואוסט

וואוהין צו לויפֿען, האָבען דערזעהען, ווי די שוואַרצע חברה האָבען עפּיס מיט אַ מאָל ווי אָפּגעטראָטען פון זייער טהיר, און זיי האָבען געדראַנקט גאָט, וואָס זיי זענען עפּיס על־פּי־נס ניצל געוואָרען פון אַזאַ סכנה. גאָר אַליין נישט געוואוסט וועמען זיי האָבען צו פערדאַנקען מיט'ן דאָזיגען נס...

אויך סאַשאַ'ס חבר, קעסלער, איז געשטאַנען ביי'ם פענסטער און האָט אַלע מינוט אָפּגעגעבען דעם קראַנקען סאַשאַ'ן אַ ראַפּאָרט, וואָס אין דרויסען טהוט זיך. סאַשאַ האָט געגעבען טאַמאַראַ'ן דאָס וואָרט, אַז ער וועט זיך ניט ריהרען פונ'ם אָרט, — מעג זיך קעהרען די וועלט, וועט ער זיין וואָרט האַלטען. סיידען די שוואַרצע חברה וועלען אַריינקומען אין שטוב אַריין! קעסלער האָט אפילו פערבאַריקאַדירט די טהיר מיט קאַסטענס און מיט בענקלעך. איין אָנגעלאַדענעם רעוואָלווער האָט ער אויך. ער וועט שיסען יעדען איינציגען, ווער עס וועט זיך ווייזען אויף דער טהיר, און וועט צו זיין קראַנקען חבר נישט צולאָזען קיינעם, סיידען מע וועט איהם, קעסלער'ען, הרג'ענען...

— די באַנדע האָט אָפּגעקערעוועט פון אונזער שטוב און איז אוועק ווייטער, — אַזוי ראַפּאָרטירט קעסלער פאַר זיין חבר, דעם אונטערגעשאָסענעם סאַשאַ. און איציקעל שאָסטעפּאַל טהוט זיך אַ וואָרף צום פענסטער און דערזעהט דעם פּריסטאַוו, אַנטאָן איוואַנאָוויטש חאָלאָדקאָוו, דורכפאָהרעז פאַרביי רייטענדיג אויף אַ פערד, שאָקעלט זיך אַהין און אַהער מיט דער גאַנצער גראַציע פון איין אָפיציער, מאַכט עפּיס מיט דער האַנד, נאָר ער הייסט ניט צעטרייבען די באָסיאַקעס. איציקעל שאָסטעפּאַל וויל עפענען דאָס פענסטער און אויסשרייען צו אַנטאָן איוואַנאָוויטש'ען, ער זאָל זיך אָננעמען זיין קריוודע, ער זאָל צעטרייבען אָט די שכורים. לאָזט איהם ניט שיווקע. זי האַלט איהם צו ביי דער האַנד.

— איצי! עפען ניט דאָס פענסטער! מיר זענען פאַרביי, איצי!

איציקעל שאַסטעפּאַל פערהאַקט דאָס פענסטער, נאָר עס טראָגען זיך דורכ'ן פערהאַקטען פענסטער משונה־מאָדנע קולות, טויזענדער קולות, אַ מאָדנער הילך, אַ מיש־מאַש פון געשרייען, פון געוויין, פון מענשען, וואָס בעטען זיך, מע זאָל זיי ראַטעווען, און פון מענשען, וואָס שרייען „ביי זשידאָוו“, און אַ קאָמאַנדע הערט זיך, און אַ שיסעריי פון ביקסען הערט זיך, און אַ קלונג פון צעבראָכענע שויבען הערט זיך, און אַ מורא'דיגער „הורראַ“ פערהילכט די אַלע קולות — ס'איז עק־וועלט, אַ פּנים?...

* * *

נאָר נחמיה דעם שוסטער'ס קינדער, יורעל קטנתי'ס קדיש, חוה דער אידינע'ס „אומגליק“, בערעזניאַק־ניידיטש און די איבעריגע חברים זייערע האָבען נים געוואַרט ביז מע וועט קומען צו זיי גוט־יום־טוב ביטען... ווי באַלד זיי האָבען נאָר דערהערט, אַז אויף דער אידישער גאַס איז „פריילין“, אַזוי האָבען זיי אויסגעפּויקט צווישען אַלע חברים, מע זאָל זיין גרייט. זיי האָבען זיך איינגעטיילט אין פערשיעדענע פּונקטען, אַרויסגעגעבען אַלעמען דאָס געוועהר, און אַ סך האָבען זיך געלאָזט אַראָפּ צו דער אידישער גאַס, און אומעדום, וואו נאָר עס האָט זיך אָנגעהויבען ערגיץ וואו אַ חתונה, זענען זיי אונטערגעקומען און האָבען מיט זייערע רעוואָלווערען צעטריבען די חברה־לייט, אַזוי ווי וואָראָנעס. אַזוי איז דאָס געגאַנגען אויף איין גאַס, אויף דער אַנדערער גאַס; נאָר אַז ס'איז געקומען צו דער דריטער גאַס, האָט פון זיי מיט אַ מאָל דאָס גליק אָפּגעטראָטען. זיי האָבען בעגעגענט צו אַ שטאַרקען ווידערשטאַנד, און זיי האָבען אָנגעהויבען פאַלען איינציגווייז, אַזוי ווי שטרוי...

צווישען די ערשטע קרבנות איז געוועזן נחמיה דעם שוסטער'ס יונגערער זוהן, בעני, וועלכער איז אַרונטערגעפאַלען פון צוויי קוילען, וואָס האָבען איהם דורכגעלעכערט די לונגען און דאָס האַרץ.

ווי איין אונטערגעשאָסענעם הירש אויף דער אָחאָטע, האָבען איהם צוויי חברים אונטערגעחאַפּט אויף די הענד און האָבען איהם

אויף דער גיך אוועקגעטראָגען אהיים, און האָבען געטראָפען אין דערהיים נאָר די מוטער. דער ברודער, חיים, איז געווען מיט זיינע חברים אויף איין אַנדער פּונקט, און דער טאַטע נחמיה איז גע־גאַנגען מיט זיין פריינד יודעל קטנתי געוואָהר ווערען, וואָס טהוט זיך.

זעלבסטפערשטענדליך, אַז יודעל קטנתי איז געווען אויפגע־לעגט ווי תמיד, ובפרט ער האָט דעם פריהמאָרגען לכבוד דעם גרויסען יום־טוב געמאַכט אַ פיינע כוסה, האָט ער געשאָטען מיט פסוקים און געלאַכט פון דער קאָנסטיטוציע, זיך געהאַלטען פּשוט ביי די זייטען, זיך גערייצט מיט'ן שוסטער, זיך בעריהמט, אַז ער האָט געוואוסט פריהער, ער זאָל אזוי האָבען אַלדאָס גוטס אויף דער וועלט און אויף יענער וועלט, אַז דאָס אַלץ דאַרף זיך אָט אַזוי ענדיגען, חאַ־חאַ־חאַ!...

לאַנג לאַכען האָט מען אָבער דעם דאָזיגען פרייליכען שניי־דערעל נישט געלאָזט. דערהערט, אַז אויף דער וואַסילטשיקאָווער גאַס הויבט שוין אויך אָן ווערען פרייליך, האָבען זיי זיך אינצווייען מיט נחמיה דעם שוסטער געלאָזט ארויף אַהיים, און ווי זיי זענען געקומען, האָבען זיי געטראָפען די גאַס שוין רעכט בעלאַגערט מיט מענשען... מע איז נאָר־וואָס צוגעטראָטען צו סאַפּראָנאָוויטש'עס אַפּטייק.

— יודעל, מיר זענען אין דער ארבייט! — זאָגט נחמיה דער שוסטער.

— וואָס טיבע יוצר המאורות! — ענטפערט איהם יודעל דער שניידער.

ביי די ווערטער קומט אָן ליפּאַ באַשעוויטש אָהן אַ היטעל, די האָר צעלאָזט, דאָס האַרץ צעחראַסטעט, אין האַנד אַ שטעקען, און ער האַלט אין מיטען פרעדיגען מיט'ן נוסח פון ישעיהו:

— און עס וועט קומען אַ בראַנד אויף אייערע לייבער, און איהר וועט זוכען הילף און וועט שרייען, און קיינער וועט אייך נִיט ענטפערען, ווארום גרויס איז דער צאָרן פון גאָט, וואָס טהוט

ריכטען די וועלט מיט זיין גרויסען שטורם־ווינט, וואָס ער ברענגט אויף דער ערד, דערפאַר וואָס איהר האָט ניט געוואָלט צוהערען זיין געבאָט... עגעדען, מאַגעדען, מאַגראַדען! עגעגעדען, מאַגעדען, מאַגראַאַאַדען! עעעעגעדען, מאַגעדען, מאַגראַאַאַאַדען!...

. . . .

טרויעריג, זעהר טרויעריג האָט זיך אויסגעלאָזט דער טאָג, וואָס האָט זיך אָנגעהויבען אזוי גליקליך, אזוי פריילין, און שטיל האָט זיך אַראָפּגעלאָזט אויף דער ערד די טונקעלע נאַכט און האָט פערשפרייט איהרע שווארצע פליגעל אויף דער מרה־שחורה׳דיגער וועלט. נאָך דעם צו־פריילינכען און גליקליכען טאָג האָט די נאַכט אויסגעזעהן ווי איין אלמנה, אָנגעטהאָן אין שווארצען. שטיל איז געווען ארום און ארום. קיין דורכגעהער, קיין דורכפאָהרער. אַלע טהעאַטערען זענען געשלאָסען. אַלע רעסטאָראַנען זענען געשפּארט. אויסגעלאָשען זענען די ליכט אין די גאַס־לאָמפּען. עס איז חושך און שטיל. ווען־ניט־ווען לאָזט זיך הערען א ווייטער הילך, איין אָפּקלאַנג פון א הייזעריגען „הורראַ“, א קול פון א געשלאָגענעם, א גוואַלד פון א סך מענשען, א געזאַנג פון א שכור, וואָס רייסט זיך דורך און ווערד פערשטאָרבען, און וויעדער ווערד שטיל... שטיל קוקט־אַראָפּ אויך דער מרה־שחורה׳דיגער הימעל מיט זיינע מיריאַדען פינקעלדיגע וועלטען אויף דער קליינער חושכ׳דיגער ערד, וואָס מיינט און וויל איינרעדען אויך יענעם, אז צוליעב איהר האָט דאָס גאָט בעשאַפען אָט די גרויסע רייכע מיליאַרדען־שטערענדיגע וועלט. שטיל, פינסטער, חושך! זי וויל ניט דערצעהלען, די שטילע פינסטערע חושכ׳דיגע נאַכט, וואָס ס׳איז פאָרגעקומען דאָרט, אין די חושכ׳דיגע, אָרעמע, שמוציגע אידישע גאַסען און געסלעך, אין די חושכ׳דיגע, אָרעמע, שמוציגע אידישע הייזער און הייזלעך, ביי די דערנידריגטע, אָרעמע, הונגעריגע, אומגליקליכע, נאַקעטע און באָרפיסע. פערוואָרפענע, פערגעסענע און דערשלאָגנע — — — ניין, זי וויל ניט דערצעהלען, די שטילע פינסטערע חושכ׳דיגע נאַכט, וואָס עס איז פאָרגעקומען דאָרט! אויך שווייגט די שטילע פינ־

סטערע חושב'דיגע נאַכט פון די שטילע פינסטערע געהיימע פער־זאַמלונגען אין שטילע פינסטערע געהיימע קעלערס, וואו שטילע פינסטערע געהיימע מענשלעך האָבען אויסגעטיילט די ארבייט, זיי זאָלען זיין גרייט צו „מאָרגענדיגען טאָג“... און נאָך און נאָך א סך זאכען זענען אָפּגעטהאָן געוואָרען אין דער דאָזיגער שטילער, פינ־סטערער, חושב'דיגער נאַכט. און זי שווייגט, די נאַכט. זי וואַרט אויפ'ן ליכטיגען פרישען פריהמאָרגען. ער וועט קומען, דער גע־ווינשטער ליכטיגער פריהמאָרגען. ער וועט קומען און מע וועט עס אַלסדינג דערצעהלען — אין פריידען.

קאַפּיטעל יב.

א י י ב י ג ע װ א נ ד ע ר ע ר.

עס איז געווען א נאַסער, א קאַלטער פריהמאָרגען, איינער פון יענע קאַלטע נאַסע אָסיענדיגע טעג, וואָס מע זאָגט, אז עס איז „איין עבירה א הונד ארויסצולאָזען אויף דער גאַס“. דער וואָקזאַל, אויף וועלכען עס האָבען זיך אמאָל געטראָפען שאָסטעפּאַל מיט סאַפּראַנאָוויטש דעם אַפּטייקער, בשעת זייערע קינדער זענען אָנ־געקומען פון פּעטערבורג אהיים אויף פסח, איז געווען פול געפּאַקט מיט מענשען, און איבערהויפּט — די דריטע קלאַס. עס איז ניט געווען א נאָדעל דורכצוּוואַרפען. מעהרסטענס פּאַסאַזשירען זענען געווען אחינו בני ישראל. מע קאָן זאָגען, במעט לויטער אידען. געזעסען און געשטאַנען קעפּ אויף קעפּ ווייבער מיט קינדער מיט טשעמאָדאַנעס, טאָרבעס, זעק און פּעקלעך, און קישענס, קישענס, קישענס!... די פּנימ'ער ביי אַלע אָנגעשראָקענע, קוקען זיך ארום אויף אַלע זייטען, ציטערען פּאַר א געשריי, פּאַר א פּייף... נאָך די שמועסען פון די פּאַסאַזשירען דאַרף מען רעכענען, אז דאָס זענען עמיגראַנטען, וואָרום עס לאָזען זיך הערען די ווערטער: „ליבוי“... „האמבורג“... „שיפסקארטען“... „אמעריקא“... דאָס וואָרט „אמע־ריקא“ — אָפּטער פון אַלץ. דאָס וואָרט „אמעריקא“ האָט פּאַר זיי א בעזונדערע צוציהונגס־קראַפט, א מין כשוף. דאָס איז א וואונש,

אַ אידעאַל, וואָס אַ סך, אַ סך פון זיי האָבן לאַנג וועגן דעם געחלומ׳ט. אַמעריקאַ שטעלט זיך זיי פאָר ווי אַ מין יענע וועלט, אַ מין גן־עדן. הלואי, רבונו של עולם, מע זאָל זיי כאָטש אַריינלאָזן, ניט אָפּשיקן חלילה צוריק...

דאָס געשריי איז גרויס, דער טומל מיט׳ן לויפן מיט׳ן שטור־פּן זיך איז נאָך גרעסער. צווישן די פאַרשוינגען זעהט מען איי־ניגע מיט איבערגעבונדענע קעפּ, מיט אונטערגעבלויטע אויגען — סימנים פונ׳ם נאָך ניט פערהיילטען אומגליק, נאָך ניט אָפּגעקיהל־טען פּאָגראָם...

— מ׳ע וועט אייך דען אַריינלאָזן אין אַמעריקאַ מיט אַזאַ פּאַסאָן? — רייצט זיך אַ יונגעל איין עזות־פּנים, די הענד אין די קעשענעס, קעגען אַ אידינע מיט איין איינגעקוועטשטען שטערן און מיט געלזוכט אין פּנים.

— אַ מכה דער מאַמע דיינער! — ענטפערט איהם די אי־דינע. — אבי איך האָב געזונטע אויגען, האָב איך דיך אין דער ערד!

אַ יונג ווייבעל און זויגט אַ קינד און שלעפּט אַ אידען פאַר דער פּאָלע. זי וויל וויסען, צי מע לאָזט אַריין קיין אַמעריקאַ מיט זויגענדיגע קינדער? דער איד דאַווענט, קאָן איהר נישט ענט־פערען, טהוט ער איהר אַ מאַך מיט דער האַנד, ווי איינער רעדט: „דו ביזט נעבאָך אַ גרויסע בהמה!" און קוקט זיך אַרום בשעת מעשה, צי זעהט ניט דער זשאַנדאַרם, ווי ער דאַווענט.

בעזונדער אין אַ ווינקעלע זיצט אַ געזינדעל: אַ פאַטער, אַ מוטער, זעכס קינדער; פּיער יונגלעך, — יונגלעך איז אין אַמע־ריקאַ, זאָגט מען, אַ גליק, זיי נעהען אַרבייטען — צוויי מיידלעך, — מיידלעך, זאָגט מען, איז אויך אַ גליק אין אַמעריקאַ, זיי נעהען אַרבייטען, און אַ באַבע מיט אַ זיידען זענען אויך דאָ. די באַבע וואָלט אפשר אויך געפאָהרען מיט די קינדער קיין אַמעריקאַ, קאָן זי ניט איבער׳ן זיידען, ווייל ער איז אַ בלינדער. אַ בלינדען לאָזט מען קיין אַמעריקאַ ניט אַריין. מוז זי דאָ בלייבען מיט׳ן אַלטען.

סיידען אמאָל, איבער הונדערט און צוואַנציג יאָהר, וועלען זיי איהר צושיקען פון דאָרטען אַ שיפסקאַרטע... דערווייל זאָל ער נאָך לעבען. גענוג, אַז גאָט האָט איהם געשטראָפט, מע האָט איהם בשעת פּאָג־ראָם אויסגעשטאָכעןביידע אויגען, דערפאַר, וואָס ער האָט ניט געוואָלט זאָגען וואו איז די קינדער׳ס געלד, צוויי און צוואַנציג קערבלעך... און דער אַלטער זיידע גלעט די אייניקלעך איבער די קעפּלעך, וויינט מיט זיינע בלינדע אויגען און זאָגט צו זיי:

— איך וועל אייך שוין מעהר, קינדערלעך, אפּנים, ניט זעהען קיינמאָל! קיינמאָל אייך ניט זעהען מעהר!...

צווישען די עמיגראַנטען קאָן מען דערקענען נחמיה דעם שוס־טער, זיין ווייב זיסעל און זייער עלטערען זוהן חיים. דער יונגע־רער, בעני, ליגט אויפ׳ן הייליגען אָרט נאָך אָהן אַ מצבה. זיי האָבען אויסגעפערקויפט וואָס זיי האָבען געהאַט און פאָהר׳ען אין אַזאַ לאַנד, פון וואַנען זיי וועלען שוין מסתמא קיינמאָל צוריק נישט קומען.

— האָסט אַ טעות, אַלטער, מיר וועלען נאָך קומען צוריק אַלע, און איך אודאי...

אַזוי זאָגט חיים צום פאָטער און ער וויל איהם איינרעדען, אַז ער, חיים, פאָהרט ניט אַהין אויף שטענדיג; און ניט צוליעב זיך פאָהרט ער, נאָר צוליעב זיי. און זאָל זיך נאָר אַ ביסעל איבער־קאָכען אָט דאָ, וועלען אַלע פאָהרען צוריק אַהער, „צו אונז“. אַזוי ווי מע פאָהרט אַצינד אַהין, קיין אַמעריקאַ...

— אם ירצה השם! — מישט זיך אַריין אַ איד אַ ווילד־פרעמ־דער פון דער זייט, וואָס שניידט דינע ריפּטלעך ברויט מיט אַ קליין שאַרף מעסערעל און בעשמירט דאָס מיט אַ געלכעל פון איין איי און בעט־אויס אביסעל זאַלץ ביי אַ פרעמדער אידינע מיט אַ פער־וויינט פּנים צו זיך אין הויפען אַריין.

— אַהין געפאָהרען, אַהער געפאָהרען — ישראליק פאָהרט!

אַזוי רופט זיך אָפּ דער איד, וואָס האָט ביז אַהער געדאַוועגט און איצט לעגט ער צענויף דעם טלית ותפלין, און די באַקען פלאַ־

מען איהם. — אונזער פאָלק ישראל. פארשטעהט איהר מיך, איז מקיים דעם פסוק, וואָס גאָט האָט אמאָל געזאָגט צו אברהם אבינו: ל ך ־ ל ך — זאָלסט אַרויסגעהן פון דיין לאַנד און פון דיין געבורטס־אָרט און פון דיין פאָטער'ס הויז...

— א גליק האָט אונז געטראָפען! — רופט זיך אָפּ נאָך א זייט־טיגער פארשוין מיט א גילקע אויף איין אויג, און איהם ענטפערט אָפּ א דריטער, אויך א ווילד־פרעמדער, נאָר א יונגערמאַן, ווייזט אויס, א שטיק אינטעליגענט, אָהן פאות און שטארק אונטערגע־האקט דאָס בערדעל:

— געוויס א גליק, וואָרום וואַנדערען, גלות פּראוועןן — דאָס איז אונזער געבאָט, אונזער מיסיאָן. האָט איהר פארשטאַנען, צי ווער־וואָס? אין דעם טאָג, וואָס אידען וועלען אויפהערען אָפּ־ריכטען גלות, וועלען זיי חלילה אויפהערען צו זיין אידען...

דערזעהען, אז די צוהערער קוקען אויף איהם פער'חדוש'ט, פערענטפערט ער זיך:

— איהר מיינט, ס'איז מיינס? דאָס זאָגט איינער א גרויסער, נאָר א גרויסער מענטש (און ער דרעהט־אויס מיט'ן גראָבען פינגער און זאָגט מיט א ניגון): „מה־דאָך, זאָגט ער, אצינד, ווען מיר זענען צו שאַנד און צו שפּאָט, פאָדערט מען, זאָגט ער, פון אונז, מיר זאָלען זיין עהרליכער און אָרענטליכער און בעסער און פיינער פאר אלעמען, היינט לא כל שכן וואָס פאר פרעטענזיעס וועלען שוין האָבען, זאָגט ער, צו אונז די פעלקער אין דער צייט, ווען מיר וועלען זיין, זאָגט ער, לייטען גלייך אויף אונזער אייגענער ערד?"... ניין, ברידער! אונזער מיסיאָן איז וואַנדערען, שטענדיג זיין צווישען פרעמדע פעלקער, זיין א מוסר. א ביישפּיעל פאר אלעמען... האָט איהר עס פארשטאַנען, צי ווער־וואָס?

דאָס רעדעל אָרום דעם יונגען מאַן, וואָס פּרעדיגט, ווערד אלע מינוט ברייטער און גרעסער. אידען האָבען ליעב הערכען א גוט וואָרט, עס מעג זיין וואו איהר ווילט און ווען איהר ווילט, אפילו „א מינוט פאר'ן פּאַיעזד". מאַנסבילען, די וואָס האָבען פערשטא־

נען, האָבען פערשטאַנען, אַז דער יונגערמאַן בעדאַרף זיין אַ ציוניסט, וואָרום ער רעדט צו שען און היצט זיך צו שטאַרק. און ווייבער, וואָס האָבען ניט פערשטאַנען גאָרניט, האָבען אויך צוגע־שאָקעלט מיט די קעפּ, אונטערגעהאַלטען מיט אַ זיפץ און גרייט געווען אַלע מינוט לאָזען אַ טרער — עלעהיי, לאָז זיך אייך דאַכטען, אַ מגיד רעדט...

צווישען עולם, וואָס האָט אַרומגערינגעלט דעם יונגען מאַן דעם אינטעליגענט, איז געווען אויך סאַשאַ סאַפּראַנאָוויטש, וואָס איז אַרויסגעקומען אַרויסבעגלייטען זיין פאָטער דעם אַפּטייקער — ער פאָהרט קיין ארץ־ישראל דאָרט ווערען איין אַפּטייקער. טאָמער וועט מען בעדאַרפען האַלטען עקזאַמען, וועט ער האַלטען. אַזאַ אומגעריכטע מעטאַמאָרפאָזאַ האָט געקאָנט אַרויסרופען ביי איהם נאָר דער שטורם מיט אַלע רעזולטאַטען פונ׳ם שטורם, וועלכע ער האָט איבערגעלעבט. פערשטעהט זיך, אַז סאָלאָמאָן סאַפּראַנאָ־וויטש האָט געהאַט איין אַנדער מאַרשרוט — קיין אַמעריקאַ. נאָר אויף עמיגרירען קיין ארץ־ישראל האָט איהם אַרויפגעפיהרט זיין זוהן סאַשאַ. און אַנדערש האָט דאָס ניט געקאָנט זיין — פאָרט איין איין־און־איינציגער זוהן. סאַשאַ בלייבט דערווייל דאָ ביז ער וועט ענדיגען; אַז ער וועט ענדיגען, וועט ער סאַי ווי סאַי אַריבער־פאָהרען קיין ארץ־ישראל. ארץ־ישראל און אַמעריקאַ — צו אַ גרויסער תהום! שענער פון אַלץ איז געווען דאָס, וואָס דעם אַפּ־טייקער׳ס כריסטליכע פריינדין, נאַדיעזשדאַ אַלעקסאַנדראָוונאַ, האָט צוגערדעט איהר פריינד דעם אַפּטייקער, ער זאָל בעסער אַריבערפאָהרען קיין ארץ־ישראל. „פּאַלעסטינאַ — האָט זי גע־זאָגט, און טאַקי גוט מכבד געווען איהם — פּאַלעסטינאַ — דאָס איז דאָך אייער באַטקאָוושטשינאַ, אייער פאָטערלאַנד, ווי קאָנט איהר עס פערבייטען אויף אַ פרעמד לאַנד, אויף אַמעריקאַ?... עטאָ אָוזשאַסנאָ! עטאָ וואָזמוטיטעלנאָ!“...

אַ סך האָט אויך מיטגעהאָלפען זיין שכן איציקעל שאָסטעפּאַל, וואָס איז פון איצט אָן נישט נאָר אַ שכן — אַ סברה, אַז ער איז

שוין גאָר אַ מחותן. עס איז נאָך נישט אָפיציעל. פערשטעהט זיך, עס איז נאָך דערווייל אַ סוד. נאָר אַזאַ סוד, וואָס אַלע ווייסען עס און אַלע רעדען, שושקען זיך. — היינט־מאָרגען קאָן עס ווערען אַ פאַקט. די קינדער בעדאַרפען דערווייל ערשט ענדיגען זייער קורס. זיי פאָהרען ביידע ווידער אַ מאָל קיין פעטערבורג, און זענען די לעצטע צייט אַזוי בעפריינדעט, אַז ס'איז שוין גאָר ביי קיינעם קיין שום ספק ניט, אַז דאָס זענען חתן־כלה. אַ שטיקעל מניעה איז נאָר אין איין זאַך: דער חתן איז אַ ציוניסט, און אַ פערברענטער ציוניסט, און די כלה איז צום ציוניזם דערווייל קאַלט, זעהר קאַלט. נאָר „מה שלא יעשה השכל יעשה הזמן" — זאָגט איציקעל שאָסטעפאַל מיט אַ פסוק צו זיין האַלב־אָפיציעלען מחותן דעם אַפּטייקער, וואָס חאָטש ער פערשטעהט ניט קיין לשון־קודש, פון דעסטוועגען טהוט ער אַ גלאַנץ מיט די ברילען, מע זאָל מיינען, אַז ער האָט פערשטאַנען.

— אַלעקסאַנדער סאָלאָמאָנאָוויטש, וואו זענט איהר פערפאַלען געוואָרען? עטאָ אוזשאַסנאָ! עטאָ וואָזמוטיטעלנאָ!

נאַדיעזשדאַ אַלעקסאַנדראָוונאַ האָט דאָס אַזוי אויסגערופען, אַ פלעסק געגעבען מיט די הענד, דערזעהען סאַשאַ סאָפראָנאָוויטש'ען אין דריטער קלאַס צווישען עולם, וואָס ארום דעם יונגען אינטע־ליגענט. נאָך איהר זענען באַלד אָנגעקומען אויך דער אַפּטייקער, וואָס האָט זיך שטאַרק אויסגעבלייכט, און טאַמאַראַ און איציקעל שאָסטעפאַל, וואָס האָט זיך שטאַרק פערעלטערט אין דער לעצטער צייט: די אויגען זענען געוואָרען ווי אונטערגעשוואָלען, מיט קי־שעלעך. זיין טאָכטער טאַמאַראַ האָט זיך אויך פערענדערט — זי איז שענער געוואָרען, נאָך שענער ווי פריהער.

— וואָס טהוט זיך דאָ? — האָט טאַמאַראַ אַ פרעג געגעבען.

— אונזערע וואַנדערער — האָט איהר סאַשאַ אָפּגעענטפערט, בעוויזען מיט די אויגען אויף דעם עולם עמיגראַנטען — אונזערע אייביגע וואַנדערער.

— די אייביגע וואנדערער! — האט איהם, ווי א ווידערקול, מעלאנכאליש נאכגעזאגט נאדיעזשדא אלעקסאנדראוונא מיט א טראגישער אינטאנאציע און איז אבער באלד אנגעפאלען אויף איהרע גוטע פריינד: וואס שטעהט מען? ס'איז שוין צייט זיך געזעגענען! און אויסגעלאזט האט זי מיט איהר שטענדיגען אויס־רוף: „עטא אוזשאסנא! עטא וואזמוטיטעלנא!"...

און דאס גאנצע געזינדעל לאזט זיך געהן אויפ'ן פעררא, און דארט געזעגענט מען זיך מיט'ן אפטייקער סאפראנאוויטש, און מע קושט זיך און מע ווינשט איהם אלדאס גוטס פונ'ם גאנצען הארצען.

סוף פונ'ם צווייטען טהייל.

קאפיטלען

ערשטער טייל.

קאפיטעל א. פסח, פסח און פסח 7
קאפיטעל ב. קינדער און עלטערען, עלטערען און קינדער 26
קאפיטעל ג. מאשא באשעוויטש 42
קאפיטעל ד. יאשקא וואראנא 47
קאפיטעל ה. די קליינע קאמונע 50
קאפיטעל ו. געשאסען דעם פוינעל און נים געטראפען 55
קאפיטעל ז. מאשא זוכט א טעריטאריע 61
קאפיטעל ח. מאשא באשעוויטש ביי טאמארא שאסטעפאל 71
קאפיטעל ט. ער האט זיי געפאקט ! 78
קאפיטעל י. דער זונטאג 83
קאפיטעל יא. טאמארא בעפרייהט 87
קאפיטעל יב. פון צער און צארן 91

צווייטער טייל.

קאפיטעל א. טאטעס און קינדער 103
קאפיטעל ב. פסח צום סדר 117
קאפיטעל ג. דעם שוסטער'ס אורח 127
קאפיטעל ד. איציקעל שאסטעפאל געהט ארום אהן א קאפ 148
קאפיטעל ה. א שטיקעל טראגעדיע מיט א רעש'דיגען סוף 159
קאפיטעל ו. א ביטער שטיקעל צייט 168
קאפיטעל ז. אלסדינג רוהט 184
קאפיטעל ח. מזל טוב ! גוט יום־טוב ! 188
קאפיטעל ט. פערשטעהרט דעם יום־טוב 194
קאפיטעל י. וואס טאמארא האט געזעהען און געהערט 204
קאפיטעל יא. דער שטורם פערשפרייט זיך 207
קאפיטעל יב. אייביגע וואנדערער 215